

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XIII ■ Nr. 12 (145) ■ Decembrie 2022

Monumentul eroilor din Sinaia – Prahova

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" din Curtea de Argeş, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş".

Şi ningă, zăpada ne-ngroape...

Gheorghe PĂUN

O spune Bacovia, ne-o cântă Nicu Alifantis.

Am o slăbiciune pentru iarnă – poate pentru că sunt născut în *decembre*…

La fel şi revista, acum fix doisprezece ani, decembrie 2010. Numai că revista pare a avea o slăbiciune pentru toamnă. Pentru *toamna omenirii.* Căci şi omenirea are anotimpuri, civilizaţiile în general. Vârste. Asta a noastră a pornit, abia bipedă, din răcoare de peşteri, mâncând rădăcini, ouă de păsări, şopârle şi insecte, a ajuns pe Lună, a demonstrat până la urmă şi Marea Teoremă a lui Fermat, dar de-acum a dat în mintea propriei copilării, duce lipsa peşterii şi fierturii de gândaci – peste toate, loveşte cu piatra, cu măciuca, cu bomba în stânga şi în dreapta… Şi adună bani… Vai de sufletul şi de soarta ei dacă o mai ţine mult aşa!

Iar după toamnă vine iarna… *Iarna aceea…* (Iertaţi abuzul de puncte de suspensie, sunt menite a lăsa răgaz pentru imaginaţie, pentru a umple în gând spaţiul din spatele cuvintelor, care doar sugerează.) Căci după cum merg vremurile, omenirea spre iarnă se îndreaptă. Spre iarna aceea…

Între timp, slavă Celui de Pretutindeni, vine iarna lui Bacovia, cântată de Nicu Alifantis. Vine *alba iarnă dunăreană* a lui Vasile Voiculescu, cu *gorganele de-omăt,* cântată de Tudor Gheorghe. Cum să nu te apuce nostalgia, dorul de a te lăsa pe spate în nămeţi şi a privi spre cerul parcă tot mai apropiat cu fiecare fulg care ţi se topeşte pe faţă, sau nu se mai topeşte, nu se mai…

Sau dorul de a te ridica printre fulgi, peste ei, peste dealuri şi case şi păduri, pentru a vedea cum *ninge, tot ninge, din Ardeal la Chişinău* (a scris aşa Marian Mărgărit, cântă astfel Paul Surugiu zis Fuego, bravo lui pentru *Drag de România mea*!), peste casele mici şi casele mari deopotrivă, peste oamenii mici şi oamenii mari la fel, care-s cu toţii egal de neînsemnaţi când sunt văzuţi – dacă se mai văd – de sus. Da, zăpada iernii albeşte totul, nivelează, purifică. Şterge graniţele. Când ninge, ninge peste toată românitatea, de la Tisa pân-la Nistru – şi cel mai *iarnă e în Ardeal* (o spune Adrian Păunescu, o cântă Vasile Mardare)…

Recunosc, ascult ore în şir muzică despre iarnă. Colinde sau folk. O chitară, o voce, un poem. În surdină, în timp ce tehnoredactez revista. Amestec aşadar anotimpurile, toamna omenirii, cu iarna ce o paşte, geologică în durată, cu iarna ce va să vină dincolo de geam, purificatoare. Cea care face posibilă primăvara…

Îmi imaginez Europa acoperită de zăpadă, din Bruxelles până în Crimeea – cel puţin. Albă, luminoasă, senină. Vocile copiilor din leud şi *clopoţeii care râd până la lacrimi,* la fel de la Atlantic până la poetul de dincolo de Urali. Chipul Crăciunului. Nimic în plus, nimic în minus. Dar făcând posibilă primăvara.

De doisprezece ani scriu editoriale şi în fiecare lună îmi propun să scriu ceva ca un colind, ca o urare, cu seninătate, şi de fiecare dată îmi iese o constatare tristă, o prezicere rea, deghizate într-o „analiză-eseu" plină cu sugestii şi puncte de suspensie, căci nu vreau să le spun de-a dreptul, nu mă lasă „decalogul" revistei şi nici respectul pentru cititor. Cum să vorbeşti pe şleau despre politicienii mai mici sau mai… cotrocenari (iertare excepţiilor), mai dâmboviţeni sau mai bruxellezi, cum să-ţi păstrezi cumpătul când îi auzi şi vezi, pe ei şi pe oengiştii lor, unii, capete seci, alţii, capete mai bine mobilate, dar cu toţii conştiinţe pustii, guşi şi cefe groase, *bulbucaţii ochi de broască,* făcând din alb negru şi din negru alb, trădându-şi neamul, deci sufletul, pentru ce?… pentru ce?... vai de sufletul lor! Degeaba vrei să scrii senin, dacă auzi că ţara, că românii, voievozii, istoria, limba, părinţii şi bunicii, că cimitirul din deal şi biserica de lângă el, că Eminescu şi *Mioriţa*, că poarta casei… totul, totul trebuie uitat, vândut, pângărit, înlocuit cu şiruri aseptice de zerouri şi unuri… Se face cerneala fiere când auzi că „niciodată românii nu au dus-o mai bine ca acum", martor fiind ani mulţi că atunci *când primele ninsori or să se cearnă, atunci va fi mai greu de cei plecaţi* (acelaşi Adrian Păunescu, cântat de Ştefan Hruşcă), iar plecaţi, de prea-mult-binele din România, sunt, se spune, un sfert dintre români. Şi iar iese un editorial trist–militant.

De-aceea mi-am zis: de data asta vorbesc doar despre iarnă, citez cel mult muzică despre iarnă, iar de Crăciun dau o fugă la Cicăneşti, poate am noroc şi întâlnesc pe stradă copii mergând „Cu Steaua", îmbujoraţi, cu cămăşuţe înflorate şi săbii de lemn, recuzita magilor de la Răsărit. Îi rog să-mi colinde, îi ascult cu ochii închişi, ca să-mi închipui că sunt unul dintre ei, iar prin minte o să-mi treacă cea mai definitivă apreciere politico-ideologică auzită la ţăranii din sat, reacţia lor atunci când aud de noi legi, noi directive, noi trăsnăi progresisto-europene – „Mai dă-i dreacului!..." O să-mi treacă prin cap, dar n-o scriu pe hârtie, nu mă lasă nici ştaiful revistei, nici sentinţa nu are savoare în scris, ea trebuie pronunţată, cu dispreţ şi trecătoare greaţă, strâmbând gura şi accentuând *ea* din *dreacului*… Încercaţi – e terapeutic, o bună încheiere a anului care tocmai se încheie.

Reconfortaţi, să privim apoi *cum ninge decembre…*

Şi să ne gândim la primăvară…

Toate-s vechi şi nouă toate...

Aceste pretinse reforme, reîmprospătări a unor legi existente, îndreptat-au starea ţăranului îndeosebi, a ţării în genere?

Nu. Scoaterile în vânzare a chiar persoanelor, necum a vitelor şi a instrumentelor de muncă, dovedeşte că aceste reforme n-au folosit nimic, pentru că nu sunt făcute decât de ochii lumii. A da c-o mână, a lua întreit cu cealaltă nu va să zică a face cuiva bine. Paralel cu aceste pretinse îmbunătăţiri s-a atomizat din nou ţara în comune mici, din mari ce erau. În locul unui primar sunt azi trei, încât s-a întreit numărul personalului plătit din bugetul comunal, deci s-au întreit fără niciun folos cheltuielile, numai pentru a hrăni noi pături de absolvenţi a patru clase primare. În acelaşi timp, bugetul cheltuielilor statului s-a sporit cu 40%. Funcţiile dependente de ministere s-au îndoit. Atârnarea acestora de autorităţile supreme e atât de mare încât, până-la ajutorul de scriitor, li se poate comanda acestor zeci de mii de oameni voinţa puternicilor zilei.

Cu ce s-au ales deci populaţiunile dacă, paralel cu orice îmbunătăţire, se introduce o cauză permanentă şi mai grea de înrăutăţire şi de mizerie? Cu nimic, fără îndoială, precum o dovedesc procedările zilnice ale administraţiei şi fiscului, precum o dovedeşte emigrarea oamenilor din ţara noastră – până chiar şi din pustia Dobroge.

Pururea se zice: „Conservatorii n-au făcut nimic". Chiar aşa să fie. A nu face nimic e mai bine decât a face rău. Ceea ce-au făcut însă conservatorii ştim bine. Ei au avut sarcina ingrată şi odioasă a impune dări pentru a plăti anuităţile Stroussberg şi datoriile flotante moştenite; au avut asemenea rolul ingrat de-a privi la ruina crescândă a populaţiunilor, în neputinţă de-a dezrădăcina rele adânci şi organice introduse în ţară de liberalism în genere, de guvernele oricât de scurte ale roşilor îndeosebi. Nu ne facem nicio iluzie în privirea aceasta. Evoluţiunea ideilor conservatoare e împiedicată prin căderea societăţii. Spre a conduce statul după idei conservatoare, s-ar cere o altă generaţie decât cea actuală, compusă din aspiranţi la funcţii; s-ar cere o biserică puternică, c-o înrâurire permanentă şi determinată asupra creşterii şi a tăriei de caracter a oamenilor, s-ar cere gratuitatea demnităţilor publice; s-ar cere o monarhie cu mai multe tradiţii, c-un cuvânt, ceea ce în România nu mai e de la 1700 încoace. Improvizaţia actuală nu mai e un stat organic; e o adunătură.

Dacă liberalismul pretinde a fi introdus toate reformele în ţară, îi concedem bucuros paternitatea aceasta. Conservatorii pot fi învinovăţiţi însă că rezultatul acelor reforme e rău în toate?

Să zicem că liberalismului i se datoreşte împroprietărirea. Cine nu ştie că această reformă – departe de a îmbogăţi pe ţăran, departe de a-l face mai neatârnat – i-a îngreuiat sarcinile. Cele douăsprezece zile pe an datorite pentru pământ şi păşune s-au înmulţit azi într-atât încât o lege anume trebuie să stipuleze că două zile pe săptămână i se rezervă lui.

Să zicem că tot liberalismului i se datoreşte guvernul parlamentar. Ce-a devenit însă acest Parlament decât o unealtă pentru a spori, pentru a încinci şi a înseşi cheltuielile în douăzeci de ani, pentru a contracta datorii în disproporţie absolută cu puterea de producere a ţării, pentru a urca zilnic dările către stat, către judeţe, către comune? O unealtă prin care cavalerii de industrie, prin speculaţiuni asupra tranzacţiilor statului, devin milionari, o adunare de oameni în cea mai mare parte imorali şi cinici, compusă de tot ce noul Bizanţ a putut produce mai pornoscop şi mai venal?

Să zicem că tot liberalismul a introdus învăţământul.

S-a decretat într-o zi înfiinţarea a mii de şcoli în toate comunele rurale. A doua zi s-au recrutat învăţătorii din băieţi de prăvălie ce nu ştiau scrie şi citi şi s-au umplut comunele c-un corp didactic improvizat din senin.

Cum s-au înfiinţat şcolile secundare? S-a decretat asemenea ridicarea lor, s-au luat absolvenţi de liceu cu cunoştinţe filologice şi exacte elementare, s-a improvizat din ei un corp didactic care, în parte, stă până azi pe picior de război cu gramatica, necum cu alta, şi iată că ne trezim c-o generaţie de tineri crescută sub auspiciile unei ignoranţe patente.

Universităţile s-au înfiinţat în acelaşi chip. Buni profesori de liceu s-au prefăcut în mediocri profesori de universitate. Să zicem că liberalismului i se datoreşte autonomia comunală. S-a întins o reţea întreagă administrativă şi fiscală asupra ţării, c-un personal care nu era deloc pregătit pentru misiunea ce i se-ncredinţa. O generaţie de oameni care ar fi putut deveni folositori s-a distras de la orice ocupaţiune serioasă şi s-a aruncat în viaţa publică a statului. Legi peste legi, regulamente peste regulamente se traduceau din franţuzeşte, încât numai cele privitoare la comunele rurale formează un volum de-o mie şi mai bine de pagini. Tot vraful acesta de legi era să se aplice de primari ce nu ştiau citi, de notari care abia ţineau condeiul în mână.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Dacă toate acestea s-ar fi petrecut gratis, ne-ar fi părut rău de colosala risipă de puteri vii în decursul atâtor ani; dar, din nenorocire, toate ţineau bani. Tot personalul acesta imens de oameni ignoranţi şi stricaţi e plătit din bugetul comunei, al judeţului, al statului. Astfel s-a înmulţit, într-o disproporţie strigătoare la cer, numărul oamenilor trăitori din buget, numărul celor improductivi.

Dacă în sfârşit se vor realiza şi cele din urmă propuneri de reformă ale d-lui C.A. Rosetti – eligibilitatea magistraturii şi schimbarea legii electorale – efectele vor fi, dacă se poate, şi mai dezastruoase. Închipuiască-şi cineva o justiţie aleasă de agenţii electorali ai guvernului, un Parlament în care, prin desfiinţarea de fapt a colegiului I şi II, ar intra numai partizani ai guvernului! Iată absolutismul, cel mai rău absolutism din toate. Nu absolutismul monarhic, în care interesele dinastiei şi ale Coroanei sunt pân-la un grad oarecare o garanţie pentru interesele populaţiunilor, ci absolutismul unei coterii fără trecut şi fără viitor, dominată de lăcomia câştigului fără muncă, de poftele şi de răzbunările momentului.

Ei bine, lumea l-a crezut şi orice reformă în sensul său rupea bucăţi câte unul din elementele vieţii naţionale; azi prerogativele politice ale proprietăţii istorice, mâine biserica, poimâine breslele, până ce toată combinarea organică, datorită veacurilor, s-a prefăcut într-o grămadă de indivizi fără niciun fel de legături între ei decât acelea ale unui interes momentan. Dar o grămadă de indivizi nu e un popor, precum o movilă de frunze şi rădăcini uscate nu e pădure.

Acest rezultat l-a avut în România lepădarea tradiţiei, lipsa de simţ istoric, pripa de-a ajunge, fără cultură şi fără avere suficientă, la rezultatele civilizaţiei apusene.

Un copac nu poate creşte decât din rădăcinile sale proprii, nu poate da decât frunzele şi fructele sale proprii. Tot astfel şi un popor. Frunzele şi fructele de carton, atârnate pe arborul dezrădăcinat al naţionalităţii nu sunt un produs organic, ci un artefact sterp, incapabil de-a se regenera.

(*Timpul*, 30 septembrie 1882)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"
Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş
Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro
Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Defăimarea lui Eminescu (IV)

Horia BĂDESCU

Scriam la începutul acestei analize a cărţii criticului Constantin Cubleşan că defăimarea poetului nu e doar apanajul detractorilor. O fac, nu de puţine ori, chiar şi aceia care o iau razna în proiecţiile şi laudele aduse celui care nu are nevoie decât de a fi citit cu mintea trează şi cu inima deschisă. Antologia critică a autorului clujean o probează cu asupra de măsură. De altminteri, în premonitoria *Scrisoarea I*, poetul însuşi portretizează întreaga paletă a criticaştrilor care-i vor lua la pieptănat opera şi viaţa.

În decalogul lui Ion Filipciuc, evocat de dl Cubleşan, acesta face parte dreaptă contestatarilor şi adulatorilor, stabilind echitabil câte cinci moduri de manifestare pentru fiecare dintre cele două categorii. Am văzut care sunt cele privind contestatarii. În ceea ce-i priveşte pe adulatori, I. Filipciuc propune, de asemenea, cinci categorii: „1. *Apologeţii* – adepţi şi apărători, în temeiul unor principii estetice mai presus de relaţiile omeneşti (...); 2. *Adulatorii* – servili, trăind din stoarcerea şi administrarea mucului din condeiul eminescian, fără principii estetice şi fără o minimă analiză a textelor; 3. *Prozeliţii* – adepţi înflăcăraţi producând texte de o superficială asemănare cu ale poetului, lipsite de profunzimea originală, de temeiul cultural, de rădăcinile arheului sub care şi-a conceput Eminescu expresia; 4. *Mistificatorii* – întocmind falsuri, inducând în eroare cu texte, fotografii, prietenii, drumuri, popasuri (...); 5. *Sanctificatorii* – impresionişti care-i atribuie puteri supranaturale sau idei pe care poetul nu le-a prea avut."

Dacă toate aceste categorii sunt stabilite pornind de la exemplificări din prima perioadă a receptării operei şi personalităţii eminesciene, ele operează, ca şi cele ale contestatarilor, uneori cu asupra de măsură, şi în modernitate şi, mai ales, în contemporaneitatea post-revoluţionară. De la poeţi care vor să-i rescrie sau să-i „transcrie" poezia „pe înţelesul vorbitorilor limbii române cotemporane" (!?) sau să-l apere de denigratori printr-un discurs polemic „meschin (puţin spus) şi de nivel suburban, al mahalalei" (incriminat fiind volumul lui Răzvan Ducan, *Poporul de proşti versus Eminescu*), la psihanalişti, ezoterişti, autori de science fiction ori encomiaşti ai preeminenţei şi previziunilor lui Eminescu în chestiuni ştiinţifice, cu toţii se trudesc a-l lăuda coborându-l, în fapt, defăimându-l pe marele poet. Exemplele aduse în volum de dl Cubleşan sunt edificatoare, surprinzătoare şi „amuzante" prin insolitul aberaţiilor pe care le conţin, pline de năstruşnicii de tot felul.

„Nu de azi de ieri, scrie Domnia Sa, psihanaliştii se străduiesc a pătrunde în profunzimea trăirilor psihice, ca să zic aşa, ale lui Eminescu, căutând a afla imboldurile (motivaţia) creaţiei sale şi, deopotrivă, germenii maladiei de care a suferit, o boală de natură nevrotică."

S-au avansat, de-a lungul timpului, nenumărate opinii şi analize clinice. Dar aceea pe marginea căreia se face vorbire în volumul de faţă, *Psihanaliza poetului naţional Mihai Eminescu* (Ed. TipoMoldova, Iaşi, 2019), semnat de George Morărel, e cu totul insolită, ca să nu zic altfel. „George Morărel – precizează C. Cubleşan – consideră totul sub semnul complexului oedipian pe care îl identifică (nu este primul, dar este cel mai speculativ în această privinţă) ca dominând atât viaţa, cât şi creaţia lui Mihai Eminescu." Afirmaţia porneşte de la constatarea că, dintre cei doi părinţi, pentru poet „mama rămâne *iubirea* cea mare şi adevărată. Numai că această iubire este văzută (interpretată) printr-un erotism exacerbat în sexologie." Erotism exacerbat sexologic prin care G. Morărel interpretează aberant şi opera eminesciană, *y compris* capodopera *Luceafărul*, într-o terminologie grosieră. Cum exemplifică sugestiv criticul clujean, cu analiza făcută de psihanalistul în cauză naşterii lui Făt-frumos din basmul omonim: „Descrierea decrepitudinii împăratului în îngroşate tuşe, iar a împărătesei în lumini celeste nu face altceva decât să precizeze tipul de situaţie oedipiană: omul dublu Eminovici-Eminescu îşi însuşeşte mama descalificând tatăl ca bărbat apt sexual; interzice, în fantasmă scripturală, coitul paternal; omului dublu Eminovici-Eminescu îi este peste putinţă să suporte o imagine cu introducerea penisului tatălui în vaginul mamei, fiindcă mama este a fiului... ş.a.m.d." Doamne apără şi păzeşte!, vorba diaconului Creangă. Cu asemenea lăudători, „bietul Eminescu" (Panait Istrati) nu mai are nevoie de detractori!

Cartea lui George Morărel are un precedent, însă fără aberaţiile sale de limbaj, în studiul doctorului C. Vlad, *Mihai Eminescu din punct de vedere psihanalitic* (Ed. Cartea Românească, Bucureşti 1932). Demersul doctorului Vlad, subliniază Constantin Cubleşan, porneşte de la ideea că Eminescu a fost „un veritabil bolnav mintal, suferind toată viaţa, «până la izbucnirea meningocefaliei», de «o maladie numită demenţă precoce» sau, mai popular zis, de schizofrenie, ce rezultă din «diagnosticul clinic incontestabil», din «studiul vieţii şi operei eminesciene» (...) Numai că, o operă literară trebuie judecată şi din punct de vedere estetic (mai ales) nu doar ca produs al unei firi patologice, altfel se poate ajunge la adevărate erezii." De tipul impotenţei narcisiste de a iubi a poetului (!?) ori a „fanteziilor de viaţă intrauterină" pe care, anticipându-l pe dl Morărel, C. Vlad le decelează în *Cezara*. Ori a simbolului falic pe care îl atribuie florii „ce se ridică în sus şi-i cade fetei (din basmul lui Kunisch *Fata în grădina de aur*) în poală".

Viciul fundamental al unei asemenea abordări, şi nu doar al celei în discuţie – scrie cu amărăciune şi revoltă criticul clujean – este acela că „Psihiatrul nu ia în considerare nimic din bagajul imens de cunoştinţe pe care Eminescu îl acumulează, studiind filosofia antică, gândirea veche indiană, sistemul kantian şi cel schopenhauerian de înţelegere a lumii, totul filtrat la el de un imaginar poetic de o profunzime ne mai întâlnită în cultura noastră până atunci. Pentru el, Eminescu nu este un scriitor într-un lanţ evolutiv de scriitori români şi străini, într-o istorie literară şi filosofică, ci un anume caz patologic, un infantil schizofren care pune în compunerile produse câte ceva din gândurile sale bolnave. (...) Orice contestatar de azi al marelui poet poate afla aici calificative – demonstrate (!?) ştiinţific – pentru defăimarea şi umilirea lui: un caz de demenţă precoce!"

Nu mai puţin insolent, şi pe bună dreptate, i se pare dlui Cubleşan demersul doamnei Elena Dan care, „într-un amplu studiu analitic de exegeză esoterică a poeziei lui Mihai Eminescu (*Nenţeles rămas-a gândul. Adevărurile absolute în poezia lui Eminescu,* Ed. Semne, Bucureşti, 2018), respinge ferm toate abordările filosofice sau filologice de până acum, trimiţându-le într-un soi de derizoriu". Esotericiana noastră (ca să creez şi eu un barbarism) trage de urechi filosofia germană în care „poetul putea să găsească cel mult nişte gânduri, nişte *idei care-i erau cunoscute,* pe care le avea *în bagajul cultural cu care venise în noua sa viaţă pe pământ*", pe George Călinescu, acela care, neavând habar de ştiinţa spirituală, „a comentat aberant despre adevărurile absolute aduse de poet în faţa minţii cititorului, afirmaţiile sale situându-se deseori în teritoriul insultei". (Dacă afirmaţiile lui George Călinescu se situează în teritoriul insultei, ale dnei Elena Dan unde se încadrează? N.n.) Cititorii cărţii dlui Cubleşan se pot amuza cu exemple *in extenso* la lectură. „În scurt, precizează criticul, Eminescu era (în viziunea exegetei, N.n.) un extraterestru, adică venise din Cer, de acolo unde stau în aşteptare ca să se întrupeze, toate duhurile pământene ale celor expiaţi." Şi, conchide Domnia Sa: „Toată demonstraţia pe care o întreprinde Elena Dan ar fi minunată dacă nu am înţelege-o, dacă nu am percepe-o, cu deplină luciditate, ca pe una fantasmagorică, pentru a nu spune de-a dreptul că e incredibilă. Dar, la urma urmelor, de ce am respinge-o? De-a lungul anilor s-au spus despre Mihai Eminescu lucruri atât de îngozitoare încât această plimbare printre speculaţii esoterice nu poate părea decât un artificial spectacol agreabil."

Năzbâtiile, ca să mă păstrez şi eu în limitele urbanităţii de limbaj, pe seama poetului nepereche, pe care le consemnează cartea dlui Cubleşan, se arată una mai trăsnită ca alta. Aşa încât, notează excedat Domnia Sa, „Era de mirare ca în concertul celor care-l bălăcăresc, în fel şi chip, în ultima vreme pe Mihai Eminescu, să lipsească tocmai fanii paranormalului". Reîncarnării, pe care i-o atribuie acestuia Elena Dan, i se adaugă stafia eminesciană, pe post de Cicerone, care-l bântuie pe memorialistul Aurel Constantinescu Severin, dimpreună cu aceea a sorei acestuia, Petria, vorbindu-i despre lumea paralelă şi confirmându-i predestinarea acestei întâlniri. Elucubraţiile care abundă în op-ul acestuia, *Întâlniri miraculoase cu Eminescu. Experienţe paranormale*, îl fac pe atât de echilibratul, calmul critic clujean să izbucnească: „Cartea lui Aurel Constantinescu Severin este atât de mizerabil jignitoare la adresa poetului încât citind-o am regretat sincer lipsa cenzurii. A cenzurii – nu atât aceea de la fosta Direcţie a Presei – ci a conştiinţei noastre naţionale profund alterate în ultima vreme, victima predilectă fiind simbolul ei în universalitate: Mihai Eminescu."

Paranormalii ca paranormalii, dar nici „oamenii de ştiinţă" nu stau degeaba. Fiindcă „de o bună bucată de vreme – constată Constantin Cubleşan inventariind domeniile dinspre care este agresat poetul – e în creştere numărul celor care fac tot ce le stă în putinţă ca Eminescu să fie tratat mai puţin ca poet, dar considerat mult mai mult – preferabil, după părerea acestora – ca «politolog şi om de ştiinţă». Într-un fel, explicabil. Pentru că, aşezat pe această coordonată, nu mai e loc pe soclu poetului naţional, el prenumărându-se în cultura noastră şi, de ce nu?, în cultura mare a lumii, ca pionier al previziunilor... ştiinţifice, poemele sale fiind văzute şi receptate ca expresia metaforică a ideilor ştiinţifice, adică un fel de studii în versuri."

De la Dicţionarul *Savanţii lumii cred în Dumnezeu* (Ed. Maritain, Bucureşti, 2018) alcătuit de Liviu Petrina şi Laura Sigartău Petrina, „în care figurează, printre români, Mihai Eminescu, alături de Agârbiceanu, Bariţiu, Barbilian, Brăescu, Cantemir, Şincai, Ţuculescu, Voiculescu şi alţii, chiar şi Zamolxis, cu toţii consideraţi drept savanţi, fiecare având fişa de dicţionar, proprie, se înţelege" (C. Cubleşan), până la autori de science fiction ca Ion Câmpan care ne încredinţează că Eminescu a avut o întâlnire de gradul trei, „în urma căreia subconştientul său a înmagazinat cunoştinţele oferite de acei extratereştri, pe care mai apoi el le-a presărat, metaforic, incifrat, în opera sa", ori la dl Virgil Ene, autorul cărţii *Eminescu versus Einstein* (Ed. Brumar, Timişoara, 2012) care, preluând constatarea anticipării de către Eminescu a teoriei relativităţii, făcută deja de alţi exegeţi, o exemplifică prin opera poetică, făcând apel la poezia *Pe lângă plopii fără soţ*, în felul următor: „Reiese din această poezie că timpul îndelungat pe care l-a aşteptat (eroul liric, evident, n. C. Cbleşan) putea fi scurtată la o şoaptă, la o oră, la o zi măcar, pentru a primi în schimb iubirea veşnică..." Ideea relativităţii timpului şi spaţiului fiind rodul îndelungilor aşteptări ale poetului, în perioada vieneză, în faţa regimentului unde prietenul său Slavici „îşi termina stagiul militar obligatoriu, în zilele de după-masă" (?).

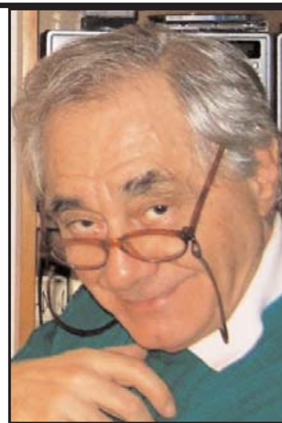
→

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Înaintez cam greu în *Lumea în două zile*, romanul lui George Bălăiţă. Încerc să înţeleg de ce această *formă/formulă* şi nu alta. Ce legătură are cu conţinutul? Textul îmi pare a fi un fel de perdea sau un şir de perdele între cititor şi personaje, între scriitor şi realitate, între personaje şi viaţă. Un fel de labirint, o bâjbâială... Căutând ce? Calitatea de scriitor este evidentă. Dar, de ce această încâlcire, încifrare?

Mare scriitor. Indiscutabil. Extraordinară capacitate de percepţie, senzualism dus până la sufocare. În ansamblu e o construcţie labirintică, un joc, o ambiţie. Într-un anume sens, aminteşte parcă de Joyce sau, poate, de „noul val". Este, dacă nu primul, în orice caz printre puţinii în literatura noastră de azi care face o asemenea investigaţie subtilă nu numai în lumea senzaţiilor, ci şi în gânduri, în subconştient. Expresii şi comparaţii memorabile: „viermuială sonoră", sânii (după...) ca ghearele pisicii „retrase în perniţele de catifea". Apoi scene, momente sugerate superb (Antipa & Silvia). Sau străfulgerări în cosmogonic, mitic, orientalism.

Impresia generală: cam prea construit, prea simbolic, prea simetric, prea elaborat. Dacă *Ulysses* a fost numit „o catedrală a prozei", *Lumea în două zile* ar putea fi „o mănăstire a prozei". În fond, cartea trebuie luată aşa cum este: portrete uneori foarte pregnante, scene de mare frumuseţe, intuiţii sclipitoare, maxime şi observaţii adânci aruncate într-un labirint narativ făcut să placă mai ales criticilor. Oricum, e o experienţă, un pariu, o sfidare, o... „bâzdâganie", de care orice literatură are nevoie. Ar fi fost de dorit să vină mai devreme, nu în 1975. De n-ar fi fost aşa-zisa noastră Eliberare.

(aprilie, 1986)

Gara Limoges: o cupolă aplatizată, din bucăţi mari de tablă verde, coclită. În dreapta o biserică foarte veche, înnegrită de vreme, cu influenţe din epoca romană. Cobor din vagon să mă dezmorţesc făcând câţiva paşi pe peron. Atât cât am putut vedea din tren, Limoges e un oraş frumos, capitală – împreună cu Sèvres – a porţelanului francez. Un curs de apă destul de mare îl traversează, coline dulci, împădurite îl înconjoară.

Părăsim gara Limoges-Benedictins la ora 5 fără 3 minute, după cum arată vechiul ceas electric „Brillié" de pe peronul nostru. Şi abia acum îmi amintesc că am mai trecut prin Limoges, cu maşina, în martie 1975, venind de la Pau, unde avusese loc congresul partidului socialist. Peisajul e din ce mai ondulat. Îmi aminteşte întrucâtva de Bucovina.

Trecem prin tuneluri pe sub două dealuri, lumina devine tot mai dulce, o lumină meridională. Şi, din nou, apare bufetierul rotofei împingând căruciorul cu sanvişuri şi răcoritoare. De data asta îl opresc şi-i cer o cafea. „N-avem decât filtru" – îmi spune. „Dar, e caldă?" – întreb. Mă asigură că da şi-mi face un filtru care îmi aminteşte vag de filtrele băute la Capşa odinioară, împreună cu B. În acest moment suntem opriţi în gara Uzerches. *Capşa şi Uzerches!*

(26 iunie 1987)

Am descoperit pe internet un interviu cu Corina Tarniţă. Excelentă matematiciană, absolventă de Harvard, profesor la Princeton, atrasă de biologie, studiul termitelor, apoi al amoebelor, cercetare de *basic science* în care e implicată, ca în mai toate domeniile, matematica.

Şi am, deodată, o viziune minunată: o adevărată armată de savanţi români, răspândiţi prin marile universităţi ale lumii, din America în Germania, în Anglia, în Franţa, dar şi în Olanda, Brazilia, Canada sau Australia. Dacă toţi aceşti savanţi ar reveni în România, dacă ar fi ascultaţi, urmaţi; dacă... Da, şi dacă, mai ales şi în primul rând, dacă s-ar înţelege între ei, ar coopera etc.

Dacă e cuvântul contrafactual prin excelenţă, sau, după cum îl numea mama mea, este un „porc de câine".

(1 ianuarie 2022)

Vămile devenirii

Florin HORVATH

Din pricini ştiute de Cel de Sus, trăim vremuri pe care nu speram să le prindem...

De la nemiloasele molime, la furia unui război absurd, toate chipurile răului par a se ivi, dansând în jurul lumii sarabanda unui dezmăţ ce a trecut dincolo de orice limitare sau impunere morală. Peste noapte, complexitatea de speriat a tehnologiei schimbă o sumedenie de lucruri care ne uşurează viaţa de zi cu zi cu bucuria aparte a Creaţiei, transformându-ne, pe „cei mulţi" în beneficiari de nevoie şi fără de voie ai unei Inteligenţe Artificiale care a căpătat mult prea mult din „dreptul" de a ne controla până şi sufletul! Finalul pare uşor previzibil: ne vom trezi, într-o zi, că ne-a lăsat săraciţi de orice taină, de chiar identitatea proprie!

Pe această maşinărie tot mai complexă şi mai de speriat n-o învaţă nimeni că bunul suprem, acela oferit de chiar Creatorul, era liberul-arbitru – dreptul de a opta pentru a preţui valoarea şi nu surogatul de tipar al frumosului pe care ni-l impun cei ce s-au erijat, deja, în diriguitorii omenirii.

În această *lume cea nouă*, bântuită de o desacralizare accelerată, triumfă nu legea armoniei universale, proprie marii Creaţii, ci clonele, ca prototip al *noului globalist*, rămânând de datoria noastră, dacă nu-i prea târziu, să luptăm permanent pentru salvarea „ideii de libertate", un drept de esenţă umană rămas cam stingher în această tot mai jenantă şi agresivă opoziţie a „noilor drepturi digitale" revărsate în spaţiul uman!

Precizăm ferm, spre ştiinţa cititorului, că nu ne punem sub semnul unei îndoieli faţă de reuşitele ştiinţei sau de necesitatea unora dintre ele. Dorim doar să trezim conştiinţa ideii de *om normal,* ideea de a ieşi din iluzia că acele reuşite pot fi capabile a ne oferi „cheia lumii", a ne întări şi împlini întru cunoaşterea a tot ceea ce ştim că nu poate fi cunoscut, ci doar revelat, impenetrabilul *mister*, taina Universului şi a vieţii.

Sperăm a nu ne înşela, dar deja există o „cursă fantastică" spre a ne aşeza „la picioarele propriei creaţii", adică nu spre *adevărul ultim*, aşa cum au sperat filosofii, ci spre ipostaza în care Omul, cea mai desăvârşită prezenţă din Creaţia lui Dumnezeu, este aşezat la picioarele propriei sale creaţii de sorginte pământească, ca un paradoxal blestem al unei *inevitabile căderi* către treapta cea mai de jos.

Prea mari sau fără de număr par greşelile omenirii în faţa Creatorului, în vreme ce, în loc să ne îndreptăm curiozitatea, potenţialul de cunoaştere, spre adevărul revelat ca miracol al existenţei universale, *viaţa,* ne trufim, visându-ne „egali" Celui de Sus, încredinţaţi, în orbirea noastră, că putem egala viaţa, ba chiar s-o adjudecăm după bunul nostru plac, în dauna semenilor.

Trufaşii vremurilor noi uită că misterul existenţei nu se bizuie pe imensitatea sa, ci pe intensitatea cu care se manifestă, pentru cei ce-l înţeleg şi-l iau în seamă!

Ei impun un altfel de adevăr: acela că *faţa eternităţii* ar fi clona sau că virtualitatea reprezintă calea către un fel de orizont al increatului. Deci îndeamnă către o vieţuire în cuprinderea unei iluzii!

Practic, oamenii actualei puteri îndeamnă sclavii din laboratoarele lor la a reduce omul la biologic, la existenţa sa pământească, ca pe o finalitate visată! Îndeamnă la crearea acelei capacităţi de a fi „inseriaţi", uniformizaţi, manipulaţi cu uşurinţă şi excluşi chiar şi din propriile noastre case!

În fapt, noul val a aşezat, fără niciun scrupul, un bandou uriaş pe ochii filosofiei şi se străduieşte să ne îndepărteze de un adevăr de mult acceptat: *Omul este ceea ce este, purtător de har, de sens sacru, dincolo de cel biologic!* Ne îndepărtează de evidenţa că omul face parte dintr-o lume care este clădită pe *valoare*, o valoare ontologică! Că viaţa este *sacră* fiindcă are matricea unui mod de a fi întru *miracolul universal,* ca rezultat al armoniei întru valoarea dată de numărul de aur!

Rolul minţii omeneşti este acela de a-l îndrepta pe cel care caută către un demers revelator spre ideea că nu este importantă definirea *adevărului ultim*, ci conştiinţa că el, acest *ultim adevăr,* există, iar omul, în mod miraculos, se regăseşte în cuprinderea lui.

Până la urmă, tot efortul acestui *nou val* este îndreptat spre ideea de a aşeza omul în faţa unei imense singurătăţi. De a-l dezvăţa a-şi aminti că el, *omul,* este, în cel mai autentic mod, o *sărbătoare* a creaţiei, dezvăţându-l de a încerca bucuria de a se sărbători pe sine însuşi, de a-şi aminti de bobul de sacralitate, duhul aşezat în lut însufleţit încă de la naştere.

Prezenta carte nu are pretenţia de a „îndrepta" omenirea de la parcursul gândit de noul val, ci, mai degrabă, de a reaprinde flacăra ce a luminat labirintul, drumul trudnic înspre cunoaştere al străbunilor noştri, care, fie-ne îngăduit a vă aminti, au fost mirabili şi de neegalat în modestia şi tăcuta lor căutare către Adevăr! Avem, în Zestrea noastră cunoscută, adunată cu greu de minţi iubitoare, scenarii mitice şi mărturii ritualice care izbutesc să treacă dincolo de palidul veşmânt al cuvântului, adunat spre a ne prezenta legenda, povestea simbolică a acelor proceduri ce-şi au obârşia în Zestrea Cunoaşterii Primordiale, în zestrea fără asemănare lăsată nouă de Veghetori încă de la începuturi! De aici s-a împlinit creaţia, s-a odrăslit întreaga spiritualitate a dacilor, simbolurile de taină şi de peste taină, din miturile, legendele şi poveştile primordiale.

→

Aceasta este Introducerea la cartea *Vămile devenirii,* publicată de Florin Horvath la Editura Caiete Silvane, Zalău, 2022.

Quosque tandem abutere Catilina patientia nostra? Precum se întreabă excedat şi Constantin Cubleşan: „Vin şi mă întreb, retoric, desigur, până când vor fi tolerate, mai mult, chiar stimulate, asemenea... exaltări, ca să nu le spun altfel, în care numele poetului Mihai Eminescu este pângărit cu... voia prefecturii?!"

Este întrebarea căreia i se subsumează întrega panoramă a defăimărilor şi defăimătorilor lui Eminescu – mult mai numeroase şi mai numeroşi decât am consemnat noi în această cronică extinsă – oferită de o lucrare necesară, temeinică, alcătuită cu instrumente ale istoriei şi criticii literare de un profesionalism indubitabil, a unui critic de vocaţie şi de mare probitate. Întrebare pe care Constantin Cubleşan o repetă şi mai apăsat în finalul cercetării sale: „De ce atâta ură împotriva lui Eminescu?... Ce rău face el şi cui?... De ce trebuie să ne *descotorosim* cu toţii, cu tot dinadinsul, de el, intrând acum în Europa?... Etc. etc. (Sunt) Întrebări la care, din păcate, nu primim un răspuns temeinic, nu neapărat oficial, printr-un decret, Doamne păzeşte!, dar de înţelegere... oficială. pentru că a arunca vorbe de ocară şi etichetări foarte puţin fondate (a fost xenofob, de pildă) e tot un soi de campanie politică şi, aşa cum cei mai mulţi dintre locuitorii acestei ţări nu mai cred prea mult în vorbele politicienilor, de ce ar crede în vorbele unora (literaţi) care fac o... politică dubioasă de defăimare a acestuia?... Ce fel de politică?!... În favoarea cui?! Mulţi sunt cei care aruncă cu pietre în ferestre, dar nu spun explicit din ce imbold (ar fi necesar să o spună). Tocmai de aceea cred că e bine să le dăm pe faţă cărţile cu ideile cultivate în ele. Acest lucru am dorit să-l fac prin acest demers de factură polemică."

A bon entendeur, salut!

Homo sapiens

Take Ionescu, un pionier al glocalizării

Narcis ZĂRNESCU

Europa noastră, de astăzi, se apropie cu repeziciune de Europa lui Take Ionescu: aceleaşi tensiuni, aceleaşi tendinţe subversive sau dictatoriale, prezenţa războiului la graniţe, aceeaşi *struggle of life*; aproape aceleaşi puteri europene dominante, aproape aceleaşi interese meschine şi imorale, de sorginte economică şi comercială, exprimate brutal şi agresiv; aceeaşi confuzie generală şi refuz al dialogului.

De aceea ar fi nevoie, astăzi, din nou, de Take Ionescu, diplomat vizionar, curajos, carismatic, preţuit de parteneri şi de adversari.

Înainte de a continua să-l aplaudăm, să-i înălţăm osanale şi statui efemere din cuvinte, aş vrea să reamintesc părerea lui N.D. Cocea despre el. Iar în loc de o *captatio benevolentiae* colegială, vă propun un portret acid, uşor caricatural, schiţat în 1914 de N.D. Cocea, un Robespierre balcanic, un irezistibil Don Juan, un polemist neîndurător. Iată câteva fragmente din textul său intitulat *Take (Facla*, 5 martie 1914). Scena pare, într-adevăr, desprinsă din comediile lui Caragiale:

„S-a urcat la tribună cu mişcări mlădioase, ca o cucoană care-şi leagănă rotunjimile, ştiind că o sută de priviri o urmăresc de la spate, şi-a ridicat cu un gest scurt cravata, cu altul şi-a netezit musteaţa şi-a început.

Tribunele ticsite de doamne şi de partizani politici. Deputaţii, în număr mare, numai ochi şi numai urechi. […]. Domnul Tache Ionescu a apărut fercheş, fermecător şi radios…Şi a fost frumos.

Ştiţi că n-am o admiraţie din cale afară de exagerată pentru geniul domnului Ionescu. Deşi prietenii şi salariaţii dumisale din presă dau pe brânci răsfoind manualele elementare de istorie ca să-l compare când cu Iisus şi când cu Napoleon, mi-a fost totdeauna cu neputinţă să mă las convins de laudele interesate ale unora sau să împărtăşesc idolatrismul bine retribuit al preoţilor fetişismului takist. […]

Ieri, la Cameră, am trăit două ceasuri într-o admiraţie de cea mai pură esenţă takistă. Îl ascultam vorbind. Închideam ochii pe jumătate şi mă lăsam legănat de ritmul frazelor. Coardele vocale ale domnului Tache Ionescu nu sunt din cele mai fericite. Vocea nu e profundă şi bărbătească. Mai mult ascuţită, cu tonalităţi piţigăiate. Dacă undeva, în lume, există vreun orator hermafrodit, sunt convins că hermafroditul acela trebuie să aibă organul efeminat al domnului Ionescu. Cu toate astea îl ascultam vrăjit. Mă îmbătam de vorbe, de fraze, de perioade, care alunecau una după alta, ca şi cum ar fi fost unse cu vasilină. […] Nu spunea nimic şi vorbea de toate. Vorbea cu uşurinţă admirabilă care nu s-ar putea compara decât cu încrederea senină a omului care îşi închipuieşte că ştie totul pentru că vorbeşte despre orice. […] Şi domnul Tache Ionescu îndrăznea să vorbească astfel, fără să ştie şi fără să înţeleagă nimic din zbuciumările unui popor care-şi pune azi ultima lui speranţă într-însul, după ce şi-a pus-o zadarnic în prestigiul armatei şi-n strălucirea ambasadelor, şi în faţa a 50, 60 de proşti din Cameră care îl ascultau cu gura căscată.

Cum vreţi dar să nu îl admir? Cum să nu mă închin şi eu în faţa omului acestuia care îi prosteşte pe toţi, care îi îmbată cu apa chioară a vorbelor goale, care e pătat, fecior de falit şi falit moral el însuşi, intrat până la gât în conversiuni, în tranzacţii, în afaceri veroase… Şi să nu-l admir? Ba te admir, Take!"

Pentru echilibrul receptologic şi simetria psihoistorică, redau portretul pe care Nicolae Iorga îl făcea tânărului politician:

„Take Ionescu, fiul unui negustor şi om de afaceri ploieştean, făcuse şcoala secundară la Bucureşti, aşa încât, faţă de boierii din generaţia sa, el poate fi considerat ca un produs al organizaţiei noastre şcolare, în ce este bun: iniţierea în rosturile ţării, cunoaşterea oamenilor ei, dar şi în ce este mai puţin bun: o oarecare lipsă de disciplină intelectuală, de formaţiune a unui caracter cu totul ferm, care se capătă în contact cu civilizaţiile bătrâne." (1)

Aceste trăsături caracteriale, intuite de Iorga, se vor adânci şi vor deveni definitorii pentru diplomatul nostru.

Desigur, aproape orice popor, şi poporul român nu face excepţie, are nevoie de mituri şi modele. De altfel, ca şi liderii lui, spirituali, politici, culturali. Generarea unui model se face prin exagerări hiperbolizante şi prin cenzurarea defectelor şi eşecurilor.

Este evident că pamfletul caricaturizant scris de N.D. Cocea, prezintă, într-un mod grotesc şi partizan, o altă faţetă a personalităţii marelui diplomat, suficient însă a ne pune pe gânduri sau a ne revolta.

Voi reveni însă la ipoteza de lucru, pe care am propus-o: Take Ionescu, un pionier al *glocalizării.*

Să ne reamintim, succint, semantica şi logica acestui concept, lansat în urmă cu aproape două decenii, şi rătăcit în efervescenţa conceptuală a relaţiilor internaţionale.

Glocalizarea, concept folosit în diverse domenii, de la geografie şi sociologie la politologie şi comunicare, apare pe piaţa conceptuală începând cu anii '90 şi se află, aparent, în continuare, în top. Fuziunea sau hibridizarea celor două concepte, *localizare* şi *globalizare,* fiind de inspiraţie japoneză, sintagma *localizare globală* va fi, în general, convenţional citată ca precursoare a noţiunii de *glocal.* Pe de altă parte, natura interdisciplinară şi transdisciplinară, pluralistă, precum şi eficienţa euristică a conceptului, au fost demonstrate şi confirmate de nenumărate studii şi aplicaţii, din arealul european, extrem oriental sau american. Roland Robertson, Erik Swyngedouw, Victor Roudometof şi Tomiyuki Uesugi (Universitatea Seijo, Japonia) sunt doar câţiva dintre cercetătorii care studiază de zeci de ani mecanismele şi dinamica acestui fenomen complex. Să amintim şi un remarcabil *Dictionary of Geography* (2), oarecum recent, care defineşte conceptul de glocalizare ca integrator a două subconcepte: local şi global, în dialectica lor dinamică, contingentă şi bidirecţională.

În orizontul glocalizării, se poate afirma că Take Ionescu reuşise să îşi depăşească epoca: el gândea global şi acţiona local.

Fără îndoială că istoria noastră, ca şi multe alte istorii ale popoarelor care au modelat timpul, spaţiul şi destinele omenirii, ar putea fi rescrise din perspectiva glocalizării, un concept modern, parţial artificial şi rece.

Ne putem imagina – cine ar putea să ne împiedice? – un proiect glocal de rescriere a istoriografiilor naţionale, prin filtrul unor concepte moderne şi postmoderne, în măsura în care un asemenea efort dificil de răsturnare a valorilor canonice, de rescriere şi deconstrucţie ar merita efortul. A repune altfel, mai eficient, piesele pe tabla de şah a lumii; a reporni jocurile subtile, politice, economice şi financiare, pierdute de-a lungul timpului ar putea fi un proiect fascinant, deşi există riscul perfid al utopiei şi inutilităţii. Un model excepţional de istoriografie alternativă i se datorează unui istoric britanic celebru, tradus şi în limba română: Niall Ferguson, autor a numeroase studii de istorie contrafactuală.

Prin urmare, a fost Take Ionescu un pionier sau un precursor al glocalizării? A fost el un glocalist *avant la lettre?* A fost el un glocalogen? Da, fără îndoială.

Iată un exemplu, fragmentar, dar strălucit de viziune glocalistă de tip takist, preluat dintr-un articol scris de marele om politic şi apărut în vara anului 1914, în ziarul *La Roumanie*, „journal conservateur quotidien", şi intitulat *La cascade des trônes, Cascada tronurilor:* „Acesta e război de cinci ani. Va intra Anglia, va intra Italia, vom intra noi şi nu se poate să nu intre şi America. Până şi Japonia va intra. Va fi vai de omenire! Dar de un lucru sunt sigur: că Aliaţii vor fi definitiv victorioşi şi că voi vedea cu ochii România Mare.

→

Cum spuneam, toate au dat „trup" unor sensuri încriptate în veşmântul simbolului, pe care mulţi dintre învăţaţi le-au consemnat conştiincios, neîntrezărind firele ce duc spre transcendent, nepricepând fantastica înţelegere a dacilor, încă de la origini, asupra vrerii axiomatice a Creatorului:

„Ceea ce este sus, este şi jos!", un adevăr care este întors către omenire în *Rugăciunea Domnească*: „Precum în Cer, aşa şi pre Pământ...", ca rost al creării omenirii, ca adevăr ultim, de atins prin împreună şi îndelungată lucrare, ca într-o „promisiune legiuită" pe care dacii şi-au adjudecat-o fără a se lăsa damnaţi, „căzuţi în închisoarea trupului", fără nicio speranţă. Dimpotrivă, dacii au făcut din aparenta zidire interioară a sufletului sămânţa devenirii întru sine prin jertfa zidirii!

După căderea din preajma sacrului, calea sinelui nu se opreşte în cuprinderea trupului de carne, ci urmează o reală şi proprie înălţare, de ieşire din robia „zidirii de carne" şi de deschidere întru Adevărul Universal al veşniciei! Înţelegând taina lor, Constantin Brâncuşi a realizat simbolul acestei înălţări, repetabila autodepăşire, în modelul unei „închideri ce presupune o nouă deschidere", aşa cum ne sugera înţeleptul Constantin Noica. Mitul zidirii, care pune în valoare ideea cuprinderii, a *spaţiului* de iniţiere/autodepăşire, pentru a re-naşte în tăria altui palier de pe Axis Mundi, superior şi generator, la rându-i, de un altul, a fost lăsat moştenire de către Orfeu, care s-a „zidit"/retras în Agartha, moştenire şi a lui Zalmoxis, care a zidit „casa de învăţătură", din care a reapărut după cinci ani; ca şi Negru Vodă, care a dispus a se zidi o „Casă a Tatălui" pentru re-naşterea/izbăvirea mulţimilor, ce vor trece renăscând prin propria rugă şi îngenunchere!

Fără deosebire, toţi trei au pus la temelie ideea de „proprie jertfire", tocmai pentru a nu se ajunge, cum vedem astăzi în occident, la Case ale Domnului în care Domnul nu mai este de găsit, ci doar nişte muritori desprinşi din noul val, ce transformă bisericile în bar, sală de spectacol sau chiar locuinţă privată!

Acest lucru se întâmplă pentru că astăzi am pierdut întrutotul *bucuria întâlnirii cu Sinele*, făcându-ne, într-un mod jalnic, că trăim sacrele sărbători. Din porunci obscure sau făţişe, omul este îndepărtat de acea „pregătire interioară", de întâlnirea cu sacralitatea lumii de dincolo printr-un sine recunoscător şi plin de smerenie, ca participant uluit de emoţie la transcendenţă. Nu mai ştim să îmbrăcăm haina/podoaba cu chip sărbătoresc pentru a ne clăti sufletul în Marele Cântec al Armoniei Universale. Celor ce simt că aşa nu se mai poate, că a sosit vremea să ne re-acordăm la prestaţia sacrului, să dăm bun echilibru între sunet şi tăcere, între Fiinţă şi Neant, le adresăm invitaţia de a participa la „ceremonia" de a parcurge mărturii despre etape şi moduri de adjudecare a apropierii de ştiut, de ideea iniţierii.

Cu tot dragul şi bucuria de a ne întâlni pe această cale, îi rugăm, cu tot respectul cuvenit fiecăruia dintre cititori, să ia seama la dorinţa noastră de a le „împlini" ştiinţa despre ceea ce puteau/aveau în înţelegerea lor tainică dacii, dar să nu încerce a le imita/parcurge anumite procedee, pentru că, de bună seamă, nu sunteţi pregătiţi mental şi ca autocontrol adjudecat să îndepliniţi toate condiţiile cerute! Prin urmare, riscaţi a nu vă edifica despre nimic şi a crede că acele tehnici/proceduri sunt doar o banală exagerare a autorului.

Precizăm din nou: Magii din Carpaţi există! Toate cele prezentate în chip de proceduri sau „virtuţi" în stare a uimi, doar ei le pot practica! Aici le-am transmis doar pentru a avea o mai adevărată oglindă a ceea ce dacii, stră-străbunii noştri, ai tuturor, aveau în Zestrea Primordială.

Şi vom vedea alte lucruri mari. Vom vedea multe tronuri prăbuşindu-se; vom vedea născând atotputernicia Americii; vom vedea preponderenţa rasei anglo-saxone; vom vedea omenirea făcând un mare pas spre stânga, spre socialismul revoluţionar.

Dar zguduirea generală va fi aşa de formidabilă, că o sărăcie groaznică va stăpâni omenirea foarte mulţi ani. Dintr-o criză vom intra într-alta. Şi ţine bine minte: generaţia mea şi a ta va vedea România Mare, dar nu va mai vedea zile bune!" (3)

Primul pe lista proprietarilor publicaţiei *La Roumanie,* care apărea la Bucureşti şi Paris, este Take Ionescu. Dintre proprietari, un alt nume ne reţine atenţia, Jean Pangal. Prezenţa lui în proximitatea diplomatului român nu este întâmplătoare. Dimpotrivă, explică într-o mare măsură profeţiile de politică externă ale lui Take Ionescu şi sursa informaţiilor de tip globalist. Cine era Jean Pangal şi de ce rolul lui a fost fundamental în evoluţia politică a lui Take Ionescu, precum şi – poate – în moartea misterioasă a îndrăgostitului tomnatic, aflat în luna de miere în Italia? Jean Pangal a fost, în perioada interbelică, Suveran Mare Comandor al Supremului Consiliu al Ritului Scoţian Antic şi Acceptat din România (1922-1937, 1944-1948) şi Mare Maestru al Marii Loji Naţionale din România [MLNR] (1928-1929). El a făcut parte din conducerea masoneriei universale, formată din şapte Suverani Mari Comandori, care se reuneau o dată la 5 ani, pentru a hotărî asupra destinului global. Trebuie precizat faptul că influenţa internaţională a masoneriei române a crescut, în perioada interbelică, odată cu trecerea în adormire a marilor loji naţionale din ţările cu regimuri politice dictatoriale sau totalitare din Rusia bolşevică, Italia fascistă, Germania nazistă, Spania franchistă sau Portugalia salazaristă.

Marele Maestru al Masoneriei Române, delegat de Regele Carol II să întreţină relaţii cu serviciile secrete britanice, sovietice şi cehe, va fi de două ori deputat în Parlamentul României, subsecretar de stat pentru presă şi informaţie în Guvernul Iorga-Argetoianu, trimis special şi ministru plenipotenţiar al României în Spania (1938-1939) şi în Portugalia (1939-1940).

Proiectul politic conceput de Jean Pangal impunea – după cum reiese din notele Serviciului Secret de Informaţii – „venirea masonilor la putere" şi „instaurarea dictaturii masonice antihitleriste în România", prin intermediul unui „guvern de concentrare masonică aşa-zisă naţională", „care avea drept singur scop schimbarea Constituţiei şi instituirea unei dictaturi camuflate", odată cu dizolvarea partidelor politice. (4)

Ca să percepem dimensiunile acestui draft de conjuraţie, potenţial benefice şi paradoxal semioficiale, voi enumera, fără a intra în alte detalii, partidele şi personalităţile implicate: Partidul Poporului, Uniunea Agrară, Partidul Naţional Liberal, Garda de Fier etc. Printre ministeriabili se aflau: Gheorghe Brătianu, Octavian Goga, Constantin Argetoianu, Alexandru Vaida-Voevod, Jean Pangal şi Nae Ionescu. Mai erau implicaţi în acest proiect de conjuraţie trei foşti sau viitori prim-miniştri: Alexandru Averescu, Octavian Goga, Constantin Argetoianu, precum şi alte nume grele: Principele George Valentin Bibescu, Constantin Angelescu (ministru al Instrucţiunii Publice), Max Auschnitt.

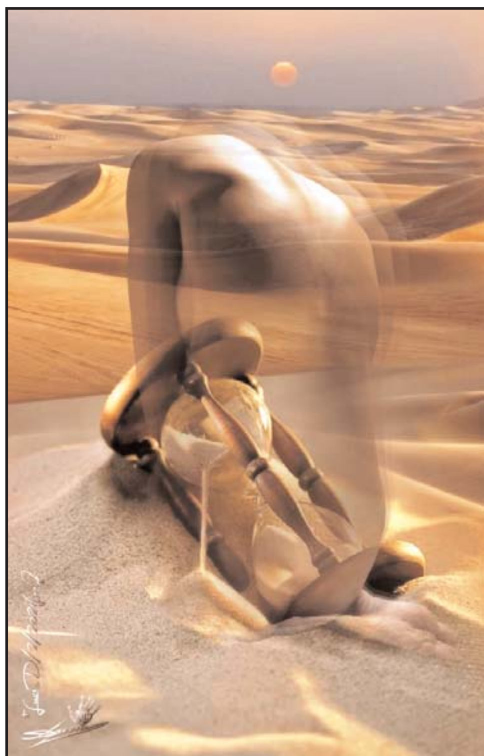
Aceasta a fost o prezentare succintă a contextului naţional şi internaţional masonic, care susţine, în mod evident, ipoteza noastră privind strategia glocolocalizantă, practicată de Take Ionescu.

Pe de altă parte, dacă vom face un exerciţiu rapid de glocalizare aplicată, vom observa că primul glocalist a fost Decebal, urmat de toţi domnii Ţărilor Române. Aşadar, acest fenomen, discernabil în zona relaţiilor internaţionale, este imanent şi defineşte practica şi pragmatica politică. În acest caz, a-l numi pe Take Ionescu „pionier al glocalizarii" nu este un *fake*, ci un procedeu retoric, care dezvăluie irizări nebănuite la efigia marelui om de stat.

Câteva exemple din practica glocalizării takiste:

(a) În timpul Războaielor Balcanice, Take Ionescu a mediat negocierile din Atena dintre trimisul Imperiului Otoman, Mehmed Talat Paşa, şi guvernul grec. A reuşit să convingă cele două părţi să semneze o înţelegere, lucru pentru care a primit mulţumiri din partea celor două state şi a devenit cetăţean de onoare al Atenei.

(b) Ca ministru de Externe a participat la semnarea Păcii de la Bucureşti din 1913, la sfârşitul celui de-Al Doilea Război Balcanic. Echipa de negociatori, din care făcea parte, a fost nevoită să medieze tensiunile dintre bulgari, greci şi sârbi. Şi, după cum mărturiseşte în însemnările sale Maiorescu, organizarea şi gestionarea Conferinţei s-au făcut după modelul Tratatului de la Berlin din 1878.
Se observă cu uşurinţă, aşadar, reţeaua discretă şi complexă, de tip glocalic, care asigură funcţionalitatea şi dinamica mecanismelor instituţionale. Dar hazul, parodia, carnavalescul, caraghiozlâcul subversiv, specifice mentalităţii româneşti, care dublează sau sabotează, mai mereu, sobrietatea şi demnitatea unui eveniment istoric, este prezent şi în acest caz, după cum descoperim în consemnările lui Constantin Argetoianu din 1913-1916: „Ne jucasem de-a războiul dincolo de Dunăre, la Bucureşti ne-am jucat de-a Congresul de la Viena. Numai că duhoarea cepei şi mirosul de mastică şi de ţuică înlocuiseră parfumul Johannisbergului [...]. Oricum Pacea de la Bucureşti a fost un mare succes pentru România [...]." (5)

(c) Take Ionescu a fost un susţinător al intrării României în Primul Război Mondial, Războiul cel Mare sau Războiul Naţiunilor. Război global, declanşat în Europa, care a durat de la 28 iulie 1914 până pe 11 noiembrie 1918, la care au participat peste 70 de milioane de militari, inclusiv 60 de milioane de europeni. Take Ionescu a militat ca România să adere la Antanta sau Tripla Înţelegere, bloc politico-militar creat cu puţin timp înainte de Primul Război Mondial şi format din Franţa, Imperiul Britanic şi Imperiul Rus. Convenţia de aderare a României la Antanta a fost semnată pe data de 4/17 august 1916.

(d) La sfârşitul războiului, Take Ionescu a fost Şeful Comitetului Naţional la Conferinţa de Pace de la Paris, ce a încheiat Primul Război Mondial. În legătură cu acest eveniment istoric, Constantin Argetoianu comite, din nou, o secvenţă carnavalescă şi un caraghiozlâc, în nota sa obişnuită: „Fără altă plictiseală, coloana evadaţilor valahi a ajuns în perfectă stare la Paris, unde a salvat ţara şi înfăptuit România Mare! Ce ne-am fi făcut noi într-adevăr dacă n-am fi avut la Paris pe Pavlică Brătăşanu, pe Ghiţă Mironescu, pe Rabinrahat Fagure, pe Pascal Toncescu, pe Mimi Plesnilă – şi mai mare peste toţi pe Take Ionescu însoţit de Titulescu, pe vremurile acelea deja scopit, dar încă simplu ţucalişt". (6)

(e) Take Ionescu a participat la iniţierea Micii Antante (7), numită şi Mica Înţelegere, alianţă formată, în intervalul 1920-1921, de Cehoslovacia, România şi Regatul Sârbo-Croato-Sloven, ca reactie la revizionismul maghiar, în urma Tratatului de la Trianon, care prevedea ca partea de nord a Republicii Croaţia şi Voivodinei să fie integrate Regatului Sârb; Slovacia şi Rutenia – azi Regiunea Transcarpatia din Ucraina – să fie cedate Cehoslovaciei, iar Transilvania şi partea răsăriteană a Banatului să revină României.

„Un război – scria Take Ionescu – nu se termină cu semnarea tratatelor de pace. El se continuă chiar în sufletele popoarelor, iar datoria oamenilor de stat este de a crea şi menţine o stare a lucrurilor care să convingă pe cei ce ar năzui să răstoarne ordinea nou stabilită de lipsa de sens şi chiar de pericolul unei asemenea încercări". (*Idem,* pp. 159-160)

(f) Interpretat în acelaşi registru glocalizant sau glocalic, Take Ionescu a fost un militant activ al luptei pentru unitatea naţională a românilor din afara graniţelor.

Dacă istoria noastră a fost, nu de puţine ori, o farsă tragică, atunci i se poate ierta lui Take Ionescu destinul de personaj contradictoriu, paradoxal şi, de multe ori, imprevizibil. Contemporanii l-au acuzat, nu o dată, de opţiuni şi decizii catastrofale şi erori fatale, lipsite de o etică elementară. Voi reţine doar trei puncte de vedere, nu neapărat convergente, semnate de Kogălniceanu, Maiorescu şi I.G. Duca. Bătrânul Machiavelli din Târgul Ieşilor, Kogălniceanu, expert odinioară (1863) în secularizarea averilor mănăstireşti, îl încadrează, ironic, pe Take Ionescu în generaţia „Irozilor din Vicleim". Adică: urmaşii lui Irod, ucigaşul de prunci nevinovaţi din Betleem, cetatea lui David, în care, după legendă, s-a născut Iisus, Mesia. Pe scurt, viitorul fost preşedinte al Academiei Române, Kogălniceanu, îi consideră pe aceşti tineri, din care făcea parte şi Take, nişte adevăraţi antichrişti. Un diagnostic dur, oarecum autobiografic, cu secvenţe care s-au confirmat de-a lungul timpului.

Referitor la Legea clerului mirean, propusă de Take Ionescu şi, implicit, la iniţiativa de înlocuire a lui Iosif Gheorghian, mitropolit al Ţării Româneşti, cu Ghenadie Petrescu, episcop al Argeşului, Titu Maiorescu avea să considere această cacialma, tipic bucureşteană, bricolată de Take Ionescu, ca fiind o „greşeală", precizând acuzator că „motivele care au îndemnat pe Take Ionescu să facă acest lucru sunt necunoscute, dar în tot cazul alegerea s-a dovedit a fi fost rea." (8)

Ce se întâmplase, de fapt? Ministrul Take Ionescu a propus, iar guvernul şi parlamentul au aprobat abrogarea unei prevederi legale, ce nu permitea numirea lui Ghenadie. Prin aceste manevre politicianiste, grupul takist a reuşit să îşi aducă biserica în subordine. „Îndoită greşeală, notează Maiorescu, şi prin abrogarea unei legi bune, şi prin propunerea unei alegeri proaste." (*Idem*, pp. 24-25)

Disident şi „traseist", dominat de ambiţie şi voinţă politică, având o energie explozivă, versatil, mânat de ambiguităţi, purtător orgolios al complexului Pinocchio, Take Ionescu este acceptat şi adulat, cu toate acestea, de contemporanii români şi europeni, în speţă, britanici şi francezi.

În privinţa celei de a treia păreri, empatia şi toleranţa lui I.G. Duca faţă de takism ni se par exemplare şi inexplicabile: „Sărmanul Take Ionescu, asta i-a fost veşnica osândă de când a intrat în partidul conservator, anume să recurgă la jumătăţi de măsuri şi la cele mai hermafrodite soluţii fiindcă inteligenţa îi arăta că cerinţele democratice ale vremurilor noastre nu pot fi înlăturate, iar necesităţile lui de partid şi măruntele lui ambiţiuni personale îi cereau mereu să jertfească pe altarul unui partid condamnat pieirii constatările evidente ale minţii sale totuşi pătrunzătoare." (9)

Dar cea mai gravă decizie, o eroare fundamentală, fără circumstanţe atenuante, o ia Take Ionescu atunci când guvernul este remaniat, iar Take Ionescu îl înlocuieşte pe generalul Manu la Ministerul Finanţelor. Marele diplomat şi orator preia gestiunea unui deficit bugetar fără precedent. Măsurile adoptate de guvern la propunerea ministrului de Finanţe, Take Ionescu, au constat din introducerea a 11 noi taxe şi impozite, înstrăinarea unor părţi importante din activele şi participaţiunile statului, concomitent cu reduceri semnificative de personal şi diminuarea severă a cheltuielilor cu serviciile publice. (10) Din păcate, în ciuda protecţiei informative şi a sprijinului complex acordat de puterile masonice, rezultatul acestor măsuri de austeritate va fi unul catastrofal pentru economia României: bugetul propus de Take Ionescu se va încheia cu un deficit de 35 de milioane lei, adică 181 279 000 $. Să ne amintim că în baza Legii din 1867 pentru înfiinţarea sistemului monetar şi pentru fabricarea monedelor naţionale, 1 leu avea echivalentul a 0,3226 g aur cu titlul 900‰ sau a 5 g argint cu titlul 835‰. Iar în baza noii legi monetare, din 1892, situaţia leului faţă de valutele străine se va modifica, astfel: 1 fr. francez = 1 leu, 1 fr. elveţian = 1 leu, 1 liră sterlină = 25,25 lei, 1 dolar = 5,18 lei.

Aşadar, deficitul takist a fost aproape dublu faţă de cel mai mare deficit înregistrat până atunci în istoria ţării şi care va fi depăşit doar de deficitul bugetului anului 1917, când ţara se afla în război cu două treimi din teritoriu sub ocupaţie, ca şi de deficiturile bugetare post '89. Aleg, pentru o minimă exemplificare, deficitul bugetar pe 2021, în valoare de 80 miliarde de lei, adică 6, 72% din PIB.

Programul takist de redresare a finanţelor României a dus, după numai şase luni de aplicare, la declanşarea unei crize economice agresive, acute, determinându-l pe rege să demită guvernul, la 7 iulie 1900.

→

Homo sapiens

Românii, vârf de lance în avangarda culturală din Occident

Victor RAVINI

– **Cum poţi să explici acest fenomen,** că românii dintr-odată s-au aruncat în marea bătălie a modernismului din literatura şi arta Europei, lăsând în istoria literaturii universale, a artei şi a dezvoltării ideilor o mulţime de nume celebre?, m-a întrebat Arne Ruth, pe când era redactor-şef la *Dagens Nyheter,* principalul ziar cotidian din Suedia. Cum aşa, când până atunci nimeni nu mai auzise de vreun român care să fi dialogat de la egal la egal cu marile personalităţi ale culturii occidentale?

– Noi, românii, n-am privit niciodată asta ca un fenomen, ci ca un lucru firesc, de care nu ne-am mirat. Românii au devenit o forţă culturală călăuzitoare în lumea ortodoxă încă de la căderea Constantinopolului. Au mai fost români de anvergură europeană, care au intrat în sfera valorilor universale, dar au scris în latină sau în alte limbi străine şi s-au făcut cunoscuţi ca cetăţeni ai Europei, nu ca români. Edward Gibbon îl citează adesea pe Dimitrie Cantemir.

I-am spus că Nicolae Milescu Spătarul scrisese la Stockholm în 1666 o lucrare în latină despre jansenişti, pe care o începuse la Paris, la cererea regelui Ludovic XIV. Venise la Paris şi în Suedia ca ambasador al patriarhului din Ierusalim, cu care fusese coleg de studii. Apoi s-a dus la Moscova, tot ca ambasador al aceluiaşi patriarh. A fost oprit ca dascăl al viitorului ţar şi trimis ca ambasador al Rusiei la Pekin. Milescu era un intelectual pe meridianele Eurasiei şi a lucrat ca diplomat de la Oceanul Atlantic până la Oceanul Pacific. Milescu şi Dimitrie Cantemir i-au dat lui Petru cel Mare ideea să deschidă ferestrele Rusiei către cultura occidentală. Unul l-a educat, iar celălalt a preluat ştafeta şi l-a sfătuit. Educatorul şi consilierul, ambii români, cât şi fiica lui Cantemir, stau în spatele ţarului care a adus Rusia, cât de cât, oareşicum în rândul ţărilor civilizate. Antioh Cantemir, aristocrat român cu educaţie franceză, e recunoscut de ruşi şi de enciclopediile occidentale ca primul poet din literatura rusă modernă. Antioh a fost primul ambasador al Rusiei la Londra şi la Paris, a orientat Rusia spre cultura Franţei şi spre modelul curţii de la Versailles. I-am mai spus că la români activitatea aproape apostolică, de permanentă modernizare şi deschidere spre înnoiri în cultură, în cele mai mari oraşe din Europa, ca Moscova şi Paris, face parte din tradiţia şi menirea noastră istorică. Arne Ruth a zis că Milescu, Dimitrie şi Antioh Cantemir erau nişte copii cuminţi. Voia să ştie cum era cu cei doi copii rebeli, Tristan Tzara şi Marcel Iancu.

– Da, am răspuns eu, erau doi studenţi rebeli, care se refugiaseră în Elveţia de frica războiului. Erau nonbeligeranţi, iar pe atunci asta era rău văzut. Studenţia la ei era un pretext ca să le trimită bani de acasă, pe când ei, în loc să meargă la facultate, şedeau la Cabaré Voltaire şi aveau preocupări mai importante decât studiile universitare. Însă afirmarea românilor în cultura Occidentului nu începe în 1916 la Zürich cu dadaiştii, ci începuse deja la Paris, cu un virtuoz ca George Enescu, devenit celebru în Franţa cu *Poema română* în 1898, la vârsta de 16 ani. Fusese remarcat şi la curtea de la Viena de către împăratul Franz Joseph, încă de pe când avea 10 ani. Avangarda culturală română nu începe cu cei doi copii rebeli, ci cu un copil minune. Avangarda noastră începe şi cu românca de viţă veche Anna de Noailles, născută prinţesă Brâncoveanu, ce se impune la Paris cu volumele ei de poezii din 1901 şi 1902. E considerată cel mai important poet liric din literatura franceză. Simultan, Enescu avea succese răsunătoare la Paris cu *Rapsodiile române* (din aceiaşi ani 1901 şi 1902). Pe atunci, cei doi dadaişti erau copii şi se jucau cu ce aveau, în ţărână. Ei au debutat la Bucureşti pe româneşte ca simbolişti în 1912, adolescenţi fiind. N-au speriat pe nimeni în ţară, aşa că s-au dus să sperie Occidentul. În centrul vieţii mondene şi literare din Paris deja străluceau celebrităţi româneşti. În anii 1911-1914, celebrul Arthur Mugnier nu mai tăcea prin saloanele literare din Paris, despre ceea ce scria Martha Bibescu, în franceză desigur. Dadaiştii vin mai târziu şi se fac auziţi nu la Paris, unde era centrul mondial al culturii, ci la Zürich, un orăşel al băncilor, dar nu şi al literaturii. În 1916, Tristan Tzara avea 20 de ani, iar Marcel Iancu 21 de ani. Erau teribilişti şi se mirau cu ce să mai şocheze lumea, care îi privea de sus în jos. Cu bani puţini în cafenea, s-au apucat să critice principiile valorice ale celor cu bani mulţi. Societatea elveţiană îi îngrădea cu bariere de limbă şi de cultură, aşa că ei s-au apucat să spargă toate barierele lingvistice şi culturale, la dimensiunile Europei beligerante. Tipăriseră în câteva exemplare propriul lor *Manifest Dadaist,* pe care însă nu îl aplicau în practică. Se lăudau cu poezii compuse prin a aşeza alături cuvinte luate la întâmplare din pălărie. Minţeau. Alegeau cu grijă combinaţii de cuvinte, bine potrivite ca să şocheze şi să trezească asociaţii de idei telegrafice, de revoltă împotriva societăţii burgheze.

Ei puneau sub semnul întrebării întreaga civilizaţie europeană, care ne decepţionase cu atâta vărsare de sânge. Pentru a propaga ideile lor umaniste, au folosit o tehnică literară mai veche din literatura română şi care era necunoscută în vestul Europei. Acelaşi procedeu fusese folosit de Caragiale în schiţa *La Moşi,* pe când ei erau copii. Iar Caragiale se juca, fiindcă ştia artificiul încă de la jocurile din copilărie şi se adresa unui public care cunoştea regula jocului, aşa că nimeni nu ridica din sprânceană ca la ceva nou. Era o tehnică literară veche, de la marginea folclorului. Tristan Tzara l-a găsit de fraier pe Lenin, care locuia pe aceeaşi stradă Spiegelgasse, unde era cabaretul Voltaire. Lenin a băgat nasul să vadă ce era cu gălăgia de la cabaret şi dacă aveau vodcă, iar Tzara i-a făcut capul mare. Lenin nu şi-a dat seama că avea de a face cu un hâtru bun de glume, ci l-a crezut revoluţionar de aceeaşi teapă cu el. Tzara i-a spus că Dada era un cuvânt compus din repetarea adverbului afirmativ în limba rusă, identic cu cel din română, unde dublat înseamnă negaţie, îndoială. Minţea, cum i-a minţit şi pe francezi că ar fi venit dintr-un dicţionar francez, de la o jucărie pentru copii. Dadaiştii înşişi se jucau. Tristan Tzara n-a spus nimănui că venea de la Sf. Dada, din calendarul bisericii române, sfântul ce patrona ziua în care se născuse el. L-a păcălit pe Lenin să ţină un fel de reprezentaţie dadaistă, ca solist, îmbrăcat în cutii de cartoane colorate, cu perucă şi cu pseudonim, ca să nu-l repereze agenţii poliţiei secrete elveţiene, unde era înregistrat ca psihopat periculos. Tristan Tzara l-a păcălit pe Lenin şi mai rău, punându-i în mână *Manifestul Dadaist.* Lenin a făcut asocierea de idei cu *Manifestul Partidului Comunist* al lui Marx şi a aplicat *Manifestul Dadaist* în practica revoluţiei ruseşti şi a bolşevismului. Dadaiştii ziceau doar aşa, în glumă, cam cum ar veni: „Moarte culturii! Moarte bogătaşilor! Moarte societăţii burgheze!", ca să sperie barmanul şi clientela lui mic-burgheză. Însă marele Lenin, care pe atunci era mic, nu şi-a dat seama că dadaiştii erau nişte copii zburdalnici, care glumeau. Iar ei nu şi-au dat seama că se jucau cu focul.

Lenin a luat programul lor teoretic în serios şi l-a aplicat fără să glumească, paragraf cu paragraf, punct cu punct, în practica revoluţionară. Dadaiştii una ziceau, alta gândeau, după cum este una din formele cele mai rafinate şi mai şirete ale umorului la ţăranii români, aşa cum vorbesc în doi peri Ilie Moromete, din romanul *Moromeţii* de Marin Preda sau alţi ţărani din alte scrieri. Pe când Lenin nu avea pic de umor şi n-a priceput jocul dadaiştilor. Sau l-a priceput cum l-a dus capul şi a făcut excesele destructive, care au compromis ideea de comunism. Tristan Tzara s-a abţinut să nu râdă când i-a jucat lui Lenin farsa. Apoi i-a povestit lui Salvador Dali cum l-a păcălit pe Lenin. Dali nu s-a putut abţine şi a divulgat aspectul dadaist al revoluţiei lui Lenin într-unul din tablourile sale ambigue. Lenin a aplicat ideile dadaiste, cu consecvenţa lui Păcală, care ştim că trage uşa după el de-adevăratelea, după cum i-a zis popa: „trage uşa după tine!" Lenin a transformat farsa dadaistă într-o farsă trasă întregii omeniri. Revoluţia rusă a fost cea mai mare farsă dintre toate revoluţiile, care toate au fost doar farse aranjate de nişte şarlatani anonimi, ce au tras sforile şi profiturile. Spectacolele dadaiste puse la cale de Tristan Tzara la Cabaré Voltaire au fost ce au fost pentru istoria literaturii universale. Însă consecinţa cea mai importantă a dadaismului a fost, fără să se fi aşteptat dadaiştii la aşa ceva, că ei i-au dat brânci lui Lenin spre aberaţiile şi excesele din Revoluţia rusă şi din comunismul sovietic. Cu manifestul dadaist în mână, Lenin a răstălmăcit ideile precursorilor ce au crezut în comunism ca într-o soluţie umanistă. Stalin a dirijat partea a doua a spectacolului dadaist, început de Lenin, cu foaia de drum primită la cabaretul glumeţilor.

→

În apărarea lui Take Ionescu, un mare om de stat, diplomat şi orator, un adevărat Talleyrand carpato-danubiano-pontic, uneori, o combinaţie între Romeo şi Rică Venturiano, născut la Ploieşti, prea aproape, totuşi, de Haimanalele lui Caragiale, vom aduce argumentul că nu el a provocat criza, ci a fost doar o victimă colaterală a crizei economice, începută în 1899. Prima criză economică majoră, prin care a trecut statul român după cucerirea independenţei în 1877. Cauzele ei ţineau de structura economiei româneşti, dependentă de agricultură. Pe de altă parte, a fost şi o „criză de creştere", după două decenii de dezvoltare economică continuă, dar nesustenabilă pe termen lung, care a fost provocată de executarea de mari lucrări publice de infrastructură, finanţate din împrumuturi externe. Mai observăm, cu tristeţe, cum se repetă istoria, cum mentalităţile nu se schimbă şi mimetismul politic este ciclic.

Un scurt text edificator, scris şi apărut în 1899: „Am tăiat codrii, am secătuit pământul, care ne răsplătea cu atâta belşug şi dragoste munca! I-am supt vlaga nedându-i nimic în schimb. Să ne gândim puţin: ce am făcut noi pentru agricultură? Cu banii primiţi pe recolte de atâta amar de ani, ne-am îndestulat în lux si capriţii, ne-am făcut clădiri, cum nu se găsesc în cele mai bogate oraşe din Europa; am trimis peste hotare grâul şi alte cereale, iar în schimb ne-au venit articole de lux, care aprind poftele nesăţioase; iar pentru agricultură nimic sau aproape nimic. Căci pentru milioanele stoarse din pământ nu reprezintă nimic cele câteva maşini ori câteva şuri proaste." (11) Fără comentarii.

Note

1. Nicolae Iorga (1932). *Supt trei regi*, f.d.e., Bucureşti, pp. 41-42.
2. Susan Mayhew (2015). *A Dictionary of Geography* (5 ed.). Oxford University Press;
3. Take Ionescu, „La Cascade des trônes", în *La Roumanie,* 24 august 1914.
4. Bogdan Bucur (2016). *Jean Pangal, documente inedite 1932-1942, contribuţii la analiza reţelelor sociale istorice.* Bucureşti: RAO, sqq.
5. Constantin Argetoianu (1913-1916 / 1991). *Pentru cei de mâine amintiri din vremea celor de ieri,* vol. II, Partea IV. Bucureşti: Ed. Humanitas, 1991, p. 41.
6. Constantin Argetoianu (1995). *Memorii,* vol. V, Bucureşti: Ed. Machiavelli, p. 35.
7. Eliza Campus (1997). *Mica Înţelegere* (ediţia a II-a), Bucureşti: Editura Academiei Române, sqq.
8. Titu Maiorescu (1904). *Discursuri parlamentare cu priviri asupra desvoltării politice a României sub domnia lui Carol I.* Vol. 4 (1888-1895). Bucureşti : Editura Librăriei Socec & Comp., p. 173.
9. I.G. Duca (1981-1982). *Amintiri politice*, München: Jon Dumitru Verlag.
10. Take Ionescu (1902). *Deux ans de finances roumaine 1899-1901.* Bucureşti: Pro Domo, Imprimerie E.S. CERBU, pp. 31-48.
11. „Motivele prealabile ale crizei", în *Revista Economică*, anul I, no. 21, 31 oct. 1899.

Homo sapiens

Redactorul-şef a zâmbit cu neîncredere şi a zis că nu era posibil ca Lenin să se lase păcălit de nişte glumeţi. Ce dovezi aveam eu că Lenin ar fi avut legături cu dadaiştii? Nu aveam dovezi, dar aşa auzisem şi eu de la alţii. Cele auzite de mine au fost confirmate mai târziu de cartea lui Dominique Noguez, *Lénine dada*, Editura Le Dilettante, Paris, 2007, iar tabloul lui Dali cu şase portrete ale lui Lenin pe o claviatură de pian poate fi găsit pe Internet, căutând *Dali Lenin*.

Am continuat spunându-i că Tristan Tzara, Marcel Iancu, Eugen Ionescu şi toţi ceilalţi avangardişti români nu au inventat nimic nou. Au găsit totul pe de-a gata, deja spus în creaţiile populare orale, în Caragiale şi la alţi înaintaşi, necunoscuţi în afara României. Ionesco a dezvoltat formula dialogului absurd din folclorul marginal: „– Bună ziua, mătuşă! / – Lapte am în găletuşă. / – Mătuşică, ori eşti surdă? / – N-are muica urdă." Românii creatori de curente literare la Paris îşi negau rădăcinile folclorice, dar au plecat de la cântece ca acesta: „Merg pe gard, de drum mă ţin, niciun latră nu mă câine, niciun 'punge nu mă bou."

Dadaiştii şi toţi moderniştii din avangarda română s-au inspirat din folclor şi n-au inventat nimic nou pentru români, ci nou pentru occidentali. Tot ce au spus moderniştii era deja spus în literatura orală a românilor, de la contemporanii perechii de Gânditori de la Hamangia încoace. „Totul e spus şi venim prea târziu după mai mult de şapte mii de ani de când există oameni care gândesc." (*Tout est dit et l'on vient trop tard depuis plus de sept mille ans qu'il y a des hommes qui pensent.*)

– La Bruyère, a zis Arne Ruth.

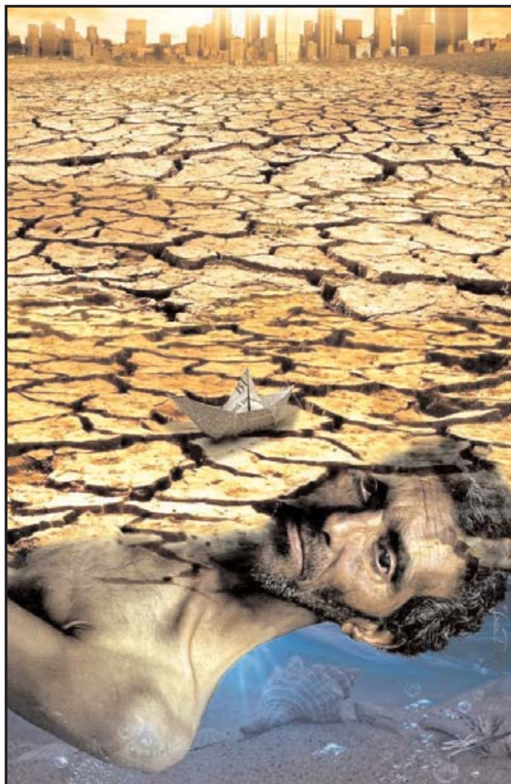
– Desigur. Ce s-a mai inventat de la La Bruyère încoace, în afară de stilou (Petrache Poenaru), insulina (Nicolae Paulescu) şi avionul cu reacţie (Henri Coandă)? Astea sunt contribuţii în trei domenii fundamentale ale civilizaţiei actuale. Ceva nou în literatură? Nimic nou pe frontul literaturii, nici măcar bancurile cu Bulă sau cu Radio Erevan. Radio Erevan răspunde că tangoul a fost inventat de genialul Lenin în geniala sa operă *Un pas înainte, doi paşi înapoi.* Bancul acesta, ca şi titlul şi conţinutul broşurii lui Lenin, este o adaptare după o situaţie reală, mai veche: Tzara l-a sfătuit pe Lenin să aplice în strategia revoluţiei tactica cu paşii din tangou: doi paşi înainte, unul înapoi. Lui Lenin i-a plăcut ideea, însă era beat şi a încurcat paşii.

Arne Ruth a zis că avangardiştii români nu s-au inspirat din folclorul românesc, ci din folclorul altor popoare, ca Brâncuşi din arta africană. Am zâmbit:

– Unii critici occidentali au crezut că vedeau în operele lui Brâncuşi arta din coloniile lor. Nu cunoşteau arta populară din România. *Coloana Infinitului* are ca model stâlpii funerari pre-creştini, din cele mai conservative sate româneşti. De la care alte popoare s-a inspirat Enescu în *Rapsodiile române?*

În loc de răspuns, redactorul-şef a zis că ţăranii români erau analfabeţi, proşti, nu puteau crea nimic, îşi legau caii de *Coloana Infinitului*, întrucât nu pricepeau că era o operă de artă.

– Într-adevăr îşi legau caii acolo. Însă ţăranii gorjeni pricepeau totul şi vedeau în *Coloana* lui Brâncuşi stâlpul cerului, din satul lor, unde îşi legau caii şi îi băteau să alerge roată, de Sân' Toader, ca să nu se oprească soarele din mersul lui pe cer. Legându-şi caii de *Coloana* lui Brâncuşi, ţăranii făceau o liturghie pre-creştină, de taină cosmică, pe care occidentalii nu au cum să o înţeleagă. Ţăranii veniţi la târg recunoşteau *Coloana* din Târgu Jiu ca fiind ceva al lor. Îşi legau caii acolo nu din prostie sau impietate, ci din afinitate. *Coloana Nesfârşită* era pentru ţărani un arhetip... arhicunoscut şi astfel era mai sfântă decât poate fi pentru criticii de artă. Dacă inspiraţia lui Brâncuşi ar fi fost de origine africană, hinduistă sau cum ar vrea unii, atunci ţăranilor nu li s-ar mai fi părut familiară şi s-ar fi ferit de *Coloana* lui ca de ceva străin şi impropriu pentru a lega caii acolo. Ţăranii nu erau proşti, ci erau mai cu cap şi cu mai mult bun-simţ artistic decât criticii de artă occidentali. Brâncuşi s-a putut desprinde de Rodin, dar nu s-a putut desprinde de ceea ce învăţase el în copilărie, de la meşterii anonimi din satul lui. Şi nu este sigur dacă a putut vreodată să întreacă arta populară strămoşească. A elaborat selecţiuni de forme şi a şlefuit cu glas-papir ceea ce de mii de ani se făcea cu barda şi fără glaspapir. Chiar dacă ţăranii n-aveau ochelari, n-aveau metru, iar creaţiile lor erau uneori grunjuroase, aveau forme bine gândite, cu liniile bine croite, erau întotdeauna perfect proporţionate şi armonioase, o încântare pentru ochi. Însă obiectele ieşite din mâna lor erau mai complexe. Pentru că pe lângă forma estetică redusă la simplitatea absolută, redusă la esenţial, mai aveau şi o funcţie cotidiană practică, utilitară, care la Brâncuşi dispare. Nu Brâncuşi a inventat esenţialismul în artă, ci ţăranii la care se uita el cum lucrau, când era copil. Ţăranii reproduceau şi perfecţionau ceea ce ştiau ei, din străbuni. Esenţialismul în artă a fost inventat de strămoşii care au făcut statuetele vechi de mii de ani, descoperite de arheologi. Mesajul trimis de la NASA în cosmos pentru alte civilizaţii conţine imaginea Gânditorului de la Hamangia, nu a *Gânditorului* lui Rodin. Brâncuşi nu avea ce să înveţe de la Rodin, ci a învăţat de la meşterii din sat, nişte analfabeţi, apoi de la nişte profesori universitari din Bucureşti, care şi ei tot din ţărani se trăgeau. Brâncuşi a făcut să se minuneze Occidentul, însă meşterii anonimi români ar fi zâmbit cu îngăduinţă de moşnegi. Ar fi zis că sunt nişte năzdrăvănii fără niciun folos practic, o tiriplice, după expresia lui Ion Creangă, şi s-ar fi uitat cu neîncredere la orăşenii extaziaţi, dispuşi să plătească preţul unei moşii, pentru ceva care prin sate se vedea pe toate uliţele. Brâncuşi nici nu a apucat să prelucreze toate formele şi simbolurile din arta multimilenară de pe gardurile ţăranilor. Ce să mai caute prin Africa?

– De ce s-a spânzurat Urmuz?

– De creanga unui copac.

Redactorul-şef a holbat ochii contrariat, crezând că n-am înţeles întrebarea lui, cauzală. L-am lămurit pe cât puteam mai simplu:

– Ştim de la Caragiale de ce trag clopotele: de frânghie. Caragiale pune în valoare umorul celor mai simpli oameni. Urmuz nu s-a spânzurat. S-a împuşcat. Gestul lui inexplicabil a fost greşit considerat ca o sinucidere. Pentru că un nemuritor nu se poate sinucide. A vrut doar să denunţe moartea că este absurdă şi a biruit-o „cu moartea pre moarte călcând". Şi astfel a definitivat o operă suprarealistă, pe care nimeni nu mai are curajul să i-o imite şi nu-l mai poate depăşi. Dar rămâne un mister pentru noi, din ce cauză s-a împuşcat. Ortodoxia nu admite sinuciderea. Folclorul persiflează neliniştile existenţiale, iar noi le tratăm cu autoironie şi cu vin de buturugă. Toate curentele literare create de români, care au şocat Parisul, sunt teribilisme, sunt elaborări sofisticate ale unor tehnici literare preluate din cultura orală a ţăranilor români. Îşi trag seva, toate, din umorul prezent sub diferite forme în creaţiile orale, ale generaţiilor trecute de ţărani români.

Conversaţia asta a avut loc în seara de joi 4 ianuarie 1990. Mi-a spus să scriu toate câte i le-am spus şi să i le trimit la redacţie, să le aibă pe masă luni la prima oră. Să scriu cât mai mult, ca să aibă de unde să taie. I-am trimis, a tăiat cât a vrut el, mai mult decât aş fi vrut eu, şi a apărut în primul weekend, când ziarul avea tirajul mai mare. Tom Sandqvist, profesor universitar de teoria artei şi istoria ideilor, citise ce scrisesem în *Dagens Nyheter* şi m-a căutat. Voia să scrie o carte despre avangardiştii români, care au fost „vârf de lance" în avangarda culturală din Europa occidentală, după cum s-a exprimat el. A publicat-o ulterior: *Dada öst: rumänerna på Cabaret Voltaire,* Signum förlag, Lund, 2005. I-am răspuns cam aşa:

– Folclorul? Este cea mai trainică şi mai longevivă componentă din cultura română, e coloana vertebrală şi vâna. De acolo şi-au tras seva toţi creatorii moderni şi în special clasicii literaturii române. Folclorul este baza fundamentului şi fundamentul bazei. E capitolul unu şi deschizător de drumuri, din istoria literaturii române, oricât ar ignora asta docţii noştri ignoranţi, cu nărav de negaţionişti şi cărora le e ruşine că toţi ne tragem din ţărani. Marile personalităţi care au scris istoria literaturii române greşesc când afirmă că începe cu literatura bisericească. Cu asta începe literatura la români? Până atunci cu ce s-au hrănit românii? Cu agheasmă de la biserică? De mii de ani românii şi strămoşii românilor s-au hrănit cu literatura orală. Istoria literaturii române începe cu literatura orală a ţăranilor, cu folclorul literar în limba română. Iar folclorul nu începe cu însemnările folcloriştilor şi nu poate fi contemporan cu noi, cum zice folcloristul Adrian Fochi. Folclorul românesc este literatură orală străveche, arhaică, cu rădăcini în cultura de la Hamangia, Tărtăria, Cucuteni, Vădastra şi câte altele. Basmele româneşti conţin o mitologie pre-indo-europeană, mult mai veche decât mitologiile indo-europene: greco-romană, nordică sau din poemele în limba sanscrită din India, scrise cu mult înainte de a fi scrisă Biblia. Eroii din basmele noastre sunt personaje mitologice morale, nu amorale ca în mitologia greco-romană. Literatura orală a început cu mii de ani în urmă, s-a transmis din gură în gură şi a urmat evoluţia limbii române. Marii noştri lingvişti au venit cu aberaţia că formarea limbii române începe odată cu tipăriturile, cu scrisoarea boierului Neacşu sau cu exclamaţia „torna, torna fratre" compusă doar dintr-un verb şi un substantiv, notată de străini pe buchii greceşti. Astea sunt baliverne împotriva raţiunii şi a bunului simţ. Limba română poate fi la fel de veche ca şi literatura orală, reeditată verbal mereu şi mereu, la şezători şi la sărbători, pentru oricine avea chef să asculte. Literatura orală şi limba română s-au transmis din gură în gură, modalitate mai cu temei decât prin hârtii tipărite uşor perisabile, şi au evoluat împreună, neperisabile. Eminescu, după ce a acumulat atâta cultură universală cât nimeni altul, nici nu s-a gândit să se îndepărteze de această literatură orală străveche de multe milenii şi cizelată până la perfecţiune. Se ştie că de la literatura orală ne vine continuitatea şi unitatea limbii peste atâtea teritorii separate şi totodată unite prin mari formaţiuni geografice greu de străbătut şi catastrofe ale istoriei greu suportabile.

Geniul suprem al literaturii române s-a inspirat din creaţiile orale ţărăneşti şi le-a valorificat pe cel mai înalt nivel intelectual. Poeţii nu se mai puteau desprinde de farmecul modelului eminescian şi de stilul lui cult, cu rezonanţe folclorice. Coşbuc, ca să elibereze poezia de modelul eminescian a recurs... tot la folclor. Nu ar fi fost posibil altfel. Avangardiştii români au debutat în ţară şi nu se puteau îndepărta de izvoarele lor folclorice, sub zodia cărora se născuseră şi unde se adăpaseră, aşa cum fuseseră formataţi de pe când erau copii. Singura lor soluţie ca să îşi afirme individualitatea era să se îndepărteze de surse, să plece departe de ţară, să se autoexileze la Paris, unde să deschidă alte ferestre. Dar nici departe de ţară nu au putut închide ferestrele prin care continuau să respire aerul cu miros de fân proaspăt cosit, din folclorul de acasă. Orice ai face şi oriunde te-ai duce, limba, patria şi cultura din patrie le iei peste tot cu tine, în cap şi în inimă, în sânge. Medicii pot face transfuzie de sânge, dar nimeni nu poate face transfuzie de moştenire culturală. Ştim cu toţii că formarea culturală a fiecărui om începe încă de mic copil, influenţat de cultura mediului ambiant proxim. Se ştie că toate contribuţiile literare, artistice şi chiar cele ştiinţifice au ca bază de pornire concepţiile înrădăcinate în fiecare din noi, aşa cum le-am primit prin educaţie. Prima din axiomele suedezului Carl Liné era credinţa după care Creatorul a pus o ordine integrată în natură. Galilei, Copernic sau Newton demonstrau că universul e structurat ca o gigantică maşină pusă în mişcare de legi sau forţe mai presus de noi. Concepţia lor pornea de la povestea din Biblie cu Facerea lumii. Din opera lor a reieşit că universul e o construcţie pusă în mişcare de un atotştiutor supraom. Este evident că la această imagine despre lume a contribuit vechea poveste biblică a Creaţiei. Astea erau concepţiile oamenilor de ştiinţă, formaţi de mici de către biserică. Însă moderniştii români, ortodocşi sau de altă religie, nu s-au format cu poveştile din Biblie, ci cu poveştile din folclorul românesc. Niciun curent modernist sau avangardist nu porneţe de la ceva din Biblie. Nimic din Biblie nu se poate regăsi în curentele literare moderniste.

→

Homo sapiens

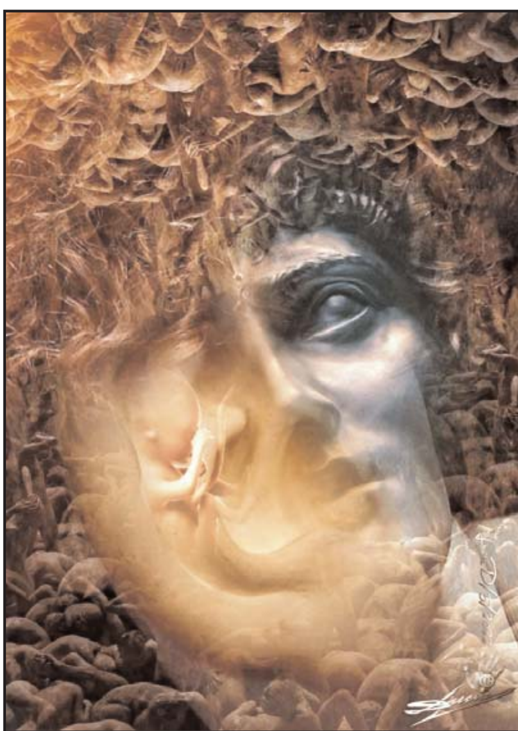
Moderniştii români, indiferent ce religie aveau, nu s-au putut elibera de moştenirea folclorului românesc, nici chiar la Paris, unde totul le era deschis. Folclorul le oferea certitudini existenţiale şi artistice. Astea nu le puteau obţine de la filosofii şi artiştii occidentali, oricât de colosali ar fi fost aceştia, cu găselniţele lor de moment şi neverificate de trecerea mileniilor. Colosalul Rodin nu i-a putut oferi nimic lui Brâncuşi, în afară de posibilitatea de a câştiga ceva bănuţi. Folclorul românesc acţionează ca un magnet asupra literaturii, muzicii, artelor plastice, vestimentaţiei, arhitecturii, până chiar şi asupra filosofiei, ba chiar şi asupra spectacolelor ultra-tehnicizate. Muzica populară românească entuziasmează şi ridică în picioare săli cu mii de spectatori, ce aplaudă în ritm cu instrumentele ritmice de pe scenă. În ce ţară se mai întâmplă aşa ceva? Folclorul fascinează ispititor, copleşitor şi acţionează centripet asupra tendinţelor centrifuge. Fraţii noştri de grai şi de trai s-au afirmat mai uşor în Occident decât în ţară şi mai cu seamă la Paris. Pentru că la Paris uimeau străinii cu ce preluaseră ei din folclor şi rafistolaseră cum se pricepeau mai bine. În ţară nu uimeau pe nimeni. Au creat curente artistice noi sau au contribuit alături de francezi şi de alţi străini la crearea unor curente literare şi artistice: dadaism, simbolism, futurism, absurdism, nihilism, constructivism, esenţialism, suprarealism, decadentism, expresionism, cubism, letrism şi ce o mai fi, dificil de clasificat. Toate astea sunt teribilisme ale unor tineri care, înainte de a fi învăţat să citească, au fost hrăniţi cu literatură populară orală. Moderniştii noştri, încurajaţi de publicul occidental, şi-au luat-o în cap. Îşi închipuiau că ei erau alfa şi omega. Alfa şi omega nu erau ei, ci folclorul. Folclorul le-a fost temelia şi rădăcina. O dovedeşte însăşi opera lor. Cum să vadă occidentalii rădăcinile modernismului în folclorul românesc, când ei nu cunosc literatura orală română? Nu poţi să ştii că cineva seamănă cu ta-său, dacă nu l-ai văzut pe ta-său. Dar au fost şi români care nu s-au aliniat la niciun curent: Panait Istrati şi Virgil Gheorghiu au scris în franceză cărţi despre oameni simpli, analfabeţi din România, traduse în multe limbi şi filmatizate. Folclorul românesc este un patrimoniu naţional, dar nu este rezervat numai pentru români. Chiar şi cei de altă naţionalitate, etnie sau altă religie şi aflaţi pe culmile culturii, au fost fascinaţi de creaţiile ţăranilor noştri. Béla Bartók şi-a dedicat cei mai productivi ani din strălucita sa carieră internaţională pentru a umbla pe jos prin sate, unde nota cu mâna cântece româneşti, cu melodia şi versurile lor. Astfel şi-a îmbogăţit propria sa creaţie, cât şi repertoriul tarafurilor ungureşti.

– A furat muzică românească de la ţărani?, a zis Sandqvist.

– Nu. N-a furat. A cules folclor muzical. A donat Academiei Române toată culegerea sa de folclor muzical, însă donaţia lui a fost respinsă. Bartók a tipărit culegerea în Occident pe banii săi. Academia a refuzat să primească volumele trimise. La 30 de ani după moartea lui, s-au reeditat în America în cinci volume mari, iar Biblioteca Academiei le-a acceptat, prin decizia unui armean: Constantin Stihi-Boos, nepotul unui armean, ofiţer în armata română în Primul Război Mondial. Ceea ce ne uneşte pe toţi în România nu este frăţia de sânge, ci frăţia de grai şi de trai. Frăţia de valori umaniste. Un volum cuprinde muzica cu texte licenţioase, umoristice. „Hai la horă să jucăm, fata să ne-o mărităm. Ferice de noi c-om da-o, vai de pielea cui o lua-o. Nu mai vede haină nouă, nici cămaşă cu şabace, nici izmene cum îi place." Cu metagramă insinuată pentru cuvântul „pielea". Românii sunt atât de bogaţi spiritual şi artistic, încât nu consideră transferul de muzică românească la unguri sau la alţii ca un furt naţional, ci ca o donaţie generoasă, făcută altor naţiuni. Românii au donat modei internaţionale ia, fără să ceară drepturi de patent ca americanii pentru Coca-Cola. Sau câte alte invenţii româneşti, intrate în patrimoniul universal, fără să mai ştie lumea cine le-a inventat. Gheorghe Zamfir, Grigore Leşe, Dana Dragomir (Pandana) şi mulţi alţii se îmbracă ţărăneşte, dar sunt oameni cultivaţi, cu studii superioare. Zamfir s-a făcut cunoscut întâi ca mesager al muzicii populare şi abia apoi a compus muzică cultă. Nu ştiu dacă occidentalii au priceput ironia lui fină: cu naiul zeului păgân Pan, cel mai afurisit de către creştinism, Zamfir a sfinţit catedrale gotice.

– Civilizaţia română e cu paradoxuri?

– Nu, astea nu sunt paradoxuri. Aici ar putea fi vorba de conflictul dintre tradiţionalism şi nonconformism. S-ar putea ca astea să fie două polarităţi ale spiritului românesc. O dihotomie probabil inerentă atât la individ, cât şi la dimensiuni naţionale, având ca rezultat inteligenţe ce reuşesc să îmbrăţişeze şi Soarele şi Luna. Ca Eminescu: şi basmele noastre arhaice şi filosofia germană şi formulări stilistice tipic franceze. Şi poezii suave şi ziaristică vehementă. Sau ca Zamfir, Lipatti, Porumbescu ori Enescu: şi muzica populară şi cea cultă. Şi compozitori şi interpreţi. Muzica simfonică a lui Enescu nu este compusă chiar de el. Era deja compusă cu milenii în urmă, de către nişte ţărani anonimi, rămaşi legendari sub pseudonimul colectiv de Orfeu. Enescu doar a orchestrat muzica populară la înălţimea celei mai exigente perfecţiuni simfonice. El reeditează muzica arhaică, pentru ca să auzim cum cânta Orfeu. Aceeaşi dihotomie Soare-Lună, la Mircea Eliade: pe de o parte, singurul savant care a dat omenirii un tratat de istoria religiilor, cu care a creat Ştiinţa religiilor ca ştiinţă de sine stătătoare, după care nu se mai poate scrie un al doilea tratat, iar, pe de altă parte, prozator fantast, de nu mai ştii unde e pragul dintre real şi ireal, încât te trec fiorii, ţi se face părul măciucă şi începi să te îndoieşti de toate certitudinile.

– De unde vine pesimismul lui Emil Cioran?

– Cei care l-au frecventat spuneau că Cioran era un comunicativ, chiar vesel, deloc pesimistul ce apare în operele sale. Există o fotografie a lui, în care hohoteşte de râs, cu gura până la urechi, în contrast cu ce citim în cărţile lui. Scrierile lui par să fie o negare a optimismului din toată literatura orală a românilor. Cioran s-o fi intoxicat de pesimismul şi fatalismul unor exilaţi iluştri, ca Eliade şi alţii, îndureraţi de situaţia în care ajunsese România după invazia sovietică. Sau poate că provine genetic din istoria ingrată a românilor ca străjeri la poarta Europei. Dar nici aici nu sunt sigur că aceasta ar fi ceva prioritar în menirea istorică a românilor. Fiindcă românul s-a născut poet, iar nu soldat, ca prusacii.

– Prusacii sunt de origine slavă, creştinaţi catolic de către misionari germani şi germanizaţi, trecuţi apoi la protestantism.

– Să le fie de bine! Menirea românilor este propăşirea artelor frumoase, a valorilor umaniste, a omeniei, prin forţa cuvântului şi a binelui. La asta nu ne bate nimeni. Constantin Brăiloiu a spus în perioada interbelică: „Numai prin cultura noastră ţărănească vom însemna şi noi ceva în lumea asta mare. Cu armele Occidentului nu vom bate niciodată Occidentul şi va trece multă vreme până vom înceta a mai fi o caricatură sau, în cel mai bun caz, o copie fără importanţă a Apusului." Însă profeţia lui Brăiloiu este demodată şi anulată de românii care se afirmă în Occident prin contribuţii ştiinţifice, prin idei originale sau alte competenţe intelectuale ori profesionale, ca şi prin performanţe sportive, mai presus decât colegii sau concurenţii lor occidentali. Omenia noastră, cu cuvinte potrivite, o să bată neomenia celor ce umblă cu vorbe amăgitoare, cu tertipuri financiare şi cu planuri criminale împotriva omenirii.

– S-ar putea ca *Despre inconvenientul de a te fi născut* a lui Cioran să fie o elegie naţională?

– Nu cred. Mai de grabă poate fi un antipod al *Ciocârliei* lui Enescu. Orice om şi orice popor poate avea diferite stări sufleteşti, nu numai una. Eminescu a scris elegii, dar şi poezii militante, electrizante, mobilizatoare. De asta şi vor duşmanii tradiţionali, prin cozile lor de topor, să renunţăm la Eminescu, la *Mioriţa* şi la tot ce este mai valoros în cultura română, ca să renunţăm la idealurile noastre şi la tot ce avem, spiritual, cât şi material. Vor să nimicească identitatea naţională a românilor şi a tuturor naţiunilor, ca să nu mai fim cine suntem şi să ajungem slugă la dârloagă. Opera lui Cioran poate că este o elegie existenţială, a tuturor oamenilor de pe planetă, dar şi a noastră. E o durere căreia românii cel mai adesea îi dau o tentă de autoironie, biruind-o astfel prin râs şi optimism, aşa cum ne-au învăţat străbunii, de la Zalmoxes încoace, aşa cum se ştie şi de la Herodot, că suntem geţi-begeţi şi nemuritori. Get-beget nu poate să vină din limba arabă prin turci, cum zic dicţionarele etimologice, că doar nu ne tragem din arabi. Nu ar fi logic să apelăm la cuvinte arăbeşti, ca să spunem că ne tragem din geţii despre care ştia Herodot. Ci vine din latină: *getus bis getus*, adică get după mamă şi după tată. Trăim cu toţii în nemurire, până când uităm că suntem nemuritori. Aş zice că mai degrabă e o elegie individuală, numai a lui Cioran, intoxicat de cărţile occidentale pe care le-a citit, oricât ar fi de mulţi românii care la ananghie îşi dau cu pumnii în cap că s-au născut. Le trece repede şi apoi râd. Eu aş zice să citim „inconvenientul" lui Cioran invers, ca o laudă vieţii sau despre inconvenientul de a nu te mai naşte încă odată. Dacă nu, rămâne inconvenientul de a nu fi înţeles nimic de la viaţă.

– Care este cel mai important component al literaturii populare române?

– Cred că e sentimentul frăţiei cu natura şi cu toţi oamenii, optimismul, încrederea în izbânda binelui asupra răului, cultul pentru valorile etice şi estetice. Un cult al armoniei în toate. Şi mai este tezaurul de înţelepciune multimilenară, ce străbate întreaga producţie literară orală, cât şi înţelepciunea comprimată aforistic în zecile de mii de proverbe, cum niciun alt popor nu mai are. Sunt la fel de înţelepte ca şi Proverbele lui Solomon şi ale Ecleziastului din Biblie, dar nemăsurat mai multe şi cel puţin la fel de vechi ca sursele autorilor Bibliei. Proverbele româneşti pot să provină de la numeroasele culturi atestate arheologic de la epoca pietrei încoace, multe altele în plus faţă de Hamangia, Tărtăria, Boian, Vădastra sau Cucuteni. De la toate aceste culturi ni s-au umplut hambarele cu proverbe şi avem gigantica colecţie de proverbe a boierilor Goleşti. Cele zece volume tipărite sunt doar o mică parte din manuscrisele cu proverbe şi zicători rămase nepublicate. Colecţia de proverbe a Goleştilor e atât de imensă, încât nimeni nu se încumetă să o tipărească în întregime.

– Ce îţi place cel mai mult din folclor?

– În primul rând *Mioriţa,* dar nu numai varianta publicată de Vasile Alecsandri, ci toate variantele ei. Fiecare din ele se poate înţelege pe două niveluri: esoteric şi exoteric. *Mioriţa* conţine versuri cu sensuri metaforice, care simbolizează ceva abstract. Acesta este nivelul esoteric, accesibil celor ce pot pătrunde taina cuvintelor. Pentru cititorii experimentaţi, versurile *Mioriţei* sunt pline de semnificaţi luminoase, ca un ghid spiritual de înălţare sufletească şi spirituală spre frumuseţile poeziei şi spre puritatea stelelor. Cine se opreşte la sensul concret al cuvintelor şi nu pricepe ecuaţia, că sunt metafore şi alegorii ce simbolizează ceva abstract, înseamnă că o înţelege pe nivelul exoteric. Poate să fie cineva oricât de hiper-intelectual, dar dacă e superficial şi nu se încumetă să pătrundă în adâncul semantic abstract şi poli-semantic al versurilor, n-avem ce să-i facem. Pentru aceştia, *Mioriţa* pare o poezie tragică, întunecoasă şi deprimantă. Nimeni nu le poate scoate din cap gogoriţele spuse de cei ce nu au înţeles nimic. Pe de altă parte, îmi place umorul din folclor. De la ironia cea mai fină şi insidioasă, până la sarcasmul cel mai mustos, folclorul cuprinde toate categoriile de umor, în toate situaţiile şi pe gustul tuturor. Ion Creangă s-a inspirat din folclor şi ne învaţă să râdem de orice este pe lume. Harap Alb râde de calamităţile naturale: foametea, seceta şi gerul. Ivan Turbincă ne învaţă să râdem de moarte. În *Povestea poveştilor,* Creangă râde până şi de cel mai respectat personaj din religie, punându-i în gură vorbe ţărăneşti cu bucluc, ce stârnesc hazul cititorilor şi necazul ţăranului din poveste. Creangă le răspundea superiorilor săi ecleziaşti cu replici ţărăneşti aparent naive, dar de o ironie ascuţită şi ucigătoare, încât nu mai ştiau înaltele feţe bisericeşti ce atitudine să ia împotriva lui. Creangă ne învaţă să devenim superiori oricui şi să biruim orice, prin umor.

Prieteni în mediul cultural din Bucureştiul de altădată

Eufrosina OTLĂCAN

Prietenia este o artă tot atât de mare ca şi pictura, ca şi muzica sau sculptura şi, poate, mult mai rară. (Alice Magheru)

Victoria Dragu Dimitriu publica în anii 2005 şi 2006, la Editura Vremea, două cărţi: *Poveşti ale domnilor din Bucureşti* şi *Poveşti ale doamnelor din Bucureşti,* după ce vizitase, discutase, ascultase şi înregistrase, de prin anii 1980 şi până după anul 2000, somităţi ale lumii culturale, cele mai multe în vârstă de peste 90 de ani. Aceştia îi vorbeau despre viaţa lor sau despre istoria caselor pe care le cunoscuseră, dintre care unele mai dăinuiesc astăzi şi care fuseseră mândria Micului Paris.

Ceea ce m-a interesat în mod deosebit nu este istoria caselor, deşi m-am născut şi trăiesc de peste 80 de ani în Bucureşti, ci m-a surprins şi m-a impresionat să aflu cum celebre personalităţi ale culturii noastre, cunoscute de mine doar din pagini de istorie, din cărţi sau reviste, erau legate prin relaţii sociale, relaţii de familie sau frumoase prietenii. Paginile acestor cărţi nu sunt simple interviuri, căci participarea autoarei este integrată în atmosfera interioară a acelor case şi în cea creată de gazdele sale.

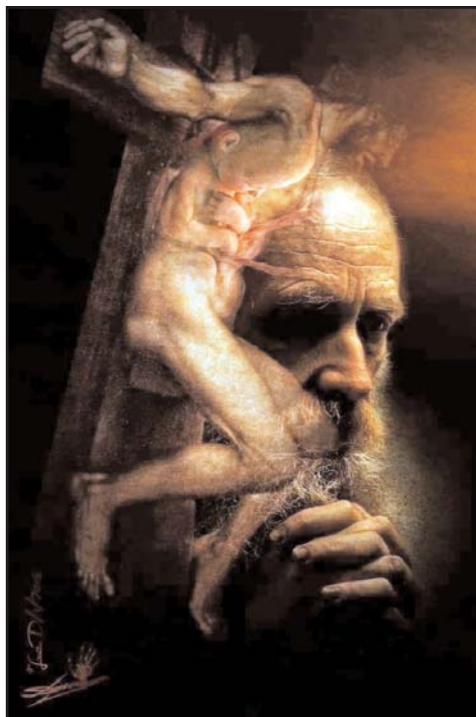
Cu Alice Magheru, ale cărei cuvinte le-am reprodus aici în primele rânduri, încep şi povestirile din *Poveşti ale doamnelor*. Se născuse în anul 1892, ca fiică a lui George Focşăneanu, fost Guvernator al Băncii Naţionale. A fost medic şi cercetător la Institutul Cantacuzino şi căsătorită cu medicul George Magheru (1892-1952), nepot al generalului Gheorghe Magheru (fiul lui Romulus Magheru). Alice s-a stins din viaţă în anul 1983, cam la un an după ultima conversaţie cu doamna Dragu Dimitriu. Din capul locului, m-a uluit pleiada celebrităţilor care le frecventau casa şi care le-au fost nepreţuiţi prieteni. Enumăr: Iser cu soţia sa, pictoriţa Daisy Sterian, Steriadi, Pallady, profesorul Ioan Cantacuzino, arhitectul George Matei Cantacuzino, George Enescu.

Cu Theodor Pallady prietenia dura încă din 1934: „Acesta venea la noi aproape în fiecare duminică… pe la patru apărea la noi şi ne fermeca pe toţi cu prezenţa şi conversaţia lui. (…) Când mai apărea cineva (…) devenea tăcut şi îi lăsa pe ceilalţi să vorbească… era bun şi generos, un romantic întârziat, cu adevărat sentimental şi nicidecum mândru sau orgolios.” Sunt interesante cuvintele lui Pallady, care nu admitea să i se spună *maestru:* „Nu sunt un maestru, nu sunt nici măcar un pictor, dar sunt un artist, am o viziune a lumii, care e a mea. Întâmplător, pictez. Aş fi putut să scriu, eşti fericit că scrii!”, îi spunea el lui George Magheru, medic şi scriitor. Când Pallady s-a îmbolnăvit şi era nemişcat în casa pictorului Henri Catargi, Alice îl vizita aproape zi de zi. „Am o vagă speranţă că nu a regretat niciodată prietenia pe care ne-a arătat-o, povestindu-ne bucuriile şi durerile lui, multe amestecate, romantice, dar perfect sincere.”

Prietenia cu Iosif Iser o continua pe cea cu pictoriţa Daisy Sterian, care fusese pentru Alice vecină şi tovarăşă de joacă în copilărie şi care devenise soţia celebrului pictor. Pe Iser, care îi făcuse un portret, îl descrie ca fiind „direct, decis, oarecum brutal şi preocupat numai de arta lui”.

Cu Jean Steriadi s-au împrietenit când acesta venea aproape zilnic la Institutul Cantacuzino, fiind prieten cu marele profesor, directorul institutului. Cunoscător al artei, vor merge împreună la expoziţii, iar acasă la ei venea şi cânta la pian, uneori compoziţii proprii. Steriadi era un om foarte înzestrat: dacă ar fi fost muzician şi compozitor, ar fi fost tot atât de important pe cât a fost ca pictor. În 1944, cele mai bune lucrări ale sale au pierit în bombardament. După bombardament, vine şi le spune: „Nu mai am nimic, totul e praf”. Părea uşurat de toată povara lucrurilor şi de grija lor, spune Alice. Şi tot ea povesteşte: „Între anii 1927 şi 1940 plecam de câte ori puteam, spre Olteniţa, unde puteam pune maşina pe bac, treceam la Turtucaia de multe ori, împreună cu Steriadi şi Pallady”.

Prietenia cu arhitectul George Matei Cantacuzino, văr al lui Theodor Pallady, a durat până la moartea acestuia. În automobilul povestitoarei mergeau la Palatul Mogoşoaia, restaurat de el, sau la Văcăreşti, unde restaurase biserica pe vremea când aici mai era închisoare. Construise multe clădiri în Bucureşti, fusese şi arhitectul blocului Carlton, prăbuşit la cutremur în 1940. Ca arhitect, nu avea nicio vină, şi totuşi a stat şapte săptămâni închis la Văcăreşti. După ce s-a retras la Iaşi, prietenia a continuat prin scrisori.

Şi, ca o culme a sentimentelor sale, Alice Magheru a lăsat la sfârşit să vorbească despre prietenia cu George Enescu. Povestea se leagă de G.M. Cantacuzino, întrucât în casa bunicii acestuia, Alexandrina, soţia lui Ion Ghica, l-au cunoscut pe marele nostru muzician, într-o zi în care l-au găsit acolo cântând la pian cu bătrâna de 90 de ani. La început a fost relaţia prin care Enescu a cumpărat de la tatăl lui George Magheru un teren la Sinaia, pe Cumpătul, unde va construi vila „Alunişul”, pentru muzicienii pensionari. Din 1925, Alice şi George erau invitaţi la toate repetiţiile maestrului în camera de muzică a Palatului Cantacuzino. În 1926, George Magheru era bolnav şi luni de zile a stat nemişcat în pat. Într-una din acele zile, Enescu vine la ei şi le spune: „Am o vioară nouă. Vreţi s-o încerc aici, la voi?” A cântat o sonată de Haendel; apoi a mai venit, le-a cântat toate cele şase sonate. Atunci Enescu le-a spus de ce nu şi-a înregistrat nimic din repertoriul său: „Detest muzica mecanică”.

Tot despre prieteniile în vechiul Bucureşti, aflu recent dintr-un mesaj primit de la Claude Nicolau, membru de onoare al Academiei Române, că Alice şi George Magheru au fost buni prieteni cu familia sa, chiar i-au ţinut ascunsă mama, evreică, soţia academicianului Ştefan S. Nicolau (1896-1967), câteva luni în anul 1940. În acelaşi mesaj, Claude îmi scrie şi că Jean Al. Steriadi şi soţia sa au fost buni prieteni cu familia lui, iar un portret al savantului virusolog, pictat de Steriadi, a rămas neterminat.

Dau mai departe pagini ale aceluiaşi volum al *Doamnelor* şi mă opresc la povestirea doamnei Gabriela Defour Voiculescu, cel de al cincilea copil al medicului de plasă, „doctorul fără de arginţi”, poetul Vasile Voiculescu. Aflu că fusese bun prieten cu Vlahuţă, că în casa lui veneau Şerban Cioculescu şi Vladimir Streinu. Mai veneau Dinu Pillat (1921-1975, fiul poetului academician Ion Pillat) cu soţia şi că într-o iarnă a venit Vladimir Streinu cu săniuţa cu lemne de foc – familia poetului o ducea foarte greu. Dar avea mulţi prieteni, spune fiica sa. În casa în care a locuit, biblioteca avea 10 – 12000 de volume, o aripă era a cărţilor cu subiect ezoteric, alta numai artă, şi că multe cărţi erau cumpărate de la anticar. Una din camere avea un perete întreg, lung de 5 metri, tot numai icoane. Un prieten foarte bun i-a fost generalul Nicolae Condeescu, aghiotant al regelui Carol al II-lea; doar că Vasile Voiculescu a refuzat mereu invitaţia de a-l vizita, spunând: „Eu? Să-i sărut mâna Lupeascăi? Eu n-am ce căuta acolo!” După ce a fost arestat, i s-a confiscat totul. Găsim în aceste pagini şi dramatismul ultimului an de viaţă a poetului, după ieşirea din închisoare.

În povestirile graficienei Ala Jalea Popa (1926-2017) aflăm prieteni ai tatălui său, marele nostru sculptor Ion Jalea. Citim despre impresia puternică pe care o simţea în copilărie intrând în atelierul tatălui său, în care erau covoare Karamani pe pereţi, icoane pe sticlă şi lemn sau colecţia de pipe de care el era mândru. Acasă, la prânz, venea însoţit mereu de câţiva artişti tineri, între aceştia numindu-i pe Cristea Grosu, Boris Caragea, Ion Popovici (tatăl lui Constantin Popovici, un alt mare sculptor). Ion Jalea fusese rănit la Mărăşeşti, îşi pierduse braţul stâng: „Totuşi nu s-a descurajat niciodată, a lucrat în aşa fel încât cei care nu ştiu de această pierdere nici nu bănuiesc că marele sculptor are un singur braţ. Tot ce a realizat măreţ Jalea a fost după acest moment.” Trebuise să renunţe la vioara la care cântase înainte de război, dar iubea muzica, avea prieteni artişti, împreună cu soţia sa, Sabina Jalea (fostă Duma, rudă prin alianţă cu doctorul Paulescu) mergeau la serate muzicale, erau invitaţii lui Enescu la concertele de la Casa cu Lei, unde venea şi Regina Maria. De altfel, prinţesa Ileana lua lecţii de la Jalea în atelierul acestuia. În casa lor mai veneau Marius Bunescu, Mihail Sebastian, Mircea Vulcănescu, cu care a fost prieten o viaţă întreagă, venea Sabin Pop (mort de cancer la 32 de ani), cu soţia lui, Dorica Pop, rămaşi prieteni toată viaţa. „La noi, întotdeauna am fost mulţi la masă, tata şi-a ajutat şi nepoţii de la ţară, care veneau pe rând, în drum spre diferite ţeluri, şi a ajutat şi nişte oameni care nu erau rude cu noi, studenţi”, povesteşte fiica celebrului sculptor.

Închid *Poveştile doamnelor* şi deschid *Poveştile domnilor din Bucureşti*, oprindu-mă mai întâi la pagini care, cel puţin profesional, îmi sunt apropiate. O prietenie frumoasă şi, i-aş zice „mănoasă”, este cea care a făcut să apară în anul 1885 *Gazeta matematică,* revista care şi-a continuat neîntrerupt apariţia până în ziua de azi, înfruntând două războaie mondiale şi dramatice schimbări de structuri sociale şi politice. Este prietenia a cinci ingineri, toţi lucrând în birourile direcţiei Lucrări Noi de la Calea Ferată la planurile şi calculele pentru Podul de la Cernavodă, nemuritoarea operă a lui Anghel Saligni. „Cât timp a lucrat la Podul de la Cernavodă, Anghel Saligni a angajat în fiecare an pe şefii de promoţie de la Şcoala Naţională de Poduri şi Şosele; astfel au fost angajaţi Vasile Cristescu (abs. 1892), Mihail Roco şi Victor Balaban (abs. 1893), urmând Ion Zottu şi, cel mai celebru dintre ei, Ion Ionescu, care va ajunge profesor la ŞNPŞ.” Aceste rânduri şi cele care urmează sunt scrise după povestirea inginerului Dinu Roco, fiul lui Mihail Roco, numit mai sus. De la Ion Ionescu (cunoscut şi ca Ion Ionescu Bizeţ) a pornit ideea înfiinţării unei reviste de matematică, după ce văzuse rezultatele dezastroase la examenul de admitere în şcoala superioară care urma a scoate ingineri. Ion Ionescu spunea (citez de la pag. 207): „Era vădit că trebuia scoasă o revistă de matematici şi că noi trebuia să ajutăm prin orice mijloace şcoala în care am căpătat timp de cinci ani, gratuit, cultura tehnică, şi care ne-a întreţinut în internat patru ani”.

Dar ei erau numai cinci şi, chiar punând fiecare câte 20 de lei aur lunar (leafa era cam 300 lei aur), aşa cum au şi făcut, banii nu ajungeau. Într-un an de zile, s-au ataşat grupului de prieteni încă cinci: Emanoil Davidescu, Mauriciu Kimbaum, Nicolae Niculescu, Tancred Constantinescu şi Andrei Ioachimescu. S-au strâns banii necesari şi Gazeta matematică a apărut la 15 septembrie 1895, la o zi după inaugurarea Podului de la Cernavodă. Victor Balaban, cel care a şi dat numele de *Gazeta matematică*, s-a îmbolnăvit şi a murit chiar înainte de apariţia primului număr, iar locul lui a fost luat de Constanţa Pompilian, care avea licenţă în matematici la Paris şi era căsătorită cu inginerul Zossima.

→

Istoria de lângă noi

Originea românilor (XVII)
Stăpânirea slavă

Dan D. FARCAŞ

După retragerea aureliană, în 275 AD, fostul teritoriu al Daciei Romane fusese luat în stăpânire de triburi germane. Cei mai reprezentativi dintre aceştia au fost gepizii, despre care s-a scris că împărtăşeau religia şi limba goţilor şi vandalilor.

După ce hunii au ocupat, în 424 AD, Panonia, gepizii au devenit un timp vasali şi mercenari ai acestora, dar, după moartea lui Attila, au fost primii care au organizat o coaliţie care, sub conducerea lui Ardaric, i-a zdrobit pe fiii lui Attila şi pe aliaţii lor, în bătălia de la Nedao în 454. Rămăşiţele hunilor se vor retrage spre stepele euroasiatice, unde dispar în secolul al VII-lea.

Gepizii au luat astfel în stăpânire partea de est a Panoniei (Câmpia Tisei) şi vestul Daciei postromane. Ei şi-au stabilit capitala la Sirmium (azi în Voivodina) sau, după unele speculaţii, pe teritoriul actual al localităţii Apahida, lângă Cluj.

Regatul gepizilor va domina aceste regiuni mai bine de un secol, până la năvălirea avarilor, în anul 567. Aceştia au înfiinţat Khaganatul Avar, care a cuprins Bazinul Panonic, Ardealul, ca şi zone considerabile din Europa Centrală şi de Est. Avarii erau o alianţă a mai multor grupuri de nomazi eurasiatici de diferite origini, probabil de limbă turcică, provenind din regiunea Mării Aral şi a munţilor Altai, având o importantă componentă iraniană. Stăpânirea lor durează până în anii 791-796, când trupele conduse de generalii lui Carol cel Mare (Charlemagne) îi înfrâng decisiv şi desfiinţează statul avar.

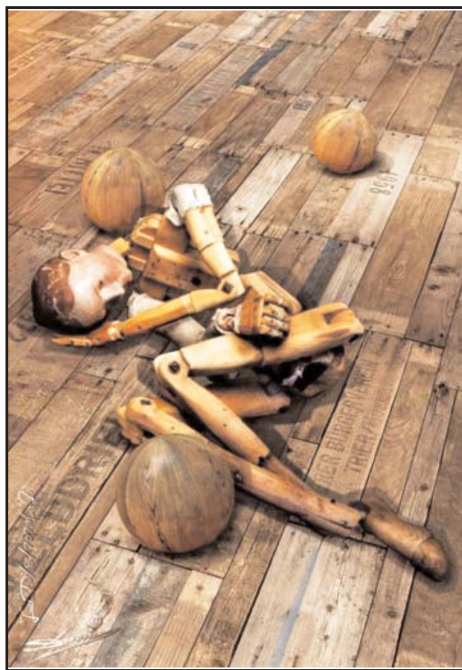
Stăpânirile gepizilor şi avarilor nu au avut niciun efect notabil asupra culturii populaţiei sedentare din ţara noastră, nici asupra limbii stră-române, având în vedere că nu s-a realizat o osmoză între localnici şi aceste popoare migratoare, preponderent militare.

Nu acelaşi lucru s-a întâmplat cu următorul val de migratori, cel al slavilor, vorbitori ai unor limbi aparţinând ramurii balto-slave a limbilor indo-europene. Ei sunt menţionaţi cu numele de Veneţi în secolele I şi II AD între râurile Vistula superioară şi Nipru. Apoi, documente bizantine de la începutul secolului al VI-lea, iar mai târziu istoriografi precum Procopius de Cezareea, Iordanes şi Teofilact Simocatta pomenesc triburile slave ale Anţilor, aşezaţi în zona Moldovei, şi ale Sclavenilor aflaţi între Carpaţi şi Dunăre. Cândva, între 533 şi 545, venind dinspre nord-est, triburile războinice de slavi au trecut Dunărea spre sud, invadând provinciile dunărene ale Imperiului Roman de Răsărit. Alte triburi au înconjurat teritoriile avarilor, prin actualele Cehia, Austria şi Ungaria de vest. Dispunând de o importantă forţă militară, între 580 şi 602, slavii au reuşit să ocupe practic toată Peninsula Balcanică. Mai mult decât ceilalţi migratori, slavii au venit şi cu o numeroasă populaţie dornică să se sedentarizeze. Un istoric contemporan estima, de pildă, la 100.000 numărul slavilor stabiliţi doar în Tracia.

Slavii s-au infiltrat şi pe teritoriul hanatului avarilor, convieţuind cu mai vechii sedentari, majoritar proto-români, dar fiind mai bine organizaţi militar decât aceştia. Începând din 623, apar tot mai des revolte interne contra avarilor, iar după dispariţia hanatului, în 796, „vidul" creat a fost imediat ocupat de formaţiuni statale slave.

Slavii îi vor numi vlahi sau valahi pe vorbitorii variantelor limbii stră-române, pe care i-au găsit atât la nordul, cât şi la sudul Dunării, iar pentru teritoriile acestora vor folosi nume precum Valahia, Vlaşca sau Blaşniţa. Numele „vlahi" apare, în documentele contemporane sau din secolele următoare, şi sub alte forme: blaci, blasi, bolohi, la unguri oláh etc.

Conform părerii istoricilor, dar şi a arheologilor, care au cercetat rămăşiţele distrugerilor din această perioadă, invazia slavă a fost cumplită, nu doar pentru că a fost de lungă durată, ci şi prin violenţa ei. Imperiul Bizantin va lupta, mai mult de două secole, între anii 680 şi 900, pentru a scoate slavii din Grecia. În această perioadă, slavii îi asimilează definitiv pe traci şi pe iliri, cu excepţia albanezilor.

Nu mult timp după ce slavii s-au aşezat temeinic în sudul Dunării, dinspre Asia apare hoarda majoritar turcică a bulgarilor. Aceştia au poposit un timp la vest de munţii Ural, creând apoi, în anul 635, un stat la nordul Mării Negre, unde au devenit semi-sedentari. Sub presiunea khazarilor, care-şi aveau nucleul pe cursul inferior al Volgăi, bulgarii au fost siliţi să se deplaseze spre vest. Conduşi de hanul Asparuh, ei au trecut în 679 Dunărea, ocupând Dobrogea şi actuala Bulgarie. Deşi minoritari, prin forţa lor militară, bulgarii se vor impune ca pătura conducătoare a populaţiilor de slavi şi vlahi de aici şi vor organiza primul stat bulgar, care va avea capitala, timp de peste două sute de ani, la Pliska (circa 85 km sud de Călăraşi). În ciuda autorităţii şi puterii militare pe care au exercitat-o, cotropitorii bulgari îşi vor pierde limba, fiind slavizaţi destul de repede, din această osmoză formându-se actualul popor bulgar.

În 705, în schimbul ajutorului primit împotriva unor uzurpatori, împăratul bizantin Iustinian al II-lea conferă hanului bulgarilor titlul de „Cezar" (care, în limba slavă, va deveni „ţar"). Acest titlu va fi folosit, un timp, alternativ cu cel de „han".

Imediat după colapsul statului Avar, hanul Krum (802-814) ocupă întregul spaţiu dintre Dunărea de mijloc (azi în Ungaria) şi Prut, extinzând astfel graniţele ţaratului său şi asupra teritoriului României de astăzi. Populaţia sedentară de aici era deja probabil organizată în forme de administraţie specifice slavilor, fiind pusă sub conducerea unor cneji, jupani sau voievozi (termeni slavi), care devin acum, cu toţii, supuşi hanului bulgar. O aşezare importantă a noilor ocupanţi a fost, de pildă, Bălgradul, fostul Apulum şi viitoarea Alba Iulia, de unde era controlat, între altele, transportul sării, dinspre saline, pe Mureş apoi pe Tisa şi pe Dunăre. Poate ceva asemănător exista şi pe Someş, numele german pentru Sătmar (Satu Mare) fiind Salzmarkt – târg de sare.

Ţarul Boris al bulgarilor (852-889) a înţeles importanţa creştinismului ca religie oficială, menită să consolideze coeziunea statului, ca şi autoritatea sa ca „uns al lui Dumnezeu". Pentru a atenua conflictul cu Imperiul Bizantin, în 864, Boris a fost botezat ortodox, primind numele Mihail, după împăratul Mihail III care i-a fost naş. Apoi, ca diplomat iscusit, Boris a exploatat cu succes conflictul născând dintre patriarhatul de la Constantinopol şi papalitatea romană, obţinând autocefalia bisericii bulgare, confirmată la Sinodul de la Constantinopol care s-a încheiat în anul 870. El a liniştit astfel îngrijorările nobililor cu privire la posibilul amestec bizantin în afacerile interne ale Bulgariei.

Bizanţul a acceptat, de nevoie, şi cererea lui Boris ca limba de cult să nu fie nici greaca, nici latina, ci slava. Asta deoarece exista riscul ca, altminteri, bulgarii să intre sub influenţa Romei catolice. În vederea creştinării populaţiei, Bizanţul a trimis doi călugări greci din Salonic, pe nume Chiril şi Metodiu, care au conceput – pentru a traduce scrierile religioase – alfabetul slavon, supranumit şi chirilic, derivat din alfabetul grec. În urma acestor activităţi, toate teritoriile stăpânite de bulgari au fost organizate religios, cu construirea de biserici şi pregătirea şi instalarea unei ierarhii preoţeşti. Stăpânirea bulgară pe actualul teritoriu al României a durat un secol şi jumătate, timp suficient pentru ca ortodoxia de limbă slavonă să prindă aici rădăcini trainice. În consecinţă, pe actualul teritoriu al României, toate scripturile, titlurile slujitorilor bisericii, riturile şi serviciile divine au ajuns să fie în limba slavonă, suprapuse peste un creştinism primitiv, sincretic, preexistent, de sorginte latină. Această anomalie s-a menţinut apoi, paradoxal, aproape un mileniu.

În tot acest timp, Imperiul Bizantin s-a aflat într-o permanentă stare de război cu ţaratul bulgar, pe care îl va şi desfiinţa, la câţiva ani după lupta din 1014, de la Kleidion, câştigată de împăratul Vasile II, numit apoi „boulgaroctonos" (omorâtorul de bulgari). Imperiul Bizantin va avea astfel, după 400 de ani, din nou graniţa de nord pe cursul Dunării. Concomitent, cnezatele şi voievodatele din Transilvania şi Banat au fost ocupate treptat de ungurii care, după anul 1000, se vor strădui, fără mult succes, să schimbe credinţa ortodoxă a locuitorilor (subordonată ierarhic slavilor sau bizantinilor) cu cea catolică. (Va urma.)

Tot de la Dinu Roco (1912-2009, doctor în drept şi scriitor) aflăm în aceeaşi carte a doamnei Dragu Dimitriu că pe tatăl său, Mihail Roco, unul dintre cei cinci fondatori ai *Gazetei matematice,* l-a legat şi prietenia de o mare, nepieritoare personalitate în istoria ştiinţei şi culturii româneşti, Grigore Antipa: „A fost o prietenie mai ales pe baza iubirii de ştiinţă, pe care amândoi o aveau". Trecând să lucreze în Ministerul Agriculturii, la îmbunătăţiri funciare, inginerul Roco, împreună cu alţi ingineri, realizează, după proiectul lui Antipa, canalele Dunavăţ şi Dranov care aduc apă dulce în lacul Razelm, după care producţia de peşte vine cu un excedent de mai multe milioane de lei la bugetul de stat. Ca drept de autor al proiectului, Antipa primeşte 350.000 de lei, pentru a construi Muzeul de Istorie Naturală din Bucureşti. Acesta se ridică pe planurile lui Mihail Roco, între anii 1904-1906. Pe parcursul construirii muzeului, la un moment dat banii nu mai ajungeau pentru a plăti lucrătorii şi, de aceea, inginerul Roco i-a plătit din buzunarul său. „În arhiva muzeului se păstrează un dosar întreg cu scrisori către ministru [acesta era Dimitrie Sturdza]: Vă rog, după ce că inginerul Roco lucrează gratuit, fără niciun ban, dar daţi-i măcar înapoi banii pe care i-a plătit pentru lefurile lucrătorilor." Între 1906 şi 1908, după planurile lui M. Roco şi sub conducerea acestuia, lucrând tot gratuit, s-au făcut instalaţiile electrice şi caloriferele. Dioramele au fost o premieră mondială la Muzeul Antipa. „Grigore Antipa a fost specialistul, urmat de tata, ca prieten al lui Antipa şi constructor al muzeului." Despre principiile lor în organizarea activităţii unui muzeu, de la Dinu Roco aflăm: „Scopul principal este de a cultiva ştiinţa în genere şi de a înlesni oricui realizarea lucrărilor ştiinţifice, de a studia izvoarele noastre naturale de producţie şi a pune o bază ştiinţifică exploatării economice, de a răspândi cultura generală absolut în toate clasele populaţiei noastre."

Interesante date, şi tot despre prietenie, ne dă Dinu Roco despre unchiul său, fratele mai mare al lui Mihail, Demetru Roco, cunoscut ca Mitică Roco. Acesta a fost redactor la *Timpul,* prieten cu Caragiale şi Eminescu. „Cu Caragiale, mai mult la chefuri şi reviste umoristice. Cu Eminescu, se pare că prietenia era de alt fel." Se vorbeşte despre corespondenţa lui Eminescu, în care se găsesc note pomenind numele lui Roco. Dacă Mihail Roco este fondator al *Gazetei matematice,* Mitică Roco a întemeiat reviste umoristice, între acestea *Foarfeca,* unde a fost proprietar-fondator, iar colaborator a fost la *Scaiul,* devenit apoi *Ciulinul*. De multe ori semna cu pseudonime, precum Demroc sau Cormed.

Oprindu-mă la aceste rânduri, pot spune că în toate prieteniile pe care le-am întâlnit în cele două cărţi gemene, la personajele prezentate am găsit generozitate, am găsit inspiraţie şi sentimente care şi-au spus cuvântul în operele pe care le-au lăsat şi cu care au îmbogăţit cultura ţării noastre. Adevărat, toţi făceau parte dintr-o lume cultivată. Aşa grăieşte şi un proverb românesc: *Spune-mi cu cine te împrieteneşti, ca să-ţi spun cine eşti!*

Revoluţia „în direct”, la TVR. O poveste controversată

Marian NENCESCU

Contestat, negat sau ignorat, termenul de „Revoluţie” are adesea semnificaţii şi conotaţii diferite pentru români. Şi totuşi, trebuie să admitem, judecând faptele, că, în decembrie 1989, în România a fost o *Revoluţie autentică*, pusă sub semnul libertăţii. Aceasta pentru că, sociologic vorbind, erau îndeplinite condiţiile fundamentale pentru o schimbare radicală de regim: abuzul puterii politice vechi atinsese apogeul; exista teama că nedreptăţile cauzate de regimul în funcţie s-ar putea perpetua; se născuse ideea că preţul, inclusiv în vieţi omeneşti, al schimbării de regim este infinit mai mic decât stagnarea; în fine, contextul internaţional favoriza o mişcare socială de amploare.

Modul precis cum s-a născut şi cum a evoluat această Revoluţie rămâne de competenţa istoricilor şi, parţial, a publiciştilor (mai puţin a magistraţilor), în orice caz, trebuie să admitem că o componentă imprevizibilă a ei, azi aproape uitată, o reprezintă *miracolul* prezenţei tinerilor în mijlocul mişcărilor contestatare. Altfel spus, pentru a cita un document *oficial* al vremii: „Nu a fost o victorie a armelor, ci o victorie a spiritului asupra forţelor oarbe. Noi, care n-am luptat atâta vreme, care zeci de ani n-am făcut nimic, avem datoria să apărăm acum drepturile şi libertăţile câştigate de aceşti tineri. Sacrificiul lor ne obligă să ne schimbăm atitudinea” (Doina Cornea, dintr-o telegramă Agerpres, în limba franceză, difuzată în acele zile, de la Bucureşti).

Şi ar mai fi un element simbolic, dar cu puternic impact emoţional, care a individualizat Revoluţia română faţă de mişcările similare ce au avut loc, aproximativ în acelaşi interval, în toate ţările ex-socialiste, respectiv faptul că „nu strada, ci Televiziunea a devenit principala arenă în care s-au petrecut schimbările politice din România” (Constantin Hlihor, Nicolae Melinescu, *TVR actor şi martor la prăbuşirea comunismului şi la naşterea democraţiei,* Bucureşti, Ed. Eikon, 2021, p. 236).

Concret, după mărturia celor doi autori ai cărţii, unul dintre ei martor nemijlocit la evenimente, pe 22 decembrie 1989, la 12,55, la nici o oră după plecarea precipitată, cu elicopterul, de pe acoperişul fostului sediu al C.C. al PCR, a cuplului prezidenţial, însoţit de câţiva fideli, Televiziunea Română devenită, ulterior, Liberă, şi-a reluat, în mod *surprinzător,* spunem noi azi, emisia „cu imagini ce contrastau puternic cu estetica rigidă a vechii Televiziuni comuniste” (p. 239). Imaginea televizată surprindea o mulţime *improvizată* (s.n.), din care ieşeau în evidenţă actorul Ion Caramitru şi poetul Mircea Dinescu, înconjuraţi de „un grup de civili”. „Gestica lor, semnalează un specialist în comunicare, jurnalistul şi profesorul Nicolae Melinescu, au marcat saltul de la vechiul instrument de propagandă al partidului, la calitatea de instituţie publică a unei societăţi libere”. Iată câteva secvenţe, din discursul *istoric,* am spune (dacă n-ar fi preponderent retoric – n.n.) al lui Ion Caramitru, din care nu lipsesc elementele de figuraţie ce vor marca începutul „libertăţii” la români: sentimentul religios, apelul la popor, invocarea armatei, ca forţă autoritară a statului: „Fraţilor, mulţumită lui Dumnezeu – îşi face cruce – ne aflăm în studiourile Televiziunii. Am reuşit să ajungem aici, în spatele tancurilor (?), cu armata şi studenţimea, şi cu oamenii pe care-i vedeţi, mii de români şi de alte naţionalităţi (?!). Fraţilor, vă spun, vă rog să vă păstraţi calmul, sunt momente în care Dumnezeu şi-a întors faţa către români!” (*op. cit.*, p. 240).

Deşi bine documentată, alimentată cu mărturii venite chiar din interiorul instituţiei, cartea nu reuşeşte să explice *în întregime* împrejurările schimbării de atitudine a principalilor „actori”/protagonişti ai evenimentelor, survenită doar pe parcursul a doar *câtorva* ore: „Dimineaţa (pe 22 decembrie – n.n.) *nu ştiu ce mi-a venit* (s.n.), am plecat de acasă pe la 6 şi am văzut, bineînţeles, ce se întâmpla în oraş: erau coloane de muncitori cu drapele. Era clar că erau *ghidaţi şi influenţaţi* (?! – s.n.). În aer plutea o schimbare totală, adică *o schimbare de regim*” (Cornelius Roşianu, interviu în *Revoluţia română în direct,* coord. Mihai Tatulici, Ed. TVR, 1990).

Un alt martor direct, fostul regizor de emisie George Militaru, aflat în acea zi la pupitrul video al carului de reportaj instalat în faţa fostului sediu al C.C. al P.C.R., azi Piaţa Revoluţiei, îşi aminteşte: „Eu eram la butoane (la pupitrul de montaj – n.n.), când a venit momentul de confuzie. Ilie Ciurescu (redactorul-şef al Secţiei de ştiri externe, la data respectivă – n.n.) era lângă mine, dar nu a scos un cuvânt, a lăsat totul să decurgă normal. După ce a decolat elicopterul, *deşi nu ne-a spus nimeni să plecăm* (s.n.), ne-am întors la redacţie. Teodor Brateş, care de regulă ne întreba cum a fost transmisia, de data asta nu ne-a întrebat nimic. Eu l-am întrebat ce să fac. El mi-a zis, ţin minte vorbele astea: – Este un moment în care fiecare îşi decide opţiunile, *faceţi ce vreţi* (s.n.). – Rămân la serviciu, sau mă duc acasă? Am insistat. – Faceţi ce vreţi (Nicolae Melinescu, *Interviu cu George Militaru,* 18 aprilie 2019, *op. cit.,* p. 238).

În acest interval, fostul căpitan de Securitate Mihai Diţiu, şeful corpului de pază al Televiziunii, ulterior avansat în grad, făcea semne soldaţilor aflaţi de pază, să stea liniştiţi, la posturile lor. Cum au intrat „revoluţionarii” conduşi de Ion Caramitru şi Mircea Dinescu, în curtea instituţiei, trecând de „băieţii cu brăcinarul doldora de jucării”, rămâne iarăşi un mister.

La rândul lui, George Militaru „decide” (de unul singur, sfătuit? – n.n.) să deschidă Studioul 4. Venise „poporul în persoană” la Televiziune! A coborât de la etajul 2, a trecut pasarela spre Studioul 4, apoi a solicitat celor de la Controlul General să „aprindă” studioul, să pornească videocamerele. A durat maxim 5 minute până când tehnicienii şi-au făcut treaba. Între timp, „revoluţionarii” s-au sfătuit între ei ce să spună, iar George Militaru a deschis emisia (*ibidem*, p. 239). Ulterior, timp de mai multe zile, TVR a transmis, alternativ, din Studiourile 4 şi 5, dar şi din curtea instituţiei, din alte puncte „fierbinţi” ale capitalei, secvenţe „în direct” de la evenimente, rămase definitiv în conştiinţa publică: „Noua instituţie media care se năştea în acele zile îşi făcea intrarea pe scena virtuală a Revoluţiei” (*op. cit.*, p. 241).

Curs academic de istorie contemporană, jurnal sentimental de reporter, mărturie pentru viitor, cartea profesorilor Hlihor şi Melinescu cuprinde informaţii preţioase (unele inedite) despre atmosfera din TVR, despre „luptele” politice din interiorul fostului P.C.R., despre modul cum instituţia, în ansamblul ei, odată legitimată ca „liberă”, a procedat la *delegitimarea* vechilor lideri şi impunerea noilor şefi purtaţi de „valul” evenimentelor. Rând pe rând, au „trecut” prin faţa video-camerelor din cele două studiouri „libere” foşti membri ai opoziţiei anticeauşiste din P.C.R., generali de armată şi de la Interne, preoţi, funcţionari, *muncitori*, care, fie îşi proclamau adeziunea la „victoria poporului”, fie încercau să-şi spele „vechile păcate”. Rămâne antologică scena când „un domn distins, în pardesiu”, a cerut pe 22 decembrie, seara, să intre în direct la TVR şi să anunţe reapariţia P.N.Ţ.: „– Despre cine e vorba, s-a interesat Silviu Brucan (1916-2006, politolog şi ideolog comunist, unul dintre liderii „informali” de atunci ai Televiziunii) – Zice că îl cheamă Corneliu Căposu (! – sic), la care Brucan a răspuns: – Oricine, numai asta nu!” (p. 245, apud Mariana Iancu, *Corneliu Coposu şi blestemul României*, în Adevărul.ro). La fel, cu sprijinul „masiv” al TVR, Ion Iliescu a devenit figura centrală a fluxului de ştiri, „adresându-se societăţii din postura unui lider care a contribuit la răsturnarea dictaturii comuniste” (p. 245). Tot Televiziunea a transmis *în direct* şi celebra afirmaţie a lui Ion Iliescu, din 22 decembrie, rostită la solicitarea lui Alexandru Bârlădeanu (1911-1997, economist şi activist politic al P.C.R., cu origini găgăuze): „– Ne trebuie o frază pentru opinia publică străină. – Vreau să spun că am intrat în legătură cu Ambasada sovietică şi le-am transmis situaţia în care ne aflăm, ca să comunice la Moscova *cine suntem şi ce vrem.* (s.n.) (p. 248, apud Teodor Brateş, *Trilogia Revoluţiei române în direct*, vol. I, *22 decembrie în studioul 4 al TVR*, Bucureşti, Ed. Ager-Economistul, 2004).

Cartea mai cuprinde şi câteva portrete „fugitive” ale unor „gazetari” aflaţi în acele zile în prim-planul evenimentelor. Se distinge figura lui Teodor Brateş, Tică, pentru intimi. „Era însoţit de o legendă, cea a unui gazetar roşu, un comunist sectar şi filosovietic. I se spunea Stalin în pantaloni scurţi” (p. 254), cu totul „un lingău şi un oportunist de primă mărime” (apud Ştefan Racoviţă, *Scene din viaţa unui duşman de clasă,* Bucureşti, Ed. Curtea Veche, 2010, p. 213), ca şi cea a şefului său, „şi complicelui său ideologic”, Eugen Preda (1929-2000, devenit, după Revoluţie, director general al Radiodifuziunii române, 1990-94, remarcându-se prin zelul de a „sigila” dosarele de personal ale foştilor salariaţi ai Radioului, „pentru a nu le folosi unii împotriva altora” – n.n.). În aceeaşi categorie, a *oportuniştilor de presă,* se încadrează şi Emanuel Valeriu (1925-2012, cunoscut reporter sportiv, dar şi om „al unor idei politice fixiste”, devenit, o vreme, după Revoluţie, director general al TVR, 1990-1992 – n.n.). Unul dintre autorii cărţii, Nicolae Melinescu, îl aminteşte într-un interviu acordat de academicianul Răzvan Theodorescu, în iunie 2019: „În 13 decembrie 1989, Marin Sorescu şi cu mine am avut o întâlnire cu Paul Niculescu-Mizil, într-o casă particulară. Era ideea lui Sorescu să se adreseze unui lider care să semneze alături de noi o scrisoare către Ceauşescu. Atâta ştiam: să facem scrisori. Spre mirarea noastră, a venit însoţit de Emanuel Valeriu. I-am spus ce aveam de spus, iar Mizil, soldat credincios al partidului, ne-a spus că nu poate acţiona. La final, Valeriu i-a spus: „Paulică, fă ce zic băieţii ăştia, că dacă nu, îţi putrezesc oasele, lângă Ceauşescu, în închisoare” (*op. cit.*, p. 195).

Din fericire, cartea abundă şi în secvenţe *luminoase,* imagini fulgurante ale unei „Televiziuni a poporului”, *avant la lettre.* Ne amintim cu toţii, ca telespectatori, de prestaţia fără cusur a Sandei Ţăranu („S-a făcut cultură la Televiziune, nu exista săptămână fără o seară de teatru, fără transmisia unui concert simfonic sau a unui spectacol de operă şi balet. Aveam grijă să fiu ordonat îmbrăcată, să fiu civilizată” – interviu realizat de Nicolae Melinescu, iunie 2020). În aceeaşi categorie se încadrează emisiuni îndrăgite, precum *Steaua fără nume, Floarea din grădină* sau *Drumuri europene.*

Trecerea de la statutul de Televiziune „liberă”, la acela de Televiziune subordonată politic, a avut loc, în opinia autorilor cărţii, în ianuarie 1997, când vechea „echipă” de conducere (Paul Şoloc, director, Cornelius Roşianu, redactor-şef, Ştiri interne, Nicolae Melinescu, redactor-şef, Ştiri externe) a fost debarcată în favoarea unui „desant C.D.R.” Atunci, în câteva luni, TVR „a pierdut tot”: public, obiectivitate, prioritate la ştiri (p. 312). Dincolo de aceste aspecte, mai degrabă de culise, rămân imaginea TVR ca „martor la naşterea democraţiei în România”, transmisiunile, în direct, din C.P.U.N., dezbaterile despre Monarhie, euforia primelor alegeri „democratice”. E mult, e puţin? Aplicând poziţia „paşilor controlaţi”, a „derapajelor graduale” (p. 426), TVR are marele merit de a fi asigurat „fără violenţă”, cum cereau insistent „revoluţionarii”, tranziţia spre prezent. Iar cartea profesorilor Hlihor şi Melinescu este o mărturie a acestor vremuri.

Istoria de lângă noi

Râu Bărbat

Miron SCOROBETE

N-aţi auzit de el? De azi veţi auzi.

Cam vijelios, dar curat: vine din Retezat. Şi se varsă într-un trecut fabulos: în Sargetia.

În dreapta Sargetiei, în munţii aceia înneguraţi nu de neguri, ci de mister, e Sarmizegetusa dacă. A avut epoca ei de măreţie, dar a căzut.

În stânga Sargetiei, la poalele Retezatului, e Sarmizegetusa romană. A avut epoca ei de glorie, dar a căzut şi ea.

Şi, peste ruinele atâtor străluciri, nu s-au mai văzut decât barbari după barbari, incendii, flăcări şi fum, distrugeri, jafuri, omoruri.

Timp de o mie de ani.

Urmaşii dacilor şi romanilor parcă ar fi pierit. Şi toată lumea era convinsă de asta. Dacă zece veacuri la rând nu se mai aude nimic despre ei, sigur, bieţii de ei, s-au prăpădit.

Am descris odată deşertul acesta istoric astfel:

Vin peste ţară hoarde după hoarde
şi iau ţărâna ţării în copite.
Către pământul răscolit ce arde
Văzduhul numai fulgere trimite.
Pe coaste fumegă stupini şi vii.
Dulăii urlă a pustiu. Mai marii-s
plecaţi cu păsările'n miazăzi,
proteguiţi de oşti şi de Donaris.
Cei ce-au rămas sunt una cu pământul.
Nu ştii, pe stânci sunt saricile lor
sau, ruginiţi, lichenii rupţi de vântul
deprins şi el a fi năvălitor.
Uzi de torenţi, în vaduri fără punţi,
nu ştii pe seară, rezemaţi de fagi,
de-s bolovanii prăvăliţi din munţi
ori, osteniţi, eternii lor desagi.
Nu-i vezi la şes, nu-i vezi nici în poiene,
parc'au pierit cu prunci şi cu muieri.
Îi caută documentele europene
şi nu răzbat nicicum de nicăieri.
Sonor îi strigă toţi din cancelarii
în toate limbile. Şi nu răspund.
Atâta colb, incendii şi avarii
nu ştii: îi nimicesc sau îi ascund.

Sonor îi strigă toţi din cancelarii/ în toate limbile. Şi nu răspund… Ei, când nimeni pe lume nu se mai aştepta, după mia aceea de ani în care ei au tăcut, răspund!

De aici, de la apa aceasta care fierbe de curată ce-i, de pe valea Râului Bărbat.

– Suntem aici! Nici vorbă să fi dispărut, aşa cum voi aţi crezut şi cum, între noi fie vorba, aţi fi dorit. Iertaţi-ne că vă stricăm voia bună, dar noi suntem aici, nu în altă parte decât acolo unde am fost dintotdeauna şi unde vă asigurăm că vom fi în vecii vecilor.

Cel ce rostea acestea era Voievodul Litovoi, Omul-Stâncă, MonoLit, primul care a văzut în vestigiile trecutului nu ruine, ci temelii, primul care a reîntemeiat Ţara, Ţara Litua, Ţara de Piatră, care cuprindea Gorjul şi Ţara Haţegului, cam micuţă, dar simbolică, de o parte şi de alta a Carpaţilor, macheta, proiectul de Ţară, sămânţa. Pe această ţărişoară a lui Litovoi se bazează viitoarele Ţări Române care, urmându-i exemplul, se vor întemeia în curând. România Mare, cea de la 1 Decembrie 1918 stă pe ţărişoara Litua, a lui Litovoi.

Voievodul Litovoi a murit luptând ca să-şi apere Ţara în bătălia ce s-a dat aici, pe valea unde ne aflăm. La tron i-a urmat fratele său pe care-l chema chiar aşa, Bărbat – în Ţara Haţegului termenul „bărbat" nu e doar substantivul ştiut, ci şi adjectiv: puternic, harnic, curajos.

Numele lui îl poartă de atunci şi până azi acest râu şi i-l tot aduce ofrandă acelei deţinătoare de comori care e Sargetia.

Numele atâtor capete încoronate sunt înscrise în piatră şi bronz, în aur, în documente, în pisanii. Dar ştiţi numele vreunuia scris în undele unui râu, din care să nu se şteargă, să rămână viu atâtea sute de ani?

La 1247 existau:

„Cnezatul voievodului Litovoi" (Pietrosul, pus în legătură cu grecescul λύτως = piatră), al „olatilor" [valahilor], „aşa cum l-au stăpânit aceştia şi până acum"; „olatii ce locuiesc în Ţara Lytua" (De Piatră), din care făcea parte şi „Ţara Haţegului".

(Diploma Ioaniţilor)

La 1285:

„Voievodul Litovoi, împreună cu fraţii săi, în infidelitatea sa, ocupase pentru sine o parte din regatul nostru existentă dincolo de munţi şi cu toate avertismentele noastre nu s-a îngrijit să plătească veniturile ce ni se cuveneau din acea parte, l-am trimis împotriva lui pe des-numitul magistru Georgius, care, luptând împotriva aceluia cu cea mai mare credinţă, l-a ucis pe el, iar pe fratele lui, cu numele Barbat, l-a luat în captivitate şi ni l-a adus nouă; pe deasupra, pentru răscumpărarea acestuia noi am stors o sumă nu mică de bani [...]"

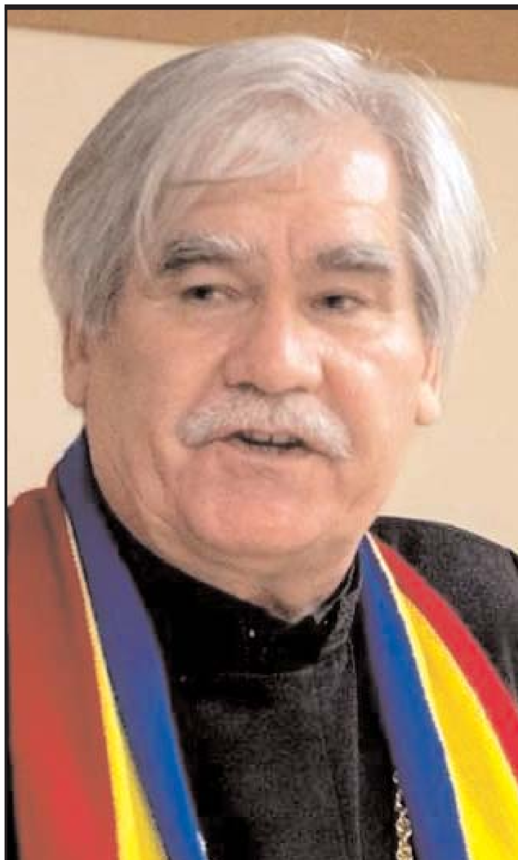
(Act de danie al regelui Ladislau al IV-lea Cumanul)

Un adaos la mia de ani de tăcere.

Românii au respectat-o *la calendar.* Oficialităţile şi armata romană au părăsit Dacia în anii 271-274. Exact când se împlineau o mie de ani, Litovoi domnea (în 1247 el era pe tron şi a căzut în lupta ce s-a dat lângă Haţeg între noiembrie 1276 şi mai 1277).

Când mia de ani s-a umplut, s-a umplut şi răbdarea lor şi, spre uluirea secretarilor din cancelarii, li s-a auzit glasul: Nu, n-am pierit! Suntem aici, în Ţara Litua, „a românilor", „care o stăpânesc ca şi până acum…" (*prout idem hactenus tenuerunt*), cum scrieţi chiar voi în dosarele voastre…

Lacrima Anei

Theodor Damian s-a născut la 28 decembrie 1951, la Botoşani. Absolvent al Institutului Teologic Bucureşti, doctor în Teologie (Fordham University, New York, 1993, şi Universitatea Bucureşti, 1999). În 1988 s-a stabilit în Statele Unite, unde, în 1993, a fondat Institutul Român de Teologie şi Spiritualitate Ortodoxă cu parohia ortodoxă română „Sf. Ap. Petru şi Pavel", Astoria, New York, şi Cenaclul literar „Mihai Eminescu" din New York. Din 1996 publică revista bilingvă, română/engleză, *Lumină lină, Revistă de spiritualitate şi cultură românească.*

A publicat peste 500 de studii, articole, eseuri, un mare număr de volume teologice şi literare, este profesor universitar, editor, a organizat şi participat la numeroase întâlniri internaţionale.

Dintre cărţile recente: *Teologie şi etică – Poezia Sf. Grigorie de Nazianz şi faţa lui umană reflectată în aceasta* (2022), *Glose evanghelice. Meditaţii la duminicile de peste an* (2021), *Femeia şi calea mântuirii* (2021); Critică şi comentariu literar, filosofie, eseuri – *Cateheze literare* (2020), *Ideea de Dumnezeu în poezia lui Eminescu* (2016); Poezie – *101 poezii* (2022), *Poemele de la Maria Eick* (2021), *Maria Eick* (2021), *Perihoreze. Poezii* (2018); Proză – *Vraja emigraţiei. Însemnări New Yorkeze* (2016), *Un alt jurnal New Yorkez* (2017). Detalii în volumul *Theodor Damian, Repere bio-bibliografice,* Editura Eikon, Bucureşti, 2022.

Poemul alăturat este o versiune inedită a unui poem cu acelaşi titlu apărut în placheta *Singurul dincolo,* Ed. Rawexcoms, Bucureşti, 2015.

Fiecare stea îşi găseşte moartea

Dorul se trage spre Absolut
nu lucrează cu jumătăţi de măsură
aut Caesar aut nihil
când stelele stau să vină
nici înger nici demon
nu le mai mişcă
din albia lor de lumină

apoi cad toate deodată
încrâncenând universul
ca înainte de facerea lumii
ca Ana cuprinsă de ziduri
ca rărunchii femeii ce naşte
ca rima ce-şi caută versul
Când se declanşează explozia
nu mai doare pe nimeni nimic
fiecare stea îşi găseşte moartea
în ce a iubit
ca Ana-n Manole
şi-şi lasă chipul luminii
ascuns
şi în pulbere răsucit

Despre Episcopia Strehaiei

Florian COPCEA

Sursele istorice şi ecleziastice referitoare la Episcopia Strehaiei abundă în amănunte, explicaţii logice şi ipoteze. Această evidentă preocupare de a desluşi istoria efemerei unităţi administrative bisericeşti (cu existenţa între 1673–1679), nu trebuie, sub nicio formă, oricare ar fi modul ei de manifestare – arhivistică, monografică sau romanţată, tratată cu indiferenţă. În ceea ce ne priveşte, intenţionăm, fără să urmărim neapărat noutatea subiectului, ci, mai ales, actualitatea şi utilitatea lui, să aducem unele clarificări asupra destinului Episcopiei Strehaiei întreprinzând o incursiune analitică şi comparativă în documentele vremii şi ale contemporaneităţii.

Premisa de la care pornim este prezentarea în rezumat a istoriografiei care marchează profunda criză cognitivă provocată în administraţia bisericească din Ţara Românească în anul 1672 prin caterisirea mitropolitului Theodosie şi înlocuirea lui cu Dionisie Grecul, egumenul de la Sfânta Treime din Bucureşti (1). Aşadar, ne vom direcţiona demonstraţiile, selectiv, către motivele care au făcut posibilă înfiinţarea Episcopiei de la Strehaia.

Cercetările de arhivă au scos la lumină indicii valoroase asupra condiţiilor în care s-a întemeiat şi a funcţionat Episcopia Strehaiei (1673–1679), al cărei scaun a fost a „Acistî Svăntî besearicî dupî voia şi cu ajutoriul lui Dumnezeu zidit-se-a de în temei cu porunca şi cu cheltuiala pre luminatului şi milostivului domn Io Matei Basărăbî voevod a toatî Ţara Rumâneascî împreunî cu doamna sa gospoja Ilena, întru prea-înaltul şi de toţi închinatul nume al preasvintei şi de viiaţî făcătoarei Troiţe, într-al treisprăzeacele anu de domniia loru, vă leato bâitia mira 7153 i spăsenia mira 1645; şi s-a săvârşit în luna lui august 1 dnă” (2). O însemnare din *Pomelnicul Mănăstirii Strehaia* (3), scrisă de „smeritul egumen al aceştii mănăstiri Strehaia, Theodosie de neam din Caransebiş”, se adaugă informaţiei conţinute de pisania bisericii sculptată în piatră deasupra intrării în pronaos: „Într-această carte să pomenesc numele lui Matei «Basarab» voievod care au făcut Sfânta Mânăstire Strehaia din sud. Şi am scris eu Răducan Rădulescu logofăt, Strehaia. Anul 1843, aprilie 1.” Cum se cunoaşte, pisania comemorativă, azi pierdută, a fost făcută „la anul 1673”, al cărui text îl cunoaştem fiindcă a fost transcrisă de monahul Theodosie, „ca să fie întru ştiinţa tuturor precum s'au aşezat această sfântă Episcopie” (*op. cit.*), atestă actul constituirii Episcopiei Strehaia sub a doua domnie (februarie 1672 – noiembrie 1673) a lui Grigore I. Ghica.

O reproducem în întregime: „Aciastă sfântă mănăstire Strehaia ce au fost mai înainte vreme şi Episcopie, unde se cinsteşte şi se prăznuieşte hramul sfintei de viaţă făcătoarei şi nedespărţitei Troiţe –, fost-au zidită din temelia ei de prea bunul creştin, răposatul Domn Eu Matei Basarab Voevod, şi au închinat-o lui Dumnezeu a fi mănăstire de sfinţi părinţi călugări. Iar după ani mulţi ai pristăvirii sale, când au fost în zilele bunului creştin şi luminatului Domn Io Grigorie-Voievod, în domnia măririi sale, la anul 1673 –, socotitu-s'au dimpreună cu toţi cinstiţii sfetnicii mării sale şi au tocmit şi au aşezat această sfântă mănăstire a fi Episcopie a Ţerii-Româneşti, pentru că mai dinainte vreme au fost iarăşi Episcopie aci, ci fiind surpată mult de putearea varvarilor s'au mutat scaunul la Râmnic; iar această parte de loc au fost rămasă străină după învăţătura credinţii şi după păstorul ei cel adevărat. Deci s'au tocmit pre numele ei cu totul săvârşindu-se a fi acest scaun. Şi s'au rânduit la această sfântă Episcopie a fi Episcop întâiu chir Daniil de prea luminatul Domn ce s'au numit mai sus şi cu blagoslovenia prea cinstitului şi prea osfinţitului părintelui nostru chir Varlaam, Ahiepiscopul şi Mitropolitul a toată Ţara-Românească şi Exarh Plaiurilor. Aşijderea să se ştie că au fost în anii aceia povăţuitor norodului la scaunului Râmnicului Ştefan Arhiepiscop, proin hodnic la mănăstirea Sadova, şi al Buzăului [Grigorie] Episcop, proin hodnic şi la mănăstirea Dolgopolea. Şi eu Dima Zugraf am însemnat aceste obraze şi am scris pisania aceasta pă zid, în čardac, la chiliile arhiereşti, cu cinstita poruncă părintelui Varlaam ce s'au zis mai sus, fiind la scaunul acesta Episcop chir Daniil, ce au fost strii[n] din ţara Moldovei.”

O chestiune intens dezbătută de istoriografi de-a lungul vremii se referă la scopul pentru care a fost înfiinţată Episcopia Strehaiei. Ioan Bianu considera în studiul publicat în *Analele Academiei Române* (seria II, tom. XXVI/, 1904), *Episcopia Strehaiei între anii 1673–1688*, că respectivul aşezământ episcopal a luat fiinţă pentru a i se acorda un scaun eparhial mitropolitului Daniil de la Sofia, ajuns în Ţara Românească ca urmare a prigoanei la care a fost supus de către turci. Nicolae Iorga este de părere că Daniil al Strehaiei a fost cel recomandat în noiembrie 1661 de călugării de la Soveja şi Caşin principelui Mihail Apaffy „să îndeplinească înalta misiune care urma să-i fie încredinţată” (4).

Ştefan S. Gorovei, în lucrarea „Un ieromonah din Putna la Mitropolia Bucureşti, 1676–1677” (5), menţionează că episcopul de Strehaia, Daniil, este nimeni altul decât autorul traducerii „dă pre limba elinească pre limbă proastă rumânească” (6) – *Îndreptarea legii,* tipărită la Târgovişte în 1652. Neculai A. Ursu (7), analizând particularităţile cuvintelor, formelor şi fonetismelor „specifice graiurilor dacoromâneşti nordice sau sud-vestice” utilizate în diortorisirea textului *Îndreptării legii,* presupune că există destule indicii ca Daniil Panoneanul să fi fost originar din arealul dialectologic Muntenia – Oltenia – Transilvania. Istoricul semnalează că într-o însemnare slavonească olografă, descoperită la paginile 424 şi 425 ale *Îndreptării legii*, Daniil Panoneanul semnează „Daniil Andrean monah din Panonia”. Autorul, preluând şi o precizare a istoricului Augustin Bunea (8), afirmă că „mitropolitul Daniil, menţionat în pomelnicul mitropoliei din Bălgrad înaintea lui Sava II Brancovici, este aceeaşi persoană cu Daniil Panoneanul, traducătorul *Îndreptării legii,* care ar fi fost mitropolit al Bălgradului în anii 1654-1656, numit apoi episcop doar peste Ţara Oltului”. La rândul său profesorul Niculae Şerbănescu stabileşte că un arhiereu Daniil a fost, între 1672-1679, „unicul titular al scaunului vladicesc” al Episcopiei de la Strehaia şi admite că întemeierea acesteia „nu a fost prea bine lămurită până acum” (9).

Se poate afirma că cele mai preţioase rezultate ale cercetărilor întreprinse asupra Episcopiei Strehaiei au fost avansate de Alex Lăpedatu în studiul istoric *Episcopia Strehaiei*…: „Această Episcopie, evident, îşi avea un teritoriu de jurisdicţiune bisericească peste care «chir Daniil Episcopul Strehaiei» să-şi fi putut exercita în chip efectiv funcţiunea sa. Căci împotriva presupunerii contrare, cum că acest Daniil nu era decât un simplu episcop titular străin, instituit egumen la mănăstirea Strehaia, cum mai fuseseră alţii, înainte şi în urmă, pe la alte mănăstiri, ba chiar mănăstirea Strehaia, împotriva acestei presupuneri, zicem, se pot obiecta următoarele: Din faptul că Daniil e numit, alături cu Varlaam, Ştefan şi Grigorie, între acei «toţi Arhierei ai ţerii», care, împreună cu Grigoraşcu-Vodă Ghica, au întocmit aşezarea birului preoţesc în 1673, reiese cu evidenţă că el ocupă o demnitate similară cu aceştia: era adică Arhiereu eparhiot şi nicidecum numai titular, de care fel erau câţiva atunci în ţară, fără ca totuşi ei să fi fost socotiţi între «Arhiereii ţerii» şi chemaţi la sfatul domnesc. Apoi, dacă e adevărat şi documentat că aceşti arhierei titulari străini, instituiţi adesea egumeni pe la bogatele mănăstiri ale Ţării Româneşti, îşi păstrau totdeauna titlul de Episcopi (Vlădici), e tot atât de adevărat şi documentat că mănăstirile în care egumeniau nu primeau titlul de Episcopi. Cazul lui Daniil Episcopul Strehaiei, deci, nu e cazul unui simplu episcop egumen din aceştia, pentru că autoritatea lui arhierească nu se mărginea numai între zidurile mănăstirii Strehaia, ci se întindea mai departe, peste un ţinut destul de întins ca să poată alcătui o eparhie, care să fie numită cu acelaşi titlu şi în acelaşi şir cu celelalte eparhii ale ţării; pentru că Daniil nu îndeplinea şi funcţiunea administrativă de egumen al mănăstirii, căci în acelaşi timp în care el e menţionat ca Episcop al Strehaiei, documentele menţionează, deosebit, un proegumen (10) al mănăstirii; şi, în sfârşit, pentru că, dacă Strehaia ar fi fost numai o simplă mănăstire şi n-ar fi avut un teritoriu de jurisdicţiune episcopală, cu venituri, desigur n-ar fi fost impusă la birul preoţesc în rând cu celelalte Episcopii ale ţării, precum n-a fost impusă atunci de bir nicio altă mănăstire a ţării din atâtea altele mult mai bogate decât Strehaia. Aşadar, atât existenţa, cât şi natura Episcopiei Strehaiei – ca episcopie efectivă, luată în întregul înţeles al cuvântului – se prezintă ca un fapt istoric pe deplin constatat. […] Acum, după ce s-a constatat şi dovedit, în chip convingător credem, atât existenţa cât şi natura Episcopiei Strehaiei şi mai înainte de a cerceta cine a fost chir Daniil Episcopul, cât timp a păstorit el şi care a fost teritoriul său de jurisdicţie episcopală, e nevoie credem să căutăm a stabili cât mai de aproape timpul şi împrejurările în care s-a putut întemeia în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea această a treia Episcopie a Ţării Româneşti.”

Completându-l pe istoricul Alexandru Lepădatu, preotul profesor Niculae I. Şerbănescu (11), susţinând originea moldovenească a lui Daniil („din zona Focşanilor” (12)), este de părere că domnitorul Grigore Ghica, întâlnindu-l, s-a bucurat de ajutorul său, ori în preajma anului 1661, când a început zidirea mănăstirii cu hramul „Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul”, sau în 1664, când voievodul, părăsind tronul Ţării Româneşti, a pornit în pribegie în Moldova şi de aici în Viena. Cercetătorul consideră că datorită sprijinului acordat, la reîntoarcerea pe tron, în lunile mai-iunie ale anului 1672, Daniil a fost „întărit” în scaunul episcopal nou înfiinţat din Strehaia, târg în care funcţionase o vreme vechea Mitropolie a Severinului. Data propusă de cercetător ar coincide cu înlăturarea lui Teodosie şi provocarea unei reforme a bisericii din Ţara Românească. Episcopia Strehaia, avându-l unic episcop pe Daniil, este însă desfiinţată în anul 1679, odată cu venirea pe tronul Ţării Româneşti a lui Şerban Cantacuzino. Daniil este trecut năstavnic la „ctitoria sa, încă în lucru atunci, de la Cotroceni”, dar după aproape doi ani pleacă la Schitul Babele, unde se afla Teodosie, fostul mitropolit al Moldovei. Există documente care probează participarea sa, spre sfârşitul anului 1685, la Bucureşti, la sfinţirea mitropolitului Ardealului, Varlaam. În Actul din Condica Sfântă fostul episcop al Strehaiei a semnat doar „Daniil proin Ardelean”, istoricii opinând că a procedat aşa, fără să facă vreo aluzie la titlul de episcop, spre a nu-l nemulţumi pe Teodosie, mitropolitul Ungrovlahiei. După un an se întoarce la Schitul Babele şi, conform unui zapis datat 30 iunie 1686, împreună cu duhovnicul său cumpără o moşie „la capul târgului Focşanii de sus”. Cercetările pr. N.I. Şerbănescu au confirmat că Episcopia Strehaiei a fiinţat până în aprilie 1679, când bisericile din Mehedinţi trec Noul Severin sub jurisdicţia Episcopiei Râmnicului.

Edificatoare sunt două documente inedite pe care le publică şi le comentează ştiinţific, în 1961, despre Episcopia Strehaia şi episcopul Daniil. În lucrarea *Despre episcopia Strehaiei* (13), N.I. Şerbănescu încearcă să justifice decizia din 1672 a domnului Ţării Româneşti de a înfiinţa o episcopie la Strehaia în felul următor: „Stând la Babele, Daniil a putut cunoaşte pe Grigore Ghica, domnul Ţării Româneşti, care, prin 1661, ridica în Focşanii apropiaţi un sfânt lăcaş închinat Sfântului Ioan Botezătorul. Ierarhul fugar îi va fi fost în ajutor cu sfatul său şi poate va fi fost de faţă la sfinţirea bisericii. Ceva mai târziu, în toamna anului 1664, când voievodul muntean părăseşte ţara, luând drumul pribegiei, prin Moldova vecină, va fi făcut, poate, un popas la cunoştinţa sa, episcopul Daniil – petrecător la graniţa moldoveană –, care îl va fi primit cu bunăvoinţă. Toate acestea vor fi legat pe Daniil de voievod într-o strânsă prietenie, creându-i-se acestuia din urmă oarecare obligaţiuni faţă de primul.”

→

Istoria de lângă noi

În rândul istoricilor contemporani persistă o anumită reticenţă, atât faţă de motivul pentru care a fost înfiinţată Episcopia Strehaiei, cât şi a numeroaselor identităţi care i s-au atribuit episcopului Strehaiei, „chir Daniil". Fără îndoială, atitudinea se poate explica şi prin faptul că informaţiile referitoare la subiectele în discuţie s-au epuizat. Totuşi, o notă aparte o face, în context, profesorul Dinică Ciobotea cu privire la motivaţia care a dus la ridicarea Strehaiei la rang de episcopie, în lucrarea *Strehaia, reşedinţă episcopală (sec. XV, 1672-1679)*. El precizează, delimitându-se de ceilalţi istorici: „Rolul important pe care avea să-l joace această localitate […] l-a determinat pe domnitorul Grigore Ghica să reînfiinţeze această instituţie…" într-una dintre proprietăţile boierilor Craioveşti, acolo unde au pus bazele unei bănii a cărei istorie nu poate fi în niciun chip despărţită de cea a Episcopiei. Rezumând, în intervalul dintre desfiinţarea Mitropoliei de Severin şi anul înfiinţării Episcopiei de la Strehaia, aici a funcţionat un scaun bănesc pe care fusese pus Neagoe de la Craiova, adevăr confirmat şi de un document emis în 1589. Profesorul Ciobotea nu exclude posibilitatea ca motivul creării Episcopiei Strehaiei să constea în „cunoaşterea şi recunoaşterea trecutului istoric al vechii episcopii a Severinului, care şi-a încheiat existenţa la Strehaia […], a rolului pe care l-a avut pentru învăţătura credinţei în această parte de nord-vest a Ţării Româneşti, care după mutarea ei din zonă (la Râmnic – n.n.) a rămas «străină după învăţătura credinţei»".

Nu ne-am propus să alcătuim o listă a ipostazelor în care apare „chir Daniil" – egumen, episcop, arhiepiscop şi mitropolit, aflat în „apropierea puterii lumeşti", adică în preajma principilor Moldovei, ai Ţării Româneşti şi ai Ardealului, dar, credem, trebuie să încercăm a limpezi câteva dintre necunoscutele ce l-au înconjurat pe episcopul Daniil. Pe două dintre paginile unui manuscris slav aflat în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române s-a identificat o însemnare (14) scrisă „în Mitropolie în Buc(u)reşti, în vremea mitropolitului Varlaam" de nimeni altul decât de „ispisah(á) az] ïer(o)monah(á) Ghervasïe òt(á) Putna, òt(á) Zemlè Moldavskoi": „...Această Dumnezăiască Liturghie, arhieresc dar, ostenitu-se-au cu toată jelaniia inimii jup(â)nul Lupul Buhuş vel spătar, împreună cu a lui jup(â)neas(ă) Safta, făcut-o-au cu toat(ă) cheltuiala d(u)nmilor sal(e) şi *o au dăruit d(u)hovnicului său, ep(i)sc(o)pului Daniil ot Strihae, fiind strein di Ţara Moldovei* (subl. ns.), pentru sufl(e)tele d(u)m(i)lor sal(e) şi a p(ă)rinţilor lui. Iar dup(ă) petrec(e)rea acestui părinte, într-a cui mané o va da, să fie dator şi acela a pomeni numele nostru şi al părinţilor noştri, în véci, amin."

În chip mai mult sau mai puţin deschis, lui „chir Daniil" i s-au atribuit, de-a lungul istoriei, multe alte demnităţi, chestiune care, şi azi, nu poate fi elucidată. Episcopul Râmnicului, Gherasim Cristea (15), face această constatare: „Cu privire la episcopul Daniil, istoricii l-au considerat ca fiind originar din părţile de vest ale Transilvaniei – «Daniil Andrean, monahul din Ţara Panoniei» (din părţile dinspre Câmpia Panonică – Ungaria de azi), care tradusese «Pravila cea Mare» sau «Îndreptarea legii» la Târgovişte. Se crede că Daniil a mai fost, pentru scurte perioade de timp, «episcop în Ţara Făgăraşului» şi «mitropolit la Alba Iulia». Faptul că, sigur, s-a bucurat de prietenia lui Grigorie Ghica, a fost înfiinţată anume episcopia de la Strehaia, în fruntea căreia a fost numit. S-a afirmat că scaunul oltean a fost desfiinţat către 1675 (lipsa numelui său din hrisoavele vremii după acest an), însă probele documentare ulterioare confirmă că scaunul Strehaiei şi-a încheiat existenţa către începutul anului 1679, când Şerban Cantacuzino, instalându-se pe tronul ţării, l-a repus pe caterisitul Teodosie în demnitatea de mitropolit."

În favoarea activităţii cărturăreşti a episcopului de Strehaia, Daniil Andrean Panoneanul, se mai poate aduce şi ipoteza lui N.A. Ursu care îl consideră autorul celei de a doua traduceri în limba română a *Vechiului Testament* (16). Dacă o parte din istoricii specializaţi în cercetarea cărţii vechi bisericeşti au combătut teza lui N.A. Ursu, un lucru este cert: Daniil de la Strehaia, nimeni altul decât Daniil Panoneanul, este cu adevărat copistul şi traducătorul primei părţi a Sfintei Scripturi. El şi-a bazat afirmaţia analizând patru semnături (17) ale lui „Daniel episcop", certificând astfel identitatea marelui cărturar, aflat aproape şapte ani în scaunul episcopal din Strehaia. Nu putem să punem punct „odiseiei" lui „chir Daniil" fără a nu-l lua în seamă pe Al.T. Dumitrescu (18), care i-a atribuit lui Daniil Panoneanul paternitatea *Istoriei Ţării Româneşti*, în contradicţie cu Nicolae Iorga, care stabilise că ar aparţine stolnicului C. Cantacuzino. Acelaşi exeget a susţinut, fără temeinicie însă, că Daniil Panoneanul ar fi tălmăcit, în 1654, *Viaţa Patriarhului Nifon*, lucrare a lui Gavriil Protul. Intervenţiile lui Al.T. Dumitrescu s-au manifestat intens şi în direcţia corectării perioadei 1654-1656 în care A. Bunea presupunea că „Daniil ţine loc de mitropolit al Ardealului, în răstimpul când Sava Brancovici, fiind prins de domnul Moldovei pe când se înapoia din misiunea lui secretă din Rusia, fu trimis la Poartă, unde se vede că a întârziat acel interval de timp", convingerea istoricului fiind că Daniil Panoneanul ar fi deţinut funcţia respectivă între 1660 şi 1662. Tot el, în baza a două documente – datate 3 noiembrie 1667 şi 12 ianuarie 1668 – a stabilit că Daniil Panoneanul, după ce s-a retras din scaunul „Mitropoliei Beligrad", din Ţara Ungurească, a vieţuit la metohul Mănăstirii Soveja – Schitul Sf. Ioan (19).

Putem conchide că profesorul N.A Ursu a fost nu numai inspirat, dar a dat dovadă de profesionalism în munca de cercetare asupra Episcopiei Strehaia şi a întâiului şi unicului ei stătător Daniil. Contopind biografiile tuturor slujitorilor bisericilor care au apărut în istorie sub numele de Daniil, el a reuşit să stabilească exact biografia şi chipul adevărat al lui „Daniil Andrean monah din Panonia", vremelnic, între 1673 şi 1679, episcop al Strehaiei, unul dintre cărturarii de seamă ai veacului al XVII-lea.

„Părintele nostru episcopul Daniil ot Strihae", se arată în scrisoarea din 25 ianuarie 1689 a soborului Mănăstirii Soveja, „după o viaţă zbuciumată" se sfârşise din viaţă în vara anului 1688.

Note

1. Alex. Lăpedatu, *Episcopia Strehaiei şi tradiţia scaunului bănesc de acolo,* Ed. Inst. de Arte Grafice „Carol Göbl", Bucureşti, 1906, p. 11-12.
2. Vezi N. Iorga, *Inscripţii din Bisericile României,* Bucureşti, 1905.
3. *Pomelnicul ctitoresc al Mănăstirii Strehaia* (1834), ms. rom. 2148, Biblioteca Academiei Române.
4. Cf. doc. publicat în BCIR, II, 1916, p. 263-264.
5. *Analele Putnei* nr. 1/2007, p. 79-88.
6. Cf. prefeţei dedicatorie către Mitropolitul Ştefan, semnată „Daniil m[onah] Panonean".
7. *Activitatea literară necunoscută a lui Daniil Andrean Panoneanul, traducătorul „Îndreptării Legii"* (Târgovişte, 1652) în rev. *Studii şi Cercetări Lingvistice*, XLVI, nr. 1-6, p. 157-173, Bucureşti, 1995.
8. Pentru a-şi susţine supoziţia, A. Bunea publică în opul *Vechile episcopii româneşti, a Vadului, Geoagiului, Silvaşului şi Bălgradului* (Blaj, 1902), o diplomă emisă în 20 aprilie 1662 prin care principele Ardealului, M. Apaffi, îl aşază pe Daniil episcop peste Ţara Oltului, în locul său urcând pe scaunul mitropolitan Sava Brancovici.
9. *Despre Episcopia Severinului,* în MO, VI, nr. 9-10, 1954, p. 488-510.
10. Cf. zapisului din 21 martie 1675 (semnalat de I. Bianu în nota istorică *Episcopia Strehaiei în anii 1673-1688*, p. 8-9, publicată în *Analele Academiei Române*, seria II, tom XXVI, 1904), dat „sfintei Episcopiii Strehaii şi sfinţiei sale Părintelui Daniil Episcopul" în care îl indică proegumen al Mănăstirii Strehaia pe un anume Eftimie.
11. Vezi în *Opera istorică*, I. *Biserica ortodoxă Română de la primele întocmiri creştine pe pământ românesc, la Patriarhat* (Ed. Basilica, Bucureşti, 2015) studiile despre episcopia Strehaia.
12. Pr. N.I. Şerbănescu aduce alte amănunte biografice privindu-l pe episcopul „chir Daniil": acesta ar fi fost mai întâi un „vlădică" fără reşedinţă din Transilvania şi care a trecut, în 1656, la Schitul Babele din Moldova, unde l-ar fi întâlnit pe Grigore Ghica.
13. *Mitropolia Olteniei*, VI, 1954, nr. 9-10, p. 503-504.
14. Vezi Ştefan S. Gorovei, *Un ieromonah din Putna la Mitropolia din Bucureşti (1676-1677), Analele Putnei*, III/1, 2007, p. 79-86.
15. Vezi *Istoria Eparhiei Râmnicului,* Ed. Conphys, 2009, p. 172.
16. Manuscris descoperit în anul 1915, purtând nr. inv. 4389, aflat la Biblioteca Academiei Române.
17. Prima semnătură (olografă) identificată de N. Şerbănescu se află pe un act emis la 11 ianuarie 1678 prin care episcopul Râmnicului, Ştefan, face o danie diaconului Iscru în prezenţa martorului „Daniil arhiepiscop a Străcăii iscal"; alte două semnături au fost scrise în 24 decembrie 1672 şi respectiv 15 ianuarie 1673 în *Cartea sfântă a Mitropoliei Ţării Româneşti;* ultima semnătură a fost descoperită de N.A. Ursu într-un zapis, datat 17 ianuarie 1684, prin care Mănăstirii Argeş i se dăruieşte de către simonahul Teofan o chilie zidită de el în Bucureşti.
18. Vezi în vol. omagial *Lui Ion Bianu, amintire: Contribuţii la istoriografia românească veche. Despre „Istoria Ţării Româneşti dintru început„ şi autorul ei, Daniil Panoneanul, fost mitropolit al Ardealului şi episcope al Strehaiei, precursorul şcoalei latiniste (1652-1686),* Bucureşti, 1921, p. 227-255.
19. În *Pomelnicul Mitropoliei de la Bălgrad* este menţionat, într-adevăr, un Daniil, dar nu dispunem de dovezi potrivit cărora am putea spune că ar fi ierarhul de la Strehaia.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Petrecere de timp

Mario Benedetti (Uruguay)

Pe când eram copii
bătrâni erau cei de treizeci de ani
băltoaca ne părea un ocean
iar moartea, pură, simplă,
nu exista

mai târziu, băieţandri fiind,
vedeam bătrâni la patruzeci de ani
luam iazul drept ocean
iar moartea era doar o vorbă

apoi, când ne-am căsătorit
bătrâni erau cei de cincizeci de ani
un lac ne ţinea loc de ocean
moartea tot moarte era, însă
a altora

cărunţi de pe acum
cu înţelepciune adunată
ştim că oceanul e ocean
dar moartea e pe cale să devină
a noastră.

Primul cânt

Miguel Hernández (Spania)

Câmpul s-a dus
văzând cum omul
se clatină încordat.

Adânc e abisul ce se cască
între măslin şi om!

Jivina cântătoare
e animal capabil
să plângă şi să prindă rădăcini,
cu gheare renăscute.

Gheare tandru îmbrăcate
în frăgezimi de flori,
ce sfârşesc despuiate
în crudă goliciune.

În mâini ele îmi trosnesc.
Copile, fugi de ele!
Căci gata-s să le afund,
să ţi le înfig degrabă
în carnea diafană.

Tigrul s-a întors.
Fereşte, că te omor!

Azi, dragostea e moarte,
iar omul, după oameni goneşte.

Elena Buică

Elena Buică – Buni, s-a născut la 3 ianuarie 1933, în comuna Ţigăneşti, judeţul Teleorman. A absolvit Facultatea de limbă şi literatura română a Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca în 1964, a fost profesoară de limba şi literatura română la mai multe şcoli şi licee din Bihor, Cluj şi Bucureşti. S-a pensionat în anul 1988. Din acelaşi an locuieşte în Toronto, Canada.

Scrie proză scurtă. Debutul literar are loc în 2003, la revista *Observatorul* din Toronto. Este prezentă în mai multe reviste de cultură şi spiritualitate, online şi pe suport de hârtie, atât din ţară, cât şi în toată diaspora românească. A obţinut numeroase premii, în România, Canada, Spania etc.

Dintre cărţile publicate: *Crâmpeie de viaţă* (2005), *Gând purtat de dor* (2006), *Prin sita vremii* (2007), *Oglindiri* (2009), *Luminişuri* (2011), *Întoarcerea spre obârşii* (2012), *Zâmbind vieţii* (2013), *Frumoasele vacanţe* (2014), *Liliacul înflorit la poarta înserării* (2014), *Frumuseţea scrisului* (2015), *Îmi plec fruntea* (2015), *Consemnări pe curat* (2015), *Pe cărările vieţii* (2016), *Sensul giratoriu al vieţii* (2017), *Între două lumi* (2017), *Puterea magică a gândului – antologie de autor* (2018), *În pas cu timpul* (2018).

**Mesagerul cu fidelitate de pasăre călătoare care se întoarce cu fiecare primăvara la cuibul ştiut de sub cer, a venit. Se numeşte Elena Buică şi este purtătoare de lumină. Noua sa carte, *Luminişuri,* este un paşaport de care universul fără margini (de cel din gândul omenesc vorbesc) trebuie să ţină seama în babilonia de gânduri de pe pământul oamenilor, fiindcă este glasul inconfundabil al iubirii de toate câte sunt. (…) Ceea ce mi-a atras atenţia a fost bucuria cu care autoarea retrăieşte (relatându-le pentru noi, prietenii ştiuţi şi neştiuţi din patria limbii române) întâmplări din lumea ca o scenă prin care trece mereu cu zâmbetul pe buze. (Îmi amintesc de o fiinţă fericită pe al cărui chip zâmbetul uitase să mai apună şi care, într-o zi, în faţa aparatului foto de la o instituţie care nu prea ştie de zâmbet, i s-a sugerat să nu mai zâmbească. „Dar acesta este chipul meu de când am înţeles că viaţa este un miracol”, a răspuns zâmbind şi mai luminos făptura aceea solară.
(Paula Romanescu)**

Buni, pe drumul celor 90 de ani de până acum

Milena MUNTEANU

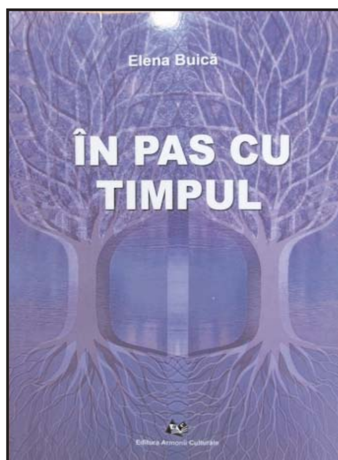
Eu am întâlnit-o pe Buni – un nume prin care îi place să se răsfeţe, ba chiar să se facă îndrăgită… când dumneaei avea *numai* 80 de ani… Îi ştiusem numele său de scriitoare, Elena Buică, din revistele pe care le citeam cu regularitate, dar nu o cunoscusem încă personal. Era 15 ianuarie, întâlnirea noastră anuală la cenaclul Observatorul din Toronto, acum numit Nică Petre, şi era lume multă. O sală plină de iubitori de literatură şi artă, doritori să se întâlnească pe româneşte, în ceea ce a devenit Ziua Culturii noastre, la aniversarea lui Mihai Eminescu. Printre punctele în discuţie, ca la fiecare întâlnire, era şi „Cine-i născut în ianuarie”… şi aşa aflu că Buni are trei zile de naştere, respectiv 1, 2 şi 3 ale lunii. O las pe dânsa să explice ce şi cum, eu oricum n-aş avea acelaşi haz povestind sau făcându-i pe alţii să înţeleagă cum e posibil aşa ceva. Acum ştiu că se poate.

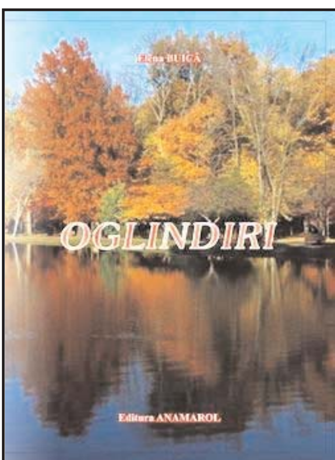
Şi numai o văd pe Buni venind cu un tort mare cât un sfert de masă, garnisit cu cremă albă, dar şi cu poza dânsei, făcută din cacao şi bunătăţi gustoase, pe tort. Da, fotografia dânsei, în mărime naturală sau chiar mai mare, era aplicată pe un tort imens. Zâmbetul din fotografia delicioasă, la fel ca cel natural – unul larg, cât să cuprindă întreaga lume. Îmi dau instantaneu seama că vorbim aici despre o personalitate mare ce se bucură, pe de o parte, de atenţie, dar care şi dă atenţie, în egală măsură. E ştiută de toată lumea şi ştie multă lume. La aceeaşi întâlnire culturală o aud vorbind, demonstrând nu doar experienţa sa de vorbitor, ca profesoară, ba chiar un talent oratoric, dublat de o prezenţă scenică incontestabilă. Are material de actriţă, am gândit atunci, lucru confirmat mai târziu, când am aflat că de fapt fusese admisă la Teatru, în aceeaşi promoţie cu Florin Piersic.

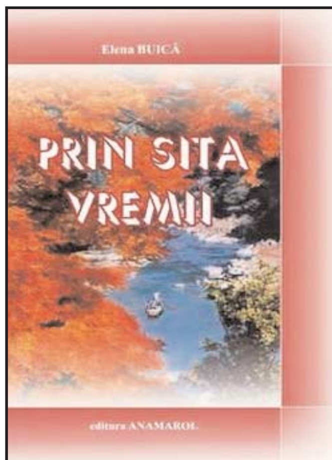
Era clar pentru mine că Buni, aşa cum se intitula cu modestie, dar şi cu tandreţe, are în cuferele amintirilor multe de povestit. Eu nu o cunoşteam atunci. Totuşi, am fost invitată la ziua dânsei de naştere, la tort, ca tot restul lumii… şi aşa, pe nepregătite, m-am întrebat oare ce i-aş putea oferi… doar dânsa era sărbătorita. Mi-aş fi dorit să am o floare, dar cum venisem la cenaclu doar cu manuscrisul primei mele cărţi, *Departe de ţara cu dor*, ce era în lucru, mă apropii, timid, şi îi spun: „La mulţi ani, Buni. Mă numesc Milena Munteanu. Nu am ştiut că e ziua dvs., aşa că nu sunt pregătită, v-aş putea însă oferi acest manuscris, dacă interesează. Vă rog să îl primiţi.” Nu aveam nicio garanţie că va fi citit sau măcar deschis, şi apoi era doar o ciornă.

Nu aveam de unde să ştiu atunci că prietenia noastră va dura peste ani, cu lungi perioade de conversaţii zilnice, care mai de care mai interesante. Am aflat că Buni poate face o radiografie a scriitorului căruia îi citeşte lucrările. Din acea primă lectură a ştiut mai multe despre mine decât unii apropiaţi. Apoi, am aflat că Buni are o generozitate extraordinară, nu doar în aprecieri, ci şi în felul în care abordează prieteniile şi lumea în general. Am descoperit că ceea ce a făcut cu mine face cu multă lume, deschide uşi, introduce noii veniţi în lumea scrisului, încurajează şi inspiră. Buni are acel ceva al dascălului ce făcea elevul să urmeze o carieră, pentru că „am avut în liceu o profesoară excelentă de limba română”.

Nu mă gândisem nici că la numai câteva zile de la întâlnirea noastră va suna telefonul, că Buni îmi va citi pe această cale notele sale critice, entuziaste, la lectura cărţii mele. Articulate, uneori pedagogice şi pline de fler. Aşa am aflat că: „Săliştea din Mărginimea Sibiului creează pagini de antologie. E lesne de înţeles de ce nu m-am putut dezlipi de acele pagini şi le-am citit, revenind de mai multe ori cu plăcerea pe care o ai când ţi-e sete şi ai dat de apă bună, şi bei de parcă nu te mai saturi, cu o satisfacţie care te trimite, parcă, pe o altă lume.” Apoi: „Te desprinzi cu greu de carte… Te simţi alături de autoare în plăcerea cu care compară, cântăreşte, trage concluzii, defineşte ce este caracteristic, descifrează motive, tipologii, structuri perene, toate reţinute de un ochi deprins cu subtilităţi, de un om cu bun gust format la şcoala rafinamentului.” Wow! E adevărat că puţini mă citiseră la vremea respectivă, dar nimeni nu mai spusese aşa ceva. Ca orice cuvânt critic, cele spuse de Buni sunt în egală măsură o reflecţie a dânsei, a bogăţiei sale interioare, a abilităţii de a intui şi a disponibilităţii de a articula chiar aşa. De atunci am primit multe alte cuvinte critice deosebit de generoase, unele chiar neaşteptate, dar primele rămân în inima mea puncte de reper şi de căldură. Ele poartă amprenta lui Buni.

Am amintirea unei discuţii lângă un pat de spital, demult, când am vizitat-o pe Buni după un mic episod medical, unde am găsit-o la fel de bine dispusă cum am ştiut-o dintotdeauna şi, în loc să se plângă de ceva, mi-a arătat cu mâna un colţ al patului, şi mi-a cerut să şed: „Spune-mi despre tine, mi-a cerut. Când l-ai cunoscut pe soţul tău?” Întrebarea m-a luat puţin pe sus, mai ales că nu te aştepţi la aşa o disponibilitate de a se preocupa de alţii în astfel de circumstanţe. Atunci am înţeles că debordează de energie, că e o forţă în sine şi de multe ori mi-a fost greu să ţin pasul cu dânsa. În ciuda faptului că sunt mult mai tânără, i-aş putea fi fiică, Buni, prin comparaţie, face lucrurile cu o altă intensitate: este în stare să-şi sărbătorească ziua de naştere în trei zile consecutive, când pentru mine o sărbătorire pe an e prea mult… scrisul dumneaei se acumulează în mii de pagini, zeci de volume groase (şi acum are trei în lucru), pe când eu am câteva subţirele. La dânsa nevoia de comunicare e debordantă, vine ca un şuvoi ce se revarsă.

Am fost invitaţi la zilele de naştere ale sale sau ale fiicei sale. Am găsit o casă deschisă, la fel cum le sunt braţele, orientate spre lume.

Pe tărâm literar, Buni pur şi simplu m-a împins să-mi scot scrisul din sertar, să-l public. De scris scrisesem şi-nainte, poate dintotdeauna. Introvertiţii scriu însă mai mult să se destăinuiască şi rareori o fac în gura mare, dar Buni m-a asigurat că scrisul meu merita publicat, negreşit să dau drumul scrierilor mele!

Alteori îmi povestea despre viaţa dânsei, despre oamenii ce au inspirat-o, despre tinereţea sa în lumina şi culoarea vremurilor de atunci. Hazul n-a părăsit-o niciodată şi am fost întotdeauna impresionată de robusteţea sa psihică. Şi azi poate ridica o sală în picioare cu poveştile sale pline de tâlc, e ceva înnăscut în interpretările sale, ştie captiva atenţia cu talentul său actoricesc. Poate că dacă ar fi urmat şcoala teatrală am fi ştiut despre Elena Buică aşa cum ştim despre Tamara Buciuceanu Botez sau despre Draga Olteanu. N-am să aflu niciodată sigur, dar eu aşa cred.

Buni are o uşurinţă, dar şi o dorinţă de a fi prezentă în faţa microfonului, în faţa mulţimilor. Îi place să stea în lumina reflectoarelor, le caută chiar, poate inconştient, dar cred sincer că are o nevoie de a fi în centrul atenţiei, în mijlocul lumii, în chiar inima ei. Îşi trăieşte viaţa cu gust, în mijlocul mulţilor ei prieteni, inspiraţi de vivacitatea şi spontaneitatea sa necăutată.

→

Podul de reviste

De vorbă cu Valeriu Capcelea (I)

Eugenia TOFAN

Astăzi, ne-am propus să ieşim din butoiul vestitului filosof grec Diogene, dacă tot intenţionăm să discutăm cu un filosof, doar că al zilelor noastre, şi să-l invităm la un dialog pe doctorul habilitat în filosofie Valeriu Capcelea, şeful Secţiei Nord a Academiei de Ştiinţe a Moldovei. Ne întrebam în contextul acestui demers, cam câţi cercetători ştiinţifici, din cei peste 3000 pe care îi are Republica Moldova, ştiu că Academia de Ştiinţe are o filială la Bălţi, care, în treacăt fie spus, a fost deschisă încă din 2006, în baza şi cu aportul Universităţii de Stat „Alecu Russo" din localitate. De aceea, ne-am gândit că ar fi bine, dar şi frumos să se ştie despre acest lucru, dar şi despre oamenii care nu stau cu mâinile pachet, dar pun umărul la producerea cunoştinţelor, dar şi la edificarea, păstrarea şi înmulţirea a ceea ce ne place nouă să numim valori. Este adevărat că pandemia ne-a cam speriat, ne-a separat şi ne-a îndepărtat oarecum, iar războiul din Ucraina ne-a dublat frica pentru viitorul nostru şi a ceea ce poate fi în viitor, fără a neglija, bineînţeles, şi noutatea zilei, numită sugestiv „absorbţiile". Ne-a rămas însă comunicarea, care ne-ar putea cumva salva, dacă nu fizic, măcar moral, intelectual, spiritual, ceea ce-mi pare un mare lucru. Iată de ce, ne-am gândit că discuţia cu un filosof contemporan, mai ales care are şi tangenţe directe cu Academia de Ştiinţe a Moldovei, va fi mai mult decât oportună în aceste timpuri deloc simple pe care le parcurgem, încercând să credem că le vom depăşi cu bine.

Valeriu Capcelea, doctor habilitat în filosofie (2008), conferenţiar universitar (1992), vine din satul Izvoare, raionul Drochia (actualmente, Floreşti). Simbolică această localitate, care se pare că l-a determinat încă de pe atunci pe tânărul curios să prindă dragostea pentru înţelepciune, citind cărţile marilor filosofi. Deşi are un palmares demn de invidiat, autor a circa 300 de lucrări ştiinţifice, dr. hab. Valeriu Capcelea mărturiseşte că nu a prea fost răsfăţat cu aprecieri pentru munca depusă şi rezultatele obţinute timp de 48 de ani de activitate în domeniul didactic şi ştiinţific, dar nici nu crede că aceasta reprezintă vreun impediment care i-ar tăia din elanul de a cerceta şi a face cunoscut publicului rezultatele sale. Dimpotrivă, ne sugerează să avem o gândire în spirit filosofic, ne vorbeşte despre lipsa unei gândiri sintetizate, dar şi la ce dezastru ne poate aduce lipsa acesteia, în aceste condiţii în care omenirea trece printr-o perioadă când fundamentele etice, morale ale existenţei sale au fost profund zdruncinate şi, posibil, alterate iremediabil. Deşi universitatea unde activează nu a fost supusă absorbţiei, reprezentantul comunităţii universitare bălţene ne va expune punctul de vedere privind reforma universitară şi cea din domeniul cercetării, dar şi impactul acesteia, văzută din nordul republicii. Dialogul, între noi fie vorba, este motivat şi de faptul că omul de ştiinţă va marca în curând un popas aniversar, mergând cu povara realizărilor şi lucrului bine făcut către hotarul septuagenar.

Eugenia Tofan: *Stimate Domnule Profesor Valeriu Capcelea, pentru că este primul nostru interviu, m-am gândit să-l încep de la izvoare. Şi, după câte am reuşit să mă documentez, dumneavoastră veniţi, şi la propriu şi la figurat, de la izvoare. De la Izvoarele Floreştilor, ca loc geografic, şi de la izvoarele filosofiilor, ca să subliniez domeniul căruia v-aţi dedicat. Cine este astăzi, acum, profesorul Valeriu Capcelea?*

Valeriu Capcelea: Aveţi dreptate. Într-adevăr, vin din satul Izvoare, raionul Drochia, unde m-am născut la 6 octombrie 1952. Izvoarele este un sat pitoresc, care are 13 izvoare din care curge o apă cristalină, de la care provine denumirea satului, cu văi, coline şi cu un deal mare (munte) numit Ţiglău (253,9 m), cu hârtoape, şi râul Căinar, în care ne scăldam cu fratele Arcadie şi prindeam peşte cu mâna cel puţin 4 luni pe an, multe ore în şir.

Din clasa întâi, de când am început a citi, am simţit gustul lecturii şi am citit cu mult nesaţ tot ce era în biblioteca satului Izvoare. Prin anul 2000, la ceremonia dării în exploatare a complexului izvoarelor din sat, bibliotecara Zinaida Răileanu mărturisea că eu am parcurs pe vremea aceea toate cărţile din bibliotecă. De obicei, citeam urcându-mă pe cuptor, la lampa cu gaz, câte 6 ore pe zi. Citind am dat şi de unele cărţi care se refereau la vieţile marilor filosofi şi treptat am început a prinde dragostea spre înţelepciune (aşa se traduce din vechea greacă filosofia), ca ulterior să încep a filosofa privind noaptea la cerul înstelat, gândindu-mă la alte lumi, la spaţiul şi timpul infinit, la o altă viaţă care va urma după aceasta.

Astăzi, Valeriu Capcelea poate fi considerat un om împlinit în domeniul filosofiei, deoarece am reuşit să fac ca filosofia să aibă mai mulţi adepţi în spaţiul românesc, să se răspândească printre cei ce doresc să fie oameni în înţelesul deplin al cuvântului, ceea ce presupune ca ei să-şi dea un răspuns la întrebările: „Cine sunt?", „De ce sunt?", „Cum sunt?" şi, mai ales, „Pentru ce sunt?", „Unde?", „Când?", „Care este vocaţia mea?", prin care pot să-şi edifice propriul sens distinct de celelalte fiinţe existente pe Pământ.

Aceste rezultate au fost obţinute şi datorită influenţei benefice şi ajutorului acordat de doctorul în ştiinţe filosofice Nicolae Cojocaru, stabilit actualmente în Germania, care a avut răbdarea de a citi primele mele „opere" filosofice, de a da sfaturi vizavi de conţinutul lor, de a mă însufleţi ca să pot continua urcuşul spre lumea cunoştinţelor filosofice. Totodată, vreau să remarc şi contribuţia deosebită a doctorului habilitat, profesorului universitar Vasile Ţapoc de la USM, care mi-a ghidat activitatea ştiinţifică, fiind recenzent ştiinţific la majoritatea lucrărilor publicate. Din păcate, de un an de zile profesorul V. Ţapoc nu mai este printre noi şi îi zic: „Dumnezeu să te odihnească în pace, Domnule Profesor".

De multe ori, când fac cunoştinţă cu cineva şi mă prezint, mulţi interlocutori spun că mă cunosc după manualele şi cărţile citite, că ei au învăţat filosofia din manualele mele. Colegul meu de facultate, doctorul habilitat în istorie Ion Şişcanu, fostul rector şi fondator al Universităţii „B.P. Hasdeu" din Cahul, mi-a povestit că a întrebat colegii de la Universitatea „Dunărea de jos" din Galaţi ce manuale de filosofie ar recomanda ei pentru studenţii de la Cahul şi mare i-a fost mirarea, când i s-a răspuns că ar fi cazul să apeleze la manualul lui Valeriu Capcelea din Republica Moldova, deoarece ei îl recomandă studenţilor gălăţeni.

Vreau să menţionez că acest obiectiv de a răspândi filosofia în spaţiul autohton ar fi fost imposibil fără contribuţia dezinteresată a directorului Editurii „Arc", dl Iurie Bârsa, cu concursul căruia am publicat 15 cărţi, care mi-a zis că vrea să contribuie la răspândirea filosofiei în spaţiul românesc fără a urmări câştiguri financiare.

Totodată, mă bucur că în ultimii ani am reuşit să conving Editura „Universul Juridic" de la Bucureşti, în persoana preşedintelui acestei prestigioase edituri, Nicolae Cîrstea, să publice opt lucrări ale mele, care îşi aduc contribuţia la răspândirea filosofiei, filosofiei sociale, eticii, deontologiei juridice în întreg spaţiul românesc.

Aş vrea să remarc încă un lucru. Dumneavoastră mă numiţi profesor ca şi alţi interlocutori din RM şi România, dar eu le spun tuturor că nu sunt profesor universitar, ci conferenţiar universitar. Toţi sunt miraţi de faptul că la realizările obţinute nu sunt profesor cu acte în regulă. În opinia mea, prea rigide sunt cerinţele ANACEC privind conferirea gradului didactic de profesor – să ai doi discipoli care au susţinut teza de doctor în situaţia în care conducătorul este doctor habilitat şi un anumit număr de lucrări didactice publicate. Consider că cerinţa vizavi de pregătirea unor doctori este exagerată şi nejustificată, în principiu.

E.T.: *Locul de unde veniţi, în care v-aţi născut, Izvoare, şi-a pus amprenta pe educaţia şi formarea dumneavoastră, pentru ca astăzi să putem vorbi despre dumneavoastră ca despre un reprezentant notoriu al şcolii filosofice din republică?*

→

Prieteniile cu Ovidiu Creangă şi mulţi alţii sunt proverbiale. Azi păstrează relaţii strânse cu prietenii de la antipozi, ba chiar face parte din Academia Româno-Australiană. Pentru Buni nu are importanţă că eşti în România sau în Spania sau în Australia, Buni îmbrăţişează lumea cu inima sa largă, ce pulsează în ritmul prieteniei şi al bucuriei de a trăi.

Am avut unele discuţii de-a dreptul extraordinare, am petrecut sute, poate mii de ore la telefon, vorbind despre cărţi. Probabil că dintre analizele literare cele mai memorabile au fost discuţiile despre poeziile lui Eminescu, pe care le ştie pe dinafară de pe vremea când le preda la clasă. Lor li se adăuga farmecul recitării şi al analizelor de mare clasă.

Deşi vederea îi slăbeşte, cred că Buni are între ochi un radar ce-ţi citeşte direct în suflet. E un dascăl ce ştie să încurajeze, dar şi să dea peste mână, să te împingă prieteneşte de la spate, dar şi să oprească vreun avânt nesăbuit, ştie să ceară, dar mai ales să ofere. Vorbim despre o generozitate extraordinară, aşa cum numai dascălii „de modă veche" au, iar aici nu e nicio notă peiorativă, ci dimpotrivă, una profund admirativă. E la fel ca englezescul „good old", bunătatea fiind ancorată în valori dătătoare de lumină, în altruismul dascălului ce dăruieşte, ce arde pentru discipolii săi… iar ei nu-s puţini!

De fapt, rândurile celor ce îi sunt îndatoraţi lui Buni se îngroaşă, sunt tot mai mulţi cei ce au beneficiat de încurajările şi îndemnurile sale ce schimbă destine. Ştiu câteva persoane ce nu s-ar fi chemat azi scriitori dacă nu ar fi existat imboldul iniţial primit de la Buni. Pentru dânsa a devenit o specialitate să identifice terenul roditor, să planteze sămânţa, să o ude, ştiind că va înflori. Aşa că Buni e azi înconjurată de gratitudinea multora ce dau astfel ştafeta mai departe şi ţin torţa limbii române aprinsă, peste tot unde e vorbită. O carieră de dascăl ce se continuă în anii de pensie, cu aceeaşi fervoare.

Să ne trăiţi, Buni, să ne mai chemaţi la lansări de carte şi la 100 de ani! Dacă suntem sănătoşi, venim şi atunci. Sunt convinsă că veţi mai scrie şi de acum încolo, am văzut chiar subiecte actuale, curiozităţi proaspete care se înfiripă în repertoriul cunoscut de până acum.

Am observat că scrisul dvs. se adaptează continuu, că noi poveşti se nasc, renasc sau se transformă, ce vă relevă mereu surprinzătoare, fascinantă în autenticitatea nealterată de vreme. O temă ce v-a preocupat e Testamentul literar, iar eu vă asigur că aţi lăsat o urmă durabilă în toţi cei cărora le-aţi deschis noi căi de exprimare, pe care le vor parcurge mai departe … şi apoi, sunt convinsă că lucrările dvs. vor avea întotdeauna farmec, acela inconfundabil, al dvs. Ele vor continua să ne facă cu ochiul în timp. Mai mult, îşi vor găsi calea şi în sufletele celor ce v-au cunoscut, dar şi în al celor ce vă îndrăgesc din cărţi, căci de acolo transpar, dincolo de pagini, şi simţul umorului şi spiritul hâtru, şi lumina din suflet. Un spirit tânăr, dincolo de numărul anilor. Să ne trăiţi întru mulţi ani, la fel de activi ca primii 90!

V.C.: Este evident că locul unde s-a născut un om lasă o amprentă asupra existenţei lui, asupra felului de a fi, a mentalităţii, înţelegerii lumii etc. Poate că acest loc a influenţat alegerea mea de a mă îndrepta spre ştiinţele socio-umanistice, istorie şi filosofie, de a mă ocupa de studierea societăţii, problemelor cu care se confruntă societatea în ultimele decenii. În afară de aceasta, în opinia mea, o influenţă mare au avut-o unchii mei, Efrim, care a absolvit Universitatea „Al.I. Cuza” din Iaşi, Facultatea de Drept, dar despre care am auzit numai din spusele tatălui Macarie, pentru că, în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941 a fost deportat în Siberia şi a murit peste câteva luni în gulag, şi Simion, fost director de şcoală la Izvoarele şi Scăieni, între 1933 şi 1944, cu mici întreruperi, când a participat la Războiul Al Doilea Mondial. Unchiul Simion, fiind un enciclopedist, a reuşit să-mi cultive dragostea de istorie şi filosofie şi să mă repună pe făgaşul obiectivităţii tratării problemelor istoriei sociale, pe motiv că studiile la facultatea de istorie erau îndreptate în mod tendenţios spre a falsifica istoria neamului românesc.

E.T.: *Cum aţi ajuns la Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi (USARB), după ce aţi avut o activitate destul de îndelungată la Chişinău? De obicei, se întâmplă invers. Ce v-a atras? Care a fost întâmplarea vieţii?*

V.C.: Încă de pe băncile facultăţii am avut intenţia să mă ocup de cercetarea ştiinţifică şi aveam posibilitatea să rămân la facultate, dar caracterul meu care nu admitea falsul, lipsa propriei viziuni şi supunerea oarbă în faţa autorităţilor de la Facultatea de Istorie a făcut să abandonez această opţiune, ca să fiu îndreptat spre şcoala medie din satul Geamăna, raionul Anenii Noi. După trei ani de lucru, când a expirat termenul obligatoriu de muncă în această instituţie şcolară, am încercat să mă angajez la Chişinău şi la Soroca, dar m-am reîntors la Geamăna. În vara lui 1978 am hotărât să-mi încerc norocul la Institutul Pedagogic de Stat din Bălţi. Am fost primit în audienţă de rectorul Boris Coroliuc, care m-a ascultat atent şi mi-a zis că locuri vacante la istorie nu are, dar la filosofie poate să mă angajeze în calitate de asistent. Mare mi-a fost bucuria să mă reîntâlnesc cu filosofia pe care o iubeam din copilărie. A fost foarte dificil să mă afirm în calitate de lector care preda filosofia, am depus o muncă titanică, am muncit mult urmând doctorantura, am susţinut tezele de doctor în filosofie şi doctor habilitat în filosofie. Vreau să-i mulţumesc şi pe această cale Domnului Boris Coroliuc că mi-a oferit această posibilitate ca să devin filosof, care, sper, că s-a transformat în realitate. Din păcate, nici el nu mai este printre noi.

E.T.: *În 2014 aţi fost secretar ştiinţific al Filialei Bălţi a AŞM, deschisă în anul 2006 în baza şi cu aportul USARB, acum sunteţi şeful Secţiei/Filialei Nord a Academiei de Ştiinţe a Moldovei. În ce condiţii activează actualmente filiala sau secţia, ce ţine de competenţele ei şi în ce constă colaborarea propriuzisă, mai ales, după reforma în ştiinţă din 2018?*

V.C.: În anul 2014, după ce am lucrat 35 de ani la USARB şi un an la Universitatea de Studii Europene din Moldova de la Chişinău, domnul academician Gheorghe Duca, preşedintele Academiei de Ştiinţe din Moldova, mi-a propus să fiu angajat în calitate de secretar ştiinţific la Filiala Bălţi a AŞM, pentru a fortifica activitatea acestei instituţii. Sper că încrederea acad. Duca s-a materializat din plin, pentru că această entitate ştiinţifică a devenit vizibilă nu numai în arealul de nord al Republicii Moldova, dar şi în Republica Moldova, România, Ucraina şi alte ţări.

E.T.: *Să mai detaliem un pic acest subiect. În ce măsură această secţie joacă un rol de consolidare a eforturilor cercetătorilor din nordul republicii, pentru că îmi amintesc, încă la începuturi, cât optimism şi aşteptări s-a investit în edificarea acestei entităţi. Academia de Ştiinţe anunţa cu mândrie despre efortul care a avut o finalitate frumoasă.*

V.C.: Evident, noi ne străduim să consolidăm aceste eforturi. În cei nouă ani de activitate la Filiala/Secţia Nord a AŞM am organizat anual Conferinţe Ştiinţifice Naţionale cu participare internaţională, unde savanţii au posibilitatea de a prezenta, dezbate şi disemina informaţiile din tehnică, tehnologii inovaţionale şi transfer tehnologic, dezvoltare regională, ştiinţe ale naturii, ecologice şi agricole, ştiinţe socio-umane, ştiinţe ale educaţiei şi arte, economie şi drept pentru a cunoaşte preocupările şi realizările cadrelor ştiinţifice şi rezidenţilor incubatoarelor de inovare şi parcurilor ştiinţifico-tehnologice din arealul de nord al Republicii Moldova, Zonei Economice Libere Bălţi, Agenţiei de Dezvoltare Regională Nord în domeniul tematicii abordate, iniţierea de noi contacte între specialişti, instituţii din ţară şi de peste hotare, crearea de parteneriate, stimularea creativităţii cercetătorilor ştiinţifici, identificarea şi utilizarea de noi tehnici şi tehnologii inovaţionale, abordarea unor proiecte şi participări la programe de instruire şi consultanţă ştiinţifică europene.

În plus, au fost publicate şi două culegeri de articole ştiinţifice, în care au fost abordate cele mai stringente probleme ale nordului Republicii Moldova. Totodată, acordăm suportul metodologic şi metodic necesar savanţilor din regiune la elaborarea unor proiecte de inovare şi transfer tehnologic şi a proiectelor de cercetare.

E.T.: *Apropo, ca persoană care coordonaţi o structură de educaţie şi cercetare, ce părere aveţi despre procesul de reorganizare şi modernizare a sistemului de învăţământ superior din Republica Moldova, anunţat de către Ministerul Educaţiei şi Cercetării zilele acestea, mai exact, la 27 iunie 2022?*

V.C.: Opinia mea este una dialectică. Vizavi de absorbţia unor instituţii superioare de învăţământ, sunt în mare măsură de acord cu aceste intenţii, dar trecerea la universităţi a institutelor de cercetare care au făcut parte până în 2018 din Academia de Ştiinţe a Moldovei este, după mine, o măsură care va avea un efect nociv asupra dezvoltării ştiinţei. Consider că aceste instituţii trebuie să se întoarcă la Academie. Evident, se cere, în mod imperativ, de a crea un nou concept şi o altă structură a AŞM, pentru că numai în acest caz aceste instituţii şi cercetătorii ştiinţifici din cadrul lor vor putea să supravieţuiască şi să contribuie la dezvoltarea ştiinţei. La noi se speculează cu ideea că în apus ştiinţa se face în universităţi. În anul 2003, când am fost în SUA, am vizitat patru universităţi şi m-am convins de aceasta, dar la noi cadrele universitare nu se ocupă cu mare ardoare de ştiinţă. Prin urmare, situaţia e alta. Experienţa mea de editor a şapte culegeri de materiale ale conferinţelor ştiinţifice, organizate de Secţia Nord a AŞM, denotă că 75% din participanţi sunt de la instituţiile ştiinţifice subordonate cândva AŞM, iar cadrele universitare de la USARB şi alte şcoli superioare nu prea vor să participe la aceste manifestări ştiinţifice. Prin urmare, opinia mea este de a reîntoarce instituţiile ştiinţifice la AŞM reformată şi, totodată, a face tot posibilul de a păstra ca o entitate aparte Universitatea Agrară de Stat din Moldova, care este cea mai veche instituţie superioară din ţara noastră.

E.T.: *În anul 2020, aproape cu o lună înainte de a cunoaşte urgiile pandemiei de covid-19, aţi lansat la Academie lucrarea* Filosofia socială: curs universitar, *iar anul următor, 2021, aţi venit cu volumul* Configurarea intelectualităţii în societatea contemporană. *Prolifică această perioadă pentru dumneavoastră. Sunteţi motivat de ceva anume în scrierea acestor lucrări? Şi de unde aveţi această „scriitura bună”, ca să fac uz de o apreciere a directorului ICR Chişinău, dl Valeriu Matei? Şi care e, totuşi, configurarea intelectualităţii în societatea contemporană?*

V.C.: În primul rând, vreau să reiterez mulţumirile exprimate profesorului universitar, doctorului habilitat în filosofie Vasile Ţapoc, pentru faptul că m-a convins să mă apuc de studiul acestei probleme spinoase şi destul de controversate, precum este cea a intelectualităţii, locului şi rolul ei în viaţa socială. Intelectualitatea, în opinia mea, reprezintă în sine subiectul viitorului în prezent. Ea scoate la iveală semnele viitorului în trecut, formează opinia publică şi poartă măsura proprie a responsabilităţii pentru transformările ce au loc în societate, în general, şi în diverse sfere ale vieţii sociale, în mod special. A fi intelectual înseamnă a avea principii, stil şi caracter. Adevărata putere a intelectualului este cea a cuvântului, a discursului, care poate fi un discurs critic (contestatar/avangardist/revoluţionar) la adresa autorităţii instituite, sau unul legitimator, apărător al ordinii existente.

În societatea post-modernă de tip democratic, mai vechiul ermetism al intelectualului este serios concurat de valoarea civismului, astfel încât intelectualul este, prin definiţie, un om al cetăţii, producător sau consumator de ideologii, iar identitatea lui socială se structurează în funcţie de capacitatea de a influenţa în mod semnificativ jocurile politice naţionale.

Credem că intelectualii sunt agenţi ai schimbării, în special în acele părţi ale lumii în care comportamentul nedrept este normă, precum este Republica Moldova. Astfel, intelectualii aduc contribuţii eficiente la îmbunătăţirea societăţii în moduri semnificative. Adevăratul intelectual se remarcă prin angajamentul său în serviciul societăţii în domeniile producţiei de sens prin autonomia gândirii, în raport cu puterea consacrată şi, de asemenea, în raport cu clanurile şi luptele lor.

E.T.: *Să vorbim un pic şi despre alte bucurii editoriale, dar şi ce stă în spatele acestor bucurii?*

V.C.: Pot să vă spun că în ultimii doi ani am publicat câteva lucrări care au avut un impact benefic asupra iubitorilor de înţelepciune de pe ambele maluri ale Prutului. În anul 2020 am publicat la Bucureşti, la Editura „Pro Universitaria”, lucrarea *Tractat de filozofie,* ce reprezintă o sinteză a tezaurului acumulat de milenii în gândirea filosofică mondială şi naţională, care a avut nu numai o destinaţie didactică, informativă, dar şi una integrativă, având scopul de a îngloba şi familiariza cu ideile, concepţiile şi teoriile filosofice un cerc cât mai mare de oameni, ce pot să se ataşeze la valorile inestimabile ale filosofiei. Sarcina mea dintotdeauna a fost, în cele 10 cursuri de filosofie tipărite, de a trata în aşa fel filosofia încât cititorul să înţeleagă ideile şi concepţiile ei, să-l atrag pe cititor spre filosofie, pentru că, de cele mai multe ori, autorii, prin cursurile lor şi felul de a expune materialul, îi fac pe cei ce încearcă să pătrundă în esenţă să renunţe la aceasta. A urmat, în 2022, lucrarea *Etica şi comportamentul civilizat,* ediţia a doua, care a fost scrisă la solicitarea aceleiaşi Edituri „Pro Universitaria”, deoarece a sporit în spaţiul românesc interesul faţă de moralitate, etică şi un comportament uman civilizat. Spre sfârşitul anului 2021 am reuşit să public lucrarea *Configurarea intelectualităţii în societatea contemporană* şi, recent, la începutul lui iulie curent, a apărut la aceeaşi editură monografia *Intelectualitatea: esenţa, tipologia, locul şi rolul ei în societatea post-modernă,* care sper să fie lansată la începutul lui octombrie 2022, la Academia de Ştiinţe a Moldovei, unde vor fi invitaţi intelectuali de marcă din Republica Moldova ca să discutăm despre sarcinile şi destinele intelectualităţii autohtone. Prin această monografie şi cele două anterioare publicate la noi în ţară, sper că am reuşit să elucidez esenţa acestui grup social, care a avut şi are o influenţă decisivă asupra dezvoltării sociale.

→

Podul de reviste

O prietenie peste vremi

Dumitru GABURA

Cu ocazia Festivalului internaţional de poezie „Grigore Vieru", desfăşurat recent, şi la îndemnul acad. Mihai Cimpoi, vreau să notez câteva rânduri despre prietenia dintre Grigore Vieru şi Victor Teleucă. Argumentul forte că această prietenie a fost una durabilă este că a început în anii studenţiei. La sfârşitul anilor `50, când s-a căsătorit, Victor Teleucă i-a avut ca invitaţi doar pe prietenii cei mai apropiaţi, soţii Grigore şi Raia Vieru. Situaţia materială în acea perioadă era într-atât de grea, încât nu şi-au putut permite o petrecere mai mare. Această legătură frumoasă a durat pe tot parcursul vieţii, Grigore Vieru fiind mereu un oaspete drag în casa lui Teleucă, unde făceau adevărate serate literare, uneori alăturându-li-se şi alţi colegi de breaslă. În toţi anii aceştia şi-au dedicat unul altuia poeme, eseuri, articole cu aprecieri despre opera fiecăruia, publicate în volume. Participau împreună la întâlnirile cu cititorii.

Aş dori să menţionez aici un aspect ce îl caracterizează pe Grigore Vieru ca apărător al valorilor eterne, demonstrând concomitent şi prietenia sa peste vremi cu Victor Teleucă. După decesul acestuia din urmă, atunci când s-au înteţit atacurile împotriva-i, Grigore Vieru în câteva rânduri a dat ripostă inşilor care în perioada sovietică nu au avut dedicaţii literare nici limbii române, nici lui Eminescu, nici neamului românesc. Aceştia chiar şi poezioarele şi proza antisovietică şi le-au scris... la peste douăzeci de ani după căderea imperiului sovietic, aşteptând probabil indicaţii sau dovezi că imperiul nu va mai recidiva. Ponegrind şi persiflând, între timp, scriitorii merituoşi, în acest mod încercând a-şi da importanţă în faţa generaţiei tinere care, evident, tinde spre nou şi care nu avea cum să cunoască starea lucrurilor din perioada anterioară, nici operele literare editate în anii `80. În această ordine de idei amintim că la 16 iunie 1988, Victor Teleucă publică în *Literatura şi Arta* (pe atunci cu un tiraj de 260 000 ex.) poemul *Răsărit de Luceafăr*, dedicat lui Mihai Eminescu, la 5 iulie 1990, *Mollis Davia*, o mini epopee filosofică a „moldovenităţii" româneşti, puţin mai târziu eseul *Car frumos cu patru boi,* dedicat limbii române, despre care vorbeşte şi Grigore Vieru mai jos. La sfârşitul anilor `90 creează poemul *Decebal*, devenit şi libret de operă, muzica aparţinând compozitorului Tudor Zgureanu. Putem oare afirma că, la sfârşitul anilor `80, nu au fost create opere literare valoroase, atunci când acestor lucrări literare le-au fost consacrate ample studii de către acad. Mihai Cimpoi, acad. Theodor Codreanu, criticul şi istoricul literar Ion Ciocanu şi de mulţi alţii? Aceste cercetări literare au văzut lumina tiparului de ani buni în volume importante. Păcat că unii cercetători literari cu funcţii înalte, scriitori consacraţi, nu se documentează, nu citesc aprecierile colegilor lor despre acea perioadă. Credem că un argument în plus despre prietenia dintre aceşti doi mari poeţi este chiar destăinuirea poetului Grigore Vieru la lansarea cărţii *Improvizaţia nisipului* în 2006, deja după decesul lui Victor Teleucă:

„**Victor Teleucă a răzbit primul.** Între noi toţi, el avea la începuturi cea mai largă respiraţie poetică. Atunci când noi debutam în ziare cu poezioare de 3-4 strofe, Victor Teleucă intrase (încă în anii studenţiei) cu poemul *Răscruce*, alcătuit din mii de versuri. Tot el era posesorul *Dicţionarului Limbii Române* de Lazăr Şeineanu. Îl ţinea ascuns ca pe o comoară (chiar era o comoară!) şi numai celor mai apropiaţi prieteni îl arăta. Tot el, în generaţia noastră, a fost cel care a dedicat primul un tulburător poem limbii noastre. Tot el a fost primul poet căruia cenzura i-a spintecat o carte, omiţându-se din ea poemul *Ciocârlii basarabene*. Tot el, în generaţia noastră, a fost cel care primul a devenit redactor-şef al unei publicaţii de cultură, care chiar *Cultura* se intitula, şi a condus-o cu cinste şi demnitate. Tot el n-a atins pe nimeni cu o floare. Tot el, a lăsat literaturii noastre una din cele mai substanţiale cărţi de poezie, *Piramida singurătăţii.*

Theodor Codreanu a definit foarte exact profilul poetic, scriitoricesc al lui V. Teleucă. Mă gândeam că Theodor Codreanu este singurul scriitor din partea dreaptă a Prutului care s-a aplecat cu atâta dragoste şi evlavie asupra creaţiei unuia dintre cei mai de seamă poeţi ai noştri. Mă gândeam şi la faptul că acelaşi Theodor Codreanu a scris o carte cutremurătoare despre drama Basarabiei, cunoscând profund fenomenul literar de la noi, cunoscând profund şi viaţa politică şi mă mai gândeam că un asemenea mare cărturar şi mare îndrăgostit de această palmă de pământ, Basarabia, dacă se apleca cu aceeaşi dragoste şi seriozitate, să zicem, asupra literaturii armene sau georgiene, a fenomenului politic armean sau georgian, armenii şi georgienii l-ar fi purtat pe braţe. Dar el, fiind şi unul dintre marii modeşti, nu numai mare cărturar, iată că vine de la Huşi, studiază, deşi are atâtea planuri mari şi mici. Mă uit ca la un fenomen: când reuşeşte să predea şi la un liceu şi să scoată atâtea cărţi, în primul rând cărţi mari despre Eminescu, drama vieţii lui Eminescu, Bacovia şi atâtea alte cărţi?

Un coleg de generaţie l-a numit în presă pe V. Teleucă un «copoi comunist». Eu, dacă aş fi în locul acelui coleg, aş fi venit azi şi mi-aş fi cerut iertare, dacă aş fi creştin, cu adevărat creştin şi dacă aş avea, cum ar fi zis Lupan, «soveste», şi mi-aş fi cerut iertare în faţa copiilor lui V. Teleucă, mi-aş fi cerut iertare în faţa soţiei, mi-aş fi cerut iertare în faţa minunatului ginere, care este Dumitru Gabura, mi-aş fi cerut iertare în faţa colegilor de generaţie, mi-aş fi cerut iertare în faţa lui Theodor Codreanu. Iată că un scriitor de dincolo, un mare cărturar a avut timp să studieze opera unui basarabean şi celălalt coleg al nostru nu a avut altceva de spus despre V. Teleucă decât că este un «copoi comunist». Am mai spus de atâtea ori şi în presă că nu toţi foştii membrii de partid şi nu toţi oamenii care au ocupat posturi mari de conducere, şi dvs. ştiţi foarte bine au fost nişte netrebnici, ci printre ei au fost şi oameni extraordinari, care, pe timpurile groaznice de teroare, de cenzură draconică, au ştiut să ajute cultura din interior, riscându-şi pâinea, riscându-şi cariera şi, unul dintre ei, unul dintre aceşti mari bărbaţi, V. Teleucă, a fost nu numai un mare scriitor, ci şi un mare bărbat. El a fost primul nu numai în generaţia noastră, ci primul scriitor basarabean postbelic căruia i s-a tăiat o carte. Da, el nu s-a bătut niciodată cu pumnul în piept. Nimeni nu ştie. Victor Teleucă a avut o carte spintecată după ce a apărut tirajul întreg pentru poemul intitulat *Ciocârlii basarabene*. Ei bine, tot tirajul a fost dat la cuţit. Deci a fost primul scriitor care a pătimit din pricina cenzurii. V. Teleucă a scris primul poem dedicat limbii române de o frumuseţe rară. Da, poemul în prima variantă se numea *Limba moldovenească.* Pentru că nimeni, nici chiar eroii de azi care au apărut ca ciupercile după ploaie, care ştiţi foarte bine, tăceau chitic, n-au avut pe atunci nimic. El a scos primul poem dedicat limbii, după aceea am venit noi. Victor Teleucă ca redactor al revistei *Cultura* a avut un mare curaj, publica lucruri de curaj, care pentru vremurile celea erau de curaj, pentru care a pătimit. Astăzi par nevinovate. Făcea zeci de drumuri la Comitetul Central unde era chemat. Şi vă dau un exemplu din creaţia mea. Eu am publicat un poem, *Ocheanul.* În anii '60, nu uitaţi, sub Bodiul. În anii '60, cu ocheanul pe toate le măream, măream valurile Prutului, până când mă temeam să intru în ele, măream căpiţa de paie, până vedeam cum respiră spionii. Teleucă a avut curajul să publice versurile, pentru care a pătimit. Atâtea lucruri a publicat. El a fost un disident. Poate, unicul scriitor. Vreau să-i văd pe acei care-l învinuiesc şi-i aduc acuze, unde sunt romanele lor? Un roman de sertar, unde e el? Unde e o nuvelă de sertar? Nu am văzut-o. Unde e o piesă de sertar? Nu am văzut-o. Unde este un eseu? Nu l-am văzut. Unde este un poem? Nu l-am văzut. L-am văzut la Teleucă. Încă nu am citit toată cartea. Dar am citit eseul zguduitor *Car frumos cu patru boi,* dedicat limbii române. Iată un poet care nu s-a bătut cu pumnul în piept, dar a lucrat în tăcere, la masa lui de scris. Păcat că la noi, la români, un om este lăudat numai după ce moare, în timpul vieţii poate că s-ar fi bucurat, i-am fi prelungit viaţa, dacă vorbeam în timpul vieţii aşa cum vorbim azi." (*Victor Teleucă – un heraclitean transmodern,* Editura Universul, Chişinău, 2010, pp.140-143).

Important de menţionat aici că, recent, când ambii erau deja plecaţi la ceruri, a fost desecretizat de către Arhiva Naţională a Republicii Moldovei şi publicat în revista *Destin românesc*, nr. 3, 2011 (pp. 144-151), un document foarte important pentru destinul literar al poetului Victor Teleucă. Păstrat cu parafa „strict secret" din 1982, procesul-verbal nr. 39 al şedinţei Biroului CC al PCM „Cu privire la manifestările naţionaliste din republică şi măsurile de intensificare a educaţiei ideologico-politice şi internaţionaliste a oamenilor muncii" confirmă cele spuse de Grigore Vieru cu mult înainte de a fi publicate aceste materiale. Adică despre adevărul că Plenara CC al PCM din 1982 a cerut să fie evaluate faptele pătrunderii în presă a unor materiale dăunătoare din punct de vedere ideologic, în urma reducerii vigilenţei politice a redactorului-şef Victor Teleucă, ulterior izgonit din funcţie, conform hotărârii Plenarei CC şi nu fără ajutorul (uneltirile) unor colegi, luptători intransigenţi cu flagelul „naţionalismului" pe linie de partid (scrisorile colective erau folosite cu „succes" în perioada sovietică împotriva opoziţiei), care ulterior au început a-l denigra, probabil, pentru a-şi salva pielea şi a arunca vina asupra lui Victor Teleucă (toate informaţiile referitor la acea situaţie fiind secretizate şi învăluite în mister), că el ar fi „colaboraţionistul", ei deveniră peste noapte „naţionaliştii" cu acte în regulă. Era de necesitate stringentă ca cineva să fie „colaboraţionist" în locul lor. Ei i-au atribuit acest rol lui Victor Teleucă, însă Grigore Vieru în relatările sale, apoi documentul cu parafa „strict secret", desecretizat între timp, le-au dat peste cap încercările malefice. Această situaţie o confirmă (nu fiecare ar avea curajul), în comentariul său, şi poetul, romancierul Ion Anton, fost secretar general de redacţie la săptămânalul *Literatura şi Arta* din 1982, la postarea mea cu privire la materialele protocolului desecretizat, care a pătimit şi el din cauza aşa-numitelor „manifestări de naţionalism" din redacţia revistei.

O prietenie adevărată, cum am specificat la începutul acestui material, o prietenie peste vremi.

În anii 2021 şi 2022 am hotărât să mă întorc la izvoarele mele la propriu şi figurat. Sunt totuşi nu numai filosof, dar şi istoric (din păcate sau din fericire, nu am fost admis la specialitatea filosofie în anul 1969, când a fost prima şi ultima admitere la această specialitate în Moldova Sovietică, pentru că eram prea tânăr (16 ani), nu terminasem şcoala medie cu medalie de aur şi nu aveam stagiu de muncă. De aceea, am fost nevoit să accept a-mi încerca norocul la specialitatea istorie pe care am absolvit-o în 1974. Fiind istoric, am hotărât împreună cu încă doi reprezentanţi ai marii familii Capcelea – Victor (doctor în geografie) şi Grigore (doctor în psihologie) să elaborăm după trei ani de muncă asiduă două monografii de suflet – *Comuna Izvoare (Floreşti): istorie şi actualitate* (2021) şi *De neamul Capceleştilor (studiu genealogic cu elemente interculturale)* (2022), care mi-au adus o mare satisfacţie pentru că am reuşit să dăm un răspuns concludent la întrebările sacramentale pentru orice om: „Cine suntem?", „De unde venim?" şi „Încotro mergem?" În acest sens, chiar dacă nu voi reuşi să public alte lucrări, aceste două cărţi, în opinia mea, pot fi considerate o mare reuşită a triumviratului academic Capcelea, după cum ne numeşte istoricul şi enciclopedistul autohton Ion Valer Xenofontov.

(Va urma.)

Moştenirea culturală a istoricului Dan Berindei

Oana DIMITRIU

Personalitatea academicianului Dan Berindei (3 noiembrie 1923 – 23 decembrie 2021), la scurt timp de la plecarea sa dintre noi, ne marchează profund.

Un spirit aristocratic, atât prin genealogie, cât şi prin valorile morale şi culturale pe care le-a urmat neabătut întreaga viaţă, ni se destăinuie mai ales prin opera pe care ne-a lăsat-o.

În elogiul adus de către vicepreşedintele Academiei Române, domnul academician Răzvan Theodorescu, în *Academica*, ianuarie 2022 (Dan *Berindei – cărturar şi patriot*), este evidenţiată opera academicianului Dan Berindei, care „şi-a închinat talentul şi ştiinţa luminării episoadelor fondatoare şi personalităţilor de frunte ale modernităţii româneşti, de la revoluţia paşoptistă la dobândirea independenţei, de la Cuza şi Carol I la Bălcescu şi Kogălniceanu".

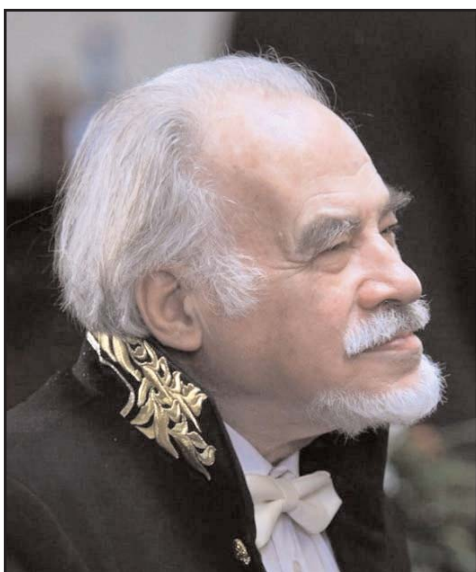
Direcţia centrală de cercetare este constituirea statului român modern, punând accent pe cele două uniri, pe obţinerea independenţei şi revoluţiile din secolul al XIX-lea. O altă temă abordată este recuperarea mărturiilor pierdute în epoca comunistă, publicând, printre altele, *Jurnalul politic* al lui Ioan Hudiţă şi *Grigore D. Polizu – Memoriile unui mort viu*: *1885.*

Istoric specializat în istorie modernă, a fost interesat îndeosebi de personalităţile care au pus bazele statului român modern şi de rolul lor în acest proces. Câteva dintre aceste nume mari: Tudor Vladimirescu în *Revoluţia română din 1821* (Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1991), Nicolae Bălcescu în *Bălcescu* (Ed. Tipogrup Press, Bucureşti, 2008), Carol I în *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866-1876)* (Ed. Elion, Bucureşti, 2002), Alexandru Ioan Cuza în *Aspecte ale problemei agrare în Ţara Românească la începutul domniei lui Cuza Vodă* (Ed. Academiei Române, 1957).

Totdeauna a căutat să aducă noi argumente şi informaţii, nepărăsind o temă, niciodată considerând că a scris destul sau a epuizat un subiect.

Etapele constituirii statului modern au fost dezvoltate şi analizate şi ca fenomen, nu numai din punctul de vedere al personalităţilor marcante. De exemplu, Unirea a fost obiectul mai multor lucrări dintre care amintim *Epoca Unirii* (Ed. Corint, Bucureşti, 2000, ediţie revăzută şi adăugită), iar Independenţa este obiectul volumului *Independent Romania (1877)* (Ed. Meridiane, Bucureşti, 1976), cu versiuni în franceză, arabă, rusă, spaniolă, germană.

De asemenea, a dedicat mai multe lucrări valoroase oraşului Bucureşti, adresate atât cercetătorilor pasionaţi, cât şi publicului larg. În ghidurile sale, oraşul ni se face cunoscut ca un centru cultural şi arhitectonic pe care îl putem descoperi, ca locuitori ai săi, turişti sau călători.

Preocuparea pentru capitala ţării este abordată mai întâi în cadrul tezei de doctorat cu tema *Oraşul Bucureşti, reşedinţă şi capitală a Ţării Româneşti (1859-1862)* (Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1963), precum şi în *Bucureşti* (Ed. Meridiane, Bucureşti, 1967, ediţia a doua), cu traduceri în franceză, engleză şi germană.

Ales în Academia Română ca membru titular la 10 noiembrie 1992, susţine în şedinţă publică, la 26 aprilie 2001, discursul de recepţie intitulat *Generaţia paşoptistă*. Nu întâmplător preferă această temă, pentru că nu de puţine ori s-a declarat admiratorul generaţiei de la 1848, o generaţie de tineri intelectuali cu studii la Paris, care aleg să se întoarcă în ţară şi să modernizeze societatea.

A dedicat ani de muncă asiduă *Jurnalului politic al Profesorului Ioan Hudiţă,* socrul său. Publică, între 2002 şi 2014, 20 de volume acoperind perioada 1938-1947, asupra fiecărui volum aplecându-se cu atenţie şi încordare, copiază şi face note, conştient de valoarea materialului manuscris, pe care îl vedea ca pe o frescă a vieţii politice, dar şi a vieţii de familie, cu valori bine stabilite. Urmare a muncii sale titanice de descoperire a unei părţi semnificative din însemnările zilnice, istoria românească beneficiază de o lucrare la care se poate raporta, pentru a înţelege mai bine contextul istoric al societăţii din timpul Celui de-Al Doilea Război Mondial, reprezentând o sursă bogată de informaţii privind istoria contemporană.

Lucrarea sa de suflet, cum ne-a mărturisit, la care are o contribuţie esenţială, mai întâi în calitate de iniţiator şi apoi de coordonator, este tratatul de *Istoria Românilor,* apărut sub egida Academiei Române, în 10 volume, la Bucureşti, Editura Enciclopedică, între anii 2001 şi 2013. Acesta reprezintă o lucrare majoră, de importanţă naţională, la care fiecare român ar trebui să aibă acces.

A coordonat şi a lucrat la *Istoria Academiei Române,* ieşită de sub tipar la Editura Academiei Române în anul 2016, alături de alte lucrări semnificative dedicate Academiei.

Academicianul Dan Berindei va rămâne în memoria colectivă ca un cercetător pasionat, care înţelegea foarte bine evenimentele istorice, făcea analogii de mare profunzime şi explica lucruri esenţiale, dar care nu s-a ţinut distant de situaţia actuală.

Toţi cei care am avut realul privilegiu de a-l cunoaşte, de a fi fost în preajma sa şi de a fi primit poveţe înţelepte, dar mai ales cei care nu l-au cunoscut, ne putem bucura deopotrivă, împreună, de moştenirea culturală rămasă prin intermediul cărţilor sale păstrate în Biblioteca Academiei Române.

Generaţia paşoptistă

Dan BERINDEI

Discurs de recepţie în Academia Română, rostit la 26 aprilie 2001. Răspunsul a fost dat de acad. Eugen Simion.

Domnule Preşedinte,
Doamnelor şi Domnilor colegi,
Doamnelor şi Domnilor,

România a fost constituită prin silinţe şi jertfe naţionale. Ea a fost rodul implicării poporului român într-un proces de complexitate extremă, pe marea furtunoasă a devenirilor istorice. A fost un adevărat miracol, cum o mică naţiune, împărţită, supusă dominaţiei a mari imperii, a reuşit să înfrângă ceea ce părea imposibil. Românii au intrat într-o nouă etapă a existenţei lor istorice, şi-au dobândit prin forţele lor statul naţional, s-au străduit a-i conferi modernitatea şi i-au cucerit independenţa. În curs de două decenii, o nouă entitate s-a aliniat statelor suverane europene, împlinindu-se ceea ce spusese, la 24 ianuarie 1862, cel dintâi domnitor al Principatelor Unite: „Înalta Poartă şi marile puteri garante au venit a recunoaşte Unirea Adunărilor şi ministerelor ambelor principate... Credincios misiunii ce mi-aţi dat şi cunoscând statornica voinţă a românilor de a rămânea pururea uniţi, am proclamat, atât înaintea domniilor voastre, cât şi înaintea ţării, Unirea definitivă a Principatelor. V-am zis, ea va fi precum România o va dori şi o va simţi... Astăzi statul nostru s-a aşezat pe o temelie mai întinsă. O eră nouă ni s-a deschis..." Ce cuvinte mândre şi câtă demnitate din partea unui principe patriot, dar încă vasal Porţii Otomane şi aflându-se sub garanţia marilor puteri!

România aceasta n-ar fi fost înfăptuită fără cele câteva zeci de fruntaşi şi cele câteva sute de luptători militanţi pentru cauza naţională, lângă care s-au strâns mulţimile, dacă n-ar fi fiinţat în fruntea românilor din acea vreme generaţia paşoptistă a celor care, dăruiţi către o patrie virtuală, înfruntând piedici de netrecut, au fost făuritorii României, au transformat un vis într-o realitate indestructibilă.

Fără generaţia paşoptistă România n-ar fi existat. A fost generaţia celor care s-au aflat pe baricadele Revoluţiei din 1848, pentru ca, apoi, tot ei să fie făuritorii statului modern. A fost generaţia care – însufleţită de un ardent patriotism, dar şi de inteligenţă politică – a ştiut să înlăture piedici ce păreau de netrecut şi să pună temeiurile existenţei statului modern.

Secolul al XIX-lea a reprezentat o perioadă extraordinară a istoriei naţionale. Atunci a avut loc ruperea de un trecut paralizant şi o rapidă integrare cu Europa centrală şi occidentală, la nivelul categoriilor sociale posedante, iniţial a boierimii, dar apoi şi a unei părţi însemnate a păturilor mijlocii, ţărănimea rămânând însă legată de trecut prin stare materială, dar şi printr-un nivel cultural puţin evoluat.

Boierimea, singura clasă dominantă din zona continentului, căreia îi aparţineau românii, care a avut o existenţă neîntreruptă, dăduse dovadă, mai ales prin vârfurile ei din cadrul marii boierimi, de excepţionale însuşiri. În veacul al XVIII-lea ea se adaptase perioadei fanariote, ştiind să-şi apere poziţiile ameninţate şi impunându-se mai departe la conducerea societăţii. Aceşti destoinici şi pricepuţi mari boieri au „reconstituit" aşa-numitele capitulaţii cu o artă politică desăvârşită şi în aşa fel încât operaţia n-a fost contestată nici de dregătorii otomani. În timpul războiului ruso-turc din 1768-1774 au căutat să se implice în negocierile reprezentanţilor marilor puteri de la Focşani şi să profite de împrejurări pentru a obţine îmbunătăţiri pentru Principate. Împărţită în două tabere – cei care mai aveau iluziile eliberării cu sprijinul unuia dintre cele două imperii creştine învecinate şi ceilalţi, care considerau că nu sosise încă momentul desprinderii de Imperiul Otoman – au manifestat, totodată, aceeaşi luciditate politică şi au urmărit realizarea unor obiective, în bună măsură, comune. Ideea garanţiei colective a unor mari puteri a fost atunci lansată de ei, pentru a fi realizată – protector – un secol mai târziu, ca şi cea a Unirii Principatelor şi chiar cea a neatârnării lor, nelipsind nici ideea unui prinţ străin, care să asigure prin persoana sa o integrare printre statele înaintate ale vremii. A fost plănuit, la un moment dat, să fie adus un prinţ de Hohenzollern, în persoana fratelui lui Frederic cel Mare, Heinrich. Printre ei s-au numărat oameni de cultură, deplin înţelegători ai dezvoltării proceselor istorice. Un Mihai Cantacuzino banul şi mai ales un Ienăchiţă Văcărescu au avut totodată un nivel intelectual remarcabil, reflectat în scrierile lor; Văcărescu îndeosebi realizându-se ca autor al *Gramaticii româneşti*, el fiind şi al doilea român în secolul al XVIII-lea, după Cantemir, autor al unei istorii a Imperiului Otoman.

Spre sfârşitul veacului, Ioan Cantacuzino, cel căruia Bălcescu i-a consacrat o scurtă biografie, a elaborat proiectul de „Republică aristodemocraticească", demonstrând măsura în care cunoştea „ideile franceze" ale secolului, dar şi rânduielile modernizante ale Marii Britanii. Mai apoi, alţii dintre ei au fost interlocutorii reprezentanţilor consulari ai Republicii Franceze, despre care viceconsulul Parrant scria că în ceea ce privea Revoluţia Franceză „ei nu se pot împiedica de a o aproba în parte" şi „de a-i admira cel puţin faptele mari".

→

Supliment bibliografic

La începutul veacului al XIX-lea, trăiseră apoi mirajul lui Napoleon Bonaparte, căruia aveau să-i adreseze memorii şi chiar să-i solicite o Constituţie, adaptată însă cerinţelor şi, evident, intereselor lor. „În sfaturile boierilor – evoca mai târziu Ion Ghica – numele eroului de la Marengo era de câtăva vreme foarte adesea pomenit; speranţele tuturor erau întoarse către Franţa şi către minunile ce se auzea că se petreceau acolo ... se credea chiar că generalul Bonaparte umbla să se suie pe scaunul Ţarigradului, ca unul ce era de viţă de împărat din neamul Calomerilor Porfirogeneţi şi că la Iafa îmbrăţişase legea lui Mahomet numai şi numai ca să-şi facă mână bună la turci."

Manifestându-şi bogăţia prin somptuozitatea îmbrăcăminţii orientale, prin munificienţă – aşa cum a făcut-o Ienăchiţă Văcărescu la Viena ori mai apoi Nicolae Dudescu, ultimul risipindu-şi averea în Parisul napoleonian, ori Manole Brâncoveanu, ceva mai înainte, prin organizarea unor vânători la care nu toţi reprezentanţii consulari aveau privilegiul a fi invitaţi, dar totdeauna cei francezi – ei au fost totodată însufleţiţi de profunde simţăminte faţă de ţara şi neamul lor, confundate în bună măsură cu destinele propriei clase. Mai exista la ei şi o evidentă năzuinţă de a se desprinde – ei, dar şi ţara – dintr-o situaţie pe care n-o mai puteau accepta, dar şi fireasca trebuinţă de a-şi păstra rosturile politice dominatoare; nu lipsea unora nici interesul pentru nou, pentru evoluţie şi schimbare.

În ultimele decenii ale perioadei fanariote, mulţi dintre ei au căutat căi de ieşire spre un nou sens al existenţei lor. Cum am putea altfel înţelege boierii „făgăduiţi" lui Vladimirescu? Şi în fruntea acestora se aflaseră cei dintâi dintre boierii pământeni: un Grigore Brâncoveanu, un Grigore Ghica şi un Barbu Văcărescu. Schimbul de scrisori dintre Grigore Ghica, cel dintâi domnitor pământean, şi cavalerul Friedrich von Gentz, secretarul şi apropiatul consilier al cancelarului Metternich, este revelator, în ceea ce îl priveşte pe cel dintâi, asupra felului său de a gândi, asupra unor năzuinţe şi dorinţe de eliberare, asupra modernităţii unor judecăţi ale sale, deşi el a rămas tot un om al vechilor obiceiuri, spre deosebire de fratele său, Alexandru, viitorul domn regulamentar.

Printre aceşti mari boieri au apărut acum unii cu tendinţe modernizante şi cu accentuate gânduri naţionale, mai vârstnicii Iordache şi Dinicu Golescu, poetul Iancu Văcărescu şi mai ales colonelul Ioan Câmpineanu. Relatările de călătorie ale lui Dinicu Golescu rămân un model de interes *modern*, de luciditate, de aplecare către *nou* şi, totodată, de conştientă autoflagelare socială. Fratele său mai vârstnic, Iordache, un fel de urmaş spiritual al lui Ienăchiţă Văcărescu, a înţeles mai ales necesitatea de a se pune temeiuri dezvoltării culturale, limbii moderne, iar Iancu Văcărescu s-a afirmat ca un poet naţional cu vederi patriotice. Toţi trei s-au desprins, evident, cel puţin spiritual, de vechile ori învechitele tipare ale categoriei sociale căreia îi aparţineau. Câmpineanu a fost apoi cel ce a făcut pe deplin tranziţia spre modernitate, atenţia sa fiind îndreptată mai ales spre o nouă acţiune politică şi el fiind un model pentru tineretul intelectual al vremii sale. În Obşteasca Adunare a Regulamentului organic, în armata renăscută, dar mai ales în activitatea politică tainică – internă şi externă – el este cel ce anunţă şi pregăteşte momentul de cotitură de la mijlocul veacului. Rudă cu Goleştii, unchi iubit al lui Ion Ghica şi al Creţuleştilor, el a folosit ca model şi simbol viitorilor paşoptişti, chiar dacă, la un moment dat, avea să rămână în urma lor.

Este neîndoielnic că această mare boierime, care a străbătut veacurile, înnoindu-se şi totodată rămânând, paradoxal, aceeaşi, a acumulat, generaţie după generaţie, o uriaşă experienţă, o capacitate deosebită de a face faţă situaţiilor în schimbare şi, nu în rare rânduri, unor catastrofe social-politice. Ei i s-a datorat, în primul rând, menţinerea statelor româneşti – caz unic în zona de sud-est a continentului –, ea a fost deţinătoarea destoinică a unei adevărate arte de a negocia, de a supravieţui, de a conduce „corabia românească" pe o mare totdeauna furtunoasă, demonstrând, de asemenea, o putere de adaptabilitate, uneori de-a dreptul surprinzătoare, caracteristică, de altfel, românilor. Desigur că, odată cu zorii modernităţii, adaptarea a devenit cu mult mai dificilă, presupunând pentru aceşti boieri nu numai ieşirea din tipare ancestrale, dar şi acceptarea în perspectivă a unei noi situaţii, a unei împărţiri a puterii. În această operă de translaţie spre modernitate nu toţi s-au putut încadra, unii i s-au împotrivit, alţii au sperat că-şi vor putea păstra poziţiile în societate rezistând noului, dar nu puţini au fost şi aceia care i-au venit în întâmpinare, considerând schimbarea nu numai inevitabilă, dar şi necesară.

Câmpineanu a aparţinut, de altfel, unui întreg grup de mari boieri munteni şi moldoveni, având în 1830, în pragul primei modernizări – cea regulamentară – în jurul a 30-40 de ani, cu o formaţie intelectuală şi culturală modernă şi care au atras prin aceasta atenţia generalului Pavel Kiseleff. Dar el, Câmpineanu, s-a deosebit fundamental de ceilalţi, care, în general, au rămas în orbita puterii protectoare, prin categorica sa despărţire de Rusia, produsă în cea de-a doua jumătate a deceniului al patrulea. *Credincioşi* Rusiei n-au fost nici ceilalţi, dar supuşi i-au fost, mai ales Mihail Sturdza şi Gheorghe Bibescu, doar Alexandru Ghica încercând o desprindere de tutelă, care l-a costat domnia. Dar, cu toată supunerea lor faţă de copleşitoarea putere a ţarului, şi ei au fost purtători şi difuzori de modernitate, mai întâi prin înfăptuirile concrete ale domniilor lor pe plan organizatoric şi instituţional şi apoi prin tolerarea, ba, uneori, sprijinirea formării intelectuale a paşoptiştilor, înscriindu-se, în această privinţă, pe o linie de comportament încurajată chiar de mentorul lor Kiseleff! Ar mai fi de adăugat că simţămintele lor reale faţă de puterea protectoare erau departe de a fi similare celor aparente, chiar şi Mihail Sturdza exprimându-se în această privinţă edificator în convorbirile sale cu reprezentanţii consulari ai Franţei!

Aceşti mari boieri modernizanţi, dar în limitele stabilite de Rusia protectoare – care le accepta tendinţele de înnoire şi chiar îi îndemna la aceasta, dar numai în tiparele Imperiului Rus, împotrivindu-se oricărei tendinţe de liberă afirmare naţională – au corespuns momentului istoric, când modernizarea a putut fi începută, dar sub privegherea tutelară – dar cât de apăsătoare! – a Rusiei. Paşii ce au fost realizaţi au fost însemnaţi şi, oricum, o ambianţă favorizantă dezvoltării purtătorilor de cuvânt ai revoluţiei a putut fiinţa prielnică mai ales formării noilor cadre. Aceşti boieri modernizanţi au deschis drum celor care – în majoritate aparţinând aceleiaşi categorii sociale, dar altei generaţii, mai tinere – aveau să le ia locul!

Cei care au făcut parte din generaţia paşoptistă au fost cu câteva zeci de ani mai tineri decât personalităţile mai înainte evocate, iar părinţii lor au fost cei care au avut, poate, cel dintâi merit al desprinderii fiilor lor din mediul în care ei vieţuiseră şi mai vieţuiau în bună măsură. A fost aceasta şi urmarea sfatului lui Kiseleff, cel dintâi înnoitor, deşi cu ţelul unei anexări, dar au simţit şi ei nevoia de a săvârşi acest lucru, indiferent de propriile lor opţiuni, dintr-o motivaţie naţională şi din înţelegerea fiinţării a noi vremuri. Nici cei care s-au împotrivit ori au încercat a frâna un curs irezistibil al evoluţiilor social-politice n-au rămas totdeauna în afara sensurilor istoriei. Apărătorii vechilor rânduieli, care au acceptat însă cel puţin în parte efectele modernizării, au ajutat la formarea conservatorilor moderni, a celor care trebuia să preia de la ei sarcina de a mai apăra ceea ce era de fapt condamnat de mersul şi sensul evoluţiei istorice, acceptând inevitabile noi rânduieli, dar străduindu-se a le frâna dezvoltarea şi, mai ales, a-şi apăra locul lor în noua societate. Un Barbu Catargiu, un Costache Brăiloiu sunt exemple tipice în această privinţă. Ei au fost departe de a fi paşoptişti, baricadele revoluţiei nu le-au apărat, dar au fost necesari parteneri ai jocului politic.

Din cine a fost alcătuită această generaţie paşoptistă de neştearsă amintire? Majoritatea au aparţinut diferitelor categorii ale boierimii, unii s-au ridicat din rândul păturilor mijlocii. Cu toţii au reprezentat noul, despărţirea de trecut, cu toţii s-au întors cu faţa spre Occident, cu toţii au vrut să construiască o ţară care să însumeze naţiunea în care credeau şi, totodată, modernitatea. Între ei şi părinţii lor prăpastia a fost mare. Ei inaugurau o nouă eră, iar părinţii lor încheiau pe cea trecută. „Viaţa părinţilor noştri – scria Alecu Russo – a trecut lină ca un râu ce cură prin livezi şi grădini şi se pierde fără vuiet în Siret. Pe cât erau ei departe şi străini de voinicii ce dorm la Valea Albă, pe atâta ne-am născut şi noi străini şi departe de dânşii. Întâmplările lumii de primprejur mereu la graniţa ţării, vălmăşagul veacului îi găsea şi-i lăsa liniştiţi. Ei au deschis ochii într-un leagăn moale de obiceiuri orientale; noi am răsărit în larma ideilor noi; ochii şi gândul părinţilor se îndreptau la Răsărit, ai noştri ochi stau ţintă la Apus."

Dar şi atunci când au respins cu vehemenţă acest lucru, aceşti tineri erau urmaşii părinţilor şi înaintaşilor. Felul de viaţă al acestora l-au criticat, dar melancolia copilăriei au purtat-o cu ei până la capătul propriei lor vieţi. Obiceiurile şi datinile le-au slujit mai departe. Chiar şi felul de a gândi al celor ce-i precedaseră şi-a pus, cel puţin în parte, pecetea pe propria lor judecată. Dragostea de moşie, în înţeles mai restrâns, al moşiei părinteşti, un patriarhalism, în parte tihnit, întrerupt însă de momente cumplite – răscoale, războaie şi ocupaţii străine – s-au îmbinat cu elementele patriotismului modern, cu ardenta dorinţă de ridicare a neamului devenit naţiune.

Generaţia paşoptistă este şi generaţia care a rupt vechile legături cu mediul cultural grecesc – care servise părinţilor şi bunicilor în formarea lor intelectuală – ori mai bine zis le-a estompat, le-a slăbit, pentru a se întoarce către mediul cultural, dar şi social şi politic, al unor ţări cu îndelungată şi temeinică tradiţie din Occidentul Europei şi mai ales către Franţa, care a fost pentru ei o nouă Romă fondatoare, o Romă a modernităţii. Un loc de seamă l-a ocupat însă şi Germania, cu diversele ei centre de cultură, la care unii dintre aceşti tineri au găsit izvorul cunoaşterii. A avut loc o rapidă şi complexă operă de integrare, de transformare a unor fii de boieri orientalizaţi în *bonjurişti,* în cetăţeni ai scânteietorului veac al XIX-lea. Dar cum aminteam, nu trebuie nedrept judecaţi nici părinţii, căci aceştia i-au trimis pe tineri, smulgându-i lumii în care ei, părinţii, vieţuiseră şi dându-le prilejul unui zbor în altă lume, cea care trebuia să aducă mutaţii esenţiale nu numai fiilor lor, ci ţării! Prăpastia ce s-a creat a fost mare, uneori de netrecut, dar, totodată, în parte cel puţin, ea a fost dorită şi de unii din generaţia predecesoare.

În mediul străin, aceşti tineri au avut mai întâi răgazul unei integrări în modernitate, căci, departe de patrie, ei n-au stat zile ori săptămâni, ci ani, uneori chiar îndelungaţi. În al doilea rând, ei au fost scoşi, prin forţa împrejurărilor, din mediul lor privilegiat de acasă, din lumea molcomă, patriarhală, în care slugile şi robii mişunau gata de a-i servi, şi transferaţi într-un mediu asupra căruia – în Franţa, dar şi în celelalte părţi ale Europei occidentale – Revoluţia din 1789 şi Codul civil al lui Napoleon din 1804 îşi puseseră peceţi de neşters! Chiar şi atunci când privilegii fuseseră menţinute, relaţiile interumane căpătaseră o altă înfăţişare, pe care Kogălniceanu o descria admirativ surorilor sale. „Astăzi – scria el – toate aceste discuţii, toate aceste himere, toate aceste aristocraţii au dispărut. Meritul este adevărata distincţie. Naşterea nu este nimic; este un dar care este prost în anumite împrejurări." Tinerii deştăraţi se pomeniseră într-o altă viaţă, care nu semăna celei a copilăriei şi primei lor tinereţi de acasă. Aveau să-şi găsească prieteni printre orăşeni de rând ai marilor oraşe şi mai ales în Parisul în care soarta îi adusese la învăţătură, ca şi printre învăţaţi şi nobili cu vederi liberale. Oricum, ei nu mai erau nişte privilegiaţi, ci nişte străini, acceptaţi de o altă lume, căreia ei i-au recunoscut superioritatea şi în ritmurile căreia, fără a-şi pierde identitatea, au dorit să se integreze şi au reuşit!

Dar Occidentul nu i-a impresionat numai prin rânduielile sociale, prin civilizaţie, ci şi prin acumularea de istorie, prin monumente care înfruntau timpul, şi continuă să-l înfrunte până astăzi, prin măreţie şi prestigiu. „Paşoptist întârziat" – cum mi-a scris cândva într-o dedicaţie regretatul Marin Bucur – am trăit eu însumi, 120 de ani după revoluţia din 1848, străbătând Parisul pe jos de la Gare de l'Est la Passy, într-o dimineaţă însorită din 1968, şocul de neuitat al unui oraş-zeu. Cetate a Luminilor, cu monumente şi clădiri impozante, ce înfruntă secolele, cu străzi ale căror denumiri nu se schimbă cu fiecare regim sau chiar şi cu fiecare guvern, Parisul mi-a apărut şi mie, om al veacului al XX-lea, unic şi măreţ şi, deşi văzut întâia oară, atât de cunoscut prin lecturile anterioare ale unei vieţi. Atunci, în acea zi din 1968, primul meu gând a fost la extraordinara impresie, neîndoielnic cu mult mai puternică decât a mea, pe care vor fi avut-o paşoptiştii noştri la cea dintâi întâlnire cu nemuritoarea Cetate a Luminilor, ca şi tinerii de la mijlocul veacului trecut, printre ei numărându-se şi doi străbunici ai mei, fraţii Dumitru şi Anton Berindei, amândoi apoi şi ei ziditori ai României independente (unul pe front – alături de cel de-al treilea străbunic, maiorul Alexandru Zănescu – şi celălalt ca deputat, avându-l în preajmă pe cel de-al patrulea străbunic – Emil Costinescu – tot deputat, în memorabila şedinţă din 9 mai 1877).

→

Dar Parisul n-a însemnat pentru tinerii paşoptişti numai un extraordinar oraş, ci, totodată, oraşul în care fiinţa o monarhie constituţională, dezbateri publice vii, o presă activă şi care purta în el amintirea vie a două revoluţii – cea din 1789 şi cea din 1830 – şi în care, mai ales, fiinţa o puternică mişcare de idei înnoitoare.

Franţa şi Germania au fost pentru ei prioritar *ţările învăţătoare*, dar transilvănenii şi unii moldoveni au găsit la Pesta şi la Viena temeiul învăţăturilor înalte, alţi tineri români au ajuns şi în Italia ori în Anglia şi câţiva şi în Rusia, dar, cu toate acestea, modelele culturale dominante ce li se vor impune vor fi cel francez şi cel german, uneori într-o benefică complementaritate. În acest context intelectual cu Europa Occidentului au receptat şi s-au adaptat, s-au aliniat colegilor lor, s-au integrat mediului în cauză, dar, fapt esenţial, şi-au păstrat totdeauna puternica conştiinţă a identităţii lor de neam. Este uimitor cum acest contact atât de prelungit cu străinătatea, la unii aproape un deceniu, nu i-a făcut să-şi piardă simţămintele naţionale, ba dimpotrivă, le-a stimulat! O spune foarte limpede Kogălniceanu în bilanţul său din 1891 făcut în faţa Academiei noastre. Evocând „patriotismul, inteligenţa şi marea mişcare naţională ce domina în toate clasele nobile şi burgheze ale capitalei Prusiei", el declara Universitatea din Berlin drept a doua sa „mamă". „Exemplului ce mi-a dat amorul pentru patria germană", mai remarca Kogălniceanu în 1891, „datorez eu amorul pentru patria română şi spiritul liberal care m-a însufleţit în toate actele vieţii mele". A mai spus-o mai înainte Alecu Russo: „Ne-am născut în Moldova şi am supt străinătatea; capul ni-i cap de neamţ, de franţuz, dar inima ne-a rămas tot de moldovean".

A fost şi o generaţie de intelectuali şi de intelectuali moderni. Puţini şi-au desăvârşit studiile prin doctorate – Nicolae Kretzulescu în medicină, Dimitrie Filipescu în drept –, cei mai mulţi implicându-se într-un proces de învăţătură multiformă, urmând cursuri în diferite domenii, unii amestecând dreptul cu istoria şi medicina, ca Alecsandri şi Cuza. Dar pregătirea în variate domenii le va fi de mare folos în opera de construire a României. Aparenta împrăştiere superficială le-a conferit în fapt o formaţie intelectuală complexă, care le va folosi când, din tineri ridicaţi pe baricade revoluţionare, aveau să se transforme în bărbaţi de stat. Remarcabilă a fost capacitatea lor de asimilare creatoare şi practică a cunoştinţelor lor. Au fost adevăraţi purtători de înnoire într-un mediu încă atât de legat de moravuri orientale, marcat de rămâneri în urmă. Lor li se vor datora, nu în mică măsură, transformările uluitoare petrecute în decursul unei jumătăţi de veac. Desigur, saltul realizat de această generaţie a reflectat şi lipsuri, asimilări incomplete ori de suprafaţă şi, mai ales, n-a afectat organic şi integral societatea românească, mediul sătesc rămânând în afară.

Cei mai mulţi, strângându-se în Parisul scânteietor, lipsiţi şi de o directă priveghere părintească, lipsiţi de griji materiale acute, au urmat cursuri variate, pe măsura interesului lor. I-a atras, mai ales, în anii precedând Revoluţia din 1848, cursurile lui Jules Michelet, Edgard Quinet şi Adam Mickiewicz, profesori care ştiuseră să atragă în jurul lor sute de tineri ai diferitelor naţiuni, în momente evocate de Hermiona Asaki. „Maestrul apare – îşi amintea ea... O imensă aclamaţie iese din rândurile acestei mulţimi ... avidă de justiţie şi dreptate. Aceste strigăte nobile răsună în băncile amfiteatrului, pe culoare, în curţi, în stradă, căci sala este prea strâmtă pentru a cuprinde multitudinea. Urmează o mare linişte. Maestrul va vorbi... În hemiciclu se înghesuie reprezentanţii naţionalităţilor, care vor să reînvie, toţi amestecaţi în rândurile tineretului francez ca în inima aceleiaşi patrii adoptive... Cuvântul maestrului răsună în mijlocul unei legiuni de tineri combatanţi; ei nu aşteptau decât un semnal şi spiritul libertăţii, al adevărului, depăşind incinta Colegiului Franţei, avea să-şi înfigă drapelul în piaţa publică."

Tinerii români s-au integrat totodată mediului studenţesc francez, german ori austriac, au urmărit cu pasiune dezbaterile politice şi culturale ale epocii şi unii au intrat în loji francmasonice, prilej de noi legături, unele de o viaţă – cazul lui Pilette ori al lui Paul Bataillard. I-au interesat curentele socialiste, mai ales cele socialist-utopice, într-o perioadă de acut romantism. „Era ceva încântător – evoca Ion Ghica la bătrâneţe pe Fourier în amintirile tinereţii – elocinţa şi poezia ce bătrânul reformator punea în explicarea cercurilor simpatice; avea atâta putere şi dulceaţă în vorbirea lui, încât era peste putinţă de a nu captiva auditorul. Ieşeam de la acele conferinţe uimit şi exaltat, convins pot zice. Îmi părea că mă văd plimbându-mă în Câmpii Elizei, într-o trăsură trasă de doi mândri lei, deveniţi antilei, mai blânzi decât mieluşeii, numai prin puterea armonică; delfinii şi balenele, transformaţi în antidelfini şi antibalene, mă purtau lin pe toate mările; vulturii, deveniţi antivulturi, mă suiau în slava cerului pe aripile lor. Era un farmec descrierea frumuseţilor, a plăcerilor şi a desfătărilor spiritului şi ale inimii, în cetatea falansteriană."

Moldovenii şi muntenii au învăţat în Parisul regelui Ludovic Filip să se cunoască între ei, să discute soarta ţărilor lor, problemele mari ale naţiunii. Acolo, departe de patria virtuală, ei s-au simţit români, luptători ardenţi pentru atingerea unor obiective ce păreau aproape dincolo de posibil, aproape utopice. Tot Ghica evoca lui Alecsandri un episod al operei de sudură naţională. „Îţi aduci aminte de întâia noastră întâlnire, sunt acum vreo 45 de ani, la Paris, cam pe la anul 1835? Cinci sau şase români munteni din Valahia, cum se zicea pe atunci, locuiam în rue St. Hyacinthe cu Niculae Cantacuzino Paşcanu şi cu Iancu Filipescu Vulpache. Voi, alţi atâţia români moldoveni, între care şi fostul domn Alecu Cuza, locuiaţi cu un profesor, anume Furnarache, în rue Nôtre Dame des Champs. Într-o duminică, micile noastre cârduri se întâlniră pe Quai Voltaire şi voi şi noi mergeam tot spre Champs Elysées. Mentorii noştri se opriră un minut la vorbă. Nu ştiu cum, nici în ce fel, dar ne-am pomenit deodată amestecaţi şi braţ la braţ un muntean c-un moldovean; vorbeam fiecare limbajul provinciei noastre şi ne înţelegeam parc-am fi vorbit aceeaşi limbă. Ce revelaţiune! Dintr-acel moment, nu am mai fost nici munteni, nici moldoveni, eram toţi români!"

La Paris s-au organizat şi s-au strâns împreună în Societatea studenţilor, la Biblioteca Română din rue de la Sorbonne 3. Aici ascultau cuvântări ardente, dar şi pline de învăţăminte. Îmbrăcat în haine antice, discursul acestor tineri era departe de a fi ireal şi utopic. Adevăraţi profeţi, ei anunţau naşterea României şi îi preziceau devenirea. Spre sfârşitul anului 1847, Dumitru Brătianu, proclamând pe tinerii români aflaţi atunci în capitala Franţei „fondatorii renaşterii României, părinţii României", îi indemna cu însufleţire: „Să ne grăbim, să ne grăbim, fraţii mei, căci ceasul României a sunat, ziua încoronării a sosit!" Ceea ce caracteriza pe aceşti tineri a fost, înainte de orice, capacitatea lor de a se detaşa de interesele personale imediate şi de a se consacra şi dărui naţiunii lor. Când Alecsandri a pierdut-o pe Elena Negri, Bălcescu i-a scris: „Ca să fiu vrednic de prietena mea, voi ca durerea mea pentru pierderea ei s-o prefac în dragoste către ţara mea; mă voi apuca dar de lucru cu temei". Pe Alecsandri îl îndemna să realizeze „o scriere vrednică de tine, vrednică de prietena noastră şi de memoria ei". Patria nu era pentru aceşti tineri o noţiune goală, o lozincă sau un subiect de ironii blasfematoare, ci o realitate ce se cerea a fi desăvârşită, şi aceasta prin silinţele lor.

Ar fi însă profund nedrept ca în această generaţie să cuprindem numai pe cei care, avantajaţi de o stare materială şi socială privilegiată, s-au putut pregăti dincolo de hotare a fi ziditorii României. Ar fi nedrept a nu aminti pe cei care n-au putut ajunge la Paris, la Berlin, la München sau la Viena, dar care s-au pregătit în şcolile din spaţiul românesc, la Sf. Sava, la Academia Mihăileană, la Blaj – în „mica Romă" – ori la Braşov şi Craiova, în şcoli în care au putut dobândi învăţătură înainte de a porni spre Occident puţinii dintre ei care s-au putut alătura acolo celei dintâi categorii. Aceşti tineri formaţi în patria lor, proveniţi de data aceasta cu prioritate din păturile mijlocii şi în Transilvania, mulţi ridicaţi din lumea satului, au demonstrat capacitatea de adaptare la nou şi neţărmurită dragoste faţă de cauza naţională. Din rândurile lor se vor forma profesori şi învăţători şi se vor alege în vremea revoluţiei prefecţii şi tribunii transilvani, iar în Tara Românească comisarii extraordinari de propagandă. Din rândurile lor se vor ridica şi neînfricaţii conducători ardeleni ai revoluţiei, în frunte cu Avram Iancu, „craiul munţilor". Toţi aceştia, din toate trei ţările, vor alcătui tulpina puternică a revoluţiei române şi, mai apoi, a ziditorilor României şi a apărătorilor cauzei ei, în provinciile sortite încă o vreme a nu fi cuprinse în hotarele ei.

Când au sosit marile momente ale „primăverii popoarelor", implicarea acestei generaţii a fost totală. În fruntea naţiunii, însufleţind şi îndrumând mulţimile, aceşti tineri s-au strâns de pe tot cuprinsul spaţiilor naţionale, alţii dintre ei grăbindu-se a reveni de peste hotare, fiind prezenţi la punctele nodale, în marile adunări populare, în agitarea, dar şi în clarificarea şi lămurirea concetăţenilor lor, străduindu-se de a da un caracter închegat programatic, proceselor revoluţionare. Ei au alcătuit conducerea regimului revoluţionar din Ţara Românească, biruitor peste trei luni, şi tot ei au fost în Transilvania în fruntea mulţimilor ţărăneşti, străduindu-se a transforma şi pe plan politic ceea ce Transilvania era în mare măsură pe plan etnic, „o ţară românească". Moldovenii, supuşi cei dintâi represiunii şi sub ameninţarea copleşitoarei intervenţii a Rusiei imediat învecinate, au fost catalizatori ai revoluţiei române, prin prezenţa lor în celelalte ţări şi mai ales prin rolul lor extrem de important în elaborarea programelor, până la urmă însumate, în perspectiva istoriei, într-un program unic al revoluţiei române de la 1848, exprimând deziderate şi planuri comune tuturor românilor. Îndrăzneţi şi curajoşi, neînfricaţi, aceşti paşoptişti au ştiut, în toate trei ţările, să dea măsura însuşirilor lor şi în primul rând a marii lor puteri de dăruire către ţară şi naţiune.

Paşoptiştii n-au reprezentat doar generaţia unor visători bonjurişti, încântaţi de civilizaţia modernă a Occidentului vremii lor, oameni care au fost cei dintâi care ei înşişi au intrat în modernitate, cu gândul stăruitor de a împărtăşi cu binefacerile ei o întreagă naţiune ai cărei însufleţitori erau şi nici generaţia unor neînfricaţi luptători revoluţionari pe baricade şi conspiratori într-un exil revoluţionar, ci urma lor *cea mai de seamă* este cea a *ziditorilor*, a *constructorilor.* Ei sunt aceia care au trăit exilul – în care au fost alungaţi, fără şi împotriva voinţei lor – cu dorinţa arzătoare *de a se reîntoarce* ca purtători de cuvânt ai reînnoirii biruitoare, făcută pentru români şi, înainte de toate, ca *români ziditori de ţară nouă.*

Paşoptiştii au devenit, peste un deceniu, fruntaşii legitimi ai mişcării pentru Unire, recunoscuţi ca atare de conaţionalii lor şi salutaţi cu entuziasm la reîntoarcere. Şi înainte de revenire căutaseră cu adevărată pasiune o conlucrare cu fruntaşii mişcării unioniste din Moldova şi Ţara Românească. Corespondenţa dintre C.A. Rosetti şi Dumitru Brătianu cu Kogălniceanu este edificatoare în a dezvălui măsura implicării şi rolul pe care l-au avut necontenit. Din rândurile exilaţilor unii reuşiseră să se reîntoarcă înainte de 1857 şi trecuseră la acţiune. Paşoptiştii rămaşi între hotarele patriei virtuale şi cei alungaţi în exil, acum reveniţi, şi-au strâns rândurile, îndrumând mişcarea naţională. Fruntaşii unionişti au fost în mare măsură paşoptiştii care se ilustraseră în zilele revoluţiei, dar, neîndoielnic, având acum experienţa dobândită în procesele revoluţionare, fiind maturizaţi nu numai prin scurgerea anilor, ci prin încercările prin care trecuseră. Ei vor fi cei dintâi constructori ai României moderne.

Însufleţitori – este destul să parcurgem *Românul* lui C.A. Rosetti –, ei au trezit iubirea de patrie şi datoria dăruirii către ea în tinerii intelectuali din ţară, prin intermediul cărora au ajuns să îndrume zecile de mii de oameni şi să transforme mişcarea unionistă într-un fluviu cu ape puternice, de nestăvilit. Când s-a ajuns la discutarea obiectivelor acestei mişcări în forurile create prin tratatul de la Paris din 1856 – Divanurile sau Adunările ad-hoc – dezbaterile, aflate sub energica autoritate a foştilor luptători din 1848, au indicat un consens impresionant pe plan naţional în jurul unor ţeluri fundamentale – Unire, prinţ străin, guvern constituţional, Adunare de largă reprezentare, statut de neutralitate –, majorităţi mari în Adunarea ad-hoc a Moldovei – unde astfel de probleme au fost dezbătute – în favoarea unei serii de reforme modernizatoare, prin care procesul de constituire a noului stat naţional apărea în toată complexitatea sa (dar şi dezvăluia competenţe neîndoielnice) şi, în sfârşit, demnitatea refuzului de a se merge mai departe în lucrările Adunării ad-hoc a Ţării Româneşti, înainte ca obiectivele fundamentale să nu fi fost satisfăcute de puterile garante.

Paşoptiştii ne apar în Adunările ad-hoc nu numai ca nişte competenţi autori ai unor planuri de complexe reforme, dar ca adevăraţi bărbaţi politici.

→

Supliment bibliografic

Cursul evenimentelor a fost rapid şi răsunător. Foştii domni Bibescu şi Ştirbei s-au simţit stânjeniţi şi marginalizaţi de învinşii de înainte, acum reveniţi, nu ca nişte răzbunători, dar exprimând biruinţa unei vremi pentru care luptaseră. Discursurile din Adunările ad-hoc reflectă patriotism, dăruire, dar şi o certă pricepere la mulţi dintre vorbitori. Procesul celei de-a doua modernizări – după cea dintâi regulamentară – era în curs şi foştii paşoptişti s-au aşezat la cârma lui, în amândouă ţările. Trecutul lor revoluţionar îi lega, şi deşi divergenţe fireşti, omeneşti au apărut între ei, procesul general de înnoire l-au dorit şi l-au slujit cu toţii. Mai mult decât atât, dintre foştii adepţi ai rânduielilor regulamentare, conservatorii modernizanţi au fost şi ei cuprinşi în noua clasă politică ce s-a format, pe din afară rămânând doar cei ce refuzau să accepte schimbările fundamentale, statul modern parlamentar şi democratic – în limitele mijlocului secolului al XIX-lea – în curs de constituire. Paşoptiştii nu mai erau acum nişte revoluţionari în acţiune, dar ei nu renunţaseră la trecutul lor, ci, dimpotrivă, se mândreau cu el, dar, politic deplin maturizaţi, se adaptaseră noului sens de evoluţie, inaugurat odată cu Războiul Crimeii. Conspiratorii deveniseră oameni politici sincronizaţi bărbaţilor politici ai vechilor state europene, iar credinţele lor – cei care le mai păstrau – căutau a le da o întruchipare reformistă, acceptabilă în Europa acelei vremi. Oricum, noua lume politică, care va construi noul stat naţional, s-a vădit prezentă în Adunările ad-hoc şi în rândurile ei paşoptiştii au ocupat o poziţie de marcă. Sub semnul lor avea să se clădească România!

La Iaşi, ca şi la Bucureşti, ei au fost prezenţi, doi dintre ei secundând pe mitropoliţi la conducerea Adunărilor ad-hoc ca vicepreşedinţi – Nicolae Golescu şi Costache Negri. În Adunările ad-hoc au mai fost prezenţi cei doi viitori constructori de seamă ai statului modern şi neatârnat, Ion C. Brătianu şi Mihail Kogălniceanu, ultimul neîntrecut cărturar şi orator, agitatorul C.A. Rosetti, singurul care s-a dovedit până la urmă fidel sie însuşi, comportându-se mai departe cu acelaşi entuziasm revoluţionar într-o nouă eră, şi nu cel din urmă, încă modest, viitorul domnitor al Unirii, Alexandru Ioan Cuza. Dar, împreună sau lângă aceştia, numărul paşoptiştilor era mare şi în aceeaşi măsură dorinţa de a se afla în primele rânduri, *slujindu-se nu pe sine, ci ţara.*

Noul statut fundamental al Principatelor – Convenţia de la Paris –, rezultat destul de hibrid al compromisurilor dintre marile puteri garante, dar în care nu se putuse trece peste dorinţe răspicat exprimate de români, a fost destinat a sta la temeiul dezvoltării viitoare. Pe undeva mai exista încă, mai ales la reprezentanţi ai unor imperii implicate în acţiunile represive din 1848, o evidentă rezervă faţă de îndrăzneţii luptători ai revoluţiei de la mijlocul veacului şi astfel au apărut, în stipulaţiile electorale anexate Convenţiei, măsuri menite a frâna ascensiunea acestora şi a ocroti, în schimb, pe apărătorii unor poziţii conservatoare. Corpul electoral a fost redus, dar stavila a fost insuficientă şi cei mai de seamă paşoptişti se vor regăsi în Adunările Elective din 1859, preluând şi acolo iniţiativa.

În condiţiile în care Unirea nu fusese acceptată de puterile garante şi când ea trebuia să le fie impusă prin fapte împlinite, prezenţa paşoptiştilor a fost hotărâtoare, înainte de toate ca purtători de cuvânt ai dezinteresului personal şi al dăruirii către o cauză. Nu întâmplător, candidaţii la domnie ai Partidei naţionale au fost doi paşoptişti – Alexandru Ioan Cuza şi Nicolae Golescu – dispuşi amândoi a gira o domnie până la realizarea integrală a programului fundamental al Adunărilor ad-hoc. Cuza avea să-şi demonstreze pe deplin dezinteresul în acceptarea abdicării şi, mai ales, în refuzul său categoric de a se angaja în acţiuni de opoziţie după 1866. La Golescu nu s-a mai făcut apel, ajungându-se la soluţia fericită a unei duble alegeri în noaptea de 23 spre 24 ianuarie 1859.

Dar artizanul acestei soluţii la Bucureşti a fost Ion C. Brătianu – chiar dacă alţii lansaseră ideea, care fiinţase, de altfel, cu luni de zile mai înainte. Brătianu a avut conducerea masei de presiune a poporului în zilele de 22 şi 23 ianuarie, atunci când, având în vedere compoziţia majoritară a Adunării, minoritatea anticonservatoare putuse face faţă doar pe această cale situaţiei. Prin tribuni, el acţionase asupra mulţimii, îndrumând-o, din nou fruntaş revoluţionar, ca la 1848. Apoi, soluţia fiind găsită – compromis patriotic dintre stânga şi dreapta Adunării –, tot lui i-a revenit să organizeze cu artă şi destoinicie scenariul de la 24 ianuarie, acceptat la intervenţia sa de şeful armatei – colonelul Vlădoianu – şi de cel al poliţiei – colonelul Caragea – scenariu în temeiul căruia mulţimea fusese retrasă în aşteptarea votului izbăvitor al deputaţilor pentru ca acesta să nu poată fi contestat ca fiind obţinut prin presiune!

Alegerea colonelului Cuza, a unui paşoptist, a mai avut o semnificaţie, cea pe care a sesizat-o atât de limpede Mihail Kogălniceanu şi ne-a transmis-o peste timp în discursul său, prin care i-a salutat alegerea din 5 ianuarie 1859. Cuvintele lui răsună şi astăzi de dincolo de perdelele veacurilor prin forţa lor ardentă. „Alegându-Te pe Tine Domn în ţara noastră, noi am voit să arătăm lumii ceea ce toată ţara doreşte: la legi noi, om nou. O, Doamne! mare şi frumoasă îţi este misia. Constituţia din 7(19) august ne însemnează o epocă nouă şi Măria Ta eşti chemat să o deschizi. Fii dar omul epocei: fă ca legea să înlocuiască arbitrariul, fă ca legea să fie tare; iar Tu, Măria Ta, ca Domn, fii bun şi blând, fii bun mai ales pentru aceia pentru care mai toţi domnii au fost nepăsători sau răi. Nu uita că dacă 50 de deputaţi Te-au ales Domn, însă ai să domneşti peste două milioane de oameni."

Şi Cuza a fost într-adevăr „domnul nou", care a privegheat întocmirea „legilor noi", o operă de uriaşă reformă, realizată în doar şapte ani, când structurile vechiului regim au fost înlăturate şi în locul lor s-a construit noul stat modern. Dar cui ar fi trebuit să-i revină această sarcină istorică de a aplica principiile şi programul din 1848, dacă nu unui paşoptist? Şi cine ar fi trebuit să fie executanţii? Firesc, printre ei întâlnim pe luptătorii revoluţiei, ocupând funcţii de miniştri şi fiind artizanii marii opere de reformă. Lor le-a revenit să zidească România. Dacă consultăm listele miniştrilor lui Cuza, îi întâlnim. Dintre preşedinţii de Consiliu, marea majoritate au provenit dintre paşoptişti. Din nou paşoptistul Kogălniceanu, secundând pe paşoptistul domnitor, ocupă o poziţie centrală. Prim-ministru al Moldovei în 1860-1861 şi mai ales prim-ministru al României în 1863-1865, el a fost marele constructor al ţării. Secularizarea domeniilor mănăstireşti, însumând aproape un sfert din teritoriul ţării şi abolirea clăcii şi cea dintâi împroprietărire a peste 400 000 de familii de ţărani, deblocarea paraliziei social-politice a ţării prin Statut şi prin noua lege electorală din 1864, reorganizarea administraţiei locale la nivel de judeţ şi de localitate, temeinica reformă a armatei, crearea celor două Universităţi din Iaşi şi Bucureşti şi legea instrucţiunii publice din 1864, iată numai o parte din această operă a domniei lui Alexandru Ioan Cuza, în care Kogălniceanu a avut directa sa implicare.

Dar paşoptiştii nu reprezentaseră niciodată în ideologie şi practică poziţii perfect unitare. În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza sincronizarea sa şi a lui Kogălniceanu cu radicalii munteni n-au dat roadele aşteptate. Moderaţia şi pragmatismul celor dintâi au apărut în contratimp cu tumultosul radicalism al lui C.A. Rosetti şi Ion C. Brătianu. Guvernările radicale din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza au fost scurte, nu numai deoarece le-a lipsit baza parlamentară – în condiţiile fiinţării stipulaţiilor electorale restrictive ale Convenţiei, dar şi deoarece sincronizarea dintre ele şi domnitor n-a funcţionat, iar după lovitura de stat nu s-a mai putut ajunge la împăcare şi conlucrare. Scopurile şi unora şi altora erau aceleaşi, temeiurile lor se regăseau în 1848, dar în privinţa căilor de realizare diferenţele ajunseseră mari.

Doamnelor şi Domnilor,

Generaţia paşoptistă este prioritar o generaţie implicată politic, activă mai ales în acest domeniu, dar nu puţini dintre alcătuitorii ei au fost şi creatori de cultură, mai ales ca scriitori şi istorici, afirmând limba – ax de existenţă a unui popor – şi căutând în trecut reazem pentru viitor. Nu întâmplător acestor domenii li s-a dat o atenţie prioritară. În privinţa literaturii, un îndemn venise încă din 1847 de la Quinet. Primind pe studenţii români aflaţi în capitala Franţei, acesta le cuvântase, menţionând printre argumentele fiinţării unei Românii, ca „drept nemuritor": tradiţia, limba şi „o literatură care se trezeşte". El mai spusese un lucru definitoriu pentru complexitatea şi greutatea sarcinilor ce le reveneau: „Nu trebuie doar să apăraţi o patrie, deoarece sunteţi obligaţi, datori a v-o face şi poate cu preţul sângelui vostru!"

Fondatori de cultură naţională, ctitori ai istoriografiei moderne, constructori şi slujitori ai unui nou învăţământ, paşoptiştilor li se datorează întreaga salbă de instituţii de cultură caracteristice şi necesare unui stat modern şi cei mai talentaţi dintre ei au fost cei ce au realizat, într-o etapă hotărâtoare a existenţei naţionale a românilor, opere literare devenite clasice. De la Alecsandri la Bolintineanu, de la Heliade la Alecu Russo, pentru a nu aminti decât pe câţiva dintre ei, scriitorii paşoptişti îşi păstrează până în zilele noastre locul de cinste în procesul de construcţie al literaturii moderne româneşti. Atât de interesante, notaţiile de călătorie ale transilvăneanului Ioan Codru-Drăguşanu – direct participant la revoluţia din Ţara Românească – şi mai ales nemuritorul imn al lui Andrei Mureşanu aliniază şi pe oamenii de litere ardeleni făuritorilor de literatură paşoptistă. Kogălniceanu şi Bălcescu, iar peste munţi George Bariţiu, dar şi transilvăneanul Florian Aaron, vieţuind în Ţara Românească, au contribuit, la rândul lor, la aşezarea temeiurilor moderne ale istoriografiei naţionale, dar şi la o scriere şi transmitere însufleţită a ei, în pagini care până astăzi îşi păstrează forţa chemărilor lor:

Artişti plastici ai epocii au fost şi ei prezenţi, transmiţându-ne, unii dintre ei, imaginea acelor zile ardente. Un Negulici, un Iscovescu, transilvăneanul Constante, moldoveanul Năstăseanu, mai ales Rosenthal – evreul venit de peste hotare şi atât de grabnic şi puternic integrat printre tinerii angajaţi în încrâncenatele silinţi ale zidirii noii Românii, cel ce se va jertfi eroic, câţiva ani după revoluţie, refuzând a-şi trăda prietenii şi cauza lor, care devenise şi a sa – cu toţii ne transmit în tablourile lor mesajul acelor zile fierbinţi, înfăţişarea multora dintre paşoptişti, imaginea lumii româneşti de la mijlocul secolului al XIX-lea şi chipul însăşi al Revoluţiei, imaginat după cel real al Mariei C.A. Rosetti, în ardentul tablou *România revoluţionară!*

O treime dintre membrii fondatori ai Societăţii Literare au fost paşoptişti. După constituire – ca Societate Academică Română şi apoi ca Academie Română – instituţia noastră a avut în fruntea ei, timp de decenii, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ocupând funcţia de preşedinte – aproape succesiv, unii chiar în mai multe rânduri – fruntaşi ai revoluţiei române. Ion Heliade Rădulescu, August Treboniu Laurian, Nicolae Kretzulescu, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu şi George Bariţiu au îndeplinit cu cinste această sarcină. Prezenţa lor în fruntea Academiei Române, ca şi discursurile de recepţie consacrate lui Ioan Câmpineanu, lui Alecsandri, lui Ghica, lui Kogălniceanu, lui Constantin Romanul Vivu, pentru a nu aminti decât unele, ori sesiuni cum a fost cea desfăşurată evocator în această aulă în 1998, evidenţiază locul pe care amintirea marelui moment fondator al României moderne l-a avut în existenţa şi activitatea Academiei Române. Discursul de recepţie de faţă se alătură şirului acţiunilor de omagiere şi rememorare pe care instituţia noastră este datoare către naţiune a le săvârşi.

Doamnelor şi Domnilor,

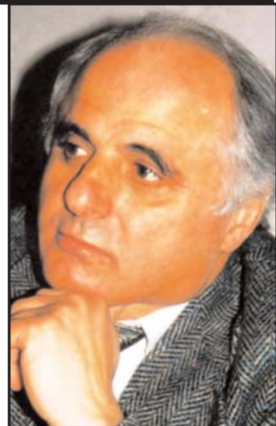
Superbă şi voluntară, generaţie de real sacrificiu, dedicată unei cauze, cea a zidirii României, generaţia paşoptistă ne apare, la peste un secol şi jumătate, dezbărată de sechelele ironiilor caragialeşti şi ale ironiei necruţătoare a lui Maiorescu, fiu de paşoptist, marele filtru al culturii naţionale, neînţelegător însă şi nedrept judecător pentru faptele celor care au avut îndrăzneala de a se ridica în zbor către viitor! Ironiile sale sunt mai adecvate epigonilor, celor care au tras foloasele luptei şi jertfelor luptătorilor de la 1848.

Paşoptiştii s-au însumat într-o generaţie minunată, care m-a fascinat încă de la începuturile mele istoriografice. Primul meu studiu le-a fost dedicat tinerilor români de pe baricadele pariziene din februarie 1848, acum 56 de ani, şi am considerat că se cuvenea astăzi, în acest Discurs de recepţie, rostit la capătul unei vieţi, să mă reîntorc spre ei, pentru a aduce un postum şi meritat omagiu celor care au avut îndrăzneala de a rupe cu o lume şi de a zidi cu forţe proprii, dăruire şi multă dragoste de ţară, o Românie. Măsura în care am reuşit să reînviu, cel puţin în parte, pe aceşti nemuritori ai patriei române rămâne să apreciaţi Dvs., stimaţi şi iubiţi colegi.

Emil Manu despre Urmuz

Tudor NEDELCEA

Poetul, prozatorul, criticul şi istoricul literar Emil Manu s-a născut acum un veac, la 9 octombrie 1922, în satul mehedinţean Manu, comuna Izvorălu (azi comuna Tâmna), în familia Ioana şi Ion Cismărescu, ţărani înstăriţi. Şi-a luat pseudonimul literar de la numele satului natal, unde urmează cursurile şcolii primare (1929-1934), le continuă la celebrul Liceu „Traian" din Turnu Severin (1934-1942) şi le definitivează la Facultatea de Litere şi Filosofie, în paralel cu Facultatea de Drept din Bucureşti (1942-1946), beneficiind de profesori celebri: G. Călinescu, Tudor Vianu, Mircea Florian, M. Ralea, I. Petrovici, D. Gusti. Aici îşi susţine licenţa cu tema *Ideea de criză în cultura europeană* (în 1946), sub conducerea lui Tudor Vianu. Student fiind, este mobilizat, la 8 august 1944, la Şcoala de ofiţeri de rezervă şi participă la luptele de la Păuliş, unde este rănit, decorat, dar şi arestat politic. Doctoratul îl susţine abia în 1973 (datorită detenţiei politice), cu teza *Ion Minulescu şi conştiinţa simbolismului românesc*, sub conducerea lui Ovidiu Papadima.

După absolvirea studiilor universitare, este profesor la Gimnaziul unic şi la Şcoala medie elementară de meserii (1947-1952), ambele din Baia de Aramă, apoi se transferă la Corcova şi Turnu Severin (1953-1954). În 1955 ocupă, prin concurs, postul de cercetător ştiinţific şi secretar al Societăţii de Ştiinţe Istorice şi Filologice, iniţiind apariţia publicaţiilor *Limba şi literatura* şi *Studii de literatură universală.*

După ce părinţii sunt deportaţi în Bărăgan, Emil Manu este arestat în 1958 şi condamnat de Tribunalul Militar Bucureşti (sentinţa 280/6 iunie 1960) la 6 ani închisoare, 4 ani de interdicţie şi confiscarea averii pentru infracţiunea (oficială şi oficializată) de „uneltire contra ordinei sociale prin agitaţie", întrucât în anii 1956-1957 a afirmat că „în ţara noastră nu este asigurată libertatea scrisului şi exprimării gândirii, că literatura realist-socialistă este înapoiată, că scriitorii contemporani nu ar scrie din convingere, ci din interese materiale". Afirmaţii absolut reale, dar condamnabile în acel context politic est-european, după evenimentele din Ungaria din 1956, când Gheorghiu-Dej voia să-i demonstreze lui Hruşciov că deţine frâul puterii politice, astfel încât caraghiosul lider politic să semneze actul retragerii trupelor sovietice din România (în 1958).

Emil Manu publică experienţa sa carcerală în volumul *Infernurile noastre. Jurnal de detenţie* (Bucureşti, Editura Crater, 1993), în care rememorează pentru posteritate „timpul pierdut", adică orele de anchetă, numeroase şi torturante, spre a-l reeduca. Acuzaţiile aduse de anchetatori sunt aberante, dar semnificative pentru contextul politic al acelor ani. Emil Manu este acuzat că „ponegreşte orânduirea pe care noi o consolidăm cu mândrie", iar tu, „în loc să scrii despre înfăptuirile noastre, aştepţi să ne invadeze duşmanii imperialişti", că a vorbit „despre un roman duşmănos ca *Rusoaica*", că „romanul *Mitrea Cocor* e un eşec şi că nu pare scris de autorul *Baltagului*", că Brâncuşi „trebuie luat în braţe de noi, nu ignorat şi stigmatizat ca un duşman", că Arghezi e un „extraordinar poet" etc., etc. I se impută că are relaţii cu Paul Verlaine, activând împreună „într-o organizaţie duşmănoasă imperialistă".

E liberat („unde mi se dă o sumă de bani: 400 lei pentru doi ani de muncă forţată"), este obligat să se angajeze în construcţii ca hamal. În 1965, Tudor Vianu, ca director general al Bibliotecii Academiei Române, îl angajează „colaborator-zilier" la depozitul de dublete, apoi se transferă redactor documentarist la Editura Muzicală şi abia în 1967 reocupă postul de cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei Române. În 1973, devine membru al Uniunii Scriitorilor, iar în 2000 primeşte Premiul Academiei Române pentru volumul de poezii *Utopia nopţii.* În 2005 se stinge din viaţă după o lungă suferinţă. A scris poezie: *Incunabile* (1969), *Ceremonia faianţelor* (1971), *Ora magnoliilor* (1976), *Ultima corabie cu pânze* (1976), *Vesperalia* (I-II, 1980), *Ora reveriilor* (1989), *Utopia nopţii* (1998), *133 de poezii* (1999); proză: *Mica „eroica"* (1971), *Roza vânturilor* (1980), *Poveştile de la ora şapte* (1983), *Spaţiul etern* (1985), *Infernurile noastre* (1993), *Galaxia eros* (1997); critică şi istorie literară: *Traian Demetrescu* (1956), *Prolegomene argheziene* (1968), *Reviste româneşti de poezie* (1972, 2001), *Poezie şi istorie la 1848* (1974), *Sinteze şi antisinteze literare* (1975), *Arghezi, contemporanul nostru* (1977), *Eseu despre generaţia războiului* (1978), *Arta poetică la români* (1979, 2002), *Ion Minulescu* (1981), *Sensuri moderne şi contemporane* (1982), *Dimitrie Stelaru* (1984), *Cafeneaua literară* (1997), *Ion Caraion* (1999), *Eminescu în spaţiu şi timp* (2000), *Generaţia literară a războiului* (2000), *Viaţa lui Marin Preda* (2003), *Istoria poeziei româneşti moderne şi moderniste* (2004). Are şi alte lucrări, în colaborare, traduceri, iar în manuscris *Dicţionarul poeţilor de azi.*

Emil Manu a scris o carte interesantă, inedită în peisajul literar românesc, *Cafeneaua literară*, ca mit simbolist, despre care el însuşi notează: „Într-o istorie neanecdotică a literaturii, cafeneaua literară e o emanaţie a simbolismului, în calitate de curent estetic. Asta nu înseamnă că înainte de simbolişti, scriitorii lumii n-au frecventat cafeneaua, ca spaţiu istoric conjunctural sau chiar ca spaţiu cotidian de comunicare cu publicul. Chiar romanticii aveau cafenele în care se întâlneau şi unde se iscau dispute de idei estetice, un fel de permanent colocviu polemic. Dar simboliştii au reformat acest miraj spaţial (artistic, desigur), creându-i şi o doctrină."

În volumul *Cafenea literară*, Emil Manu se opreşte asupra cafenelei româneşti, frecventate de scriitori remarcabili: Macedonski, Minulescu, Pompiliu Constantinescu, N. Crevedia, Şerban Cioculescu, Ion Barbu, Virgil Carianopol etc.

Iată ce a scris Emil Manu despre: *Urmuz la Capşa*

În revista Cugetul românesc, *condusă de Ion Pillat şi Tudor Arghezi, Urmuz şi-a publicat prozele sale bizare şi foarte originale ca formulă estetică, formulă ce va fi adoptată şi brevetată în Franţa mult mai târziu cu numele de literatura absurdului sau literatura deriziunii, de un alt român: Eugen Ionescu.*

Urmuz frecventa Capşa în compania lui Tudor Arghezi şi îl aflăm angajat în jocurile literare ale cafenelei. Geo Bogza, în dialogurile cu Diana Turconi, din volumul Eu sunt ţinta, *Editura Du Styl, 1995, p. 49-50, ne spune că bizarul Urmuz a scris fabula* Cronicari, *în cafenea, pe un joc de rime dat de cineva dintre obişnuiţii localului şi de sub pana „fabulistului" ad-hoc, zice Geo Bogza, „a ieşit..." [...Cică nişte cronicari].*

Consumatorii de la Capşa, se spune, au făcut haz la citirea producţiei acestui anonim scriitor care avea să devină celebru, cel puţin la Bucureşti. Poate numai Arghezi să fi gândit cumva la posibilul răsunet al operei pe care el a lansat-o.

Emil Manu a fost un scriitor notabil, care a cunoscut suferinţa în puşcăriile bolşevice şi care merită adus în actualitate, măcar la centenarul naşterii sale. Cât despre Urmuz al cărui centenar (al morţii) se apropie, cărturarii-colaboratori ai excelentei reviste *Curtea de la Argeş* îi valorifică plenar creaţia şi-l readuc în realitatea europeană.

Semn(al) de carte

Ştefan Mitroi, *Adu-ţi aminte să nu uiţi,* Editura Rao, Bucureşti, 2022

Cai, hoţi de cai, ibovnice, lăutari, prinţese, muscali, turci, francezi, trăsuri, sănii, ninsori, crânguri călătoare, nunţi şi înmormântări, bâlciuri, căluşari, bătăi cu flori, Zărezeanul, Tontoroiul femeilor şi alte obiceiuri uitate azi – toate acestea cuprinse în curgerea unui secol, care înseamnă copilăria şi tinereţea unui oraş născut din florile unei câmpii din sud. Dar nu oraşul cu pricina este personajul principal al romanului, ci omul ce s-a născut din aceleaşi flori şi în aceeaşi zi cu el.

O poveste fascinantă despre viaţă şi moarte, despre trecerea timpului, despre dragostea ce nu trece odată cu timpul.

Şi un scriitor a cărui semnătură cântăreşte mult în literatura de azi: Ştefan Mitroi. (De pe coperta a patra a cărţii)

Ioan Păunescu, *Incursiune în lumea Vietnamului,* Editura RawexComs, Bucureşti, 2022

Volumul se vrea o succintă prezentare a geografiei, istoriei (până la unificarea ţării din 1975) şi a unor elemente de cultură şi civilizaţie vietnameză. Este o carte de prezentare şi de cunoaştere a Vietnamului, care cred că lipsea românilor (şi poate nu numai lor). Sper ca modesta mea lucrare să constituie o punte suplimentară pe calea prieteniei şi cooperării reciproc avantajoase dintre cele două popoare prietene, poporul român şi poporul vietnamez. (Autorul, pe coperta a patra)

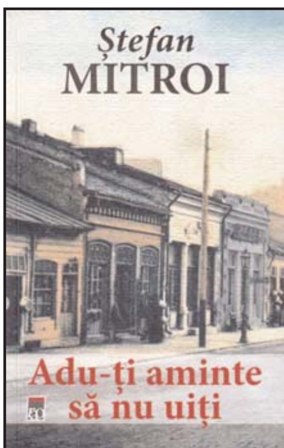
Iulian Chivu, *Indezirabil,* roman, Editura Sitech, Craiova, 2022

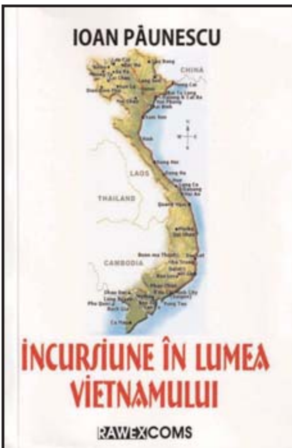
Inalienabilul drept la viaţă – viaţa ca dar divin – se arată a fi de prisos dacă nu este însoţit şi de dreptul la libertate. În romanul *Indezirabil,* printr-o eroare judiciară tardiv remediată, personajul principal suportă o gravă atingere adusă acestui drept, ceea ce îi afectează demnitatea şi îi traumatizează restul vieţii, fiind nevoit să ducă după sine umbra unei false vinovăţii şi s-o deconteze din propria imagine. Conştiinţa personajului se va zvârcoli dramatic, cu argumente *pro* şi *contra*, între tentaţiile pasagere ale ripostei şi înţelepciunea iertării hristice. (Pe coperta a patra a cărţii)

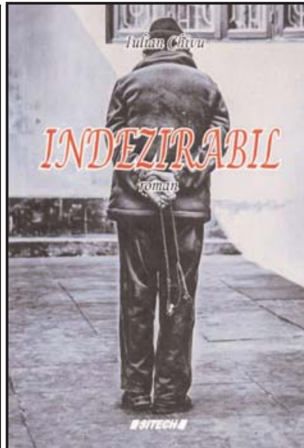
Cristian Mocanu, *Magica Geţie,* Editura Karta-Graphic, Ploieşti, 2020

În persoana lui Cristian Mocanu avem de-a face cu un stihuitor înnăscut, nu făcut, în sensul definiţiei argheziene.

El nu-şi provoacă anume vâna poetică pitulată în sensibilitate... El zemuie, supurează poezie – fie-mi iertaţi termenii poate prea plastic asociaţi – ca dintr-o rană a nevăzutului din el şi care nu i se va vindeca niciodată. Dacă la toate acestea mai adăugăm şi propensiunea lui pentru teme din aria sistemică a valorilor istorice ale culturii naţionale, avem imaginea unui condamnat la conştiinţa Românească prin sublima ispăşire poetică. Forma, adesea rondelul, e doar un pretext pentru soluţii stilistice surprinzătoare, purtătoare chiar de marcă experimentală. (Valeriu Pricină, pe coperta a patra)

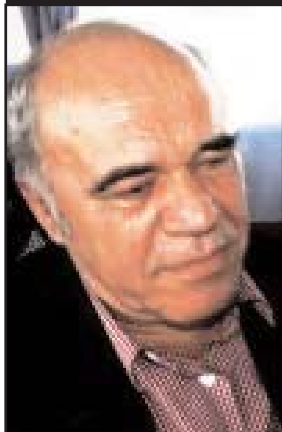

Urmele şi paşii Poetului

Florentin POPESCU

La ediţia a XV-a Târgului de carte Bookfest am trăit câteva din acele bucurii şi surprize care nu se pot uita niciodată. Prima dintre ele a fost întâlnirea cu d-na Filoteea Barbu Stoian, care mi-a dăruit cel mai recent volum al d-sale, *Cartea de la Grădina Icoanei* (Editura „Antim Ivireanul“, Râmnicu Vâlcea, 2022), iar cea de a doua descoperirea standului intitulat „Librăria Adrian Păunescu“, unde am întâlnit-o pe fiica poetului, Ana Maria Păunescu, nu atât în ipostaza sa de poetă (chiar în acele zile urma să-i apară volumul de debut), cât în aceea de manager.

Cele două întâlniri se leagă între ele fiindcă, nu-i aşa?, toate se leagă între ele pe această lume.

Spun şi scriu că doamna Filoteea Barbu Stoian mi-a făcut o mare bucurie, întrucât, imediat ce am ajuns acasă, am răsfoit şi apoi am început să citesc fără a mă mai opri până la sfârşitul întregului volum dăruit cu generozitate. L-am citit cu dublu interes: pentru că în galeria prietenilor şi colegilor mei scriitori d-na Filoteea Barbu Stoian ocupă un loc aparte. Atât ca om, cât şi ca scriitor. Cărţile de amintiri pe care le-a tipărit până acum (în treacăt fie spus, la una din ele, *Umbre pe scrisori* din 2014, am avut plăcerea şi totodată privilegiul de a-i scrie prefaţa), de o inestimabilă valoare pentru istoria literaturii noastre contemporane, aduc informaţii inedite despre biografia unor scriitori şi, în plus, se citesc cu mare interes şi curiozitate.

În ce mă priveşte, curiozitatea trezită de cartea recentă mi-a fost satisfăcută în mare măsură prin aceea că autoarea, scriind o monografie a fostei Şcoli Centrale de Fete (într-o vreme purtând numele de Liceul „Zoia Kosmodemianskaia“) mi-a dezvăluit (şi cred că nu numai mie!) o serie de adevăruri despre foşti elevi ai acestei instituţii de învăţământ, ajunse personalităţi ale culturii naţionale. Între acestea, fără îndoială, cea mai importantă rămâne poetul Adrian Păunescu, singurul băiat dintr-o clasă plină de fete (era perioada de început a „mixtării“ liceelor).

Dar înainte de a mă opri la imaginea scriitorului, aşa cum era el în perioada şcolarităţii şi aşa cum i-a păstrat amintirea d-na Filoteea Barbu Stoian, simt nevoia să arunc un arc peste timp, să fac un exerciţiu de memorie şi să spun câte ceva legat de propriile-mi imagini ale poetului Adrian Păunescu, pe care l-am întâlnit cam în perioada în care era la începuturile afirmării lui literare pe plan naţional.

Autorul viitoarelor *Ultrasentimente* era, ca şi mine, ca şi alţi reprezentanţi a ceea ce critica literară avea să numească mai târziu „Generaţia '60“, student la Facultatea de Limba şi Literatura Română de la Universitatea din Bucureşti.

Şi eu şi alţii, colegi de studii în ani mai mici ori mai mari, îl întâlneam fie pe holul facultăţii, fie pe la cenaclurile literare importante (cum era, bunăoară, Cenaclul „N. Labiş“ de la Casa Scriitorilor), fie, destul de rar, la Cofetăria „Albina“, aflată la întretăierea drumurilor a trei facultăţi: Filologia, Arhitectura, Institutul de Teatru, deşi în acel mic şi înghesuit local, astăzi pustiu, de pe strada Academiei, se strângea zilnic cam toată floarea scriitorimii ce aspira la gloria literară şi râvnea să intre în atenţia celor două edituri, „Tineretului“ şi „Editura pentru Literatură“, ce începuseră pe atunci să publice o frumoasă colecţie a debutanţilor, „Luceafărul“ (în care, de altfel, nu puţini dintre autorii de atunci aveau să fie tipăriţi). Începutul îl făcuse, dacă nu cumva mă înşeală memoria, Nichita Stănescu, urmat de Marin Sorescu, apoi de toţi ceilalţi poeţi ai generaţiei amintite.

Totdeauna grăbit, mai mereu cu o mapă sub braţ, Adrian Păunescu venea rar la „Albina“, stătea puţin şi pleca mai departe, neplăcându-i să stea la conversaţii cu colegii şi nici să adaste minute sau ore în şir lângă o ceaşcă de cafea. Îl văd, parcă acum, străbătând scurta distanţă dintre facultate şi cofetărie.

Ne cunoşteam mai mult din vedere şi (asta ar putea să însemne o laudă din partea mea, dar nu e!) de câte ori ne întâlneam, el era primul care saluta. Atât şi nimic mai mult.

Vreau să cred că-mi purta şi un anume respect, poate şi pentru că de multe ori ne vedeam la redacţia revistei *Amfiteatru* (din prima ei serie, condusă de Ion Băieşu şi Fănuş Neagu) din strada Brezoianu 13, adresă expres menţionată şi într-una din poeziile lui de început, ca una dintre iubirile de atunci.

Şi, dacă stau să mă gândesc mai bine, era şi firesc să fie aşa de vreme ce *Amfiteatru* era o tribună de afirmare a tinerelor talente, o publicaţie destul de liberală pentru acei ani (1966, 1967, 1968).

Dar totul avea să fie curmat brusc şi brutal în 1968 când, sub pretextul insuficientei educaţii făcute tineretului prin presă (ceea ce ar fi generat la Anul Nou nişte manifestări studenţeşti scăpate de sub control), revista a fost nevoită să-şi schimbe profilul, să renunţe la unii colaboratori valoroşi şi să devină o tipăritură „cuminte“ şi fără personalitate. Noi, cei care până atunci semnam în *Amfiteatru,* a trebuit să ne înfrângem mânia şi nemulţumirea, să ne împrăştiem care încotro şi să căutăm alte căi de afirmare.

Adrian Păunescu era, însă, din ce în ce mai cunoscut. Şi ca om, şi ca poet. Ca om, prin prezenţa în cercurile şi cenaclurile literare, ca şi în redacţia revistei *Luceafărul.* Ca poet, într-o lume literară în care venea tumultos, hotărât, sigur pe sine, convins (şi convingându-i şi pe alţii) că are ceva de spus în poezie. Şi nu numai în poezie, ci şi în publicistică, aşa cum avea s-o demonstreze puţin mai târziu prin revitalizarea revistei *Flacăra* – ajunsă o publicaţie de referinţă. Prin colaboratorii ei, ca şi prin materialele publicate, o tribună socială puternic ancorată în actualitatea vremii. La fel ca şi cenaclul afiliat revistei şi în cadrul căruia s-au afirmat mulţi cântăreţi de muzică folk şi nu numai.

Cu *Ultrasentimente*, volumul de debut al lui Adrian Păunescu, literatura contemporană marca un nou şi important moment – cel al implicării poetului în multele şi marile probleme ale societăţii în care îi era dat să trăiască.

Închid largul arc de timp şi revin la elevul Şcolii Centrale din Bucureşti, Adrian Păunescu, cel despre care d-na Filoteea Barbu Stoian a scris acum frumoase pagini în cartea sa de amintiri.

Într-o rapidă, fugară trecere în revistă a liniilor de portret ale fostului elev, văzut peste ani, autoarea notează: „În poezia contemporană, nu-i personalitate mai puternică decât Adrian Păunescu. El nu mai aşteaptă cu răbdare recunoaşterea din partea unei posterităţi, poate, ingrate. Nici pe critici nu i-a implorat să scrie despre el, i-a provocat să-l înalţe sau să-l defăimeze. Are geniu, confirmat de opera întreagă de care naţiunea română avea nevoie pentru a se exprima cu voce tare, în mers. (...) Am sunat la el în aprilie 1993. «Spuneţi, doamnă, despre ce este vorba! (...) Aduceţi materialul la mine!», când eu nu-i spusesem că vreau să dau vreo replică. Dacă i-aş fi spus că ar fi mai bine să scrie altcineva, precis mi-ar fi răspuns: «Dacă nu puteţi lupta, de ce m-aţi sunat?» Nu-i plac oamenii slabi, fără voinţă, învinşi.“

Din cartea d-nei Filoteea Barbu Stoian aflăm (pentru prima oară? Poate) între altele şi cum a debutat poetul-elev Adrian Păunescu: „La Şcoala Centrală s-a organizat o şezătoare literară cu poeţii invitaţi: Mihu Dragomir, Nicolae Tăutu, Teodor Balş, Dan Deşliu, Niculae Stoian. (...) După ce poeţii de pe scenă au terminat de citit versurile lor şi au încetat doritele aplauze, Mihu Dragomir a întrebat dacă sunt în sală amatori să citească propriile versuri. *Luceafărul* se ocupa de lansarea tinerilor începători şi la asemenea întâlniri se descopereau noi şi noi talente.

Şi cum sfioşenia domina atmosfera feminină, spre scenă s-a îndreptat tânărul cu părul blond, zburlit, purtând un caiet şcolar dictando din care a citit şi a tot citit, încât nici unele aplauze insinuante nu l-au oprit. Era Adrian Păunescu, apărut în faţa publicului şi ca poet, nu numai ca interpret în piese de teatru pe care le regiza cu profesoara sa de limba română, doamna Alexandra Verdeş, care lansase pe mica scenă din amfiteatru pe actriţele Silvia Popovici şi Violeta Andrei. În *Spaţii* (revista şcolii, n.n. F.P.) profesoara scria despre elevul preferat: «Aici am întâlnit un adolescent înalt şi blond, care prin prezenţa lui mixta o clasă de 39 de elevi matematicieni.

Venise de pe plaiurile Olteniei şi nu era decât freamăt şi poezie. Talentul lui Adrian Păunescu exploziv, energia şi sinceritatea lui, puterea excesivă de muncă au făcut din el primul meu colaborator în munca literar-artistică din şcoală, tânărul meu prieten, care mă uimea cu puterea lui vulcanică şi cu uşurinţa de a crea imagini literare. Adrian era o cascadă neîntreruptă de metafore, comparaţii, hiperbole, care usturau retina prin noutatea lor; era dăruit numai poeziei în care se avântase într-un iureş cotropitor, din care nu mai putea fi oprit. «Vă place? E bine?» – mă întreba cu voce repezită, emoţionată, pironindu-şi privirile albastre, mari şi iscoditoare asupra mea, în timp ce încrederea mea creştea neclintită în el.“

Coroborând amintirile proprii cu o serie de date, aflate în înscrisurile vremii, doamna Filoteea Barbu Stoian ne-a dat acum nu numai o scriere cu caracter memorialistic, ci şi o veritabilă fişă de istorie literară – de unde şi ideea că la elevul Adrian Păunescu viaţa era şi literatură, cum lesne şi frumos se poate vedea în poemul *Baladă de băiat blond:*

Nu prea demult, nu prea departe,
Nu prea profund, nu prea banal
Treceam serafic şi voal –
Pe sălile de marmuri moarte
Ale Liceului Central,
Elev al secţiei real.

Da-abia-mplinisem şaisprezece,
Eram şi trist şi gânditor
Aveam o sete de-a-nţelege,
Curtam o patimă de zbor.

Iubind mereu o mai frumoasă
Elevă, gata să-i rezist,
Şi singur, eu bărbat în clasă,
Dam clasei caracterul mixt.

Dar lăsând gluma la o parte,
Am să mă recompun duios,
Iubeam pe viaţă şi pe moarte
O fată de azur frumos.

Ea îmi era cu-un an mai mică,
Eu sufeream că ea avea
Orarul pus la o adică
Tocmai în libertatea mea.

Nu ne-ntâlneam decât arare,
Eram un cuplu tulburat,
Dar pe iubirea noastră mare,
Oh, despărţirea s-a lăsat.

Despre poezia lui Adrian Păunescu, dar mai ales despre Omul Adrian Păunescu s-a scris şi se va mai scrie, chiar dacă literatura noastră parcă este urmărită de un blestem – acela ca după dispariţia fizică a unui poet, acesta să intre pentru o vreme într-un nemeritat con de umbră.

În ce-l priveşte pe Adrian Păunescu, el a fost şi rămâne „un poet de neînlăturat, avid de glorie, devorant, întunecat, pătimaş, plin de himere, iar în cântecele lui, plin de îngăduinţă... Tip cu repulsii violente, Păunescu e răsfăţat şi impulsiv, dar în acelaşi timp şi tandru“ (Fănuş Neagu).

→

Lucian Blaga şi demonstraţia existenţei spaţiului mioritic

Olimpia IORGA-POPESCU

După cum se ştie, în anul 1926, filosoful, poetul, dramaturgul şi eseistul Lucian Blaga a intrat în diplomaţie, ocupând succesiv funcţiile de ataşat cultural şi consilier de presă la ambasadele din Varşovia, Praga, Berna (1926-1932) şi Viena (1932-1937), iar apoi a fost numit subsecretar de stat în guvernul Octavian Goga. În perioada în care a funcţionat la Viena, a publicat, în ţară, în 1936, la Editura Cartea Românească, volumul *Trilogia Culturii,* cu subcapitolele *Orizont şi stil, Spaţiul Mioritic, Geneza Metaforei* şi *Sensul Culturii.* Datorită acestui fapt, în toate cărţile de istoria literaturii române, în toate articolele pe care le-am citit, se ia ca an al primei publicări a operei *Spaţiul Mioritic* anul 1936.

Având în vedere importanţa acestui concept pentru cultura şi istoria poporului român, ca semn totemic al sufletului românesc, consider necesar să fac anumite precizări şi sublinieri care să ne întregească ideea despre bogăţia şi infinitatea structurilor spirituale ale subconştientului uman. În perioada în care Lucian Blaga a funcţionat la Viena (1932-1937), acolo a scris textul despre *Spaţiul Mioritic*, el însuşi precizând că în *martie 1935* a încheiat forma definitivă a acestuia. De asemenea, a precizat că textul a fost conceput şi finalizat în districtul Potzleinsdorf, unde probabil atunci era situată, ca şi alte ambasade, ambasada României. Dacă urmărim cronologic acele zile, observăm că în martie 1935 a finalizat textul despre *Spaţiul Mioritic*, în aprilie l-a expediat la Bucureşti (altele erau mijloacele de comunicare atunci), astfel că, imediat, în mai, adică în nr. 5/1935 al revistei *Gândirea* el a apărut cu textul pe care îl citim şi astăzi. Deci data primei publicări a acestei capodopere a lui L.B. este luna mai 1935. Textul de atunci, din martie 1935, a fost dedicat lui Vasile Băncilă.

Pe lângă multele valori spirituale ale acestei opere, subliniate de critica literară, de istoria şi filosofia literaturii române, de numeroase articole şi comentarii (G. Călinescu, D. Murăraşu, Ov.S. Crohmălniceanu, Marian Nencescu ş.a.), voi preciza că în totalitatea ei lucrarea are structura unei *teoreme de existenţă*, deoarece autorul analizează adevăruri care sunt ipoteze şi pe care se poate baza, apoi demonstrează că această structură se relevă prin doinele şi baladele româneşti, iar în final concluzionează existenţa acestui spaţiu de *sub epiderma sufletului nostru,* cum spune L.B., independent de voinţa noastră. De altfel, apropierea lui L.B. de matematică s-a vădit prin una din cele mai complete analize ale gândirii magice privind numărul imaginar *i,* cu proprietatea că pătratul său este egal cu –1, iar Nicolae Balotă, care i-a fost student, a văzut în L.B. la catedră *chipul unui geometru şi al unui umanist al Renaşterii.* În matematică, pentru orice entitate creată sau *făptură matematică*, cum spunea Petre Sergescu, se arată că ea este bine definită, existenţa ei este pe deplin determinată, ca şi relaţia în care ea se află cu alte entităţi matematice.

În demonstrarea existenţei *Spaţiului Mioritic* autorul porneşte de la observarea unor manifestări ale spiritului uman, de la cele care exprimă fondul unic al adâncimilor subconştientului nostru, despre a cărui profunzime Sofocle spunea *În lume-s multe mari minuni/ minuni mai mari ca omul nu-s*, idee preluată de Shakespeare şi exprimată de Hamlet: *Există mai multe lucruri în cer şi pe pământ, Horaţiu, decât se visează în filosofia ta.* Deşi tăgăduieşte primatul muzicii asupra celorlalte arte, Blaga admite totuşi că doina românească, în interpretarea ei

autentică, relevă spaţiul, peisajul ondulat pe care destinul i l-a hărăzit românului, care, urcând şi coborând şi iar urcând şi iar coborând, *Pe-un picior de plai/ Pe-o gură de rai,* a făcut ca destinul său să fie legat prin structura sa psihică de viaţa pe plai. (Primatul muzicii asupra celorlalte arte a fost subliniat un an mai târziu, în 1936, de către Vintilă Horia în articolul *Melodia Spaţiilor,* revista *Gândirea* nr. 7/1936.) În finalul comentariului sau, L.B. admite că muzica este un mijloc de expresie a fondului sufletesc subconştient al sufletului uman, că ascultând un cântec totdeauna ne imaginăm orizontul spaţial în care se manifestă sufletul care se exprimă în acea melodie. L.B. arată că nu este vorba de o înrâurire a peisajului asupra muzicii, ci despre modul cum spaţiul înconjurător se integrează în angrenajul unui suflet şi, primind unele amprente din partea acestuia, se cristalizează structuri spaţiale în subconştientul uman. L.B. numeşte *spaţiu-matrice* acest orizont spaţial al subconştientului, ca realitate sufletească şi care dă unitatea şi specificul unei culturi. Cu alte cuvinte, autorul consideră că un anume spaţiu vibrează într-un cântec pentru că el există în substratul sufletesc al acelui cântec, îmbogăţind acel spaţiu cu unele calităţi care lipsesc peisajului care l-a generat.

În analiza *orizontului* *spaţial al subconştientului,* autorul consideră că doinei îi revine o însemnătate care n-a fost niciodată pe deplin subliniată în toată semnificaţia ei. Aşa cum în cântecul popular argentinian s-a întrupat *o melancolie fierbinte a cărnii,* stârnită solar, aşa cum cântecul popular rusesc se pune în relaţie cu stepa, tot aşa, ascultând o doină, aceasta evocă un orizont specific: orizontul înalt, ritmic şi indefinit, alcătuit din deal şi vale. *Doina, cu rezonanţele ei, ni se înfăţişează ca un produs de o transparenţă desăvârşită, în dosul ei ghicim existenţa unui spaţiu-matrice sau a unui orizont spaţial ce sugerează ideea plaiului, se exprimă în ea melancolia, nici prea grea nici prea uşoară, a unui suflet care suie şi coboară pe un plan ondulat indefinit, tot mai departe, iarăşi şi iarăşi, sau dorul unui suflet care vrea să treacă dealul ca obstacol al sorţii şi care totdeauna va mai avea de trecut încă un deal şi încă un deal, sau duioşia unui suflet, care circulă sub zodia unui destin ce-şi are suişul, coborâşul, înălţările şi cufundările de nivel, în ritm repetat, monoton şi fără sfârşit.*

În finalul acestui comentariu, L.B. concluzionează, exact ca într-o teoremă, că în subconştientul nostru există acest spaţiu-matrice, înalt şi indefinit ondulat, înzestrat cu accente ale unui destin, încuibat subteran în sufletul românesc, spaţiu pe care îl numeşte *spaţiul mioritic*. Pentru a explica unitatea stilistică a unei culturi nu se poate porni numai de la analiza peisajului, în care de veacuri un popor îşi duce existenţa, nici numai de la analiza unor sentimente legate de acest peisaj, ci de la analiza spaţiului-matrice ca realitate sufletească. În acest context, L.B. se întreabă *când s-a născut poporul românesc?* Răspunsul pe care îl dă este: *Poporul românesc s-a născut în momentul când spaţiul-matrice a prins forme în sufletul său, spaţiul-matrice sau orizontul subconştient specific care alături de alţi factori a avut darul să determine stilul interior al vieţii sale sufleteşti.*

Autorul articolului comentează şi existenţa spaţiului mioritic, ca structură sufletească a celor care locuiesc la şes sau, cum spune el, *pe bărăgane*, şi demonstrează că şi aceştia au permanent nostalgia plaiului, iar arhitectura satelor nu este precum cea a saşilor, case lipite una de alta, ci văile care le separă pe cele *aruncate pe dealuri* sunt acum înlocuite de spaţiile verzi dintre ele, ca nişte silabe neaccentuate. De asemenea, arată că în acelaşi peisaj pot exista mai multe culturi, separate prin spaţii-matrice diferite.

Dacă graiul românesc a evoluat în etape infinitezimale, a suferit şi mai suferă şi astăzi unele mutaţii, iar dacă peisajul geografic a suferit unele schimbări, ceea ce s-a păstrat cu străşnicie a fost spaţiul-matrice al sufletului românesc, cel care a dat românului, oriunde s-ar fi găsit el, nostalgia plaiului.

Bibliografie

1. Lucian Blaga, *Experimentul şi spiritul matematic,* Ed. Humanitas, 1998.

2. Lucian Blaga, *Despre gândirea magică*, Ed. Garamond, 1992.

L-am reîntâlnit pe poet prin 1993-1994, pe când eu eram redactor la ziarul guvernamental *Vocea României* şi am fost trimis de acest cotidian să însoţesc Cenaclul „Totuşi iubirea“ la un turneu în Basarabia. Un turneu care, din păcate, n-a mai avut loc, deoarece vameşii din Republica Moldova nu ne-au permis să intrăm în ţara lor. Zadarnic o dimineaţă întreagă poetul a tot vorbit la telefon cu autorităţile de acolo, permisiunea ne-a fost interzisă.

Ingenios, conducătorul cenaclului s-a gândit atunci că nu e chiar totul ratat. A telefonat la Vaslui, iar seara, în oraşul de reşedinţă al judeţului cu acelaşi nume a avut loc un spectacol care, în ciuda organizării pripite, a fost, totuşi, grandios...

În alt plan, le-aş aminti acum celor care mai bârfesc ori cârtesc pe la colţuri despre Adrian Păunescu, faptul că el, în calitate de senator, a fost iniţiatorul legii prin care scriitorii şi artiştii în general au primit şi mai primesc şi azi, ca ajutor din partea statului, cuantumul unei jumătăţi din pensia pe are o are fiecare – ceea ce, se ştie, contează enorm într-un domeniu în care – o ştie o lume întreagă! – retribuţiile la senectute ale acestora sunt infime, abia asigurând un trai modest...

Viaţa n-a vrut să fiu un apropiat al lui Adrian Păunescu, deşi, sunt aproape sigur că, dacă l-aş fi abordat, m-ar fi inclus şi pe mine în cercul lui de colaboratori pe vremea când conducea revista *Flacăra.* Am preferat să rămân, atunci şi mai târziu, ceea ce deprinsesem în lungi ani de muncă – redactor de editură.

Nefiind eu, aşadar, un apropiat al lui Adrian Păunescu, n-aveam să fiu un apropiat nici al celor doi fii ai lui, Ana Maria şi Andrei. Acesta din urmă m-a invitat (şi eu am participat!) în urmă cu mai mulţi ani la un festival „Adrian Păunescu“ la Craiova. Atât şi nimic mai mult.

M-am bucurat, dacă pot spune aşa, de împlinirile postume ale fostului meu coleg de facultate.

M-am bucurat mai în urmă şi când am aflat că pe linia paternă Ana Maria are vocaţia gazetăriei şi, mai mult decât atât, că scrie versuri, după cum, la fel, m-am bucurat că Andrei este, din câte am auzit, profesor universitar şi cântăreţ de muzică folk (şi nu numai). De altfel, l-am şi ascultat şi eu în această postură în câteva rânduri la unele televiziuni.

Iată, mi-am zis, că în familia lui Adrian Păunescu există o continuitate şi în plan biologic şi că nu numai urmele poetului sunt de neşters din memoria colectivă (prin cărţi, publicaţii, înregistrări ş.a.), ci şi continuitatea culturală a acestuia, Ana Maria şi Andrei fiind demni urmaşi în spirit şi faptă ai scriitorului cu un loc sigur şi de nezdruncinat în cultura noastră. Lucru mare, pentru care nu găsesc cuvinte laudative pe măsură.

Cărţi şi autori

Templierii din Carpaţi, istorie, poveste şi mit

Ana DOBRE

Un roman care îmbină, într-o formulă proprie, cu ingrediente cunoscute din romanul lui Dan Brown, senzaţionalul, istoria, fantasticul şi ezotericul, este romanul *Templierul din Carpaţi* al lui Constantin Lupeanu (Editura RawexComs, Bucureşti, 2021), pe care îl include într-o trilogie cuprinzând *Ambasador în Musonia* şi *Crimă la MAE.*

Nu există similitudini de conţinut, evidente, între cele trei romane, fiecare cu formula lui narativă, cu subiecte diferite. De aceea, dacă vrea să afle neapărat vreo legătură, cititorul va trebui să o caute la nivelul experienţei auctoriale, al modului de a opta pentru o scriitură care să permită, deopotrivă, ficţiunea şi nonficţiunea. Constantin Lupeanu are un sac de poveşti, întâmplări pe care arde de nerăbdare să le împărătăşească hârtiei pentru a ajunge la un receptor doritor să le primească. Acest conţinut bogat (îşi) caută, de fiecare dată, formula narativă adecvată, care pare singura preocupare a scriitorului, concentrat nu atât pe ce va povesti, ci pe *cum* o va face.

În *Templierul din Carpaţi* alege formula romanului senzaţional, conceput pe fundalul unei istorii – sfârşitul secolului al XII-lea, începutul secolului al XIV-lea, pe fundalul, în Ţara Românească, domniei lui Basarab, cunoscut şi ca Negru Vodă, care permite şi ficţiunea şi nonficţiunea. Documentul istoric este complet absorbit în ficţiune, însă, fiind doar un pretext pentru a imagina o poveste în care amestecă ingredientele senzaţionalului. Tot ceea ce ar putea fi document istoric – date referitoare la ordinul Cavalerilor Templieri sau evenimentele domniei lui Negru Vodă, domnitorul prezentat la limita dintre istorie şi legendă, inclus în mentalul folcloric ca personaj în variantele *Baladei Mănăstirii Argeşului,* este total topit în trama epică a unei duble naraţiuni, relevând, la suprafaţă, un scenariu realist şi, în subsidiar, unul mitic, care include ezotericul şi fantasticul.

Partea de legendă absoarbe informaţii legate de Ordinul Cavalerilor Templieri, de distrugerea din porunca regelui Filip cel Frumos, consemnată istoric la data de 13 octombrie 1307, cu arestarea Marelui Maestru, Jacques de Molay, urmată de supravieţuirea Ordinului în Ţara Românească, prin acţiunile lui Dan de Payens, urmaş al unuia dintre întemeietorii Ordinului, Hugues de Payens, şi pe supoziţia că Negru Vodă ar fi fost şi el unul dintre aceştia.

Naraţiunea are liniaritate. Dar şi întoarceri clarificatoare pentru a lumina din perspective diferite – a istoriei şi legendei, evenimentul/evenimentele şi legăturile cu Ţara Românească. Firul logic al poveştii se motivează ezoteric, menţinând un suspans de acest tip, prin capacitatea Marelui Maestru de a previziona faptele. În virtutea acestui lucru, el îl trimite pe Dan de Payens în Valahia, pentru ca, împreună cu domnitorul Negru Vodă, să pună bazele unei ramuri de Est a Ordinului, Negru Vodă fiind el însuşi un Cavaler Templier.

Romanul debutează cu drumul spre Valahia al lui Dan de Payens, însoţit de Armand de Montbard, deghizaţi ca negustori, şi de Gilbert/Gérard, iniţial credincios slujitor al Marelui Maestru şi al Ordinului, ulterior unul dintre trădători. Miza misiunii secrete este transferul tezaurului Ordinului, pentru a asigura supravieţuirea în Europa de Est şi continuitatea idealurilor Cavalerilor Templieri.

Acest prim fir al acţiunii este dublat de cel care îl priveşte pe valahul Alior Arim, descendent dac al unei familii care stăpâneşte întinse teritorii. Alior devine aliatul lui de Payens, ajutându-l să ducă misiunea la îndeplinire. Din tema centrală se trag apoi fire care îmbogăţesc povestea cu motivul iubirii. Armand o întâlneşte pe Ildike, poveste narată în detaliu, abandonată pentru un timp, pentru a reveni spre final, ca demonstraţie a puterii de supravieţuire a sentimentului autentic în cele mai nenorocoase împrejurări; Dan de Payens o întâlneşte pe Clael, sora lui Alior, mai întâi fugitiv, când imaginaţia inflamată o asociază unei amazoane, poveste urmărită, ca şi aceea dintre Alior şi Ilinca/Cozana, în toate momentele manifestării – înfiripare, apogeu, căsătorie, alternativ, ambele ilustrative pentru motivul de basm al căsătoriei cu o prinţesă. Povestea de dragoste dintre Alior şi Cozana/Ilinca este ceva mai complicată, în sensul răsfrângerii motivului duşmăniei dintre familii, dar, în deosebire de Romeo şi Julieta, dragosea se dovedeşte mai puternică, ura nu o înfrânge, cei doi ieşind, în ciuda dificultăţilor, triumfători şi, desigur, odată cu ei însăşi dragostea.

Destinul lui Dan de Payens ţine de legendă şi de senzaţionalul istoric. Căsătorit cu Clael, el se naturalizează, devine, în scenariul destinului previzionat de Jacques de Molay, banul Mărăcine, întemeiază o familie şi începe un drum în istoria ţării de adopţie. Ulterior, un descendent al familiei, Petru Mărăcine, se întoarce în Franţa, patria strămoşilor lui, şi devine cunoscutul peste secole poet Pierre de Ronsard.

Dincolo de acest senzaţional al istoriei şi al destinului, se află istoria pe care Constantin Lupeanu o reconstituie din perspectiva ficţiunii. Cantitatea de real şi de istorie este bine dozată în reconstituirea bătăliei de la Posada din capitolul 18, Cartea IV, un apogeu al istorisirii prin care se atestă patriotismul urmaşilor dacilor, odată cu viziunea domnitorului asupra unui viitor pe care-l construieşte convins că aparţine românilor.

Finalul punctează acest optimism, în fluxul căruia se reunesc prezentul prezentului – domnitorul Negru Vodă, şi prezentul trecutului, din perspectiva căruia îşi construieşte povestea Constantin Lupeanu.

Epilogul care prelungeşte datele istorisirii se încheie în rezonanţa ideii vieţii ca vis/iluzie. Ezotericul este ultima tuşă a romanului: „...Clael se întoarse spre el, doar mergea în stânga ei, dar nu-l mai văzu. Pata aceea luminoasă de albastru dispăruse. Se roti şi, într-adevăr, Ytsoc nu mai era. Dădu să-şi continue drumul, dar drumul nu mai era. Dispăruseră şi holdele. Ridică privirea spre cer şi cerul nu mai era. Minunându-se şi neştiind ce e cu ea, se uită în jos, dar pământul de sub picioarele ei nu mai era. Căută cu privirea în toate părţile. Nu văzu nimic şi atunci se gândi dacă nu cumva visase. Şi înţelese. Ea, Clael, nu mai era...”

Naraţiune antrenantă, ca dozaj al ingredientelor epice, romanul *Templierul din Carpaţi* se oferă lecturii cu mari promisiuni şi delicii.

Semn(al) de carte

***Istoria Bibliotecii Academiei Române. 1867-1885,* Lucrare publicată la iniţiativa şi sub coordonarea prof. ing. Nicolae Noica, Membru de onoare al Academiei Române, Director General al Bibliotecii Academiei Române, Editura Vremea, Bucureşti, 2022**

Biblioteca Academiei Române, creată în 1867, la un an după fondarea Societăţii Literare Române (devenită un an mai târziu Societatea Academică Română), a avut dintru început misiunea de a strânge la un loc, organiza şi pune în valoare colecţiile naţionale specifice; de a elabora şi edita Bibliografia Naţională retrospectivă pentru toate tipurile de documente. (…)

Astăzi, instituţia este cea mai mare şi mai importantă bibliotecă de erudiţie din România. Colecţiile sale au o structură enciclopedică, începând cu cele mai vechi texte în limba română (de la 1521 încoace) sau în limbile de cancelarie şi cult care au circulat în interiorul spaţiului până la ultimele publicaţii de orice tip şi pe orice suport. Fondurile acestui locaş de cultură se ridică astăzi la peste 14 milioane de unităţi.

Colecţiile speciale, aflate în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române, îi asigură acesteia un loc unic pentru conservarea manuscriselor şi cărţilor rare din Europa. Dintre ele, colecţia de manuscrise este cea mai bogată din ţară, iar colecţiile Cabinetului de Stampe, cele ale Cabinetului de Numismatică, ale Cabinetului de Muzică şi ale Cabinetului de Hărţi sunt adevărate puncte de referinţă în domeniu. (…)

(Din prefaţa la volum, „Carte frumoasă, cinste cui te-a scris!”, a acad. Ioan-Aurel Pop, Preşedintele Academiei Române)

Daniela Gîfu (coord.), *Smarald din praf de puşcă. Firiţă Carp – 70.* Evocări, Editura Vatra Veche, Târgu Mureş, 2022

8 aprilie 2022. Aici se încheie aventura noastră evocatoare, editată de Vatra Veche la Târgu-Mureş şi tipărită la Bucureşti (Cormina Print), în condiţii grafice şi de conţinut excelente, conform celor mai pretenţioşi ochi şi celor mai generoase suflete. Poate a zburat prea repede, fugărită de ameninţarea pandemică. Pagini vii, pline de o savoare nealterată de trecerea vremii despre unul dintre cei mai acribioşi condeieri, Firiţă Carp, remarcabil prin uşurinţa de adaptare la orice act de comunicare. Ferice de toţi cei care zăbovesc măcar o clipă în preajma sa... (Coordonatoarea, într-un „colofon” la finalul cărţii)

Puiu Răducan, *Sub icoana demnităţii de român,* Editura Mircea cel Bătrân, Băile Olăneşti, 2022

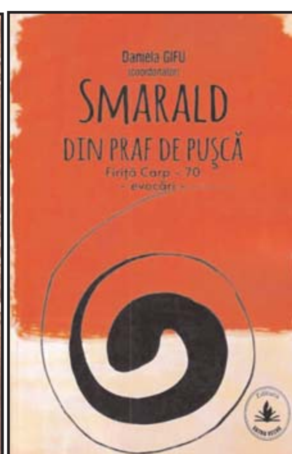
Domnul Puiu Răducan este un neobosit iubitor de neam românesc. Greu de acceptat pentru un observator lucid, precum autorul acestei cărţi, toate cele ce ating neverosimilul existenţial într-un secol 21 care ar fi putut fi altfel pentru România. De ce nu e, veţi afla din cartea domnului Gheorghe Puiu Răducan, care merită citită din drag de ce ar fi putut fi! (Otilia Sîrbu, în prefaţă)

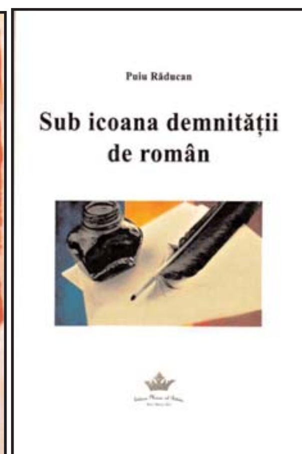
Mihai Sporiş, *Brâncuşi XXI. Atitudini, reportaje, semnificaţii,* Editura Intol Press, Râmnicu Vâlcea, 2022

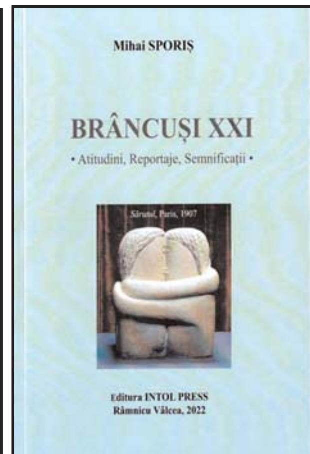
Iată-ne din nou în faţa unui volum de eseuri semnat de Mihai Sporiş, al 32-lea, de această dată unul închinat personalităţii excepţionale a lui C. Brâncuşi, din opera căruia autorul reliefează cele trei lucrări monumentale de la Târgu Jiu. (…)

Volumul de faţă este o culegere de articole şi analize scrise şi publicate în cea mai mare parte în presa culturală apărută sub egida Intol Press în perioada care se încheie în anul 2017, când Centrul Brâncuşi se instituţionalizează (este finanţat de Institutul Cultural Român). (Petre Cichirdan, în Cuvânt-înainte)

Poezia ca meditaţie şi rugăciune

Horia Ion GROZA

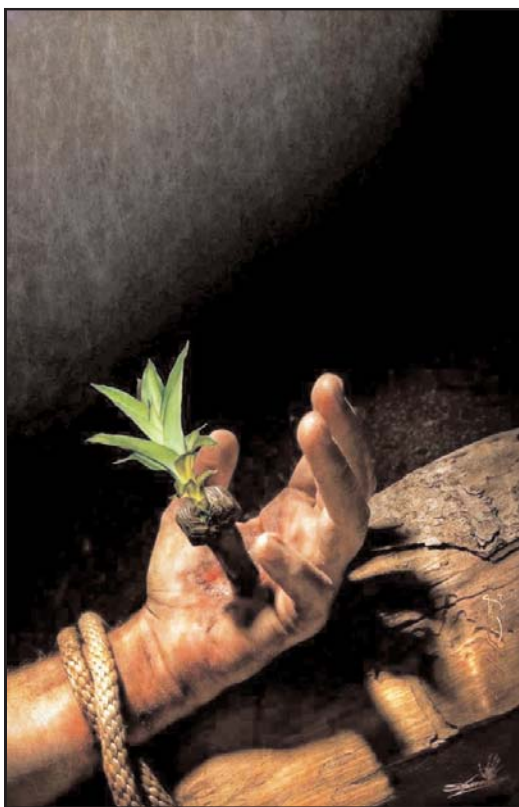
Cel mai recent volum al remarcabilului poet Pr. Theodor Damian, *Poemele de la Maria Eich* (Ed. Timpul, Iaşi, 2021), se distinge de restul bogatei sale creaţii lirice prin acea înţelepciune firească şi profundă la care se ajunge după o îndelungată experienţă de viaţă, când tumultul şi arderile se retrag în adâncuri lăsând la suprafaţă frumoase reţele cristaline prin care curge lin lumina. Părintele Theodor Damian a împlinit şapte decenii de viaţă şi a marcat acest nou prag al înţelegerilor existenţiale cu o minunată carte concepută în mare parte în cele şase luni de meditaţie creştină petrecute în oaza augustină a Mănăstirii Maria Eich, unde se retrăsese silit de carantina cerută de pandemie. Această mănăstire se află în Planegg, aproape de München, în Germania, şi a fost ridicată pe locul unde, prin anii 1710-1711, în scorbura unui stejar, era o icoană făcătoare de minuni a Maicii Domnului.

Abatele Henri Brémond (*Rugăciunea şi poezia*) remarca natura paradoxală a poeziei de natură religioasă: ea sună ca o rugăciune, care însă nu se roagă ea însăşi, ci face pe alţii să se roage. El observa că noi trăim la suprafaţă, deoarece ne temem, ne evităm şi chiar ne jucăm de-a-v-aţi-ascunselea cu noi înşine şi menţiona totodată gândul lui Paul Claudel că, de cel mult două-trei ori în existenţa noastră, conştiinţa noastră interioară intră deodată în acţiune şi atunci, pentru un minut, comunicăm printr-un nou sentiment cu o nouă persoană – este minutul când se dezvăluie persoana autentică din noi (fiinţa creată de Cel de Sus şi nealterată).

Scrisul, notează la rândul său poetul Theodor Damian, este o jertfă care deschide o poartă spre noi înţelegeri: „orice literă pe care o scrii/ sapă în tine o groapă/…/ Cu cât mai mult scrii/ cu atât creşte în tine, abisul/ ca o gaură neagră/ ce dă naştere unui nou univers" (*Ca mirele vrăjit*). Blaga spunea că poetul „scoate cuvintele din starea lor naturală şi le aduce în starea de graţie" (Lucian Blaga, *Elanul insulei*). Pentru receptarea deplină a acestei stări extraordinare este însă necesar un anume efort fără de care cititorul se pierde în efemer. Avertismentul Poetului vizează „pe cine înghite chitul acesta/ se ştie –/ pe cel care-mi citeşte poemul/ în fugă/ şi nu respiră adânc/ la fiecare vers/ la fiecare rimă/ ca după o noapte de rugă" (*Peste prăpastia trupului*). Cel care depune efort este răsplătit cu o nespusă bucurie şi cu o transfigurare interioară, dincolo de limitele comune ale simţurilor trupeşti. „Aşa îşi împlineşte poetul menirea/ aşa i se bucură pofta/ când trece peste prăpastia trupului/ şi ajunge/ în ziua a opta" (*Peste prăpastia trupului*).

Cartea *Poemelor de la Maria Eich* este ca o simfonie schubertiană cu limpezimi, cu rotunjimi perfecte. Ea îl conduce pe cititor ca pe un prieten intim, cu un ton cald şi firesc, prin multiple taine existenţiale, trecând dintr-o nuanţă într-alta, dintr-o aluzie biblică într-alta literară, cursiv, fără stridenţe, cu mână sigură, dar neostentativă, de experimentat cicerone, în pledoaria sa pentru a trăi căutând şi urmând pe Dumnezeu. „Dumnezeu/ este un fenomen acustic/ un Cuvânt la capătul tăcerii" (*Corectitudine metafizică*). Iar noi „suntem umbra Cuvântului/ de aceea nu putem rosti/ totul/ e bine să fii literă în Cuvânt". Trebuie să tindem spre „vremea/ când litera se va topi/ în Cuvânt/ ca înainte de facerea lumii", căci numai atunci vom ajunge, prin transfigurarea fiinţei noastre, să purtăm în noi „Cuvântul fără litere" care „va fi foc/ lumină şi slavă" (*Umbra cuvântului*). Poetul ne conştientizează că „ni s-a dat cuvântul/ ca să nu uităm/ cum să ne mişcăm/ şi cum să trăim/ căci vine timpul/ când moartea ne fură/ cuvântul/ aşa cum păpădiilor/ după înflorire/ le fură seminţele/ vântul" (*Du-te şi spune*). Drumul trece prin suferinţă, prin acea lungă tăcere la capătul căreia ne aşteaptă Cuvântul Care este Dumnezeu şi Care este deasupra morţii. „Orice rană/ vine dintr-o mare tăcere," dar „fără ea/ nu vei găsi niciodată/ drumul spre Înviere" (*Van Gogh II*).

Primul pas necesar este discernământul, izolarea din cele trecătoare, concentrarea pe esenţe, într-un cuvânt, Pustia. Este întâia treaptă din Scara Sfântului Ioan Climacus, Scara dumnezeiescului urcuş. Domnul Iisus a avut nevoie de pustie pentru o autodefinire stabilă înainte de a porni la munca Sa misionară. „Singura scăpare-i pustia/ de acolo începe/ cu adevărat/ veşnicia" (*Lăuntricul animal*). Cum bine spunea Ioan Alexandru, „Poetului i-a fost încredinţat/ Pustia s-o iubească şi străbată/ Întemeind din vămi în vămi/ Albastru câte-un ochi de foc în piatră" căci „Poetul şi Pustia" sunt „pururi fraţi/ Porniţi în căutare prin Pustie/ Maica lor e Pustia şi ei sunt îmbarcaţi/ Pe-o navă-mpotmolită în Pustie" (Ion Alexandru, *Ce este Pustia?*). „Orice ai fi/ nu poţi să te ascunzi/ de aceste pustii/ ele sunt înăuntru/ şi în afară" (*Corectitudine metafizică*). Vom recunoaşte că „O singură stăpână are pustia/ un singur nume/ se rosteşte acolo/ ca un fel de *fiat lux*" (*La facerea lumii Maria*). De aceea, în deşert, chiar „fiind fără ţintă/ nu te poţi rătăci" (*Suflete al meu*). Pustia, ca entitate, dezvoltă o întreagă filosofie a trăirii: „Virusul pluteşte/ deasupra/ împrăştiind miros/ de pustie/…/ Dar universul este în/ expansiune/ deci la fel şi pustia/…/ Fiara stă blândă/ acolo unde e rugăciunea/…/ Pustia însă vine şi printre noi/ şi se întinde de la om la om/ ca molima/…/ Câţi pustnici ne trebuie/ pentru a salva lumea/ Îl întreabă Avraam pe Dumnezeu/…/ să înălţăm noi mănăstiri/ care să şteargă distanţa/ între a fi şi a nu mai fi/…/ ca să ştie îngerul morţii/ să ocolească locul acesta/ spre mântuirea noastră/ de pustiire" (*Mântuirea de pustiire*). Întreaga făptură a Creaţiei priveşte omul pentru a-l urma prin Pustia purificatoare: „toate aşteaptă/ veacul ce va să fie/ când fiecare va ieşi/ din peşteră/ din cochilie/ şi va intra călător obosit/ prin pustia vieţii/ în mântuitoarea/ chilie" (*Isarul trece*).

Pustia nu este lipsită de primejdii. Odată intraţi într-însa, parcurgerea ei devine o luptă. Ca la trecerea Mării Roşii: „traversam/ fundul mării/ în spatele meu/ care de luptă" (*În noaptea ceea*). Acesta este podvigul, lupta cu ispita dinafară şi, mai ales, cu cea dinăuntru. Drept zis-a dar Avva Antonie: „Cel ce şade în pustie şi se linişteşte trăind în isihie, de trei războaie este slobod: de auzire, de grăire şi de vedere; şi numai cu unul mai are a lupta: cu cel al inimii" (*Patericul,* Avva Antonie, 13). „Ne intră boala în trup/ ca hoţul în casă/ nu poţi astupa toate găurile" (*Te înveţi cu duşmanul*). Evident „nu ştiai/ dacă pofta pântecului/ e-un animal ce te devoră/ dinlăuntru/…/ ca râul ce-şi înghite apa/ val după val" (*Lăuntricul animal*) şi de aceea „lupta cu tine însuţi/ rămâne singurul tău război/ câştigat" (*Singurul tău război*). Ea începe cu exerciţiul smereniei, cu „dezbrăcarea de slavă/ precum zalele soldaţilor/ medievali/ precum desprinderea bobului/ de căldura/ din pleavă" realizată „între fumul de tămâie/ sau de pucioasă" (*Dezbrăcarea de slavă*). Înveţi atunci „când bate toaca/ după spargerea de ţărm/ a primului val" că „cea mai sigură închisoare/ este aceea în care ţi se face/ ca să te simţi bine" (*Închisoarea*).

Parcurgerea Pustiei înseamnă deci suferinţă, constituie o cruce. Mai mult ca oricând, epoca noastră de ateism şi răzvrătire spirituală este o vreme a imanentei crucialităţi. „Seara albastră/ se va răstigni/ pe crucea oraşului" (*Străinul*). Fiecare avem o cruce de dus şi cu ea Îl vom urma pe Iisus (Matei 16,24). „Numai fulgerul/ a văzut/ crucea lui Dumnezeu/ el sparge cerul/ pentru tine/ ca s-o poţi vedea/ cum orbul vindecat/ de-ntuneric/ ce zilnic în templu/ pe Iisus Îl afla". Priveşti la crucea ta şi „nu ştii ce o să faci/ dacă Dumnezeu/ va veni/ să se răstignească/ pe ea" (*Crucea lui Dumnezeu*). Dar scufundat în rugăciune, şi prin ea în Domnul, putem simţi precum nota Paul Claudel: „Deasupra mea, râul amar de amintiri, de gânduri şi de chipuri îşi urmează cursul său învolburat, multicolor. Eu sunt în altă parte, dedesubt, puţin mai jos. Cu fiinţa mea. Acolo unde lucrul de căpetenie e doar să durezi, să respiri. Nu privesc nimic. Nu cer nimic. Sunt aici. Ascult. Aici e bine" (Paul Claudel, *Un poet priveşte crucea*). Ne ţine în picioare ceea ce notează Sandu Tudor citindu-l pe Claudel: „Rămâne în acest trup de mizerie «o aptitudine pentru Dumnezeu»". Și aceasta ajută lupta grea în trup şi suflet pentru întoarcerea la Viaţa adevărată la care ne cheamă Domnul. Părintele Cleopa spunea: „Mai greu este să faci un călugăr adevărat decât o catedrală. Trupul este Marta, sufletul este Maria."

Tăria vine din combustia noastră interioară. Credinţa fierbinte, flacăra venită din munca rugăciunii. „Foc/ striga Pascal" (*Foc*). Ceva în noi „arde/ acesta este cuvântul de ordine/ al vieţii/ cum arde şi de ce/ îţi vor spune la vremea cuvenită/ poeţii" (*A venit îngerul*). Un bătrân avvă s-a referit la pustie ca la o odaie cu rugul rugăciunii: „chilia monahului este cuptorul Babilonului, unde cei trei tineri L-au aflat pe Fiul lui Dumnezeu. Şi stâlpul de nor, de unde Dumnezeu grăia cu Moise" (*Patericul,* cap. XXI).

Ne hrăneşte focul un „cărbune aprins/ din adânc de altar/ îngerul botezându-l/ pe ieri/ în acum" scrie poetul Theodor Damian (*Cuvintele zâmbitoare*), care ne trimite cu gândul la cuvintele din Isaia 6,6. Astfel învăţăm să trăim prezentul continuu, prezentul timpului sacru. Fericitul Augustin scria adresându-se Creatorului: „Tu eşti neschimbător şi totuşi schimbi totul… Lucrările Tale sunt variate, dar ţelul Tău este unul şi este mereu acelaşi" (Sf. Augustin, *Confesiuni,* Cartea 1, 4). Poetul Theodor Damian scrie: „trăim zilnic/ cuprinderea necuprinsului/ în cuprins" (*Şi totuşi*). Contemplăm pe Dumnezeu şi ştim că prin reciprocitate „frumuseţea te pândeşte/ ca ochiul vânătorului/ căprioara" (*Nu uităm ce-am iubit*).

După o vreme de conştientizare a prezenţei active a Divinităţii în tot ce este în jurul nostru şi a veghei Ei neobosite asupra a tot ce facem, ajungem să afirmăm: „Ca un elixir/ ca o licoare/ aşa-Ţi simt cuvântul/ de când am început/ să Te gust/ cu frică şi cu cutremur/ în fumul de tămâie" (*Ca fumul de tămâie*). Un univers se constituie tot mai puternic în fiinţa noastră – este lumea „cuvântului/ dinlăuntru/ din care pot cu uşurinţă/ să ies/ dar nu la fel pot să intru" (*Zaragoza I*). Privind acum înapoi la viaţa noastră şi reflectând asupra ei simţim odată cu Poetul „aceeaşi evlavie/ cu care priveşti umbrele anilor tăi/ pe pereţii/ tinereţilor tale/ umbre cândva zgomotoase/ ce acum tac" (*La Germering*), descoperind acestor umbre alte înţelesuri, mai adânci, aşa cum învăluite în taină ne apar desenele din peştera de la Lascaux scoase din întuneric de lumina palidă şi tremurândă a lămpii de carbid.

→

Cărţi şi autori

Observăm acum că „am tot crescut/ cu aceeaşi întrebare pe buze/ cât poţi să ştii/ din ceea ce nu ai făcut" (*Apoi am crescut*) şi ni se par „bucuriile vieţii/ ca nişte cercuri concentrice/ te-agăţi de ele/ ca pruncul de mamă/…/ Treci din cerc în cerc/ până în adâncul fiinţei/ nu laşi urme/ când te scufunzi" (*Când vântul însămânţează câmpiile*). Sfârşim prin a înţelege necesitatea ieşirii în pustia mântuitoare pentru a descoperi răsuflarea lui Dumnezeu în profunzimea lăuntrului fiinţei noastre căci „numai în Marea Roşie/ poţi vedea/ fundul adâncului" (*Idem*). Este ca şi atunci când „deschizi/ capacul fântânii/ să te priveşti/ în oglinda ochiului magic/ fără să cazi" (*Fără să cazi*). Aceste ultime versuri amintesc de revelatoarea convorbire a femeii samarinene cu Iisus la fântâna lui Iacob (Ioan 4), dar şi de puţul unde se răstoarnă relaţia dintre Harap Alb şi Spân din basmul lui Ion Creangă.

Desigur, nu suntem scutiţi de spinul îndoielii: „jos când poarta port se face/ şi din port devine poartă/ Aşa stau între doi îngeri/ unul spune altul tace/ după care să-mi duc viaţa/ cine-i drept, cin'se preface?" (*Aşa stau*). Îndoiala ne chinuieşte toată viaţa căci, cum scria Eminescu, „De orice lucru-n lume/ eu pot să mă-ndoiesc/ aceeaşi lună trece/ alţi oameni o privesc" (Mihai Eminescu, *Vine vremea*). Şi ne macină gândul perisabilităţii noastre: „Tremuri pentru că vine ceasul/ se apropie/ vine/ ca animalul la pândă/ şi nu ştii/ dacă-l va lua/ pe altul/ sau pe tine" (*Viaţa ta*). O, da, „va veni vremea/ şi acum este/ când păsările vor muri/ şi lumea va fi mistuită/ de flăcări// când păsările noastre vor muri/ din pântecele mamei/ prunc nu va mai ieşi" (*Uciderea păsărilor*). Cumplită va fi vremea Judecăţii. „Apokalipsa/ n-am auzit demult/ de ea/ se pare că acum revine/ printre noi/ unii spun că au văzut-o/ şi că ar avea faţa senină/ ca femeia de la Maria Eich" (*Apokalipsa*). Dar mânia pentru stricăciunea din noi va fi cumplită şi nimicitoare. „Apoi va fi linişte/ peste tot pământul/ timp de şapte zile/ cât a durat facerea lumii/ în fiecare zi/ liniştea/ o altă culoare" (*Mânia*).

Principala cauză a vulnerabilităţii noastre pentru care pătimim şi tremurăm la Judecată este înainte de toate mândria. „Când Adam a inventat/ roata/ a ştiut că va stăpâni lumea" (*Ultima haltă*). Geniul creativităţii este stricat de imaturitatea spirituală. Poetul spune: „Mănâncă şi adu-ţi aminte/ că Adam a mâncat mărul/ înainte de a fi copt/ Adam n-a murit/ ci doarme/ doarme aşa înviat/ în cochilia de aur/ a Cuvântului întrupat" (*Adam n-a murit*). Prezenţa divină, „cochilia de aur" dă omului şansa recuperării Paradisului pierdut şi desăvârşirii maturării. „Îţi pândeşti paradisul/ cum Adam după căderea nopţii/ cum pândeşte vântul/ ca să ştii/ să-ţi pregăteşti/ catargul/ pânzele de lumină" (*Pândeşti Paradisul*). Duhul Sfânt este ca vântul care umflă pânzele. Notează Evanghelistul: „Vântul suflă unde voieşte şi tu auzi glasul lui, dar nu ştii de unde vine, nici încotro se duce. Astfel este cu oricine e născut din Duhul" (Ioan 3,8). El ne va ajuta să ne pregătim pentru a primi darul dragostei, care ne va dumiri asupra adevăratei esenţe a armoniei lumii. „Prietenia la nevoie se cunoaşte/ noroc că nu-ţi cer nimic/ O, dacă ţi-aş cere ceva/ eu aş fi de vină că pun/ în balanţă/ dragostea dintre tine/ şi ea" (*Prietenia*). Ne dăm seama de natura adâncă a gestului care vine de dincolo de noi – „niciodată nu dăm/ din ce este al nostru/ ci din ce ni s-a dat" (*Dă din ceea ce eşti*) şi de aceea jertfirea eului nostru pentru binele celuilalt produce transfigurare şi ne aduce într-o stare care, „cu toate loviturile/ date cu sârg/ de prieteni/ e o stare/ de graţie" (*Unde se subţiază înaltul*).

Imperfecţiunea noastră face ca, pe drumul vieţii, să cădem iară şi iară – podvigul nu încetează niciodată. „Cum ai o mulţime de lucruri/ ai şi duşmani/…/ ei îţi fac existenţa/ să-ţi fie ca inima/ între două bătăi" (*Duşmanul necesar*). Avva Antonie spunea: „Nimeni neispitit nu va putea să intre în împărăţia cerurilor" (*Patericul*, Avva Antonie 7). Şi într-adevăr învingerea ispitei ne întăreşte în virtute, în dragostea de aproape: „O, duşmanul meu necesar/ cum am putut să nu-l iubesc/ cum am putut să trăiesc/ atâta timp în zadar" (*Duşmanul necesar*). Cel mai greu este de înfruntat nu duşmanul exterior, ci cel interior. „Ce te faci când duşmanul/ e cel dinlăuntru/ şi creşte/ odată cu tine" (*Idem*). Nu te întrista pentru cădere. Important este să te ridici mereu, căci spun Părinţii: „în ce fapte te va găsi moartea, în acele fapte vei fi judecat" (*Patericul, Pentru smerenie şi umilinţă*).

Întotdeauna va fi un loc unde vom găsi întărire în lupta noastră zilnică. „Când ne cuprinde sfârşeala/ căutăm o capelă/ un templu/ singurul loc unde duşmanul/ se teme de propria sa/ nelegiuire/ şi îţi respectă viaţa şi oboseala/ Sau te poţi refugia/ într-o stea/…/ şi acolo însă/ când se stinge focul/ toate umbrele pier" (*Ibidem*). Salvarea vine „atunci când intri/ în templu/ şi te pregăteşti pentru rânduielile serii/ înotând prin mai multe râuri/ până ce ajungi să înoţi/ în apele/ învierii" (*La Germering*). Iisus este Templul (Ioan 2:21). Însetatul să caute pe Domnul: „Dacă însetează cineva, să vină la Mine şi să bea. Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: râuri de apă vie vor curge din pântecele lui" (Ioan 7:37-38).

Astfel ne adâncim treptat în cunoaşterea esenţelor: „Stai şi te minunezi/ ca pruncul ce descoperă/ în fiecare zi/ altă lume/ Cum se poate ca genunea/ să fie sământă/ şi sământa genune" (*Genunea*). Descoperim că „în fiecare zi trece învierea/ pe lângă noi" (*Învierea ca străinul*) şi „trăim lângă uşă/ bucuria clipei/ ca la intersecţie" (*Suflete al meu*). Simţim cum „Harpele timpului/ ne vor mângâia/ în ceasul din urmă" (*Cântecul vieţii mele*). Trecem de la receptarea concretului material la trăirea fiorului existenţial, astfel „că nu ştii/ din ce parte vii/ din cunoscut/ sau din necunoscut" (*Din ce parte*). Ca urmare, timpul capătă altă amploare, alte dimensiuni, alte înţelesuri: „Când ai plecat/ n-ai ştiut/ că-n plecare rămâi/ aşa cum nu ştie/ pruncul/ când plânge/ pentru tărâmul dintâi" (*N-ai ştiut*). „Dacă se pune locu-n sământă/ înseamnă că şi sământa/ e-un loc/ aşa a apărut timpul/ ca măsură/ a ceea ce creşte-n mijloc" (*Lăuntricul animal*). Este „ca atunci când spargi/ unitatea timpului/ punând baricade între/ trecut prezent şi viitor" (*Ţap ispăşitor*).

Dacă în lumea de toate zilele, oamenii se străduiesc a fi „corecţi politic", ar trebui să existe şi o lume a altui fel de corectitudine, proprie tărâmului unde se aude fâlfâitul îngerilor. Aici ne aduce travaliul sufletesc în cele din urmă: într-o altă lume, o lume a păcii şi bucuriei. „A venit timpul/ să introducem un nou concept/ corectitudinea metafizică" (*Metaphysically correct*). „Iar trece visul/ pe lângă tine/ undu-indu-şi aripile/…/ mulţime de îngeri/ vin şi pleacă/ ce bine-ar fi/ măcar pe unii să-i vezi/ să-ţi încălzeşti/ visul de noapte/ cu căldura/ izvorând din amiezi" (*Bătrânul prooroc*). Timpul sacru se coboară peste timpul meu de toate zilele şi îl transformă. Este „intuiţia mea/ cea mai tare formă a logicii/ care-mi spune că sunt/ fiul/ altui sistem" (*Metaphysically correct*) şi că m-am umplut de pustiuri roditoare. „Orice ai fi/ nu poţi să te ascunzi/ de aceste pustii/ ele sunt înăuntru/ şi în afară" (*Corectitudine metafizică*).

Cum spuneam, acest minunat volum de versuri poartă cititorul dintr-un subiect major într-altul pe nesimţite, cu frumuseţea şi graţia curgătoare a versului său matur, care leagă firesc gândurile lui proprii cu aluzii din textele sfinte sau ale altor gânditori şi poeţi. Ştim îndemnul paulin de a vorbi între noi în psalmi (*Efeseni* 5,19). Chiar şi Domnul Iisus folosea cuvinte din psalmi pentru a face pe oameni să priceapă mai lesne marea Sa lucrare (Ps. 21,1 şi Matei 27,46). Versurile „Doamne strigat-am către Tine/ auzi-mă/ şi El te va auzi" (*Stau în cuib*) amintesc Psalmul 140,1. „M-am lovit cu piciorul/ de stâncă/ şi o ţepuşă mi-a intrat/ în călcâi/ şi deodată cerul/ mi s-a deschis" (*În noaptea aceea*) aminteşte de 2 *Corinteni* 12,2. Sunt evocate detalii biblice precum cel din Cartea Facerii cu „muntele Garizim", muntele unde Avram era să-l sacrifice pe Isaac (Elohim), sau cel din din Cartea Exodului cu „barba lui Aaron" şi „toiagul lui/ înfrunzit" (*Lăuntricul animal*), şi cel din Cartea 1 Samuel cu „harpele timpului" aşa cum David îi cânta lui Saul (*Cântecul vieţii tale*). Misterul, taina, se desprind dintr-o legătură firească cu versetele Psalmului 33 cântate în Biserică la Sfânta Împărtăşanie: „Cu lumina aceasta creşti/ şi ca o umbră vine proorocul/ să-ţi mângâie somnul /…/ cântându-ţi cântec de leagăn/ Gustaţi şi vedeţi/ că bun este Domnul" (*Gustaţi şi vedeţi*).

Poetul evocă pe Fericitul Augustin şi pe Pascal cu botezurile lor de foc, pe Sfânta Veronica. „Întrebările/ nu se schimbă/ niciodată/…/ ca mama/ nu există mamă de schimb/ nici întrebare/ care să-i dezlege/ Veronicăi năframa" (*Gustaţi şi vedeţi*). Puternica imagine a arhanghelilor „care ară cu plugul/ grădinile omului" (Blaga, *Către cititori*), pe care o preia foarte inspirat Veronica Bălaj, este încorporată armonios de către poetul Theodor Damian în poemul său: „îngerul Veronicăi Balaj/ ieşit la arat/ îl aştepţi să are/ un întreg ţintirim" (*Elohim*).

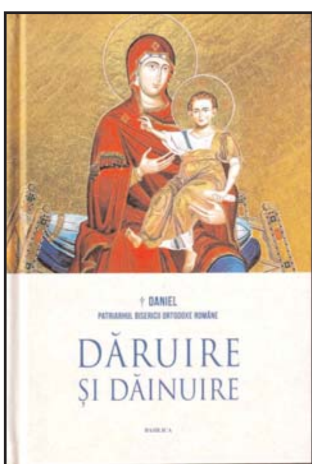
Minunat este acest nou volum de versuri al Părintelui-poet Theodor Damian. Prin bogăţia şi profunzimea ei l-aş lega de *Poemele filocalice*, cartea existenţială a lui Alexandru Mironescu, unul din stâlpii laici, de înaltă duhovnicie, ai Rugului Aprins de la Mănăstirea Antim.

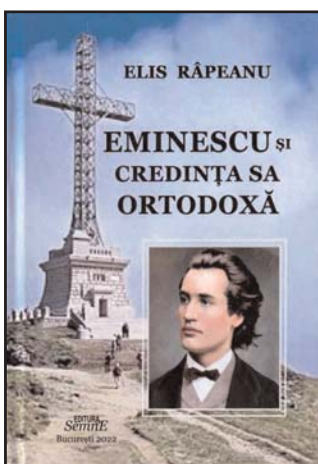
Semn(al) de carte

PF Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Dăruire şi dăinuire. Raze şi chipuri de lumină din istoria şi spiritualitatea românilor*, Ediţie revizuită şi îmbogăţită, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2022

Rodirea luminoasă a credinţei în istoria şi cultura unui popor se vede în virtuţile statornice ale poporului adesea personalizate în luptători eroi, în cărturari înţelepţi, în artişti inspiraţi şi mai ales în sfinţi martiri, mărturisitori, cuvioşi, ierarhi şi voievozi.

Valorile spirituale perene cultivate în mod constant şi pregnant de către un popor, cât şi personalităţile lui care le manifestă în mod convingător şi atrăgător formează împreună *raze şi chipuri de lumină ale spiritualităţii unui popor*. Aceste raze şi chipuri de lumină, cu valoare de simbol şi de reper, trebuie cunoscute şi cinstite ca fiind componente majore ale identităţii, demnităţii, dezvoltării şi dăinuirii spirituale ale poporului român. În cartea de faţă, virtuţile principale ale spiritualităţii româneşti, grupate în perechi complementare, sunt numai enunţate, sub formă de titluri pentru cele patru părţi ale volumului: I. *Jertfelnicie şi biruinţă;* II. *Luptă şi sfinţenie;* III. *Credinţă şi cultură;* IV. *Fidelitate şi înnoire.*

Cu alte cuvinte, scopul acestei cărţi este în primul rând unul social-pastoral şi cultural-misionar. Capitolele acestui volum conţin studii, articole, cuvântări şi meditaţii privitoare la istoria, credinţa, cultura, arta, viaţa socială şi spiritualitatea poporului român ca fiinţare şi rodire în spaţiu şi în timp, *ca dăinuire eternă în comuniune dobândită prin dăruire de sine întru credinţă, speranţă şi iubire de Dumnezeu şi de oameni*. (Autorul, în Cuvânt-înainte)

Elis Râpeanu, *Eminescu şi credinţa sa ortodoxă*, Ed. Semne, Bucureşti, 2022

Părintele Galeriu subliniază, în mod repetat, în lucrarea sa, aducând argumente conforme cu ştiinţa teologică, deci de necontestat: „Pentru Eminescu, Luceafărul poeziei româneşti, ca şi pentru noi, iubirea e mai tare ca moartea: El a învins moartea. Mihai Eminescu o simte şi o mărturiseşte când afirmă importanţa biografiei lui Hristos pentru inimile unei omeniri veşnic renăscânde; veşnic renăscânde tocmai din puterea învierii Lui. Încă şi mai mult, el invocă prezenţa vie a Domnului în viaţa spirituală a sufletelor mari şi credincioase." Este cuvântul autorităţii de care niciun om de bună-credinţă nu se poate îndoi.

Şi, dacă Petre Ţuţea spunea „Să te autodispreţuieşti zilnic pentru ca, în golul lăsat în tine să poată să intre Dumnezeu", în încheierea acestor rânduri, într-un stil aforistic, conform gândirii lui Eminescu, se poate spune *Dumnezeu e în cer, Dumnezeu e pe pământ. E în noi.* Acum am înţeles că poţi să nu ai nimic şi să ai totul şi poţi să ai totul şi să nu ai nimic. Să-l preţuim şi să-l apărăm de cei care vor să-l coboare, să întineze bolta spiritualităţii româneşti. Şi să sperăm că, pe cerul Ţării, bântuit de furtuni, va răsări curcubeul renaşterii noastre. Amin. (Autoarea, la finalul cărţii şi pe coperta a patra)

Solidaritate asimetrică

Nicolae MELINESCU

Lumea „civilizată” este tot mai puternic şi mai motivat solidară cu suferinţele ucrainenilor asaltaţi de armata rusă. Voci tot mai rezonante cer anchetarea crimelor de război pe măsură ce teritoriile eliberate de militarii Kievului, echipaţi şi instruiţi de americani şi de occidentali, sunt însângerate de gropile comune şi abatoarele umane ale vremelnicei ocupaţii ruseşti.

Aceleaşi voci acuzatoare uită (oare?) atrocităţile ultimelor trei decenii din Africa sub-sahariană şi, mai ales, pe cele de pe teritoriul vechiului Zair, respectiv, al actualei Republici Democratice Congo. Nu este singurul exemplu al amneziei hegemonilor. Lui li se pot adăuga persecuţiile pe criterii etnice ale comunităţii tigray din Etiopia, ţară al cărui şef de guvern, Ably Ahmed, a primit Premiul Nobel pentru pace în 2019. Se pare că ia calea uitării suferinţa umană generalizată din Goma, zonă în care s-au refugiat ruandezii după contraofensiva tutsi la capătul genocidului ruandez din 1994. Trimisă spre praful arhivelor pare să fie şi prigoana sălbatică pornită împotriva opozanţilor camerunezi ai regimului lui Paul Biya, aflat la putere din 1982.

Această amnezie colectivă confirmă teama africanilor configurată la sfârşitul lui 1989. Prin 1996, fostul preşedinte al Cote d´Ivoire, Felix Houphouët-Boigny, îi mărturisea preşedintelui francez de la acea vreme, Jacques Chirac, teama că ţările bogate, furnizoare de investiţii şi ajutoare, vor neglija Africa şi se vor orienta, cu bani cu tot, spre mai apropiata Europă răsăriteană după schimbările de regim politic din ţările cu foste conduceri comuniste. Abia după anul 2000, Uniunea Europeană a organizat şase foruri la cel mai înalt nivel, la care au participat şefi de stat şi de guvern africani: Cairo – 2000, Tripoli – 2010, Bruxelles – 2013, Abidjan – 2017, Bruxelles – 2022. Fiecare sesiune a încercat să jaloneze drumul cooperării intercontinentale în condiţiile provocărilor de moment: Al doilea război din Irak şi eliminarea lui Saddam Hussein, lărgirea UE prin admiterea României şi a Bulgariei, pandemia N1H1, moartea lui Nelson Mandela, Brexit şi molima covid.

Invadarea Ucrainei în februarie 2022 a zdruncinat procesul şi aşa incert şi fragil al colaborării europenilor cu africanii, a produs o marginalizare lentă a acestora pe ecranul solidarităţii, altfel necesară, dar nu neapărat ierarhizantă, care l-a determinat pe directorul general al Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii să sugereze că-şi face apariţia o tendinţă de rasism, posibil motiv al lipsei vremelnice de interes al comunităţii internaţionale faţă de cronicizarea unor conflicte africane. Acestea au provocat în continuare numeroase victime în rândul populaţiei civile, dar realitatea lor nu mai era o noutate pe fundalul escaladării confruntării indirecte Rusia-NATO în Ucraina. Pornind de la soarta comunităţii tigray, asediată de trupele guvernamentale etiopiene, Tedros Ashanom Ghebreyesus se întreba de ce situaţia a peste şase milioane de locuitori ai provinciilor Amhara şi Afar este ignorată şi de ce sunt obligaţi aceştia să trăiască uitaţi în mizerie şi teroarea unui război civil cu rădăcini inter-etnice şi lor nu li se acordă gradul de atenţie internaţională precum ucrainenilor.

La Conferinţa pentru responsabilitate în Ucraina, din august 2022, Karin Khan, procuror principal la Tribunalul Penal Internaţional, afirma: „Chiar dacă punctul nostru de plecare este Ucraina, această conferinţă slujeşte şi ca platformă pentru o abordare globală… colaborarea profundă catalizată la conferinţă ar trebui să formuleze un standard de solidaritate pentru acţiuni la nivel global. În toate situaţiile din lume în care sunt comise crime condamnate la nivel internaţional, trebuie să resimţim aceeaşi necesitate urgentă de acţiune şi cooperare.” (ice-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karm-aa-khan-qc-upon-copnclusion-ukraine-accountability-conference, accesat 16 octombrie 2022)

În timpul conferinţei de la Haga, patruzeci şi cinci de ţări au convenit să investigheze crimele de război ale Rusiei în cadrul unui tribunal internaţional asemănător celui creat în 2002, în cazul războiului din fosta Iugoslavie. Ambiţia unei justiţii cu efect global a fost diluată de unele interese politice ale marilor protagonişti de pe scena lumii. În 2003, fostul preşedinte congolez Jospeh Kabila a cerut înfiinţarea unei instanţe internaţionale care să-l cerceteze pe preşedintele ruandez Paul Kagame pentru omorurile comandate împotriva compatrioţilor săi, refugiaţi în regiunea Ituri, din nord-estul R.D. Congo. Paul Kagame, aflat şi astăzi la preşedinţia Ruandei, a fost ferit de Statele Unite şi de Marea Britanie de neplăcerile unor audieri după ce i-ar fi furnizat armament, sprijin politic şi cascadorii de imagine promovate prin întâlnirile cu preşedintele american George Bush jr., şi cu membri importanţi ai mediului decizional britanic. Instanţa internaţională pentru sancţionarea capilor genocidului s-a mişcat lent şi a ajuns până acum să-i condamne doar pe şefii militari din rândul al doilea sau al treilea din lanţul suprem de comandă militară: Thomas Lubanga, fost comandant acuzat de răpirea minorilor şi transformarea lor forţată în copii-soldaţi, general Ntagada/terminatorul, coordonatorul rebeliunii, şi generalul Makenga, şeful operaţiunilor militare, cei doi, executanţi ai ordinelor directe primite de la Statul major al Forţelor Ruandeze de Apărare.

Într-un document confidenţial, experţi ai Naţiunilor Unite l-au identificat pe ministrul ruandez al apărării, general James Kabarebe, drept comandant *de facto* al miliţiilor rebele congoleze, acuzate de execuţii în masă, jafuri şi tortură. Documentul a explicat în detaliu sprijinul armatei ruandeze pentru insurgenţii care domină zona mineralelor preţioase din nord-estul Congo-ului. Şi Uganda vecină a trimis trupe în zonă ca să-i susţină pe rebeli. Nu e de mirare, dat fiind că preşedintele Kagame şi-a organizat marşul împotriva genocidalilor în taberele de refugiaţi ruandezi din Uganda în 1994. Dezvăluirile recente au provocat cereri insistente ca Marea Britanie, cel mai generos sponsor, să reconsidere colaborarea cu Kagame. Răsturnarea de situaţie provocată de alegerea Ruandei de către guvernul conservator al lui Boris Johnson ca destinaţie finală pentru inventarierea şi înregistrarea migranţilor ilegali ajunşi în Regatul britanic a diluat dramatic şansa unei sanitizări a relaţiilor Londra – Kigali. Opoziţia ruandeză a sesizat vulnerabilităţile dilemei actuale. Boniface Twagirimana, vicepreşedinte interimar al Forţelor Democratice Unite, declara: „Este de datoria guvernului britanic să dicteze condiţiile colaborării ca să sprijine poporul ruandez şi să pună capăt distrugerii drepturilor omului.” (theguardian.com/world/2012/oct/17/rwanda-minister-leader-congo-rebels-karabe, accesat 16 octombrie 2022) Într-un interviu din august 2022, generalul Kabarebe, ministrul ruandez al apărării, acuzat ani de zile că a coordonat exploatarea ilegală a minereurilor rare din Congo, a respins informaţiile potrivit cărora forţele ruandeze ar fi susţinut gruparea militară rebelă congoleză Mişcarea 23 din regiunea Kivu de nord: „Toată lumea ştie că Ruanda nu are nici măcar un singur militar în rândul Mişcării şi nici nu-i acordă acesteia vreun fel de susţinere”. (*Ibidem*)

Analiza contrastivă a două zone intens populate (Ucraina, 44 milioane de locuitori/2020) şi R.D. Congo (90 milioane locuitori/2020) identifică dincolo de câteva asemănări conjuncturale şi diferenţe majore în tratarea lor de către lumea din jur. Pe de o parte, ţara din mijlocul Europei, la graniţa dintre două lumi cu viziuni şi interese diferite şi chiar opuse, victimă a unei agresiuni armate, pe de altă parte, una dinte ţările cele mai bogate în resurse minerale ale Africii, măcinată de război intern şi conflicte de interese regionale. În ambele cazuri, suferinţele, atrocităţile, numărul crescând al victimelor sunt chemări alarmante la solidaritate politică şi umană. În cazul primei, empatia la nivelul omului de rând şi al politicianului versatil s-a dovedit semnificativă pentru combaterea agresorului. Principalul donator, Statele Unite, a furnizat armament de înaltă tehnologie, dar şi asistenţă umanitară. În moduri diferite, în ritmuri diferite, aliaţii americanilor le-au urmat exemplul pentru o cauză nobilă şi pentru salvarea continentului de catastrofa nucleară, cu toţii afirmând că sunt gata să susţină Ucraina atât cât va fi nevoie.

Africa sub-sahariană trăieşte de decenii o situaţie devastatoare. Donatorii bogaţi au avut reacţii inconsecvente, cu perioade de altruism entuziast sau crize de amnezie, în funcţie de toane politice şi interese de grup. Ţările regiunii s-au confruntat şi se confruntă cu provocările cele mai distructive pentru comunităţi mici sau mari. Crize prelungite s-au agravat şi au degenerat în conflicte sângeroase. Milioane de civili au ajuns la limita inferioară a supravieţuirii din cauza unor factori confluenţi, inclusiv violenţa, sărăcia cumplită, guvernanţa proastă, insecuritatea alimentară, efectele schimbărilor climatice, lipsa protecţiei individuale. În 2022, doi africani din zece şi-au prelungit traiul numai prin asistenţă externă.

Situaţia umanitară din Ucraina a devenit foarte bine cunoscută, media internaţională prezentând pe larg, în fiecare zi, situaţia tragică atât a civililor, cât şi a militarilor confruntaţi cu invadatorii.

R.D. Congo a părut, prin comparaţie, ceva mai îndepărtat, lăsat să se descurce singur, după ce a înghiţit, după părerea unor donatori, fără succes, fonduri uriaşe, sub stindardul falsei lupte împotriva expansiunii comuniste în Africa. Realitatea persistă să prezinte o altă imagine. Din cei nouăzeci de milioane de locuitori, aproape o treime nu vor mai supravieţui fără ajutorare. La nivelul donaţiilor actuale, doar nouă milioane de oameni au ceva şanse, şi chiar şi pentru ei e nevoie de aproape două miliarde dolari. Potrivit sursei citate, doar treizeci şi opt la sută din fondurile necesare au fost atribuite „salvatorilor”, adică şapte sute de milioane de dolari. Rămâne un deficit de un miliard două sute de milioane, adică valoarea a cincizeci de rachete anti-tanc Javelin FGM-148. Marea Britanie a donat Ucrainei şaptesprezece mii de asemenea proiectile!

R.D. Congo a rămas în derivă după prăbuşirea dictaturii mareşalului Mobutu Sese Seko în 1997. Conflicte inter-tribale, influenţa şi interesele marilor corporaţii din minerit, asasinatele politice – inclusiv cel al fostului preşedinte Laurent Désiré-Kabila în 2001 – au alimentat războiul civil, înteţit de intervenţia ţărilor vecine, Sudan, Uganda şi Ruanda. În 2002, ciocnirile armate păreau să-i fi epuizat pe combatanţi când ugandezul Museveni şi ruandezul Kagame au ordonat retragerea trupelor lor din Congo, ceea ce nu a pus capăt atrocităţilor, jafurilor şi terorizării civililor. În 2008, un anchetator ONU a constatat dezastrul anilor de război. Posibila anchetare a vinovaţilor nu a descurajat lupta pentru monopolizarea resurselor de aur, diamante, petrol sau metale rare, luptă în care sunt angrenaţi rebelii antiguvernamentali din Congresul Naţional Pentru Apărarea Poporului, afirmat după bătălia dintre trupele ugandeze şi ruandeze pentru minele diamantifere din Kigami. Atât de entuziastă era apărarea poporului încât o sută cincizeci de civili între care paisprezece minori au fost mitraliaţi cu caracter exemplar pentru aparenta forţă a călăilor. Efectul psihologic nu a întârziat. Un an mai târziu, congresul a devenit partid politic, dar la alegerile parlamentare din 2011 nu s-a ales cu nimic. La numai câteva luni, temerarii apărători ai poporului, sprijiniţi de armata ugandeză s-au reinventat sub denumirea de Mişcarea 23 (23 martie, ziua încheierii unui acord de pace ignorat de rebeli). În 2011, un studiu american constata că în zonele controlate de M23, patruzeci şi opt de femei erau violate în fiecare oră. În 2017, anchetatorii ONU au descoperit optzeci de gropi comune în provincia Kasai. Doi ani mai târziu, încă cincizeci de gropi comune au fost descoperite la Bandudu. Vinovaţii rămân necunoscuţi, justiţia internaţională îl urmăreşte, pe bună dreptate, pe Putin. Pe călăii Africii din anii ce au urmat decolonizării nu-i mai urmăreşte nimeni, rămân doar accidente ale istoriei. Solidaritate cu victimele rasismului? Absolut necesară, de-ar fi să fie universală şi riguros egală pentru toţi suspecţii de crime împotriva umanităţii. Talerele justiţiei înseamnă echilibru perfect, în actuala conjunctură: poveri egale ca semnificaţie umanitară şi juridică – Ucraina şi Africa.

La pas prin satul global

Jurnal de Thailanda (I)

Paula ROMANESCU

Ca orice român trăitor de-o viaţă într-o gogoaşă ideologică seacă şi îngustă cum a fost cea în care ne-am trezit închişi cu toţii după Al Doilea Război Mondial şi căruia călătoria prin lumea largă i-a fost visul cel de toate anotimpurile, iată-mă într-un decembre de prin anii '90 ai rătăcirilor noastre inocente spre libertate, fără arme, dar cu bagaje preţioase şi cuminţi, în faţa filtrelor de la aeroportul Henri Coandă, unde sunt scanată până la punctul de tremur al sufletului ca să se vadă probabil dacă am acest produs perisabil şi etern.

Am! Ştiu eu ce ştiu!

Dar *mi se sparie gândul* când mai ştiu că mă aşteaptă o călătorie de 23 de ore printre nori, la capătul căreia iarna va rămânea departe, iar o lume necunoscută mă va vesti că Pământul nu-i decât un carusel de naţii. Încotro pornesc? Spre Thailanda. De ce? Fiindcă un poet din ţara templelor budiste, Montri Umavijani pre numele său, trecător pentru întâia dată prin România în anul Centenarului Eminescu – 1989, îndrăgostit de poezia românească înnobilată de Luceafăr, mai apoi de cea a lui Blaga, a găsit pe placul lui şi *Scrisoarea pierdută* a lui Nenea Iancu şi le-a făcut cunoscute în lumea şi în limba lui. Pe Blaga l-a descoperit graţie traducerii în limba franceză a unei selecţii din poemele sale (65!), traducere pentru care sunt răspunzătoare, şi, în anul de graţie 1997 pe sfârşite, volumul urma să fie lansat la Bangkok şi în limba thai, fapt pentru care, musai, trebuia să fiu şi eu de faţă spre a da socoteală, fiindcă aşa socotise firesc Ambasada României de acolo, prin Excelenţa Sa Domnul Ambasador Ioan Voicu, intelectual de înaltă ţinută, promovator şi al literaturii şi artelor române în lume.

Mai am o oră până la îmbarcare. În jurul meu, în aşteptare, călători cu ochii goi, precum peştii în acvariu. Un copil de vreo cinci-şase anişori pare să fie singura fiinţă cu adevărat vie. Chiar prea. De-ar face oarece economii de energie, îmi spun, poate ar rămâne la fel de vioi până spre târziu, în alt anotimp al vieţii sale. Ni s-au întâlnit o clipă privirile. Ne-am zâmbit. Ghiceam fiecare din noi un posibil partener de joacă în celălalt. Eu, doar eu am ezitat. Adulţii care-l însoţeau l-au chemat la ordine şi au plecat spre poarta de la care urmau să se ducă spre ale lor. Pe locurile rămase goale s-au aşezat nişte asiatici cu ochi alungiţi a surâs, semn că lumea spre care mă îndrept e numai bucurie. Privesc de sus prin largile ferestre cum pe pistele de aterizare-decolare se preumblă umbre clătinate învăluite în ceaţă, pe lângă nişte *exilés sur le sol* mari albatroşi de prin mult aroganta şi simandicoasa Europă. Nu mă intimidezi, bătrână doamnă, eu mă duc spre soare-răsare!

Se anunţă începerea îmbarcării noastre. Poarta Unu! Normal! Dacă tot suntem dintre cei din urmă de *când s-o-mpărţât norocu'*, măcar acum, la poartă, să fim cei dintâi! Nici nu se putea altfel! În Boeingul 737, locul meu se nimereşte a fi în dreptul aripii. Invitaţie la zbor?

Nu vreau, dar nici nu ştiu să zbor.
Nu mă mai îmbiaţi c-un colţ de cer
şi doi stânjeni de rai…
De fapt sub carul mare
atâtea aripi nici n-ar putea să-ncapă.
Când pe pământ nu-i loc pentr-o cărare
numai a mea
aş vrea (dar să nu râdeţi!)
aş vrea să merg pe apă.

O voce gravă de pastor cu guturai ne dă de veste în limba cehă (compania aeriană aleasă era pragheză) că locurile de ieşire în caz de… (ce atâta grabă!) sunt prin dreptul meu, al aripilor adică… Un soldat de pază de la sol îşi sondează cu sârg nara dreaptă. Zăpada – albă-cenuşie. Uriaşa pasăre de oţel îşi turează cu zgomot motoarele, se târăşte multişor pe pistă înainte de a se desprinde de la sol, trece prin fuiorul de ceaţă albă şi intră deodată în ţinutul soarelui, deasupra unor munţi pufoşi cu forme schimbătoare.

Suntem sus-sus-sus. Unde eşti tu, pământule sfânt? În dreapta şi stânga mea – nimeni, de n-or fi cumva nevăzuţii mei îngeri păzitori. Cum care? Adina şi S. al meu. Zborul avionului pare *gonit de clipele stării pe loc* (plecăciune, Eminescule!). Cerul seamănă cu un clopot larg tivit, spre zarea care nu e zare, de o dungă albă abia ghicită peste care se aşterne un brâu lat vineţiu, apoi un altul albastru-verde, iar dedesubt, turma compactă a norilor. Sub ei undeva, ar trebui să fie Praga şi acolo nişte oameni care să vegheze la ajungerea noastră pe pământ cu trecere prin stratul orb de ceaţă. Oamenii de jos – alţi neştiuţi îngeri păzitori, sunt la datorie. Escală la aeroportul din Praga. Altă sală de aşteptare, alţi copii puşi pe joacă, călători cehi cu-ale lor consoarte rumene şi grăsulii, toţi născuţi parcă sub zodia răbdării. După un timp alb, suntem chemaţi la… poartă. De data aceasta pentru adevărata lungă călătorie spre Răsărit. Locul meu – tot pe aripă. Menită voi fi fost să zbor cu aripi la călcâie? Pe ecranul televizorului din faţa mea se tot vântură un vultur, apoi o hartă ca un covor verde mărginit de ape. Lângă mine se aşază un tânăr: *dobri vecer* – bună seara! Fie-ne bună seara şi lină lunga noapte de zbor!

Pe la ceasurile trei din noapte – escală la Abu-Dabi. Bântui pe la vitrinele de aici cu nonşalanţă, de parcă toată viaţa hălăduisem din aeroport în aeroport şi mă familiarizasem cu duty free-urile şi aurul care se lăfăia sub ochii mei în valuri sclipitoare. Îmi înec privirile într-un colier diamantat de vis. Întreb de preţ. Toată numai zâmbet, o tânără îmi susură o cifră astronomică. Visul meu se destramă. Dar zâmbesc şi eu. E bine.

Când revenim în avion, noaptea e tot stăpână peste pământ şi cer. O stea mă veghează de la ferestruica ovală. O fi steaua mea? Deşi zburăm, ea pare de neclintit. Pe cer – puzderie de stele, pe pământ – luminiţe multicolore, şiraguri colorate la gâtul lung al uscatului. Adorm. Când mă trezesc, o săgeată pe hartă arată că survolăm Peninsula Arabică, în curând vom intra pe cerul Indiei, jos, undeva, este Golful Bengal şi, în sfârşit, la capătul călătoriei – Bangkok!

Am ajuns.

Din partea Ambasadei României pe aici, mă aştepta (eu, persoană importantă, deh!) domnul consilier Mircea Ciobanu, cu o maşină în care ar fi încăput şi toţi ai mei (fiindcă tot îi purtam eu în gând cu nădejdea că mă vor ocroti de rele).

Căldură sufocantă. Mi se spune că aşa este iarna pe aici.

Ajungem pe o străduţă îngustă, mărginită de leandri cu flori violacee, unde se află Ambasada ţării noastre. În curtea generoasă, cu piscină şi gazon, rufe la uscat. Decor prietenos, familiar. Undeva cântă un cocoş. Tot ca pe la noi. Deştepte vietăţile! Până şi cocoşul, iată, la mintea lui, grăieşte în limbaj universal… De ce şi-or fi complicat oamenii de pe planeta Pământ limbajul?!

Camera care-mi fusese rezervată era răcoroasă şi dotată cu o şopârliţă (nu de *aceea*!) specializată în vânarea ţânţarilor. La vederea mea, mica vietate scoate nişte sunete stranii. Să fie urarea ei de bun-venit? Eu mă abţin să-i răspund. Numai de nu m-aş trezi cu ea la noapte pe obraz, în încercarea de a mă feri de agasantele insecte zburătoare şi de a-şi exersa abilitatea de vânătoreasă expertă-n prinderea lor.

Sunt „adoptată" de personalul diplomatic de aici, doamna Ciobanu îmi aduce mâncare caldă (îmi place), eu îi ofer cărţi despre care, a doua zi, avea să-mi spună că îi plac. Sper să nu fie doar un zbenghi diplomatic.

După un somn reconfortant (somnul mi-e lin şi codrul… nicăieri) în prima noapte petrecută aici, mă trezesc inundată de soare. De afară se aud stropii de „ploaie" slobozită dintr-o vârtelniţă neobosită, stropi care cad pe arbuştii grădinii şi pe gazon ca nişte lacrimi înstelate.

Mă aşteaptă o zi plină: E.S. Domnul Ambasador Ioan Voicu a programat o întâlnire a mea în prima parte a zilei, la *Alliance Française*, cu profesorii de la catedra de limba franceză din capitala Thailandei, cărora urma să le vorbesc eu despre *nu ş' ce* comori lirice româneşti. Mă duc. Le vorbesc despre *un mândru ciobănel/ tras ca prin inel* la a cărui nuntă *a căzut o stea*, despre un *Manole* meşter mare de *'naltă mănăstire pentru pomenire* şi o jertfă omenească fără de care creaţie însemnată cu ne-moarte nu-i, despre un nemuritor *Luceafăr* care, de dragul unei muritoare, a vrut să se nască din păcat primind o altă lege, el care cu veşnicia era legat; despre marea poezie însemnată cu lumină, ca *greul cel mai greu din toate, când uşor nu e nici cântecul/ nimic nu-i uşor pe pământ./ Căci roua e sudoarea privighetorilor/ care s-au ostenit toată noaptea cântând…*

Sunt interesaţi şi încântaţi de poezia românească vorbitorii de limbă franceză de pe aici, profesori în şcoli şi universităţi. Dialogul de după prezentarea făcută de mine, înţesată cu citate din autori români, dovedea chiar bucuria lor de a descoperi prin vers cu uimire şi încântare o lume necunoscută lor. Mulţumesc, mamă, că mi-ai dat ca zestre o brumă de memorie care mă ajută să ies din încurcătură atunci când este nevoie să ilustrez prin poezie vreo idee desprinsă din creaţia câte unui poet dintre cei care au înnobilat verbul românesc!

Pe seară, era programată la sediul ambasadei întâlnirea cu profesorul universitar Montri Umavijani, traducătorul împătimit de poezie în general şi de poezie românească în special, cel care în poemul *Centenar Eminescu* spunea: *Cred că am mai fost pe aici* (prin Ipoteşti adică! n.n.)*/ în urmă cu o sută de ani./ Iată de ce sunt astăzi aici,/ iată de ce va trebui să vin iar/ peste altă o sută de ani.* Dar tot el observase, deopotrivă, în sus-zisa trecere, şi nişte fătuţe fals vesele, înamorate de meseria aceea cât lumea de veche şi, din pricina cărora, se simţise el obligat să-i „raporteze" cu năduh lui Dumnezeu că era întristat de moarte… Imaginându-mi-l pe poet ca pe un ascet rătăcit printr-o livadă cu crengile grele de rod, iscodind cu priviri lacome ivirea şarpelui care să-l îmbie să guste din rotunjimi interzise de raţiunea îngustă, dar dispus poate să-şi calce pe inimă şi pe convingeri cu paşi uşori de Nureev, m-am jucat de-a poezia, refăcând în felul meu *Scrisoarea* (sa) *către Dumnezeu* astfel:

Sunt trist de moarte, Doamne!/ Am aflat că pe acest pământ/ femei bătrâne sunt/ care vând pe câţiva gologani/ fătuţe tinerele/ unor bogaţi nefericiţi sărmani…/ De asta sunt trist, Doamne, mai mereu:/ Sărman aş fi şi eu,/ neferícit nu prea./ Aş putea spera în ceasul bun/ ca într-o zi s-ajung şi eu bătrân?

I-am oferit poezia în variantă franceză. M-a întrebat dacă ştiu eu cumva răspunsul la ultima întrebare. Nu-l ştiam. A surâs. N-a mai comentat. Ce ţi-e şi cu asiaticii ăştia! Cum naiba să le interpretezi surâzătoarea lor tăcere?

Acum când evoc acel moment, mărturisesc cu tristeţe că timpul s-a oprit pentru poet în anul 2006.

Îi ştiam poetului chipul din cele câteva cărţi ale sale care ajunseseră şi la mine. Când l-am văzut în ţara lui, aveam să descopăr un om grav-jovial, gata să se amuze din orice, dar controlându-şi manifestarea exterioară ca nu cumva râsul sau tristeţea de care-i plină lumea, să-l împiedice să scrie despre singurătate cu dulcele amar al împătimirii cu care ştia să aducă mereu ofrandă de cuvinte la altarul poeziei.

Omul Montri Umavijani era o tristeţe surâzătoare.

(Va urma.)

Artă şi sinestezie

Marian NENCESCU

La sfârşitul veacului al XVI-lea, pictorul italian Giuseppe Arcimboldo (1536-1593), cunoscut exponent al manierismului în pictură şi celebru pentru combinaţiile spectaculoase din tablourile sale, cu legume, peşti, păsări, cărţi etc., făcea primele experimente „ştiinţifice" menite să găsească o corespondenţă/ o explicaţie logică între culori şi sunete. Erau primii paşi pe calea descoperirii „legilor"/misterelor sinesteziei, domeniu ce l-a fascinat şi pe fizicianul Isaac Newton (1643-1727), cel ce avea să formuleze celebra teorie conform căreia sunetele şi culorile se transmit pe o frecvenţă comună, numită de el sinestezică.

Mai târziu, în epoca simbolismului, nu doar pictura a devenit „muzicală", ci chiar întreaga noastră existenţă a fost pusă sub semnul modificărilor de tip sinestezic, fie că e vorba de experimente de tip literar, muzical sau plastic. Se poate spune chiar că sinestezia este metafora cea mai întâlnită la ora actuală în artă, experimente sinestezice fiind revendicate de toţi marii artişti, români sau internaţionali (poeţi, actori, dansatori, compozitori şi, evident, artişti plastici), la noi cei mai renumiţi fiind Macedonski şi Bacovia.

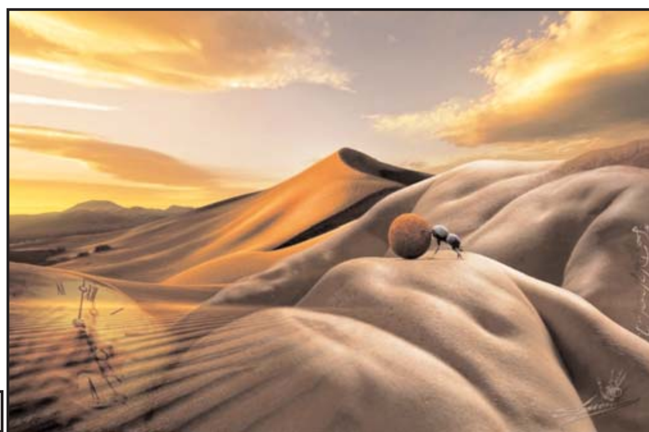
Asociată adesea cu fantezia, rudă bună cu psihologia, sinestezia în artă este unul din fenomenele cele mai răspândite şi mai studiate, în lume. Semnalăm, în acest sens, experimentul de culoare *Grapheme*, numit şi „cablaj încrucişat", care cercetează modul cum funcţionează creierul uman, în funcţie de asocierea „naturală" dintre diferitele culori şi semne (sunete sau cifre). Concret, sinestezia culorilor este crucială, se consideră, în procesul de învăţare, iar lingvistica modernă a preluat experimentul, stabilind legături nebănuite între litere, culori, semne grafice, inclusiv „mesajele" plastice (subliminale).

Fără a intra în amănunte ce ţin de studiul ştiinţific al percepţiilor sinestezice, vom semnala că cercetări de laborator au dovedit că unele imagini plastice induc intuitiv sentimentul de empatie, de unde şi ideea că arta ar putea avea chiar un efect „terapeutic" . Intuitiv, sau chiar deliberat, tot mai mulţi artişti, din toate domeniile, mizează pe astfel de efecte. Unul dintre aceştia este şi graficianul bistriţean Lucian Dobârtă, LuciD, după pseudonim (n. 5 ianuarie 1959, Teiuş), un artist ce şi-a găsit, într-o reclusiune autoasumată, un refugiu ideal pentru promovarea unei arte grafice cu virtuţi inovatoare.

Caricaturist, cu multe premii la activ, discipol al nu mai puţin celebrului Molnar Deneş (1947-2000, grafician, ilustrator de carte, *cartoonist* recunoscut pentru lucrările sale satirice cu substrat social-politic), jurnalist cultural, prin urmare, membru al UZPR, Lucian Dobârtă a ales, deliberat, în ultimii ani, să practice ceea ce s-ar numi „Metafora vizuală" (chiar „MetAforisme", după un termen inspirat, folosit şi ca titlu de expoziţie), amestec „sinestezic" de fotografie, film, secvenţe cotidiene, totul pe un suport muzical. În fapt, lucrările sale nu sunt simple colaje fotografice, ci construcţii complexe, elaborate, simultan mesaje vizuale, manifeste publice, apeluri disperate la raţiune şi echilibru: „Un dans imagistic uneori sofisticat, alteori auster, în care asocierile de tip clasic, contemporan, contrastante şi şocante abundă", cum singur se autocaracterizează artistul într-un amplu interviu publicat de Elena Mitru în volumul *Arta in conversaţie* (Ed. RawexComs, 2022, Bucureşti, p. 78).

Dacă despre procesul (psihologic, artistic şi chiar conceptual) de elaborare al acestei arte deocamdată unică la noi, Lucian Dobârtă se confesează pe larg în cartea citată, rezultatul concret merită vizualizat, „ascultat" (toate lucrările sale prezente în spaţiul virtual au şi suport muzical) şi mai ales aplicate ca morală socială. În acest sens, Lucian Dobârtă este un artist social, în sensul cel mai înalt al cuvântului, este un „răzvrătit", un iconoclast. Lucrările lui LuciD nu sunt simple tablouri sau, mai elaborat spus, „metafore plastice", sunt îndemnuri spre o anume atitudine civică, sunt avertismente grave faţă de ceea ce ne poate aştepta dacă ne secătuim resursele, sau ne frângem rădăcinile.

În acelaşi timp, Lucian Dobârtă semnalează un fenomen ce macină din interior breasla creatorilor, a „truditorilor" artei, în special. Suficienţa, elitismul, poleiala titlurilor nu garantează arta cu virtuţi superioare. Exemplul acestui artist care locuieşte la Bistriţa şi care, toată viaţa, n-a depăşit, fizic, perimetrul a „cinci judeţe", este edificator. Arta veritabilă nu este nici locală, nici centrală. Ea este şi atât, iar metaforele vizuale ale lui Lucian Dobârtă sunt un avertisment: aplicarea, în artă a aşa-numitelor canoane cu valoare de axiomă aduce un mare deserviciu fenomenului artistic. „Patul lui Procust", vorba lui Lucian Dobârtă, mai degrabă decapitează talentele, decât să le stimuleze.

Număr ilustrat cu lucrări de Lucian Dobârtă.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Florin HORVATH – scriitor şi ezoterist, Zalău
- Narcis ZĂRNESCU – prof. univ., Bucureşti
- Victor RAVINI – scriitor, Franţa
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Miron SCOROBETE – scriitor, Cluj-Napoca
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Milena MUNTEANU – scriitor, Canada
- Eugenia TOFAN – publicist, Chişinău
- Dumitru GABURA – scriitor, Chişinău
- Oana DIMITRIU – publicist, Bucureşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Florentin POPESCU – scriitor, Bucureşti
- Olimpia IORGA-POPESCU – profesor, Ploieşti
- Ana DOBRE – scriitor, Bucureşti
- Horia Ion GROZA – scriitor, SUA
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti